

GERELY JOLÁN:

MAJD
HA
ASSZONYY
LESZEK

KORDA·R.T.
KIADÁSA·

MÁRTON·I.

MAJD HA ASSZONY
LESZEK...

IRTA:
GERELY JOLÁN

BUDAPEST, 1943
KORDA R. T. KIADÁSA

Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus. Nr.
282/1943. Imprimatur. Strigonii, die 15. Januarii 1943. Dr. Joannes
Drahos vic. gen.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest.

Órizzze e könyv első lapja

imádságos hálával

Tóth Tihamér

püspök

áldott emlékezetét!

Bevezetés

Két női élet filmjét pergeti le ez a könyv: a serdülő leánytól az öregasszonyig. Nem életük történetét, hanem életük beállítását akarja adni a katolikus életelvek szerint. S mivel ezek az elvek a tegnapra, mára és holnapra egyformán érvényesek, az események időtől, helytől és foglalkozástól függetlenül folynak le. Hogy az egyéni átélés közvetlenebbül megnyilatkozhasssék, levelek bonyolítják le a történéseket. Ez egyúttal lehetővé teszi azt is, hogy a könyv célkitűzésén kívül eső dolgok meghúzódhassanak a levél-szünetek időfüggőnye mögött.

A leánykönyvek általában csak a házasság kapujáig viszik el olvasóikat. Hogy a kapun túl következő élet nem egyszerű folytatása az előbbinek, hanem a felelősség és áldozat jegyében meginduló új élet, arról a mai — úgyszólván családon kívül felnövekedő leány keveset vagy semmit sem tud. Azelőtt, míg a leányok férjhezmenetelükig szorosan bekapcsolódtak családjuk életébe, észrevétlenül belenőttek, belenevelődtek jövő hivatásukba. Édesanyjuk életében közelről látták, lélekben szinte maguk is átérték a feleségnek és anyának felelősségteljesességében is édes gondjait, s a kölcsönös szeretet boldogságában feloldódó áldozatait.

A családból korán kiszakadó és külső munkában lefoglalt mai leánynak ezt a jövő hivatására előkészítő lélekalakítását kívánja szolgálni ez a könyv, már

amennyire a holt betűkön keresztül éreztetni lehet a való életet.

A két főalak, természetesen, nem merítheti ki az asszonyéletnek minden formáját és lehetőségét, de két olyan típust ad, amelynek különböző életszakaszaiban önmagára ismerhet sok asszony és leány. A mellékszereplők futólag rámutatnak ugyan más lehetőségekre is, — jókra és rosszakra egyaránt — de részletesebb kifejtésben nem tértek el a könyv keretén belül. Csak rövid megjelenítésben vagy megemlítésben kaphattak helyet a leány- és asszonyéletnek egyéb olyan kérdései is, amelyek a közelmúlt idők komoly ifjúsági és pedagógiai tródmában többé-kevésbé már feldolgozásra találtak.

Munkáját a családokat megszentelő Úr Jézusnak és szűz Anyjának szent Szívébe ajánlja

Budapest, 1942 Szeplőtelen Fogantatás-ünnepén

a S z e r z ő.

I.

Kisleányok, nagy gondok

Drága Tucikám!

alán csodálkozol, hogy írok neked. De borzasztóan hiányzol nekem. Amióta itt jártatok Pesten és én megismerhettelek, érzem, hogy Te, és csakis Te lehetsz az én igazi barátnőm. Az, hogy Te tanítónőnek készülsz, én meg nem tudom minek, mert csak úgy, minden cél nélkül járok a gimnáziumba, az nem baj. Azt hiszem, veled olyan bizalmasan tudnék beszélni mindenről, mintha a naplomba írnék. Talán még bizalmasabban. Mert a napló esetleg anyuci kezébe kerülhet. Nálad biztonságban lesznek a leveleim, ugye? Egyáltalán úgy gondolom, hogy nálatok vidéken minden más lehet, mint nálunk. Nyugodtabb és jobb. Alig várom, hogy egyszer meglátogathassalak.

Szóval, Te leszel ezentúl az én legjobb barátnőm. Jó? Te is akarod?

De akkor neked is egészen őszintének kell lenned hozzám, olyanak, amilyen én leszek hozzád. És kölcsönösen megígérjük, hogy egymás titkait senkinek a világon el nem áruljuk. Ugye Te is megígéred? Először arra gondoltam, hogy erről valami szerződésfélélet csinálunk, amit a megszárt ujjunkból kicseppenő vérral meg is pecsételünk. De aztán mégis gyerekes dolognak találtam ezt a vérszerződést. Végre is, mi már nagyleányok vagyunk (én a nyáron múltam tizennégy éves), akik megtartják adott szavukat szerződés nélkül is.

Ezért én ezennel hűséget és titoktartást ígérek Neked; ígérd meg ugyanezt Te is nekem.

Kicsit sajnálom, hogy nem vagy állandóan itt Pesten. De azért így is jó lesz, mert én nagyon szeretek levelet írni és kapni. Sokszor, amikor az ember legjobban szeretné az érzelmeit megosztani valakivel, senki sincs kéznél, akivel beszélni lehetne. Ilyenkor olyan jó leülni és írni. Ha máshová nem lehet, hát naplóba. Csakhogy arra nem jön válasz. Pedig az is olyan jól esik. Különösen, ha az embernek nagyon nehéz a szíve.

Ez pedig a mi korunkban már gyakran megy. Mert nekünk már komoly gondjaink és problémáink vannak, nem úgy, mint a gyermekeknek.

Voltaképen egyik fájó pont az életünkben éppen az, hogy az idősebbek közül sokan — sőt a legtöbben — még minket is gyermeknek tekintenek. Azt mondják: „serdülő”, de így gondolják: „gyerek”. Nem csoda, ha aztán nem értenek meg bennünket.

Sok-sok mindenről szeretnék még írni Neked, de előbb azt szeretném tudni, akarod-e velem Te is ezt az igazi barátságot?

Válaszodat mielőbb várva, csókoló sirig hű barát-
nőd

Pircsi.

U. i. Jövő héten táncmulatság lesz Irén nővérem egyik barátnőjénél. Azt hiszem, engem is elvisznek. Ebben a farsangban különben is sokat fogunk mulatni. Sőt még azután is. Már előre örülök neki. Hát Te milyen mulatságokra készülsz?

Pál Pál!

Édes Pirikém!

Nagyon megörültem a levelednek. Én is régen vágyódom már egy bizalmas barátnő után. Eddig nem találtam. A lányok ugyan szeretnek és sok mindent elmondanak magukról, de én nemigen szoktam közölni

velük az érzéseimet. Valami úgy visszatart a nagy bizalmaskodástól, nem tudom, hogy mi. Naplót azonban én is vezetek. Nem is zárom el. Egyik fiókom mélyén tartom, az igaz, de a fiók nyitva van. Mert egészen bizonyos vagyok benne, hogy az én édes jó Anyámtól nem kell féltennem. Ha véletlenül kezébe is kerülne, amint észrevenné, hogy az az én naplóm, azonnal visszatenné és nem olvasná el. Mert amit ő tudni akar, azt egyszerűen megkérdezi. És valahogyan úgy kérdezi, hogy még ha akarnám, sem tudnám elhallgatni előtte az igazat. De én nem is akarom.

Neked sem kell féltened a leveleidet. Megmondtam Anyuskámnak, hogy Te meg én ezentúl barátnők leszünk és levelezünk egymással, de amit egymásnak írunk, az csak a mienk. Anyuskám megnyugtatót, hogy e miatt nem kell aggódnunk. Azt mondja, hogy ha nem is vagyunk még egészen nagyleányok (én is tizennégy múltam), de azért ebben a korban már komolyan kell venni bennünket. Ő megbízik bennem, és hogy Te is nyugodt lehess, egyik angolzás fiókomnak ideadta mindkét kulcsát, úgyhogy bezárhatom és a kulcsokat ott tarthatom, ahol akarom. Mikor megköszöntem a kulcsokat, az én édes jó Anyám magához ölelt, a szemembe nézett és azután komolyan megjegyezte: „De a jó Isten azért minden fiókba és minden... szívbé belelát!”... „Tudom, Anyuskám, — feleltem — de ettől én nem félek. Sem a fiókomban, sem a szívemben nem lesz olyasmi, amiért szégyenkeznem kellene.”

Igy most már nyugodtan meg merem ígérni én is, hogy igyekszem hűséges barátnőd lenni, és titkaidat — külön engedélyed nélkül — nem közlöm senkivel.

Egészen őszintén írok majd neked én is mindenről. Milyen jó is lesz, ha így kölcsönösen megértjük egymást! De azt olvastam egyik kedvenc könyvemben, a Filoteában (amit most karácsonyra kaptam), hogy az igazi barátság az, amelyik kölcsönösen mindkét félre *lelki haszonnal* jár. Azért én úgy szeretném, ha

nemcsak megírnánk mindent, ami történik velünk, hanem figyelmeztetőnk is egymást az olyan hibákra, amiket így levelezés közben észre lehet venni. Azt mondják, nem az az igazi jóbarát, aki mindig csak dicséri a másikat, hanem az, aki észreveszi és szóvá teszi azt is, amit nem jónak talál benne.

En előre ígérem, hogy nem sértődöm meg, ha figyelmeztetsz valamire. De ugye, Te sem haragszol meg, ha én teszem?

Utolsó kérdésedre válaszul közlöm, hogy nagy-leányok és fiatalemberek közé a szüleim engem még nem visznek el mulatni. De járok táncba az iskolában. Ott nincsenek velünk nagyfiúk, de az nem baj. Nekem mindegy, hogy kivel táncolok, csak táncolhassak, mert nagyon szeretek. Ámbár ilyenkor télen tulajdonképpen szívesebben korcsolyázom, mint táncolok. Olyan jó a friss, kemény hidegben ide-oda siklani a jégen. Tudod, én jó levegőhöz vagyok szokva, az pedig a táncteremben nincs. Farsang után pedig mi egyáltalán semmiféle mulatságba nem megyünk, mert hiszen akkor már nagybőjt van.

Azt hiszem, most már mindenről írtam, amit tudni akartál.

Őszinte szeretettel csókollak, és ezentúl imádkozom is érted. Mert úgy érzem, az igazi barátságához ez is hozzátartozik. Leveledet várja

Kató.

U.i. Engem nem bánt, ha gyerekek tartanak. Hiszen félig-meddig még az vagyok! Különben azt gondolom, hogy nagynak lenni nem is olyan jó...

Egyetlen Katucim!

Nem is képzeled, milyen boldog vagyok, hogy elfogadtad ajánlatomat, és a barátnőm leszel. Csak azt nem értem, miért kellett ezt a mamádnak bejelentened? En elhiszem, hogy ő nem kíváncsiskodik (az enyém bizony megteszi!), de mire jó mindent közölni

vele! Hová jutna az ilyen magamfajta gimnazista leány, akivel annyi minden történik, ha mindenről be akarna számolni itthon! Nem is vagyunk annyit együtt, hogy megtehetném. Még aztán csak kellemetlenség lenne belőle, ha idehaza mindent tudnának. Mert az öregek egészen másképen néznek mindent, mint mi. Anyuci ugyan nem nagyon öreg, még nincs negyven éves, és olyan fiatalos, mint egy leány. Akik nem ismerik, ha együtt látják Irénkével, azt hiszik, hogy a nővére. Pedig Irén húsz esztendővel fiatalabb nála... Én nagyon büszke vagyok a szép fiatal mamámra, de ahhoz mégis öregnek találok, hogy bizalmas legyek vele. Apával talán még inkább tudok beszélni. (Persze azért nem mindenről!) T. i. borzasztóan szeret engem (én is őt!), és ha kicsit megcirógatom és kedveskedem neki, még azt is megengedi, amit anyuci megtilt. Így aztán csak boldogulok valahogy.

A Te mamád idősebb, ugye? Nem mintha öregnek látszanék, csak úgy valahogy... nénisebb. Ahogy most rágondolok és magam elé képzelem a kedves, mosolygós arcát, — különösen a szemét — valami különös melegséget érzek a szívem körül. Olyan furcsa! Mintha vele mégis tudnék bizalmas lenni!...

De ez most nem fontos. Hiszen itt vagy Te, akinek mindent elmondhatok.

Hát én nem bánom, ha megírod a véleményedet rólam. De azért kérlek, nehogyz prédikálj nekem! Mert azt ki nem állhatom. Remélem, Te nem is vagy olyan! Akkor nem is szerettelek volna meg.

Nagyon elcsodálkoztam, hogy Neked mindegy, kivel táncolsz. Nekem nem mindegy! Csak úgy ide-oda lépegetni gyerekekkel, nem ér semmit. A táncban az a legszenzációsabb... most veszem észre, hogy nem tudom kifejezni, mi is az benne. Annyi bizonyos, hogy fiatallemberszámba menő fiúkkal (pl. egyetemi hallgatókkal) egészen más. Talán majd máskor jobban meg tudom magyarázni, hogy miért.

Különben is annyi minden van, amit nem értek. Ezt ne úgy vedd, hogy talán nehezebb a felfogásom (hiszen jó tanuló vagyok!), hanem a nagyok életében olyan rejtélyes dolgok vannak, amik izgatnak. Megtörtént már velem nem egyszer, hogy amikor társaságban voltunk, elkezdtek mesélni valamit, aztán hirtelen rám néztek és elhallgattak. Néha meg az egyik a szájára teszi az ujját és azt mondja: pszt! Azt hiszik, hogy az ilyesmit én nem veszem észre. Pedig én azért már nagyon sokat tudok a leányoktól. De *mindent* szeretnék tudni, hiszen már az V. gimnáziumba járok, nem vagyok gyerek! Néha ugyan kapok kölcsön olyan könyveket, amik szerelmes leányokról meg asszonyokról szólnak, de nem okosodom ki azokból sem. Talán előbb nekem is szerelmesnek kellene lennem! De eddig még nem voltam. És Te? ... Egyáltalán, neked mi a véleményed erről a kérdésről?

Ahogy leveledből látom, ti nagyon szigorúan veszitek a nagybőjtöt. Mi nem vagyunk olyan szentes katolikusok. Én azért szeretem a jó Istent, és ha valamire szükségem van, még hétköznapi is bemegegyek a templomba imádkozni. A lányok közül többen ki is nevettek már ezért.

Korcsolyázni én is nagyon szeretek, de — sajnos — alig jutok hozzá. Mert sokat kell tanulnom, és estére meg készen akarok lenni, mert sohasem lehet tudni, nem jönnek-e vendégek, vagy nem megyünk-e mi színházba, moziba vagy kávéházba. De az meg-
esik, hogy még a hazajövetelünk után, éjjel is tanulok. Csak reggelre nem hagyok semmit, mert úgyis elég nehéz fölkelni.

No, de most már eleget írtam.

Ezermilliószor csókol

Pircsid.

U. i. Te miért gondolod, hogy nagynak lenni nem is olyan jó? Hiszen akkor minden szabad?!

P.

Képzeld, a legutóbbi mulatságon egy egyetemi hallgató „állandó” udvarlóm volt. Gézának hívják.

Pirikém!

Bocsásd meg, hogy most egy kissé tovább megvárákoltattalak. De nagyon sok dolgom volt az iskolában, nem értem rá írni. És tudod, estig én is igyekszem mindig elkészülni a tanulnivalóimmal, mert akkor nálunk rendesen együtt van az egész család és olyan jól elbeszélgetünk. Néha családi olvasást is tartunk, amit mindannyian nagyon szeretünk. Felváltva szoktunk felolvasni, de többnyire Apuskám vállalja vagy a Bátyám. Mert akkor mi Anyuskámmal meg Panni húgommal kézimunkázhatunk. Közben, az olvasmánnyal kapcsolatban beszélgetni is szoktunk és ez a legérdekesebb. Mindnyájan hozzászólunk és így annyi mindent fedezünk fel, amit egyedül nem vettünk volna észre. Ha egyszer ilyenkor köztünk lehetnél, Te is éreznéd, milyen hangulatos az ilyen este. Nem is megy szívesen el közülünk ilyenkor senki. Megtörtént már, hogy Gyuri bátyám még meghívást is lemondott, hogy velünk maradhasson.

Pirikém, azért, hogy mi az Egyház parancsait megtartjuk, még nem vagyunk „szentesek”. Azokat a fejlődő, savanyú nénikéket szokták így nevezni, akik mindig a templomban ülnek, otthon meg összevissza van náluk minden. De nálunk rendben van a ház. Az én édes jó Anyám igen jó háziasszony és bennünket is annak nevel. És az én szüleim nagyon vidámak. Alig láttam még őket rosszkedvűnek. Társaságban is mindenütt szeretik őket. Mi gyerekek meg sokszor alig férünk a bőrünkbe jókedvűnkben. És akárhányszor Édesanyánk, sőt még Édesapánk is velünk bolondozik. Az én Anyuskám nem sokkal idősebb a tiednél. Most volt negyven éves. De ő... hogy is mondjam?... Tudod, ő egészen olyan, mint ahogy könyvekben leírják a jó édesanyákat. Talán ezt érezted Te is, mikor azt írtad, hogy vele tudnál bizalmasan beszélni.

A Te Anyuskád egy kicsit más. Olyan, mintha nem is a mamátok, hanem inkább a barátnőtök lenne. De én azért így is nagyon megszerettem. Olyan aranyos és helyes volt. Úgy megértettem, hogy Te „Anyucinak” hívod és olyan pajtáskodva bánsz vele. Ne vedd rossznéven, hogy szóltam Anyuskámnak a barátságunkról. De én mindent el szoktam mesélni neki. Tudom, hogy ő megért engem. Hiszen annyszor sajnálkozott már, hogy nincsen velem egykorú, hozzám illő barátnőm. Mert ha beszélhetek is vele mindenről, azért mégis kell egy barátnő is.

De azt nem értem, hogy ha neked kérdeznivalóid vannak, amik izgatnak, miért nem fordulsz magyarázatért az Anyucidhoz? Ő bizonyosan megmondaná, amire kíváncsi vagy. Mi mindent Anyuskánktól kérdezünk meg. Ő maga mondta, hogy csak forduljunk hozzá akármilyen kérdéssel. Mert a leányok összevissza beszélnek mindent, amit maguk sem tudnak igazán, és megzavarják az ember fejét. És olyan furcsán és csúnyán nevetgélnek olyasmiken, amikről idehaza szépen és komolyan lehet beszélni. De máskülönben is, mi először mindent Anyuskánktól kérünk. Amiről Te írsz, hogy Apuskád néha megenged olyasmit, amit Anyucid eltiltott, az nálunk nem is volna lehetséges. Nekünk eszünkbe sem jutna egyiktől olyasmit kérni, amit a másik már megtagadott. De hiába is volna, mert Apus úgylis mindjárt megkérdezné: „Édesanyátok mit szól hozzá?” . . .

Könyvet sem olvasunk, mielőtt Anyuskánk nem látna. Ő legjobban tudja, mi való nekünk. Engem a szerelmes könyvek nem is igen érdekelnek. Egyszer hoztam egyet haza és Anyus meg is engedte, hogy elolvassam. Azután megkérdezte, hogy tetszett? Bevallottam, hogy nem nagyon. Erre ő megcsókolt és azt mondta, nem is veszítek semmit, ha nem olvasok ilyesmit. Majd néhány év múlva, ha akkor jobban érdekelnek, olvashatok eleget. Voltak azért nekem is mindenféle kérdéseim, de akkor Anyuskámtól is, meg az iskolából is kaptam olyan leánykönyveket, amik

feleletet adtak rájuk. És Anyuskámmal is beszélgetünk azután mindenféléről, és én most már tudom, hogy a jó Isten nekünk leányoknak nagyon szép hivatást rendelt, amire már most kell készülnünk azzal, hogy nagyon tisztán tartjuk a lelkünket és megtanulunk mindent, amire majd később, az életben szükségünk lesz. A bátyám is mindig azt mondja, hogy ő csak olyan leányt fog feleségül venni, akit úgy neveltek, mint ahogy a mi szüleink nevelnek minket. A húgocskámat már én is segítem nevelni. Anyus sokszor mondogatja is, milyen nagy könnyebbség számára, hogy Pannival már én is foglalkozom. De én szeretek is tanulni meg játszani vele. Még csak nyolcéves, de nagyon okos kislány és hihetetlenül szeret engem.

Azt kérdezed, miért gondolom, hogy nagynak lenni nem is lehet olyan jó? Hát azért, mert a nagyoknak sok a gondjuk. Ha nekem most kell valami, egyszerűen kérem, és többnyire meg is kapom. De a szüleimnek már maguknak kell gondoskodni arról, hogy nekünk is, nekik is meglegyen mindenünk. És az nem mindig könnyű. Sok gond van ám az ilyen háztartással! Onnan tudom ezt, mert Anyuskám néha velem is szokott beszélni ilyesmiről, — persze, csak amióta nagyobb vagyok — és megkérdezi, hogy mit gondolok erről vagy arról. Olyan büszke vagyok ilyenkor, hogy ennyire komolyan vesz már engem. De azért örülök, hogy még nem vagyok igazán nagy és nem kell mindig ilyesmiken törnöm a fejemet, és nincs más gondom, csak a tanulás.

De Te meg mire gondolsz azzal, hogy a nagyoknak „minden szabad“?

Ezzel befejezem, mert nem akarok még egy levélpapírt elővenni.

Sokszor csókol barátnőd

Kató.

U. i. Te, Pirikém! Nem szokhatnánk le mindketten az utóiratról? Azt mondják, ez csak kisleányok

szokása. Hát ilyesmiben már nem akarok kisleány lenni.

K.

Drága Tucikám!

Kicsit megijesztett a leveled. Mikor együtt voltunk, nem gondoltam, hogy Te ilyen komoly és nagyos vagy. De aztán megnyugodtam, mert eszembe jutott, amit először írtál, hogy az igazi jóbarátnők tanulhatnak is egymástól.

Rólam azt mondják (különösen a tanárnőim), hogy könnyelmű és felületes vagyok. Pedig ez nem igaz. Mindig jó bizonyítványom van, hát nem lehetek olyan nagyon felületes. És sokszor nagyon elgondolkozom azon, amit mondanak nekem. A Te leveledet is kétszer olvastam el.

Tudod, az én legnagyobb bajom az, hogy eddig soha senkivel sem beszélhettem bizalmasan. Hiába próbáltam barátkozni lányokkal, mindig csalódtam. Végül rendszerint összevesztünk, mert láttam, hogy milyen irigyek meg féltékenyek, és nem szeretnek engem igazán.

Az én mamámmal pedig nem lehet úgy beszélgetni, mint a tieddel. De én nem is hiszek a nagyoknak. Már annyiszor becsaptak. Neked nem meséltek kiskorodban a Jézuskáról? Aztán kisült, hogy az egész karácsony csak mese. Hát még a gólyamese! Még most is dühös vagyok, valahányszor eszembe jut, hogy ilyen hazugságokkal vezettek félre. És Te azt hiszed, hogy most megmondanák az igazat, ha kérdezősködném náluk? Dehogy. Kisleányoknak még nem kell tudni semmit. A nagyok meg egyébről sem beszélnek, mint ilyesmikről. Látom a könyvekből meg a moziban és a színházban is! Tőlem már vettek el könyvet úgy, hogy nem is kaptam vissza. Egyiket apus a tűzbe dobta, pedig nem is volt az enyém. Azt sem tudtam, hogy hazudjam ki a dolgot az előtt a leány előtt, akitől kaptam. Szégyeltem is megmondani, hogy az

én szüleim még így basáskodnak velem. Azóta persze eldugok mindent, amit nem kell látniok. Én nem mondom, a lányok is összevissza beszélnek mindenféle ostobaságot, de valami igaz azért mindig van abban, amit mesélnek. Már rájöttem.

Furcsa, hogy a szerelmes regények téged nem érdekelnek. Engem nagyon. Ha nem is voltam még igazán szerelmes, de legalább látom, hogy milyen az. Te valami szép női hivatásról írsz. Hát mi más lehet az, mint a szerelem? És hogy akarsz készülni rá, ha sohasem olvasol és beszélsz róla? És a lányoknak az iskolában már mindnek van udvarlója. Lehet, hogy nálatok vidéken még naívabbak a lányok. És most már nekem is van udvarlóm. Persze itthon nem tudják. Nem beszélhetek róla, mikor előre tudom, hogy úgysem engednék meg.

De nem is tudom, mikor beszélhetnék én ilyenmiről anyucival? Mi négyen nagyon ritkán vagyunk együtt magunkban, és olyankor is mindig szól a rádió, úgyhogy ha valamit akarunk mondani, kiabálni kell. És ezekről a kényes dolgokról csak nem lehet kiabálva beszélni! Nem is értem, hogy lehet az nálatok esténként, amikor mind az öten együtt vagytok. Még a fivéred is!

Én a fiúktól mindig azt hallottam eddig, hogy ők már a maguk életét élik, a családjukhoz nekik már semmi közük. Ha pénzre van szükségük, kérnek, ez az egész. Persze, nálunk leányoknál ez nehezebb, mert minket jobban ellenőriznek. De azért velünk, modern leányokkal már nem lehet úgy parancsolgatni, mint a régiekkel. Ha nem is vagyunk olyan szabadok, mint a fiúk, nagyjából azt tesszük, amit akarunk. Az ember minden kikapásnál okosabb lesz, mert lassankint rájön, miről nem szabad otthon tudni. Látom Irénnél, aki az egyetemre jár; ő már úgyszólván alig van itthon. A nagyok szabadságát én éppen úgy értem, hogy nekik már nem kell engedélyt kérni semmire.

Tucikám, most egy titkot árulok el neked. Az idén azért járunk annyit társaságba, hogy Irén minél

előbb férjhez menjen. Hallottam, mikor az anyám magyarázta az apámnak, hogy legfőbb ideje Irént férjhez adni, mert annyira elszakadt hazulról, hogy ő (anyuci) már nem felelhet érte. Apám erre haragosan azt felelte, hogy ugyan ki felelős hát a leányokért, ha nem az anyjuk? Azt is mondta, hogy ő nem győzi pénzzel ezt a mulatozást és hogy Irén hamarabb kapna férjet, ha kevesebbet mulatna és az egyealem helyett inkább főzni tanulna.

Persze apus ezt nem érti. Pedig ő is mulatságon ismerkedett meg anyucival! Igaz, hogy most sokszor veszekszik, amiért anya nem sokat ért a háztartáshoz és mindent a cselédekre hagy. Azt is szokta mondani, hogy egyáltalán kár lakást tartani, mikor úgy sincs soha senki itthon. De ebben nincs igaza, mert majd ha mi ketten férjhez menlünk, akkor ők ketten még sokat lehetnek itthon. Sokan úgyis azt mondják, hogy az otthon csak az öregeknek való.

De azért neked elárulom, hogy nekem néha fáj, hogy annyira nem szeretek itthon lenni. És a többiek sem. Mikor leveledet olvastam, irigyeltelek is egy kicsit. De nagyon szeretek mulatni, és talán az olyan csöndes, otthoni életet, mint a tietek, nem is bírnám ki.

Tudod, tulajdonképen nem ismerem ki magamat sajátmagammal. Örökös nyughatatlanság van bennem. Mindíg másutt szeretnék lenni, mint ahol vagyok. Egyáltalán szeretném, ha valami másképen lenne az életemben, de nem tudom, hogy mi. Van úgy, hogy sirva fakadok és azt sem tudom, miért. És sokszor úgy gyűlölök idehaza mindenkit és szeretnék kiszaladni a világból. Ilyenkor persze indulatos vagyok, ha szólnak hozzám, gorombán felelek vissza, és ha összeszidnak, még dühösebb leszek... Pedig igazán nem is tehetek róla... Jaj, csak már idősebb lennék és férjhez mehetnék! Az asszonyok élete egészen más!

Csókol elkeseredett

Pircsid.

Ez nem utóirat! Csak azt akarom megírni, hogy igazad van, az utóirat gyerekes szokás és le kell szoknunk róla... Sok puzi!

Édes Pirikém!

Köszönöm, hogy olyan őszinte voltál hozzám. Ha különböző is a természetünk, én azért megértelek. Igazán szomorú lehet, ha az embernek úgy nincs senkije, mint Neked. Szeretnélek megvigasztalni a szeretetemmel. Kár, hogy az én édes jó Anyuskámmal nem beszélhetek arról, amit írtál. Ő bizonyosan meg tudná magyarázni, amit Te nem értesz és amit tudni szeretnél. De titoktartást ígértem, hát magamba zárok mindent.

Én feltétlenül hiszek a Szüleimnek. Nekem még nem hazudtak soha. De másoknak sem hazudnak. Nekem is mondták kiskoromban, hogy a karácsonyfát és az ajándékokat a Jézuska hozza, de ez nem volt hazugság. Később, mikor nagyobb lettem, megmagyarázták, hogy valójában mindent a jó Istentől kapunk, nemcsak a karácsonyi ajándékokat, de a kicsinyek ezt így még nem értenék meg, azért eleinte csak karácsonykor, a kis Jézus születésnapján beszélnek erről velük. A szülők Isten helyettesei, és amit tőlük kapunk, azt közvetve mind Istentől kapjuk. Hogy ezt kicsi gyerekeknél úgy adják elő, mintha a kis Jézus személyesen hozna le mindent, az nem változtat az igazságon. Hányszor mondja apus vagy anyus is, hogy „hoztam nektek ezt meg azt”, pedig nem is ők maguk hozták, hanem a kereskedő küldte el. A Jézuska is Szüleinken keresztül küld el nekünk mindent.

A gólyamesét pedig én csak másoktól hallottam, idehaza nekem soha senki sem mondott ilyesmit. Pedig még csak hatéves voltam, amikor Panni született. Már nem emlékszem, hogyan, milyen szavakkal beszéltek nekem erről, de a lényege az volt, hogy a jó Isten küldött egy kis testvérkét, akit Anyuskám a szíve alatt hord egy kis puha bölcsőben addig, míg megcrösödik annyira, hogy kijöhet hozzánk. Tudom, hogy

akkoriban kérdezgettem is Anyuskámat sokszor, hogy viselkedik a kis testvérkém és nem nagyon nehéz-e mindig hordozni őt? És nagyon vigyáztam, hogy jó legyek és meg ne haragítsam Anyust, aki úgylis fáradt. Ez mind olyan természetesnek látszott, hogy többre, másra nem is voltam kíváncsi. Mikor nagyobb és okosabb lettem, akkor aztán tovább kérdezősködtem és mindig olyan feleletet kaptam, ami kielégített. Ma már nem is tudnám megmondani, mikor jutottam odáig, hogy megértettem, miképpen teremti Isten az új életeket a szülők által. Talán még most sem tudok mindent, de Anyuskám azt mondja, ha a világ minden könyvét el is olvasnám erről, akkor is éppen olyan nagy és csodálatos titok maradna az új élet keletkezése, mint amilyennek nemcsak én látom, hanem ő is, aki — egy meghalt kistestvéremet is beleszámítva — már négy gyermeket hozott a világra.

És én egyáltalában nem mondhatnám, hogy a nagyok mindig ilyesmiről beszélnek. Éppen ellenkezőleg. De miért is tennék? Hiszen most nem várunk kisbabát!

Azt hiszem, hogy Te a szerelemre gondolsz, amiről igazán sokat beszélnek a lányok. De ebből is csak az látszik, hogy nem az édesanyjukkal beszélgettek róla, hanem egymás között, és ezért rosszul értik és sohasem készülnek el vele. Ne hidd, hogy itt nálunk mások a lányok meg a fiúk, mint Pesten. Akik folyton a moziban ülnek meg mindenféle könyveket bújnak, azok persze nem tudnak más dolgokra gondolni, csak amiket ott látnak meg olvasnak. Mi egyik este éppen erről beszélgettünk és a bátyám azt mondta, már nincs is kedve leánytársaságba menni, mert mindegyik mozi- vagy regényhősnő akar lenni, és valami tiszta, szép dologról, például igazi irodalomról, zenéről, művészetről vagy az életnek más érdekes kérdéseiről nem is lehet beszélgetni velük. Amire az édesapám azt mondta: „Édes fiam, ezen ne csodálkozzál. Aki folyton a szemétdombon kapargál, az szemetet talál.”

En, mikor a szép női hivatást emlegettem, nem a szerelemre gondoltam, hanem az anyai hivatásra. Tudom, hogy mielőtt az ember férjhez menne és édesanya lehetne, előbb szerelmes lesz. Mert a jó Isten ezzel az érzéssel vezeti egymáshoz azokat, akiket egymásnak szánt. De minek erre már most annyit gondolni, mikor még olyan messze van? Erre nem kell készülni, ez majd akkor megjön magától. En nem erre akarok készülni, hanem arra, hogy jó háziasszony, feleség és édesanya legyek, majd ha rákerül a sor. Néha, különösen amikor az egész kis családuknk együtt van, eszembe jut, milyen jó lesz, ha nekem is lesz egy ilyen szép családom és abban én leszek az, aki most itt nálunk az Anyuskám.

Nem jobb volna, Pirikém, ha Te is Anyuskáddal beszélnéd meg, amire még kíváncsi vagy? En nem hiszem, hogy vele nem lehetne beszélgetni. Talán sohasem próbáltad. Vagy rosszkor próbáltad, amikor ő nem ért rá. Ez azelőtt velem is megtörtént, de most már magam is észreveszem, mikor nem szabad munkájában vagy pihenésében zavarnom Anyuskámat, s nem várom meg, míg ő mondja: „Édes kisleányom, most nem tudok időt szakítani számodra, de talán ekkor vagy akkor ráérünk mindketten. Jó?” Végre is be kell látnunk, hogy a mi kérdéseink mégsem olyan sürgősek, hogy azonnal, abban a pillanatban kelljen felelni rájuk!

Azt meg egyáltalán nem hiszem el, hogy sokszor mindenkit gyűlölsz odahaza. Nagyon el lehettél keseredve, mikor ezt írtad. Mert az nem is lehet, hogy szüleidet gyűlöljed. Gondold csak el, hogy aggódnál értük, ha megbetegednének! De már az inkább lehet, hogy ideges vagy. Édesapám ugyan azt mondja, hogy amit a magunkfajta kisleányok vagy fiúk idegességnek neveznek, az nem betegség, csak indulatosság és fegyelmezetlenség, amin erős akarattal uralkodni lehet. Az idegbetegség, az egészen más. És nem is csodáltnivaló, hogy nálatok Pesten annyi az ilyen „ideges” ember. Mert folyton rohantok ide-oda, éjtszaka sem

vagytok otthon, ha meg otthon vagytok, mindig szól a rádió. Míg fönt voltunk, én is ideges voltam, mert sohasem aludtam ki magamat igazán, ahogy szoktam, este 10-től reggel 6-ig. Moziba sem szeretnék olyan sokszor menni, mint odafönt tettük. Egészen össze-zavarodott a fejem és káprázott a szemem. Még az ágyban is magam előtt láttam mindenfélét és nem tudtam elaludni. Itthon, ahogy leteszem a fejemet és Anyuska kiment a szobából, már alszom is.

Erről a sok zajról meg összevisszaságról eszembe jut a csend. Mi most itt az iskolában három napos lelkigyakorlatot végeztünk. Olyan jó volt. Annyi szépet hallottunk. És én rájöttem sok olyan hibámra, amivel eddig nem törődtem. Azt hiszem, a többieknek is jót tett, mert sok leány, aki eddig könnyelműnek látszott, megígérte, hogy megváltozik. Nagymosást tartottunk a lelkünkben, — a tisztelendő úr mondta így — és gyónás után olyan könnyű és vidám lett a szívünk. Nálatok nem volt lelkigyakorlat? Te milyen gyakran szoktál gyónni? Én minden hónapban, úgy-hogy első-pénteken áldozhassak. De utána még szombaton és vasárnap is megyek szentáldozáshoz.

Mivel húsvétig aligha írhatok még egyszer, már most boldog húsvéti ünnepeket kívánok. Ószinte szeretettel hű barátnőd

Kató.

Aranyos Tucikám!

Sietve válaszolok leveledre, hogy még idejében megkapjad a húsvéti üdvözetemet.

Nagyon érdekesnek találtam mindazt, amit írtál. De olyan furcsa, hogy Te egészen másképen látsz mindent, mint én. Nemcsak én, hanem a legtöbb leány itt nálunk. Először azt gondoltam, hogy Te még nagyon nagy gyerek vagy. De aztán észrevettem, hogy nem. Hiszen azokról a dolgokról, amik engem úgy izgatnak, Te már nagyon sokat tudsz, talán többet, mint én. Csak arról nemigen tudsz, ami a legérdeke-

sebb: a szerelemről. Mert ez éppen addig az igazi, amíg nem mentünk férjhez. Vannak, akik azután újra érzik, és akkor rendesen elválnak és hozzámennak ahhoz, akibe beleszerettek. Nálunk több leány van, akinek a mamája újra férjhez ment és csak látogatóba mennek néha az igazi papájukhoz. De azt már nem szeretném, ha az én mamám és papám elválnának. Én akkor nem is tudnám, kivel legyek. Mert abban igazad van, hogy tulajdonképen nagyon szeretem mindkettőjüket, csak néha haragszom meg rájuk. Persze, azért nem vagyok velük olyan jóban, mint Ti a szüleitekkel, mert az nálunk nem lehet.

Azt, amit Te tanácsolsz, nem csinálhatom meg. Valamikor régen, 10—11 éves koromban próbáltam én is beszélgetni anyussal, de ő sohasem ért rá, és sokszor kaptam, amiért annyit kérdezősködöm. Az én mamámnak nem otthon van sok dolga, hanem másutt. Nagyon sokat megy el hazulról vásárolni vagy vizitbe vagy fodrászhoz, varrónőhöz, délután meg vendégei vannak vagy ő megy mindenféle egyesületekbe meg moziba, színházba, kávéházba. Szokott ugyan néha olvasni is, de akkor éppenséggel nem szabad zavarni, mert ideges, és rákiált az emberre, hogy sohasem hagyják békében. Én tulajdonképen nem is csodálom, hogy ideges, mert borzasztó sok baja van a cselédekkel. Folyton változnak és egyik rosszabb, mint a másik. Aztán, ha valami nincs úgy, ahogy lenni kellene, apus mégis őt okolja. Apusnak azért van egy kis igaza, mert ő csak nem állhat oda veszekedni a cselédekkel! De az én finom, szép anyucimtól sem lehet kívánni, hogy ő maga végezzen cselédmunkát. Nem tudom, mások hogyan intézik el ezt a nehéz kérdést, de nálunk e miatt mindig baj van. Látod, ha valaki férjhez ment, már ezért sem lehet olyan igazán szép a szerelem, mert annyi minden más jön közbe.

Hát én ezért most már nem is próbálok beszélgetni anyucimmal. Mert úgyis tudom, hogyha ráérne, akkor sem értene meg. Mikor azelőtt kezdtem mesélni neki valamit az iskolából, a lányokról, láttam rajta,

hogy nem érdekli, hát abbahagytam. Ha meg olyasmivel jöttem, ami fájt vagy nehezemre esett, kinevetett, hogy olyan gyerekségekkel jövök, és azt mondta, mit csinállok majd később, ha olyan súlyos gondjaim lesznek, mint neki! Így aztán lassankint leszoktam a kérdezősködésről is, meg a mesélésről is.

Apus ebéd után, míg a szivarját szívja, még inkább meghallgatja az embert. Ő különben is nagyon szeret és kényeztet engem. De azért rajta is látszik, hogy nem figyel igazán rám és a gondolatai másutt járnak. Irén meg úgyszólván soha sincs itthon, de ha itthon van, akkor sem tudok vele beszélni. Ő még olyan nagy gyereknek tart, akivel nem érdemes komolyan szóba állni. A minap is egyszer, hogy meglátott valahol Gézával (tudod, ez az a fiú, akiről már írtam neked!), beárult itthon és egészen gorombán rászólt anyucira, miért engedi meg, hogy ezt a tacsikót (aki persze én vagyok) fiúk kísérgessék. Anyuci erre össze-szidott, pedig talán nem is olyan nagyon bánja, ha találkozom fiúkkal. A minap is hallottam, mikor azt mondta egy néninek, hogy manapság nem árt a leányokat idejében bebiztosítani a vénleányság ellen, mert a fiúk mostanában nehezebben szánják rá magukat a nősülésre, mint azelőtt.

Én is így gondolom, azért nem is hallgatok Irénre. Hiszen ő is találkozott fiúkkal, mikor annyi idős volt, mint én! Igaz, hogy még nem ment férjhez, de még nem késett el, hiszen csak húszéves. Ambár Anyuskám már tizennyolc éves korában férjhez ment!

Es én azt hiszem, hogy Géza szerelmes belém. A minap meg is csókolt. Egészen úgy, ahogy a moziban olyan sokszor láttam. Én nem tudom, hogy én is szerelmes vagyok-e belé, mert nekem azért tetszenek más fiúk is. De állandó udvarlóm nincs más, csak ő. Nekem nem is volna olyan fontos, de szégyeltem, hogy a lányok majdnem mind találkoznak titokban fiúkkal, csak én nem. Van egy-két leány, aki olyan mamás, mint Te, és a világért sem tenne olyasmit, amit otthon nem tudnak. Nem is viszik őket mulatsá-

gokba, és moziba is csak ritkán mennek a szüleikkel. Én nem szeretném, ha engem is ilyen szigorúan tartanának.

Kicsit szomorú vagyok azért, mert ha Te olyan vagy, ahogy írtad, akkor Te sem érthetsz meg engem igazán. Te bizonyosan nem csókolódtál még fiúkkal soha és így nem is tudhatod, mi az. Most már értem azt is, hogy neked mindegy, kivel táncolsz. Te nem érzed azt a különös érzést, amit én és a többiek, ha fiúkkal táncoltunk. Mert azt hiszem, ez is hozzátartozik a szerelemhez.

Lelkigyakorlatok nálunk is voltak. Én szörnyen unalmasnak találtam azt a három napot. A lányok közt azért voltak, akik komolyan vették, de azok, akikkel én jóban vagyok, éppen úgy unták, mint én. Persze gyóntunk is. Én csak akkor szoktam gyónni, amikor így az iskolából megyünk. Hiszen már ez is több, mint amennyit az Egyház előír! És igazán nem is tudom, mit gyónjak? Egy kis hazugság, ígység, engedetlenség és feleselés... és kész. Nem értem, mit tudsz Te mindig mondani?

Az áldozás előtt a tisztelendő úr nagyon szépen beszélt. Nekem is tetszett. Akkor áhítatos is voltam, de azután, mikor az áldozás után visszamentünk a padba, a lányok kizavartak a hangulatomból.

Nevettem, mikor a lelkigyakorlaton a tisztelendő azt mondta, bírjuk rá a szüleinket, hogy ők is elvégezzék a húsvéti gyónásukat. Elképzeltem, mekkorát nevetne apuskám, ha ezzel a kéréssel állnék eléje. Anyuci meg legyintene egyet az ő szép, finom kis kezével és valami ilyesmit mondana: „Jó, majd ha ráérek!” Vasárnap ugyan el szokott menni a déli misére (kivéve olyankor, ha éjjel nagyon későn jöttek haza), de gyónni...! Még elképzelni is furcsa!

Igazad van, Tucikám, Te egészen más vagy, mint én. De azért én valahogyan mégis szeretlek. És jó volna, ha néha találkozhatnánk. Talán majd a nyáron..... Ezek a pontok azt jelentik, hogy gondolkoziam, nincs-e még valami írnivalóm. Nehogy

megint utóirat legyen belőle. És lám, csakugyan van: Én is nagyon kellemes, vidám húsvéti vakációt kívánok neked.

Sok-sok csókkal

Pircsid.

Igaz, már többször akartam kérdezni: miért nem szólítasz soha Pircsinek? Mindenki így hív!

Édes Pírikém!

Hát elmúltak a szép húsvéti ünnepek is és mi benne vagyunk ismét a tanulásban. Most már nincs is olyan sok idő az év végéig.

Nagyon jól éreztük magunkat. Sokat voltunk kirándulni, mert elég szép idő volt. Jaj, ki sem tudom mondani, hogy én mennyire szeretem a kirándulást. Azzal a családdal voltunk együtt, akikkel Szüleim is, és mi gyerekek is, legtöbbit vagyunk együtt. Az egyik lányuk, Gizi, két évvel idősebb ugyan nálam, de azért jól megértjük egymást. A két kisebbik leánytestvére Pannival van jóban, a fivére, Tibor pedig az én Gyuri bátyámmal.

Nagyon fúrta az oldalamat, amit Te írlál, Anyussal meg nem beszélhettem róla, mert rájött volna, hogy rólad van szó, hát Gizivel hoztam szóba a dolgot. Persze csak úgy általánosságban, mintha az iskolában jutott volna eszembe. Gizi aztán elmesélte, hogy őt is kezdte kísérgetni egy fiú, csókolódzni is akart vele, de mikor ő azt mondta neki, hogy őt bizony nem csókolja meg senki más, csak majd a vőlegénye, és hívta, hogyha találkozni akar vele, látogassa meg őket, mert a mamája bizonyosan szívesen látja, akkor a fiú elmaradt. Ő ezt elmesélte otthon édesanyjának, Vilma néninek, aki felvilágosította, hogy ennek a fiúnak nem volt más szándéka, csak szórakozni akart meg csókolódzni, ahogy azt a lányokkal az ilyen titkos találkozókön teszik. És azután beszélt arról a tiszta, szép szeretetről, amit férfi és nő között szerelemnek hívnak. Meg arról, hogy a csók nem játék,

hanem az igazi szeretetnek szent pecsétje. És hogy az első csók emlékét a házastársak úgy őrzik, mint a legszebb ajándékot, amit jegyességük kezdetén egymástól kaptak. Azok a leányok, akik játszanak ezzel a szent érzéssel és a csókkal, szívük drága kincsét, legszebb érzését dobják oda akárkinek, és mikor majd egyszer eljön az, akit a jó Isten nekik szánt az egész életre, nem lesz mit adniuk.

Gizi igazán nagyon szépen beszélt és láttam rajta, hogy úgy is gondolja, ahogyan mondja. Tudod, Vilma néni is olyan, mint az én jó Anyuskám, de mivel Gizi már tizenhat éves, vele még bizalmasabban beszélhet. Gizi azután megígérte, hogy ha érdekel, ad nekem olyan leánykönyveket, amikben erről van szó. Azóta már meg is kaptam őket és Anyuskám meg is engedte, hogy olvassam, mert most már elég érett vagyok hozzájuk.

Ezt azért irtam most meg Neked, mert úgy gondolom, hogy a Te fiúismerősöd is csak játszani akar veled. Különböznél miéért titkolódnék? Hiszen Ti annyit jártok társaságba, hogy könnyen találhatna alkalmat arra, hogy bemutatkozzék a szüleidnek, és azután járhatna hozzád. Ámbár akkor sem lenne sok értelme, mert te is csak annyi idős vagy, mint én, és úgysem mehetsz még férjhez. És ahogyan írod, már meg is csókol! Miért engedted? Úgy sajnálalak, hogy ez megtörténhetett. Veled bizonyosan még senki sem beszélt olyan komolyan ezekről a dolgokról, mint velem az én édes jó Anyuskám meg most Gizi. Ne küldjem meg legalább a címét azoknak a könyveknek, amiket én olvastam? Azokból megláthatnád, hogyan kell gondolkodni ezekről a dolgokról. És azzal ne törődjél, hogy sok más leány mit csinál. Őket csak sajnálni lehet, de utánózni nem kell. Aztán ne gondolkodjál olyan sokat a szerelemtől. Látnod, nem is jól értik azok, akikkel beszéltél róla. Mert az az érzés, amit Ti olyankor éreztek, amikor fiúkkal vagytok, nem is szerelem. Gizi azt mondja, ez a játék az, amit flörtnek neveznek. A szerelem az, amiből házasság lesz és az

igenis egész életen át tart. Én tudom, mert látom az én szüleimnél meg Gizi szüleinél és másoknál is. És ha van is a háztartásban meg a gyerekekkel sok gond, az nem baj, az hozzátartozik az élethez. Nem lehet mindig csak sétálni meg mulatni! A cselédekkel — azt mondják — most mindenütt sok baj van, de azért nálunk elég sokáig megmaradnak. Anyuskám azt mondja, ez azért van, mert ő is velük dolgozik (én is segítek, ha itthon vagyok) meg más- képen is törődik velük és gondjukat viseli.

Pirikém, én nem is mondhatom meg neked, milyen nagyon szeretem a Szüleimet. Leveled érkezése után este, amikor húgocskámmal már imádkoztunk és lefeküdtünk, s Anyuskám odahajolt fölem, hogy úgy, mint szokta, ujjával keresztet rajzoljon a homlokomra és megcsókoljon, nem bírtam megállni, hogy szorosan, nagyon szorosan át ne öleljem és oda ne sűgjam neki, hogy mennyire szeretem. És azután, mikor kiment és mi egyedül maradtunk, odaszóltam Pannihoz, hogy imádkozzunk ma még külön is a Szüleinkért. Úgy éreztem, meg kell köszönnöm a jó Istennek, hogy nekünk ilyen szülőket adott. Azután később, magamban, érted is imádkoztam, míg csak el nem aludtam.

Még csak azt akarom mondani, hogy talán neked is jobb volna, ha gyakrabban járnál gyónni és áldozni. Én úgy vettem észre, minél gyakrabban megyek, annál több hibámat veszem észre. Mert ha hónapokig várok, elfelejtem őket. Én mindig ugyanahhoz a pap- hoz megyek, ő már ismer és figyelmeztet, miben kel- lene megjavulnom. És olyan jó tanácsokat ad. Mert nemcsak azok a hibák vannak, amikről Te írtál, hanem az is fontos, hogy milyen szándékkal tesszük ezt vagy azt, meg hogy milyen gondolataink vannak. Ha Te most elmondanád egy lelkiatyának a titkos találkozá- saidat azzal a fiúval, az megmondaná, hogy mi abban a hiba és hogy miképpen kellene viselkedned vele. És ha sokszor talán nehéz is valami tanácsát megfogadni, szentáldozás után egyszerre minden olyan könnyű lesz, mert az Úr Jézus segít.

Bocsáss meg, amiért most mégis prédikáltam neked egy kicsit, de csak azért tettem, mert látom, hogy nincs senkid, akitől tanácsot kérhetnél. Én sem vagyok okosabb nálad, tudom, de nekem olyan sok segítségem van. Hát tovább adom neked, amit én kaptam.

Igen, még azt is megírom, miért nem hívlak Pircsinek. Azért, mert ez a név nekem nem tetszik. Hát nem sokkal szebb így: Piroska? De ha mindenképpen rövidíteni akarjuk, legyen hát: Piri. Én legjobban szeretném, ha engem Katalinnak hívnának, mert a védőszentemet nagyon szeretem. De kicsit hosszú név, azért rövidítettük Katóra.

Hát még egyszer kérlek, ne haragudj rám ezért a levélért. Azért írtam, mert nagyon szeretlek. Válaszodat várva ölel

Katód.

Édes Katókám!

Utolsó leveled óta borzasztó dolgok történtek. Valaki beárult az iskolában és az osztályfőnöknőm behívatta a mamámat. Hogy mi mindent beszélt vele, nem tudom. De hogy odahaza milyen hecc volt . . . nem is szeretek rágondolni.

Apus is megtudott mindent, de ő nem engem szidott, hanem Anyust. Ő meg Apust vádolta, hogy elkényeztet engem és azt is megengedi, amit ő eltűnt, meg más ilyeneket mondott.

Aztán később — vesztetre — még Apus anyja is eljött, aki nagyon szigorú asszony. Este nem mentek sehová, hanem családi tanácsot, vagyis inkább családi veszekedést tartottak. Sajnos, nem tudtam mindent kihallgatni, de így is elég volt. Aztán behívtak és rém hosszú prédikációt kaptam a szülők iránti tiszteletéről meg az engedelmességről és arról, hogy mi lesz belőlem, ha már most így kezdem . . . és még sok mindenről, de nem tudtam odafigyelni. Arra gondoltam, hogy ezután csak azértis találkozni fogok Gézával, de ügyesebb leszek, hogy észre ne vegyenek. Köz-

ben Apus többször az asztalt csapkodta, Anyus hangosan sírt, nagymama pedig azt mondta, hogy ezért ő néz majd utánam, ha már a szüleim ilyen gyöngék és nem tudnak szigorúbban nevelni engem. Végül ugyancsak a nagymama egy bocsánatkérő jelenetet rendezett, meg kellett csókolnom az összes kezeket, amire viszont feloldozó csókok következtek: „Most pedig menj szépen aludni” elbocsátással.

Bennem persze forrt a méreg. Fel tudtam volna robbantani az egész házat meg az iskolát is. Arra is gondoltam, hogy öngyilkos leszek, de aztán meggondoltam. Inkább leültem levelet írni Gézának. Megírtam, hogy mikor és hol találkozunk, mert nagyon fontos megbeszélni valóm van vele.

Ez egy héttel ezelőtt történt. Azóta minden rendben van. Apus befejezte az ügyet, Anyus mindennap megkérdezi, hány óráig leszek az iskolában és hogy délután mi dolgom van, nagymama váratlanul (t. i. ő azt hiszi, hogy váratlanul!) meg-megjelenik, mikor kijövünk az iskolából és hazakísér, délután meg én gondoskodom róla, hogy egyik vagy másik barátnőm értem jöjjön és elhívjon... olyankor, amikor találkozom van Gézával. Ezek a lányok nem árulnak el, mert ugyanazt csinálják, amit én, hát tudják, hogy ha nem hallgatnak, én is elárulhatom őket.

Őszintén megírtam neked az egészet azért, hogy ezentúl aztán igazán ne prédikálj nekem. Eleget kaptam belőle itthon. Amit magadról meg arról a másik lányról, a Giziről írtál, az nagyon szép, de gyerekes. Én jobban ismerem az életet, mint ti (még ha Gizi két évvel idősebb is!), mert én sok mozi- és színdarabot láttam, sokkal többet olvastam és hallottam is, hát tudom, mit szabad és mit nem. Olvastam azokat a könyveket is, amikre Te gondolsz. Megvannak az iskolai könyvtárban. Ne félj, tudok én vigyázni magamra. Csakhogy nem vagyok olyan érzelgős neばnts-virág, mint amilyenek a lányok a múlt században meg ezelőtt voltak. Mi mai lányok már nyitott szemmel

nézzük a világot és bennünket nem lehet holmi tornyokba zárni a férjhezmenés idejéig...

Igaz... néha azért elszomorodom. Nem tudnám megmondani, miért. Úgy vágyom rá, hogy valaki nagyon-nagyon szeressen és megértsen. Utolsó leveled óta esténként (vagyis inkább éjszakánként), lefekvés után az ágyban, behúnyt szemmel elképzelem, hogy anyuskám fölém hajlik, keresztet rajzol a homlokomra és megcsókol. Milyen jó lehet így, ezzel a csókkal elaludni!... Majd ha asszony leszek és nekem is lesznek gyerekeim, minden este így búcsúzom tőlük...

De ezt csak neked írom meg. A lányok kinevetnének, ha elmondanám nekik. Meg aztán, nekem nem is lesznek gyerekeim. Az most nem divat.

Néha elgondolkozom egy kicsit azon, hogy Te milyen más vagy, mint én. Az életed is egészen más-milyen. Más úton megyünk... Vajjon melyikünk lesz boldogabb: Te vagy pedig szerető

Pirid???

II.

Tisztító tűzben

Kedves Katókám!

ámolgatom, hány év telt is el azóta, hogy utoljára váltottunk komoly levelet? Tulajdonképpen nem is olyan sok, hiszen még huszadik évemet sem töltöttem be; de évtizedeknek érzem! Közben mi ketten, Te meg én, valahogyan elvesztettük egymást. Alkalmi üdvözetekre zsugorodott levelezőlapjaink alig árultak el életünkből valamit.

Ezúttal életemnek egy súlyos fordulata késztet ismét levélírássra. Már hetek óta készülök rá, de valami benső szégyenkezés mindig visszatartott, szinte lefogta a kezem. Most azonban már nem tudok tovább várni. Jól tudom és bizonyára Te is tisztában vagy vele, hogy szépen indult barátságunk miattam akadt el, vagyis azért, mert én annyira más úton jártam, mint Te. Bár Te, Katókám, igyekeztél megértéssel fogadni közléseimet, valójában mégsem értettél, nem is értettél meg. Akkoriban azt hittem, azért, mert bizonyos dolgokban sokkal tudatlanabb, naivabb vagy nálam. Magamban, bevallom, le is sajnáltalak kissé. Sőt talán még ki is nevettelek volna, ha valami megmagyarázhatatlan érzés, szinte akaratom ellenére arra nem kényszerít, hogy mégis tisztelettel gondoljak Rád. Azóta, jobban mondva a legutóbbi időben, fölismertem, hogy ezt az érzést a Te valósággal fölényesen öntudatos tisztaságod váltotta ki belőlem. Az a

tisztaság, amit nem a tudatlanság, hanem a tisztaság nagyraértékelése őrizett Benned.

Igen, ma már rájöttem, hogy ez is lehetséges. De akkor még nem tudtam.

És most éppen ez a Te tisztaságod — amelyről tudom, hogy érintetlenül vitted a nagyleányságodba át — indít arra, hogy ismét közeledni próbáljak Hozzád. Szükségem van Reád. Hogy tanácsot adj, hogy segíts, mert a kétségbeesés környékez.

Nem; ne gondolj a legrosszabbra! Leányságomat — úgy, ahogy azt általában értelmezik — nem vesztettem el. De a gondolataim, a képzeletem, az emlékezetem . . . Jaj, az egész lelkem csupa pizok!

Az a kis epizód, aminek az elején elszakadtam Tőled, csak kezdet volt. Azután . . . ma már nem tudnám emlékezetemmel követni, hogy miképen, fokról-fokra egyre mélyebben belekerültem abba az erkölcsi pocsolyába, amit körülöttem mindenki „életnek” nevezett. Szerelmes regények, filmek, szindarabok, tánc, strand és a többi . . . Hiszen Te is ismered mindezt, ha másképen nem, hát hírből. Csak olyan lányokkal barátkoztam, akikkel ilyesmiről beszélgethettem; a fiúkat meg olyan közel engedtem magamhoz, hogy amikor most visszagondolok rá, nem is értem, mi óvott meg a teljes bukástól. Voltaképen csak véletlenül keletkezett a kíváncsiságom és a „mindent átélés” vágya szinte a beszámíthatatlanságig fokozódott bennem; idegfeszültségem már egyáltalán nem látta a határt, amelyen túlmennem nem szabad. Azt is csodával határosnak látom, hogy az érettségim átvergődtem. Bizonyos, hogy inkább jó felfogásom és a szerencsém segített át, mint a munkám és a tudásom. Azután pedig . . . azután még fékezhetetlenebbül rohantam a szórakozás, az izgalom, az élvezet után . . .

Nemrég, félévvel ezelőtt, állást kaptam egy bankban. És ezzel kezdődött a tragédiám. Egy fiatalemberrel ismerkedtem meg ott, aki egészen más, mint akikkel eddig találkoztam. Rendkívül intelligens, rokonszenves és e mellett jó megjelenésű, jó mozgású

és határozott fellépésű, de... nagyon tartózkodó. Ez az utóbbi tulajdonsága valósággal izgatott. El sem tudtam képzelni eddig, hogy létezzék férfi, akit nem lehet... felhúzni. Elővettem eddig bevált hódító eszközeit sorra mind, de hiába. Melléje szegődtem kitervelt „véletlen” találkozásoknál, hogy beszélgethessek vele. Néha úgy láttam, mintha fel is villant volna szemében valami kis érdeklődés, de azonnal ki is aludt. Bent a bankban időnkint rajtakaptam, hogy elgondolkozva néz reám. De amint találkozott a tekintetünk, ő ismét nyugodtan munkája fölé hajolt. Valami sejtés azt súgta, hogy itt más, új eszközökkel kell próbálkoznom. Figyelni és utánozni kezdtem az ú. n. szolid leányok viselkedését. Enyhítettem valamit öltözködésem merészségén is. És beszélgetéseink alkalmával igyekeztem kitapogatni az őt érdeklő témákat. Lassankint megtudtam, hogy szüleivel és testvéreivel lakik, 28 éves, jogot végzett, de életfelfogása olyan gyermekesen naív, — legalábbis én annak minősítettem — hogy becsületére válnék egy Biedermeier-korabeli ártatlan kisleánynak is. Még hozzá: *kongreganista!* Mit kezdjek én egy ilyen szenttel? — gondoltam magamban és elhatároztam, hogy többé nem törődöm vele.

De... és most ne vess ki, Katókám; megérdemelem! — nem bírtam ki nélküle. Egy szép napon rádöbbsentem, hogy... szeretem. Nem úgy, mint az eddigieket. Valami egészen más érzés kerített hatalmába. Tiszta gondolatokkal, a kölcsönös megértés vágyával néztem föl rá, és gyötrő sóvárgás fogott el, hogy lélekben hozzá tartozhassam.

Ő azonban, bár tartózkodásából engedett valami kevesett, olyan volt továbbra is, mint egy szfinksz: a lelke rejtély maradt számomra. Lehet, hogy azért, mert én annyira más világban éltem eddig, mint ő.

Ismeretségünk mai állapotáról nem is tudok számot adni neked, mert én magam sem vagyok tisztában vele. Néha úgy kapcsolódik egybe tekintetünk, mintha már nem lennénk egészen idegenek egymás-

hoz. Máskor meg — sajnos többnyire! — mérhetetlen távolságot érzek kettőnk között. Ha egyedül vagyok és elgondolkozom a dolgon, szinte kétségbeejtő biztonsággal látom, hogy ez az én első igazi szerelmem, de akit szeretek, az számomra elérhetetlen. Az ilyen embernek olyan leány való, amilyen Te vagy. Talán szentségtörő merészség is az én bemocskolt lelkemmel közeledni ehhez a csodálatosan tiszta és tisztaságában mégis olyan erős, férfias lélekhez...

Milyen furcsa, hogy éppen én, aki a szerelemben eddig csak ölelést, csókot, érzéki vágyakat kerestem, most elsősorban a lélekre gondolok!

Katókám, segíts rajtam! Mít csináljak, hogy megnyerjem ennek a férfinak a szívét? De nem! Nekem már nem is elég, hogy megnyerjem ezt a szívet. Én *méltó* is szeretnék lenni a szeretetére. Igen, de hogyan vessem ki magamból azt a büntudatot, ami most már folyton kínoz, akár egyedül, akár vele vagyok? Hogy mossam le azt a sok mocskot, ami a gondolataimat, a képzeletemet, az emlékezetemet beszennyezi? Mert így, ahogy most látom magamat, mellette sem tudnék boldog lenni soha.

Mondd meg, könyörgök, őszintén, — ne sajnálj, ha fájdalmat is okozol — mit gondolsz, végleg elrontottam az életemet?...

Válaszodat úgy várom, mint ami életet hoz vagy halált.

Hűtelen és méltatlan, de megtisztulásra vágyó
Piroskád.

Édes Pirikém!

Lelkem mélyéig megrendített a leveled. De ugyanakkor örömet is szerzett. Mert míg az elmúlt évek alatt, kapcsolatunk meglazulása miatt csak imáim kísérhették aggódó szeretettel, rövid híradásaidból megsejtett életedet, de valami kedvező fordulatra hiába vártam, most végre Isten felnyitotta szemedet

és megláttatta veled azt a piszkos örvényt, amelynek a szélén jártál eddig.

Pirikém, Te valóban elrontottad az életedet... idáig. De — Isten kegyelméből — nem véglegesen. Azokat a „véletleneket”, amelyek — amint írod — a végső határon innen tartottak, maga a jó Isten küldte megmentésedre. Az Ő eszköze az a tisztalelkű fiatalember is, akit megszeretted és akinek az életén keresztül megláttad a saját életed visszariasztó képét. Adj hálát ezért, Piroskám, a Gondviselésnek! Mert hányan vannak, akik önmaguknak ilyen megismeréséig sohasem jutnak el!

Hogy mit tégy? Azt, amit a lelked mélyén szunyadozó jobb érzés máris megsúgott: Igyekezzél méltóvá válni ahhoz, akit szeretsz! Dobd el magadtól azokat a Hozzád méltatlan eszközöket, amelyekkel eddig hódítani akartál! Sőt többet mondok: ezután ne *akarj* hódítani. Tarts a lelkedben nagytakarítást, s keresd meg a legmélyén, a sok szemét alatt, igazi énedet. Ha tudsz néhány napi szabadságot szerezni, vonulj el valamelyik lelkigyakorlatos házba (pl. Pécelen vagy Pécsen, ha pedig nem akarsz vidékre menni, akkor Pesten az Örökimádás zárdában), ahol hozzáértéssel és önzetlen szeretettel segítenek majd Neked ebben a nagy munkában. Nem baj, sőt még jobb, ha éppen nincsen közös lelkigyakorlat és egyedül maradsz, mert akkor teljesen a Te lelkedhez és esetedhez lehet szabni az elmélkedéseket.

Egy új világot fogsz így megismerni; azt a tiszta, szép, megnyugtató, örömet és lelki harmóniát adó világot, amelynek néhány sugara annak a fiatalembernek a szeméből villant Reád és máris... megigézett. Befejezésül azután végezz komolyan átgondolt, őszinte életgyónást. Hogy kinél, azt odabent majd megmondják. Ennek a kérdésnek a személyi részével egyáltalán ne is törődjél. Mert hiszen, bárki üljön is a gyónatószékekben, a feloldozást az Úr Jézus felhatalmazásával és az Ő nevében adja meg.

Meglásd, a ma annyira gyötrő bűntudat egyszerre

eltűnik majd a lelkedből és Te úgy érzed magad, mintha újjászülettlél volna. A munka, az átalakulás munkája persze csak azután kezdődhetik igazán. Ez a néhány nap az életgyónással: a földet felforgató és abból minden gázt kivető szántás lesz csupán, de utána következik egy új élet vetése. Kérd ehhez is a gyónató segítségét; talán vállalja, hogy ezentúl állandó lelkivezetőd legyen.

Hogy a szóbanforgó fiatalemberrel azután hogyan viselkedjél, arra nehéz tanácsot adnom. Így a távolból, rövid és általános jellemzésed alapján nem lehet hü képet alkotni egy ismeretlenről. De meg különben sincsen tapasztalatom ezen a téren. De azért, hogy valamivel mégis segítségedre lehessenek, megpróbáltam elgondolni, mit is tennék én a Te helyedben. Hát én egyszer, alkalomadtán (de nem *keresném* ezt az alkalmat!) elmondanám neki, hogy lelkigyakorlatot végeztem és új irányba akarom beállítani az életemet. Egyenesen, őszintén, minden keresettség nélkül megvallanám, hogy az utóbbi időben rádöbbsentem, milyen helytelen útra ragadott a korszellem, a divat. Ebből azután önként adódnék a beszélgetés folytatása a nélkül, hogy a legkevésbé is el kellene árulnod iránta való érzelmeidet.

Ha az az érdeklődés, amit időnkint felvillanni látsz a fiatalember szemében, mélyebb érzésből fakad, tartózkodása erre — azt hiszem — fel fog oldódni. Talán még segítségedre is lesz életed átállításában. De azért nagyon kérlek, vigyázz, ne ringasd magadat bele valami csalóka reménykedésbe. Mert az is lehet ám, hogy ez a fiatalember egyáltalán nem az élettársát kereső férfi érdeklődésével néz Reád (hiszen nem ő kereste a társaságodat!), hanem csak a helytelen útra tévedt lelked érdekli, s azt szeretné megmenteni.

Te talán elcsodálkozol, hogy ez is lehetséges. Pedig, amint hallom, sőt magam is látom, ma már egyáltalán nem ritkaság, hogy fiatalemberek ilyen szemmel néznek a leányokra. A sok szerencsétlen házasság és válás lassankint ráébreszti a férfiakat,

hogy a tisztán érzéki szerelemből nem lesz családi boldogság, s ezért egyre többen keresik a leányokban a testi egészség mellett a lelki egészséget is. Lásd, az én Gyuri bátyám is körülrajongott férj-jelölt volt az itteni társaságokban; egy sereg mama és leány vetette ki rá a hálóját. Ő pedig társalgott, mulatott, táncolt velük, közben azonban figyelt és sok olyasmit meglátott, amit a leányok nem is sejteneek. De legjobban Gizit figyelte, akiről egyszer régen már írtam Neked. Mert ámbár látszólag nem foglalkozott különösebben vele, amint utólag megvallotta, szívében már régen, kisleány kora óta kiválasztotta őt magának, s boldogan látta, mint fejlődik olyanná, amilyennek élettársát tudni kívánta. Gizi két év óta már a felesége (annakidején közöltem Veled a hírt) s nagyon szépen, boldog egyetértésben élnek; már egy fiacskájuk is van. Városunk társasága még ma is csodálkozik, hogy Gyuri választása nem valamelyik ünnepeelt csillagra, hanem erre a szerény, kedves és okos, de egyáltalán nem feltűnő kis virágra esett. A többiek közül is férjhez mentek azóta már többen, de ilyen boldog egy sincs köztük; sőt olyan is akad már egy-néhány, aki elvált vagy válófélben van.

Bármint lesz is a Te esetedben, Pirikém, föl a fejjel! Lehet, hogy Isten nem Neked szánta, akit most szeretsz, csak eszköznek használta fel a lelked megmentésére, életed más irányba terelésére. Egyelőre mindenesetre próbáld kikapcsolni házasságtok gondolatát és csak azon dolgozzál, hogy méltóvá válj hozzá. Vagy ha nem hozzá, akkor ahhoz a másikhoz, aki majd egyszer máskor eljön Érted. A többit bízd a Gondviselésre.

Nagyon-nagyon várom — még sohasem vártam cunyre — leveledet s benne nagy, életfordító elhatározásodat. A Reád következő nehéz, töprengő napokban azonban, édes Piroskám, ne érezd egyedül magad, mert szeretettel és imával lélekben melletted áll

Katód.

Drága Katóm!

Köszönöm meleg soraidat és jótanácsaidat. Kíéreztem belőlük szerető aggódásodat és segíteni vágyó jóakarodat.

De... Te túlságosan egyszerűnek és könnyűnek látod a megoldást. Elfelejtet, hogy az én eddigi életmódom, felfogásom és egész énem olyan messze áll a lelkigyakorlattól, hogy erre a távolságra még hasonlatot sem találok. Nem is szólva a családomról! Azt hinnék, valami hirtelen elmezavar tört ki rajtam, ha ilyesmivel állanék elő. Ők különben sem tudnak az egész dologról. Meglehetősen belenyugodtak a változhatatlanba; abba t. i., hogy én a magam útját járom, amihez itthon senkinek semmi köze. Már nem is igen kérdezik, hová megyek, mit csinálok. Anyám és én távolabb állunk egymástól, mint két idegen. Mert azok esetleg még jóindulattal nézhetnek egymásra, mi azonban — alig merem előtted megvallani — nem bírjuk, sőt néha... igen... egyenesen gyűlöljük egymást. És mindkettőnknek megvan rá az okunk. Engem fölháborít, hogy 45 éves asszony léteire úgy viselkedik, mintha 18 éves lenne. Ő meg nem tudja megbocsátani nekem, hogy még csakugyan fiatal vagyok. Én tudom, hogyan beszélnek a férfiak az ilyen idejétmúlt kacér-ságról és magakelletésről, és szégyellem, hogy az én édesanyámra is ráillenek ezek a megjegyzések. Ő viszont vetélytársát látja bennem, aki bizony nem egy udvarlóját hódítottam már el...

Bocsána!, Katókám! Szinte látom elszörnyedéset e sorok olvasása közben. De hát látod, ez vagyok én. Igazán, őszintén szeretnék megváltozni, de eddigi beállítottságomat nem vagyok képes csak úgy márol-holnapra levetni. A mondottakkal csak azt akariam megértetni Veled, hogy az otthonomban nincs semmi, de semmi, ami segítséget nyújtana a lelki átalakulásomhoz. Sőt!... Attól félek, hogy nekem nem három napra, hanem három hónapra vagy talán egy egész évre kellene valami lelkigyakorlatos házba vonulnom.

hogy más legyen körülöttem minden: a hang, a levegő, az emberek...

Meg azután... ezt már igazán nem tudom, miképen írjam meg Neked... én... tudod... ha nem is vagyok ú. n. bukott leány, de azért... valójában sokkal romlottabb vagyok, mint gondolod vagy ahogyan talán elképzelni is tudod. De nem; erről nem írhatok többet... Veled szemben éppen úgy, mint azzal a férfival szemben, akit szeretek, kétszeresen... százszorosan érzem, hogy gondosan ápolt, sokak szemében szép külsőm milyen rútságot takar... De hogy valamennyire mégis megértsd, amit ezzel mondani akarok, elárulom Neked, hogy iskoláskorom utolsó éveiben állandóan szentségtörő áldozásokat végeztem. Mert a közös gyónástól el nem maradhattam, viszont éppen az olyasmit, amit súlyosabb bűnnek sejtettem, nem mertem bevallani soha... Azóta pedig, hogy az iskolát elhagytam, nem is mentem többé gyónni.

Hát ezekután, mondd, hogyan térdeljek én le a gyónatószek rácsa elé? Ismétlem, én meg akarok változni, mert annak a bizonyos lelki nagytakarításnak szükségét ugyancsak érzem; el is akarom végezni, de csak úgy magamban, illetve kettesben: Istennel. De hogy vallomást tegyek egy embernek... nem, erre képtelen vagyok. Ha jobb nálam, megvet; ha pedig ő sem különb, akkor mit keressek nála?

Adj valami más tanácsot! Olyat, amihez nem kellene emberek. Ahogy a ruháimat egyszerűsítettem, és — ahogy a kongreganisták nyelvén mondják — illedelmesebb lettem, úgy akarom a viselkedésemet, sőt amennyire lehetséges, a gondolataimat is átalakítani. Lehet, hogy valamikor eljutok odáig is, ahol Te már most szeretnél látni. De így fejest ugrani nem tudok.

„Ö”-vele mostanában keveset találkoztam. A gondolataim, a vágyaim állandóan mellette időznek, de a társaságát mégsem keresem annyira, mint azelőtt, mert azt hiszem, ez így inkább kedvére van. És jobban tudok vigyázni a viselkedésemre és a szavaimra is,

ha ritkábban vagyok vele. Reám figyelő tekintetét elkapom ugyan néha még most is, de a szfinksz azért rejtély marad számomra továbbra is.

Hogy végezetül valami olyasmit is írjak, ami talán örömet szerez Neked, elárulom, hogy hivatalból jövet majdnem mindennap benézek a templomba és imádkozom, hogy bocsássa meg Isten eddigi életemet és segítsen új életre és boldogságra.

Nem gondolod, hogy így is el lehet találni arra az útra, amit most keresek?

Szeretettel ölel a Te boldogtalan

Piroskád.

Édes Pirikém!

Eltaláltad: a leveled végén szereztél egy kis örömet is. Engedd meg, hogy mindjárt bele is kapaszkodjam ebbe a vékony szálba. Ki tudja, hátha erősebbnek bizonyul, mint amilyennek első pillanatra látszik.

Arra kérsz, adjak valami más tanácsot, mint azt, amit előző levelemben adtam. Jó. Hát programot adok a mindennapi templomlátogatásaidhoz. Első utad most is és mindig, valahányszor templomba lépsz, ahhoz az oltárhoz vezessen, ahol az örökmécses ég. Üdvözzöld ott a tabernákulumban rejtőző Úr Jézust és néhány percig beszéljess Vele arról, ami a szívedet nyomja. Azután a Szűzanya oltárát vagy egy olyan képét, esetleg szobrát keresd fel, amely áhitatot ébreszt benned s fel tudja emelni lelkedet az igazi, élő Szűz Máriához. Mondj el előtte 3 Üdvözlégyet ezzel a fohással: „Jótanács Anyja, könyörögj értünk!” Nagyon ajánlanám az „Emlékezzél meg...” kezdetű imát is, de nem tudom, ismered-e. Azután, ha időd engedi, maradj ott még egy kis ideig, és szemedet behúnyva (hogy semmi se zavarjon) képzelj el, hogy ennek a jóságos mennyei Anyának az ölébe hajtod a fejedet és elpanaszolod Neki mindazt, amit az édes-

anyádnak mondanál el, ha olyan viszonyban volnál vele, mint például én az enyémmel.

És folytasd ezt így kilenc napig. Én is segítek Neked. A továbbiakat azután majd meglátjuk. Csak arra kérek, nehogy úgy imádkozzál, mint ahogy azt egyik híres regény főhőse teszi: „Uram, most az egyszer ne a Te akaratod legyen meg, hanem az enyém!” Éppen ellenkezőleg, minden kérésedet ezzel a fohással fejezd be: „Ha Te is így akarod, Uram! Én előre megnyugszom a Te szent akaratodban.” Mert lásd, Pirikém, mi életünknek csak azt a picinyke darabkáját látjuk, ami közvetlenül előttünk áll. Isten azonban előre látja egész életünket és jobban tudja, mint mi, hogy mi válik javunkra. Igazán jó csak az lehet, ami Isten akaratával megegyezik. Az a pár szó, amit befejezésül ajánlottam, valóságos varázsige, amely felénk fordítja Isten adakozó jóságát. Nélküle a Szűzanya sem vállalja a közvetítést, mert hiszen el sem képzelhető, hogy ő olyasmit kérjen számunkra, amiről tudja, hogy nem egyezik meg Isten akaratával.

Ezt a levelemet előreláthatóan holnap megkapod, én tehát már holnap megkezdem a kilencedet, remélem Veled együtt. És úgy gondolnám, hogy befejezése előtt most már ne is váltsunk levelet, feltéve, hogy valami rendkívüli dolog nem jön közbe. Addig pedig üzz el magadtól minden aggodalmat és töprengést s nyugodjál meg abban, hogy ügyedet olyan szószólóra bízad, akiben még soha senki sem csalatkozott. Ő, bár átadhatnék valamit Neked az én hitemből és bizalmamból, hogy Istenre hagyatkozó lélekkel, derűs szemmel tudnál a jövőbe nézni! Erre a szándékra külön is imádkozik baráti öleléssel

Kató.

Drága Katókám!

Milyen csodálatos a Te hited! Nem lehet ellenállani neki. Magával ragadott engem is és olyan bizalmat öntött belém, mintha legalábbis zálogot kaptam

volna a jövőm boldogságára. Talán legnehezebb volt számomra az a bizonyos „varázsige”, amit annyira lelkemre köiöttél. Minduntalan felőlőtt bennem a gondolat, hogy annak a leveledben említett regényhősnek voltaképpen mégis csak igaza volt. Mert hát hiszen tulajdonképpen csakugyan azért imádkozom, hogy teljesüljön, amire vágyom és a jó Isten adja hozzá beleegyezését akkor is, ha akarata esetleg nem egyeznék az enyémmel! De azután erőt vettem magamon, szót fogadtam Neked és újra meg újra elmondtam tanácsod szerint: „Ha Te is úgy akarod, Uram! Én előre megnyugszom a Te szent akaratodban!” Éreztem ugyan, hogy a szívem aggódva, remegve tiltakozik a kérésemmel nem egyező megoldás ellen, de úgy gondoltam, Isten azért talán így is elfogadja imámat, miután látja jóakaratomat. Mert hiszen én igazán nem tehetek arról, ha akaratomnak csak az ajkam engedelmeskedik, a szívem azonban nem! . . .

A kilencedet befejeztem. „Ő”-vele közben alig néhány szót váltottam. Úgy éreztem, most nem tudnék miről beszélni vele. A régi hangomat elvesztettem, az új pedig még nem alakult ki. Ilyenkor, azt hiszem, jobb hallgatni.

És . . . furcsa . . . egyre többet motoszkál agyamban a lelkigyakorlat gondolata. Hogy vajjon nem kellene-e mégis elvonulnom néhány napra? Szóba hoztam a dolgot egyik hivatali társnőmnek, Margitnak, akiről tudom, hogy vallásos életet él. Először kissé csodálkozva nézett rám, de azután — a nélkül, hogy bármit is kérdezett volna — azt mondta, néhány nap múlva részletes felvilágosítást ad mindenre. Most utólag néha bánom is, hogy szóltam neki, mert tulajdonképpen nem vagyunk közelebbi barátságban egymással. De máskor meg örülök, hogy megtettem. A sorsra vagy ahogy Te mondanád: a Gondviselésre bízom az egészset és a választól teszem függővé, megyek-e vagy sem.

Valami sajátságos várakozás él most bennem. Olyasféle, mint a vihar előtti csend. Vajjon napsüté-

ses, szép idő következik-e utána vagy... pusztulás?
Ki tudná ezt előre megmondani? De bízom; bizni
akarok!

— — — — —

Másnap.

Tegnap abba kellett hagynom az írást és csak
most folytathatom. Azóta Margit meghozta a döntést.
Miután Pestről most nem akarok elmenni, itt az
Örökimádás-zárdában készített elő számomra mindent.
Szombaton délben megyek be; a következő nap va-
sárnap, a hétfő ünnep, a keddi napot pedig elkérem.
Itthon fel sem fog tűnni a távollétem. Hozzászoktak
már a hétvégi eltűnéseimhez.

Ki sem mondhatom, milyen izgatott vagyok.
Mintha csak operációra készülnék. Valósággal félek,
hogy bírom ki ezt a három és fél napot! És az a fenye-
gető rém: az életgyónás! De lehet, hogy megszököm
előle. Végre is nem kényszeríthetnek rá!

Nem is tudok most többet írni. Jaj, csak már
jövő szerda volna!

Isten Veled! Gondolj most sokat, nagyon sokat
a Te szegény

Piroskádra.

Pirikém, csak így futtában, levelezőlapon közlöm
Veled, hogy az említett napokat lélekben és imádság-
ban Veled töltöm.

Kató.

Egyetlen Katókám!

Az imént jöttem haza a lelkigyakorlatokról. Ha
itt volnál mellettem, azt mondanám, most már kezec-
szoríthatsz velem, sőt... meg is csókolhatsz; nem
kell félned, hogy beszennyeződik a kezecskéje vagy az
ajkád. Megtisztaltam.

Szeretném részletesen leírni Neked a zárdában

töltött napokat, de érzem, hogy csak gyöngé, elmosódó, hiányos képet adhatok róluk. A lélek benső átéléseit szavakban visszaadni nehéz; teljesen hüen talán nem is lehet.

Úgy történt, ahogy Te jobbnak láttad: egyedül voltam bent. Az első napokban csak egy apáca foglalkozott velem. Beszélgetéseinkben csodálatosan hamar rátapintott a lelkem leggyöngébb, sőt beteg pontjaira, s igazán anyai gyöngédséggel és okossággal fogott hozzá a gyógyításhoz. Könyveket adott és ő is velem végezte az elmélkedéseket, mert magam képtelen lettem volna rá. Eddig egyáltalán nem is tudtam, mi az az elmélkedés. És ez a munka nagy távlatokat mutatott meg, amikre eddig sohasem gondoltam. Megmutatta, ki az Isten (akire én csak mint valami jószágos vagy szigorú öreg bácsira gondoltam!) és ki vagyok én. Eddig bizony azt hittem magamról, hogy én vagyok a világ középpontja. Ha nem is kifejezetten gondoltam ezt, de nagyon rossznéven vettem, sőt el is keserített, ha azt tapasztaltam, hogy nem körülöttem forog minden és mindenki. Aztán... jaj!... aztán rádöbrentett a bűn rettenetességére és arra a természetes és természetfölötti büntetésre, amit magában hord. Fölfedeztette velem a túlvilágot, az örökkévalóságot is; rést nyitott előttem eddig teljesen zárt kapuján, és én — a lelkemben átélt halál és ítélet után — bepillanthattam valamennyire oda.

Tudod, Katókám, végeztem én lelkigyakorlatot már máskor is. Hiszen az iskolában kötelező volt. De sohasem vettem komolyan. Egy sorozat többé-kevésbé szép szentbeszédnek tartottam, de maradó nyomot sohasem hagyott bennem. Persze, hiányzott ez a keret is, ami itt megvolt: a világtól való teljes elzártság, a csend. És legfőképpen hiányzott, ami most megvolt bennem: a vágódás az elmélyedésre. Ez — úgy, amint írtad — igazi szántás volt. Felforgatta a lelkemet legmélyéig. Te bizonyára jobban tudnád elemezni hatásának a titkát, mert a képzőben többet foglalkoztál a lélekkel és nevelésével. Annyit

azonban még az én mindenféle (sok fölösleges!) tudással megtömött, de a lélekkel idáig nem sokat foglalkozott fejem is felfogott, hogy ezúttal az elmélkedések sorrendjében és egymáson épülő rendszerében magában is lehetett valami olyan erő (azt hiszem, „logikus” fölépítés volna rá a megfelelő kifejezés!), ami megragadott és viti magával, szinte akaratom ellenére is. Ami pedig talán a legfontosabb volt, ezúttal nem csupán *hallgattam*, hanem magam is *dolgoztam*. És amikor végezetül, a sok fáradságos gondolkodás után megpihenhettem az Oltáriszentség előtt, Jézus lábainál és odahajthattam fejemet Szűz Mária anyai ölébe, le sem írhatom Neked, milyen könnyűvé vált egyszerre a szívem; mintha nem nyomta volna soha semmi súly!

Talán mondanom sem kell, ezekután bizonyára úgys sejtéd már, hogy ezt a megnyugvást a rettegett életgyónás előzte meg. De mire odáig jutottam, már nem is találtam olyan félelmetesnek. Sőt inkább szükségét éreztem. A fölismert súlyos bűnök terhével a lelkemen nem is tudtam volna többé élni idekint!

Most utólag bocsánatodat kérem, amiért egyik levelemben a gyónásról, illetve a gyóntatóról olyan elfogult ostobasággal írtam. Most már én is meggyőződéssel mondom, hogy a pap — bárki legyen is különben — valóban csak Istentől nyert hatalommal oldozhat föl. Mert pusztán emberi szó nem adhatná meg az elnyert bocsánatnak ilyen csodálatosan megnyugtató tudatát. Ki sem mondhatom, milyen boldog voltam utána!

A tisztaságom — sajnos — azért nem ugyanaz, mint azoké, akik tisztán őrizték meg keresztségi ártatlanságukat, ezt világosan érzem. A büntudat elmúlt ugyan, de emlékezetemből nem tudom kisöpörni az emlékeket s érzem, hogy Istennek sok, igen sok engeszteléssel tartozom. És annyira fáj a tudat, hogy talán másképpen is lehetett volna, ha . . . igen . . . ha egy igazi édesanya áll mellettem örökös szeretetével. Elismerem, hogy én is hibás vagyok. Sok van rovásomon a

szülők iránti tisztelet és engedelmesség tekintetében. De azért mégis... vannak édesanyák, akiknek öröm lehet engedelmeskedni...

A legborzasztóbb, hogy továbbra is itt kell élnem ebben a környezetben, ahol az anyagi ellátáson kívül semmit sem kapok. És olyan furcsa nekem most az a gondolat, hogy itthon azt hiszik, ismernek, holott én már egyáltalában nem vagyok az, aki három nap előtt voltam. Igaz, hogy voltaképpen azelőtt sem ismertek. Akkor talán még rosszabb voltam, mint amilyenek tartottak; most viszont... most... egy új, szebb és jobb élet csíráját hordozom a lelkemben.

Hogy mit hoz a jövő, nem tudom. Nem is merek gondolni rá. Csak egy bizonyos: ma este imával akarom álomra hajtani a fejemet. Nem is emlékszem, mikor kezdtem így az éjtszakát; talán soha! Legjobban szeretném valami ördögűző szent szertartással megtisztítani ezt a rossz emlékekkel terhes szobát; de ha már ezt nem lehet, legalább imáimmal próbálom fehérre mosni ezeket a sok rosszat látott és hallott, aranyozott festésük mögött láthatatlan szennnyel borított falakat...

Lásd, az a túlradó öröm, amivel hazajöttem, máris foszladozik. Nehéz a levegő itt, a zárda után. Vajjon meg tudok-e itt küzdeni a mult reám zúduló emlékeivel és a jelen vigasztalanságával? Talán el kellene költöznöm hazulról és új beállítottságomnak megfelelő környezetet keresnem?...

De nem; most semmire sem akarok gondolni. Várom a holnapot...

Bármit hozzon is azonban a jövő, Neked, Kató-kám mindenképen végtelen hálával tartozom. Elsősorban a jótanácsaidért. Azután az imáidért, melyeknek erejében hinni kezdek. De legfőképpen a szeretetedért. Mert lásd, a szeretetnek ilyen önzetlen, minden egyéni érdektől mentes formáját én eddig nem ismertem. Még vallásos emberekben sem. Egyáltalán a vallásosságban én eddig csak kenetteljes, unalmas külsőségeket és holmi karácsonyfa-ünnepélyekben s hason-

lókban kimerülő felebaráti szeretetet láttam. Hogy a szeretetnek más formája is lehetséges, arra Te, Margit, az a szerzetesnő a zárdában meg a gyóntató pap döbbsentettetek rá. Csak attól félek, hogy Ti kivételek vagytok... Vagy azok értelmezték rosszul a szeretetet, akikkel ezideig találkoztam?...

Mindegy. Az a fő, hogy utat mutattatok nekem a szebb, tisztább életre és... talán „Ő”-hoz is!

Sohasem fogom elfelejteni, amit értem tőletek. Hamarosan újra írok. Talán akkor már így írhatom alá leveleimet: boldog

Piroskád.

Pirikém!

Le sem írhatom, milyen boldoggá tett a leveled. Isten kegyelme csodát művelt Veled. A kilenced alatt megérlelte Benned a lelkigyakorlat vágyát, bámulatos gyorsasággal előkészítette a gyakorlati megoldást és azután három rövid nap alatt kicserélte az én Pirikém lelkét. Ha hallottad volna, micsoda Te Deumot mondtam leveled olvasása után! Szerettem volna megkongatni az összes harangokat úgy, mint ahogy nagyszombaton, a feltámadás öröme szokás! Hát még milyen nagyszerű ünnepet ülhettek a visszatért bárányka öröme odafönt a mennyországban!

Nem is tudok most többet írni. De várom, türelmetlenül várom soraidat a további eseményekről. Ugye azonnal írsz, amint... Tudod, mire gondolok!

Szeretők

Katód.

T á v í r a t.

Pirikém, miért nem írsz, mi történt?

Kató.

Katókám!

Hogy mi történt? Aggodalmad elárulja, hogy sejtetted a valóságot: mindennek vége!...

Ne haragudjál, hogy nem írtam meg előbb. Képtelen voltam rá. A csalódás, reménykedésem utolsó szálának elszakadása a szó szoros értelmében a kétségbeesés szélére sodort. Öngyilkos akartam lenni. Ezúttal még azt sem mondhatom, hogy a véletlen tartott vissza a végzetes lépéstől. Mert hivatali társnőm, Margit, akinek olyan nagy része volt abban, hogy a dolgok így alakultak, céltudatosan járt a nyomomban s azonnal közbelépett, amint szükségesnek ítélte. Ma sem értem, miképen olvasta le arcomról sötét szándékomat, s egyáltalán, hogyan ismerte fel már azelőtt is, hogy mi történik bennem. Annyi bizonyos, hogy még idejében fogta meg a karomat és vitt, a halál helyett, ismét a . . . zárdába. Ennek már több, mint egy hete. Szinte akaratomat veszítve, minden ellenállás nélkül hagytam, tegyenek velem, amit akarnak. Azt hittem, a vége úgyis csak az lesz, amit elhatároztam. De más képen történt. Beláttatták velem, hogy az életemet nem dobhatom el magamtól; ehhez nincs jogom; élnem kell tovább, akárhogyan is . . .

Megpróbálom leírni a történeteket. Talán most már képes leszek rá.

Megfogadtam tanácsodat s egyik találkozásunk alkalmával megemlítettem, hogy lelkigyakorlatot végeztem. Nem is volt nehéz szóbahozni. Ő maga kérdezte, talán csak udvariasságból, hol jártam azon a keddi napon, amikor nem mentem be a hivatalba. Ha láttad volna, hogy felragyogott a szeme vallomásomra, Te is azt hitted volna, amit én, hogy a jég megtört, a szfinksz most már feloldódik merevségéből és feltárja előttem meleg emberi szívét. Voltaképen ez meg is történt, csak nem úgy, ahogy én gondoltam. Egyszerre bizalmas közvetlenséggel tudtunk beszélgetni egymással. Lassankint megtudtam, hogy elkapott pillantásai csakugyan érdeklődésből vetődtek rám, mert látni vélt bennem valamit, — most már sohasem fogom megtudni, hogy voltaképen mit — ami több értéket sejtetett, mint amennyit viselkedésem mutaiott. Úgy találta, jobb sorsot érdemelnék, mint

MARTONE
1943

amilyenre életmódommal kárhoztatom magamat. Felébredt benne a kongreganista és az apostol (szerinte a kettő együtt jár), aki szerette volna helyes útra téríteni az eltévedt bárányt. Haragudott önmagára, amiért sehogy sem tudta megtalálni ennek a módját. Én persze nem árultam el neki, hogy tudtán kívül mégis megtalálta, mert hiszen egész egyéniségével ilyen irányban hatott reám és éppen ezzel vonzott magához...

Beszélgetésünk folyamán aztán egyszerre hirtelen megállt és mosolygósan, szinte meleg, baráti hangon mondta: „Most már bizalmasan beszélhetek magával és elárulhatok magamról is valamit. Életforduló előtt állok...” — Képzelheted, hogy megdobbant erre a szívem! De ő gyanútlanul folytatta: „Megházasodom. A napokban volt az eljegyzésünk és két hónap múlva lesz az esküvőnk!” — mondta és büszkén mutatta ujján a jegygyűrűt.

Azt hittem, menten összeesem ott előtte. Minden erőmet megfeszítettem, hogy szilárdan álljak a lábamon. Arcomon a festés gyöngébb volt ugyan, mint máskor, de azt hiszem, elég volt ahhoz, hogy el ne árulja elsápadásomat. De én magam éreztem, mint fut le arcomból a vér. Mosolyogni próbáltam, de remegett az ajkam, mikor megkérdeztem: „Kit vesz el?” — Mire ő vidáman, gyanútlanul mesélte el, hogy választottját már egy éve ismeri, de szükségesnek látott ennyi várakozási időt, hogy kölcsönösen jobban megismerjék egymást. Jövendőbelije vallásos, művelt, házias, otthonát szerető leány, 22 éves, a legidősebb négy testvér között. Szüleit és testvéreit szinte önfeláldozóan szereti, ami biztosítéka annak (így mondta!), hogy jövendő családját és otthonát is szeretni fogja. „Tudja, olyan igazi édesanyatípus!” — fejezte be boldog dicsekvéssel.

Milyen jó, hogy nem látott a lelkembe és nem is sejtette, hogy az, akinek mindezt elmondja, teljes ellentéte annak a típusnak, amit szavaival megrajzolt. Pillanatok alatt átfutott agyamon, hogy ha ez az

ember csak egyszer is látja az én otthonomat s tanúja annak a viszonynak, ami köztem és az anyám között van, faképnél hagyott volna azonnal, még akkor is, ha egyébként szerelmes szívvel közeledett volna hozzám!

Es akkor egyszerre rádöbbsentem, hogy nemcsak az ő érdeklődését magyaráztam félre s nemcsak most nem számíthatok szerelmem viszonzására, hanem... ki tudja, nem játszottam-e el mégis véglegesen a boldogságomat eddigi életmódommal és lelki beállítottságommal! Értékes, tiszta férfi nem találhatja meg bennem azt az élettársat, akit keres. Olyan üresnek, értéktelennek, sőt sok tekintetben megvetésre méltónak találtam most azokat a fiúkat, akikkel eddig könnyelmű barátságot folytattam. Viszont azonban be kellett ismernem, hogy mégis csak ezek és csakis ezek illenek hozzám.

De ha így van, érdemes akkor tovább élni? Talán bizony ott folytassam, ahol elhagytam? Vagy reménytelen, savanyú vénleány legyek, minden hivatás, minden életcél nélkül?

Elképzeltem magamat, — úgy, ahogy olyan sokszor látom az anyámnál — amint még 45—50 éves koromban, sőt talán még azután is, naponta órákat töltök a tükör előtt, hogy őszülő hajszálaimat tépegessem ki, hogy szemembe fényesítőt cseppentsek, alatta a kis szarkaláb-ráncocskákat masszírozzagassam és a jó ég tudja mi mindent csináljak csak azért, hogy üres bókokat kapjak olyanoktól, akik még a bókjaiknál is üresebbek...

Nem, nem, csak ezt ne! Inkább meghalni most, fiatalon, amikor még senki sem ismeri a tragédiámat!...

Talán nem gondoltam mindezt így végig mindjárt akkor, amikor ott álltam, szemben a boldog vőlegénnyel. Arra sem emlékszem egész világosan, miképen fejeztem ki a tőlem telhető legnagyobb könnyedséggel gratulációm. De alighanem sikerült elrejtennem felindulásomat és ő semmit sem vett észre. Most is csak

rajtam múlik, hogy oly keveset találkozunk, de én még ezt a keveset is sokallom; hiszen valóságos gyötrelmem számomra.

Margit szemét azonban nem tudtam félrevezetni még a másnapi erőteljesebb kozmetikus kikészítéssel sem. Pedig akkor már nem azért tettem ezt, hogy valakinek a tetszését megnyerjem, hanem csak időt akartam nyerni utolsó utam zavartalan előkészítéséhez. De a női szem úgylátszik élesebben lát, különösen ha valami sejtés vezeti. Annyi bizonyos, hogy Margit tekintetében — vagy talán a saját lelkiismeretemben? — állandóan ott éreztem a szemrehányó kérdést: „Mit akarsz tenni?” Így formába öntve mindenesetre Margit adta föl. De mintha ez mégis csak visszhangja lett volna a bennem vajúdó kérdésnek.

Margit nem kertelt, nem óvatzkodott és nem tagargatta aggodalmát. Nyíltan bevallotta, hogy már régen figyel; nyomon kísérte szerelmem ébredését, annak apró megnyilvánulásain keresztül. A lelki gyakorlat gondolatának a felvetése váratlanul érte, de az összefüggést nem volt nehéz megértenie. Azután pedig a jegygyűrű a fiatalember ujján és az én tekintetem zavarossága, röviddel a lelki gyakorlatokról való vizsgáztatásom után, arra indította, hogy nyomomba szegődjék és amennyire lehetséges, vigyázzon rám.

Gondolhatod, hogy abban a lelki állapotban, amiben akkor voltam, nem kis munkájába került újra elvinni engem a zárdába. Mert a történetek után semmi értelmét sem láttam többé a lelki átalakulásnak. Minek, ha nincs kiért? És mire való az ima is, ha meghallgatásra úgysem talál?...

A helyzet nem sokat változott még ma sem. Közönyösen, sokszor szinte félkábulatban töltöm az időt. Nem vágyom semmire. Szórakozásra sem. De a zárdai beszélgetések azért jól esnek. Mert olyankor felfel villan előttem valami olyasmi, — az embereken és a természetes életen túl — amibe mintha érdemes volna mélyebben belepillantani. De azután újra meg újra felülkerekedik bennem, hogy: Minek? És ilyen-

kor azonnal visszasüllyedek a „most már úgyis minden mindegy!” közönyébe...

Itthon is kezd már feltűnni, hogy valami nincs rendben. Főként abból következtetik, hogy többet tartózkodom idehaza. Már orvost emlegettek. Vigyáznom kell, hogy rá ne jöjjenek az igazságra...

Hát így történt. Élek... és azt mondják, élnem kell. De hogy miért, azt egyáltalán nem érti céltalan, boldogtalan

Piroskád.

Édes kis Pirikém!

Szeretném egyenesen szívembe mártani a tollamat, hogy megérezd, milyen nagy szeretettel és megértéssel gondolok Rád. A jó Isten áldja meg azt az ismeretlen Margitot, aki megtartott az életnek. Nagy, igen nagy hálával ölelném meg, ha találkoznék vele!

A legnehezebbjén, az első napoknak kétségbeeséssel küzdő kríziséen most már túl vagy. Ami ezután következik, az már a lassú gyógyulás. Ha ma még nem is látod életed értelmét, mert kiesett belőle az „egyetlen”, akit végcélnak gondoltál, meglátod, amint életed vonata továbbhalad, lassankint elmarad mögötted ez a nagy fájdalom, s eljön az idő, amikor emlékezetedben ez is csak egy állomás lesz a többi között. Ha nem is egészen olyan, mint a többi! Nagyobb és jelentősebb, mert... elágazás. Hiszen tulajdonképpen csak most kerülsz majd át a fővonalra, igazi célod felé.

Azt is megértem, hogy ma még a csalódás keserűségével gondolsz a jó Istenre is, aki nem teljesítette a kérésedet. Pedig csak az történt, hogy nem úgy teljesítette, ahogyan Te gondoltad, hanem úgy, ahogy Ő gondolta. Mert én a történetek után meglehetősen nyilvánvalónak látom Isten elgondolását. Azt írod, hogy az a fiatalember azért érdeklődött irántad, mert több értéket sejtett benned, mint amennyit a külsőd mutatott. Lásd, ugyanezt tette Isten is. Ő nem-

csak sejtette, hanem látta lelked legmélyén, a talán ön-magad előtt is rejtett értékeket, s érdemesnek tartotta — ha másképp nem lehetett, ilyen katasztrófa útján — felszínre hozni azokat. Az a fiatalember pedig tud-tán kívül eszköz volt Isten kezében. Lángra kellett lobbantania szívedet, hogy ebben a tűzben elégjen minden, ami értéktelen és a hamu alól előkerüljenek a tűzálló, igazi értékek. Én bizonyosra veszem, hogy a Te szíved, Pirikém, tudat alatt mindig vágyódott az élet tiszta, nemes szépségei után. Hiszen még most, nagy letörtségedben is érezni tudod, hogy „embereken és a természetes életen túl” van valami más is, „amibe érdemes volna mélyebben belepillantani”.

A jó Isten nem ok nélkül nyúlt utánad, hogy ki-emeljen százak és ezrek közül, akik Veled egy úton jártak. Voltaképpen — emberileg szólva — megpróbálkozik Ó a többiekkel is. Hiszen még az áruló Júdásnak is megpróbálta fölrázni a lelkiismeretét! Sajnos, sokan nem ragadják meg a feljűk nyújtott segítő kezét. De Te megfogtad és belekapaszkodtál. Gondolj csak vissza napi templomlátogatásaidra, azután a kilencedre, majd végül a lelkigyakorlatra és életgyónásra!

Nyisd tágra, édes Pirikém, a lelked szemét és lásd meg, hogy a történetek egyetlen célja a Te új útra találásod volt. Isten ritkán nyúl bele csodával az emberek életébe; általában így, emberek és körülmények útján igyekszik hatni a lelkünkre.

Engedd csak át magadat bátran továbbra is a hatásnak, — odabent a zárdában és Margitnál — amit magad is jónak érzel. Meglásd, beszélgetések és megfelelő könyvek segítségével — különösen ha imáidban megvilágosításért könyörögsz — nemsokára megérted majd, hogy élni nemcsak érdemes, hanem egészen sajátosan nagy kegyelem, amiért Istennek soha elég hálát nem adhatunk. Hidd el, Isten valami nagyon-nagyon szépet akar kialakítani a lelkedből, azért dolgozik rajtad ilyen keményen. És Ő tudja, hogy Te elég erős vagy ahhoz, hogy kibírd ezeket a súlyos

pőrölycsapásokat. Mint ahogy a szobrász is száz és száz márványtömb közül választja ki azt, amelyikből műremeket akar alkotni, nehogy porrá zúzódjék a vé-
sője alatt...

Minél többet gondolkozom a sorsodon, annál inkább érzem, hogy úgy kellett történnie mindennek, ahogy történt. Mert képzeld csak el, mennyi időbe telt volna, míg Te annak a férfinak, akit megszerettél, igazán megértő, hozzáillő élettársává fejlődte volna! És odáig mennyi nehézség, mennyi félreértés és csalódás! Ha egyéb nem, hát a Te nagy járatlanságod háztartási dolgokban, az ő megszokott otthoni rendjével szemben; meg tudatlanságod vallási dolgokban, amelyek neki viszont valósággal vérévé váltak; de nagy világnézeti különbségek más kérdésekben is... és ki tudná elsorolni, még mi mindenben. Pirikém, hidd el, — bármilyen hihetetlenül hangzik is most Neked — a Te Istentől rendelt életpárod nem ez volt. A miérték megoldását most ne keresd és a jövő lehetőségeit se kutasd. Ezidőszerint csak egy a fontos: az, hogy kialakítsd igazi énedet, amelyet eddig elnyomtál és nem igen engedteél szóhoz jutni.

Úgy szeretnék most együtt lenni és beszélgetni Veled! Nem tölthetnéd a hivatali szabadságodat itt nálunk? Jó levegő, jó koszt, más környezet és — különösen kint a szőlőnkben — egy, a pestitől mindenképen elütő, nyugodalmas, szívet-lelket pihentető és fel-
üdítő világ vár itt Rád, no meg a Te régi, vidám,

szerető

Katód.

Aranyos Katókám!

Nem tudom, hányszor olvastam el a leveledet. Milyen gyöngéden, finoman — és mégis erős kézzel — tudod Te kimosni és bekötözni az eléd tárt sebet. Pedig megvallom, itt-ott fájt is a kezelésed. De vég-
eredményben tudom, érzem, hogy jót tesz. És miután

a törtéteken változtatni nem lehet, abba kell hagynom a lázadozást Isten és az emberek ellen s a megnyugvást kell keresnem.

Jól esik a Te szemeddel nézmem Istent és hinmem, hogy talán csakugyan látott valahol, a lelkem legtitkosabb rejtekében valami jót vagy annak legalább egy kis csíráját, amiből még valamirevaló élet fejlődhetik. Mert e nélkül olyan nyomorultnak érzem magamat. Te el sem képzelheted az én mostani lelki-állapotomat. Egyik oldalon a régi ismerősök, a régi alkalmak, az egész régi élet, aminek ürességét és rútságát látom s amitől el akarok fordulni; másik oldalon meg a lélek útja, aminek a szépségeiből úgy homályosan kezdek sejteni valamit, de félek tőle, mert magas hegyre vezet, ahová én feljutni úgysem fogok soha. Tudod, én sohasem voltam jó turista. Nem mintha a lábam nem bírná a hegymászást, hanem nincs bennem elég akaraterő és kitartás olyan célért fáradni, ami messze van. Nem tudom, megérted-e, mit akarok ezzel mondani? Egymással össze nem egyeztethető két életmód között állok. Az egyiket megúgáltam, a másikat elérhetetlennek tartom. A kettő között meg csak nem állhatok egész életemen át!

Abban igazad van, hogy így, amilyen most vagyok, még nem illetem volna ahhoz, akihez életemet kötni akartam. De mellette, érte, megmáztam volna a legnyaktörőbb sziklákat is, hogy minél előbb elérjek oda, ahol ő áll. Az ember mindenre képes, ha igazán akar. Én pedig akartam volna. De most: miért, kiért? Az a valaki, akit a jövőben emlegetsz, kérdés, hogy egyáltalán eljön-e. És ha el is jönne... ma még úgy érzem, hogy minden lehetetlenség ellenére is csak egyetlenség ember létezik számomra...

A zárda és Margit... igen, ők igyekeznek előre és fölfelé segíteni. De ha élni akarok, sőt — amint mondjátok — élnem kell, akkor nem lebeghetek állandóan a magasságokban; járni kell tudnom a szilárd (esetleg piszkos) földön, a pesti aszfalton is. És látod, ez az, aminek a lehetőségét sehogy sem látom. Mondd,

Te megtaláltad, Te ismered a módját? És meg tudnál tanítani rá engem is?

Kedves meghívásodat nagyon köszönöm. Megfelelőbb környezetet igazán keresve sem találhatnék magamnak. Már a lehetősége is felhangolt kissé. Hosszabb szabadságra ebben az első évben nem számíthatok. De mostani idegállapotomban, orvosi bizonyítvánnyal, talán mégis lehetséges volna. Apus, ha megkérem, mindenesetre elkövet mindent, hogy lehetségessé váljék. Persze, ennek hamarosan kellene jönnie. Megpróbálom. De mit gondolsz, nem lenne sok nektek esetleg három hét egy ilyen elkeseredett vendégből?

Annyira vágyom el innen! És a Te otthonod, ami annyira más, mint az enyém! De félek, hogy annyi melegség sehol, talán még nálatok sem lehet, amennyire nekem most szükségem volna ahhoz, hogy újra megbarátkozzam az élettel.

Egy kicsit azért reménykedem. Mert Te biztatsz. És Katókám, ha Te építeni mersz azon a gyöngé alapon, amit bennem látsz, akkor . . . akkor talán csakugyan lehet is építeni. Olyan jó hinni, hogy valami jó esetleg mégis van a lelkeben, ha én magam nem is érzem.

Mégegyszer köszönöm a leveledet, Katókám. Hogy mennyire őszinte a hálám és ragaszkodásom, azt abból láthatod, hogy ilyen egyszerűen, minden udvariaskodás és aggodalmaskodás nélkül elfogadom meghívásodat és jövők, amilyen hamar csak jöhetnek.

A viszontlátás reményében ölel

Piroskád.

III.

Új élet

Drága Katókám!

Néha úgy érzem, mintha már rengeteg idő telt volna el azóta, hogy nálatok voltam; máskor meg olyan, mintha csak tegnap lett volna. A kedves, nekem felejthetetlen emlékek egészen közelinek látszanak, az itthoni történések viszont alig férnek bele az azóta elmúlt hat hétbe.

Ennek az utóbbi érzésnek tulajdonítsd, hogy első köszönő levelem óta olyan keveset írtam. Esténként, s általában, ha egyedül vagyok, gondolataim mindig ott időznek nálatok. Újra meg újra átgondolom beszélgetéseinket, megpihenek a Te édes jó anyád tekintetének jóságos simogatásában, némi kis irigységgel idézem fel magamban bátyád és sógornőd fiatal boldogságát, kis Palkójuk játékos haszontalankodását és azt az egész mesterkéletlenül egyszerű és meleg hangulatot, ami betölti otthonotokat. Nekem olyan meglepő volt, hogy még édesapád is beleilleszkedik ebbe a kedves családi együttesbe; mert én a papákat eddig vagy félig-meddig idegennek vagy fölényes házi zsarnoknak találtam mindenütt, ahol megfordultam. És Panni húgod, ez a temperamentumos kis bakfis! Milyen egészen más, mint Te vagy! Csupa magabizás, korlátokat feszegető önállóságra igyekvés, medréből minduntalan kicsapó jókedv... Szinte a magam sorsától félténém, ha nem látnám, hogy minden féktelensége ellenére is van egy hely, ahol legvadabb lázadozása is elcsitul és ahol csöndesen — bár néha könny-

nyesen — megbújik: az édesanyja két karján belül. Ugy láttam, nagyon szeret Téged is, ámbár olyan tekintélyt már aligha vagy a tizenhárom éves kis fruska szemében, mint amilyen néhány évvel ezelőtt lehettél. Akkora érdeklődéssel senkit sem kísértem otlétem alatt, mint éppen ezt a bájos kisleányt. Talán nem is annyira őt, mint inkább azt a csodálatos pedagógiai művészetet, amivel édesanyátok ezt a kiszámíthatatlan végletek között csapongó gyermeklelket is kezében tudja tartani. Kerestem a titkát, hogy miképpen csinálja, de nem tudtam rájönni a nyitjára. Csak azt láttam, hogy a legváratlanabb helyzetekben is megtalálta magát vele szemben, s Panni leglehetőlenebb eszméi és problémái is meghallgatásra, bizonyos fokú megértésre, sőt megoldásra találtak nála. Sohasem hittem volna, hogy a szeretet és a szigorúság így megférnek egymással. Nem; ez a kisleány nem jut az én sorsomra. Más lesz ugyan, mint amilyen Te vagy, de ennek nem kell szükségképpen rosszabbat vagy értéktelenebbet jelentenie.

Ó, ha mellettem is állott volna ...!

De nem. Nem akarok panaszkodni. Most már úgyis késő. Jó nagy kerülővel, nehéz küzdelmek után talán én is eljuthatok még a helyes útra! Talán ... Hiszen valamit máris elértem: ha nem is életkedvet, de némi megnyugvást sikerült találnom az elmúlt hónapok alatt. Főként nálatok. Nem is hiszed, mennyire elcsodálkoztam, mikor először tudtam, minden bánatomról megfeledkezve, ismét szívből kacagni. Ha azonban most visszagondolok a nálatok töltött időre, úgy találom, az lett volna nagyobb csoda, ha a Ti derűs, harmonikus vidámságtokból semmi sem ragad reám. Csak azután el ne felejtsem itthon ezt a gyönyörű tudományt! ...

De hagyjuk a szomorú dolgokat utoljára. Először azokról akarok beszámolni, amiknek örülni lehet.

A bankban más osztályba helyeztek át. Ez amolyan előléptetésféle, mert felelősségteljesebb és egyúttal érdekesebb munkakörbe jutlatott. Legfőképpen

azonban azért örülök neki, mert megszabadított attól a mindennapos találkozástól, ami mindig újra felzavarta amúgyis elég gyöngé lábon álló megnyugvásomat. Néha még most is belémvág a tudat, hogy ugyanabban az épületben vagyunk, s a folyosókon jártomban megdobbban a szívem az aggodalomtól, hogy hátha szembekerülök vele. De ez eddig olyan ritkán fordult elő, hogy lassankint talán leszokom erről az aggodalomról is.

A másik jó, amiről hírt adhatok, hogy ez az át-helyezés közelebb vitt Margithoz. Az elmaradt hivatalos és félhivatalos érintkezést szorosabb, melegebb kapcsolat váltotta fel. Kellemesen csalódtam ebben a leányban. A jószívű, vallásos, de jelentéktelen valaki helyett, akinek tartottam, rendkívül intelligens, értékes egyéniséget találtam benne. Megint egészen más, mint akár Te, akár én. Milyen változatos is az Úristen emberkertje! Bőségben nevelkedett, tetőtől-talpig úri-leány, aki külső viselkedésében éppen úgy, mint belül a lelkében eiökelő maradt, mai leegyszerűsödött élet-körülményei között is. Gyermekkorában még nagy birtokuk volt, de tönkrementek. Most özvegy édesanyjával lakik egy szerény, de választékos ízléssel berendezett kis lakásban. Jóval idősebb nálam, körülbelül harminc éves lehet, de megjelenése fiatalos és vonzó. Kölcsönösen meglátogattuk egymást, de azt hiszem, többet találkoznak majd náluk, mint nálunk.

Nem is értem, hogy ítéld meg kezdetben, minden jósága ellenére is, olyan előnytelenül. Persze: az elöitéletek! Akik között én eddig megfordultam: azoknál az egyszerűség és még inkább a vallásosság nem jó ajánlólevél: egyértelmű az együgyűséggel vagy éppen a képmutatással. Csak most kezdek rájönni, hogy a ruházat és viselkedés keresetlen egyszerűsége a finomságnak, a választékos ízlésnek a velejárója is lehet, a vallásosság pedig magasabb lelki igényt is jelenthet.

De azért ne légy féltékeny Margitra. A Te helyedet nem foglalhatja el a szívemben senki, soha!...

Ezzel be is fejeztem a kellemes híreket. Ami ezután következik, az már csak életem sötét lapjait szaporítja.

Irén nővérem válik az urától. Annakidején, amikor esküvőjéről értesítést küldtem Neked, egy kacér leány és egy ügyes mama férjfogó hadjáratának fényes sikerét láttam ebben a házasságban. Fényesnek láttam azért, mert a sógor kimondottan jó parti volt. Szegény úgy pottyant bele ebbe a házasságba, mint egy vigyázatlan halacska a hálóba. Ha egy és más dolgon talán meg is ütközött Irén viselkedésében, szerelmes szíve mindig elhallgattatta az eszét. De most, hogy a szíve elcsendesedett, felnyílt a szeme: nem ilyen feleségre gondolt szegény. Irén viszont únja ezt az otthonra és családi életre vágyó férjet, aki nem hajlandó minden estét házon kívül vagy legalábbis társaságban tölteni. Az össze nem férés legfőbb oka azonban az, hogy Irén irtózik a gyermeknek még a gondolatától is. Azt mondja, ő egyelőre élvezni akarja az életet és nem láncolja le magát senkihez és semmihez. Ha gyermek után vágyódott volna, nem az egyetemre, hanem inkább az óvónőképzőbe iratkozott volna be.

Ha egy évvel ezelőtt hallom, talán szörnyen bölcsnek és szellemesnek találom ezt a kijelentést. De ma felháborít. És bánt, hogy idehaza olyan könnyedén, egyszerű vállvonással fogadják az egész válást. Anyus mintha még örülne is. Azt mondja, most már nem félti Irént, mert mint elvált asszony könnyen talál új férjet... Mintha a házasság valami bérlet volna, amit ha egyszer megváltott az ember, kipróbálhat vele egy egész férjsorozatot...

Hogy én változtam-e meg, vagy csak azért érint a dolog ennyire, mert a saját családomról van szó, magam sem tudom, de bizonyos, hogy kihoz a sodromból, valahányszor ez a válás szóba kerül. Pedig elég gyakran kerül szóba. A sógorom ugyanis gavallérosan magára vállalja a váláshoz szükséges formaságot, a hűtlen elhagyást, de ennek fejében megkívánja, hogy

Irén ezalatt itthon lakják és rendesen viselkedjék. Irén megalázónak tartja ezt a feltételt és bosszúállásnak minősíti. Mert most állandóan vigyáznia kell magára, hogy valami szóbeszédre ne adjon alkalmat! De bele kell egyeznie, ha azt akarja, hogy ne az ő hibájából bontsák fel házasságukat és új férjhezmeneteléig viselhesse első férje nevét.

Hát ilyen hangulatban és környezetben élek én most. Azt hiszem, ezekután fölösleges bővebben magyarázgatnom, milyen lehetőségek vesznek körül és milyen sorsba akarnak egyesült erővel belekényszeríteni engem is azon a címen, hogy az idő múlik és ha még sokáig várok, nem varrhatom magamat a nyakába senkinek.

Katókám, Neked fogalmad sem lehet róla, milyen kinszenvedés nekem így ez az élet, az átküzdött nagy lelki válság és a nálatok töltött hetek után. És kivézető utat nem látok sehol. Fizetésem külön lakásra és önálló megélhetésre kevés. Legfeljebb valami diák-leány-otthonban húzhatnám meg magam. De furcsa is volna külön laknom, mikor van otthonom (?) és családom.

Nem arról van most szó, hogy válasszak előbbi életem folytatása és új életirányom között, hanem arról, hogy az előbbit megúgtáltam, az újat meg nem tudom élni. Segítsetek rajtam, Katókám, ha tudtok. Hiszen most már ismertek mindannyian, talán szívetekbe is zártatok egy kicsit, hát úgyszólván családi tanácsot tarthattok a sorsom fölött. Úgy szeretnék az lenni, akinek — tudom — Ti is látni szeretnétek, de hát ilyen körülmények között lehetek?

Lásd, nincs köszönet hosszú levelemben. A vége ismét csak sirámkozás és panasz.

Még mindíg hiszed, hogy Isten valami szépre és jóra szánta

a Te szerető

Piroskádát?

Pirikém, édes Testvérkém!

Hát persze hogy hiszem, még az eddiginél is jobban hiszem, hogy a jó Isten kiválasztott, magához vonzott és erősen tart Téged. Csak Te el ne engedd a kezét! Teljesen megértem, milyen nehéz lehet a helyzeted a számodra idegenné vált életszemléletű környezetben. De mondd csak, sohasem láttál még tövises és bogáncsok közül szép szál virágot a magasba nyúlni? Én már láttam, nem is egyszer. És bízom benne, hogy amire az a gyöngye kis virágszál képes az ő természetes életerejével, arra az én Piroskám is képes lesz természetfölötti életerejének, a kegyelemnek segítségével.

Hazulról ne költözzél el, Pirikém, semmiesetre sem. Ott van a Te helyed mindenképen. Ki tudja, nem lesz-e még a tieidnek szükségük Reád? Éppen ott van leginkább szükség a szilárdan álló, utat mutató világítótoronyra, ahol örvényeket kavar fel a víz.

Talán azt gondolod most, hogy Te még nem vagy ilyen iránymutató fárosz! Ma még talán nem. De holnap már azzá lehetsz. Hiszen az alap már megvan hozzá. Maga Isten rakta azt le a lelkedben. Nem érzed magad is, mint épülsz, mint emelkedel ki egyre jobban környezetedből?

De a továbbépítéshez segítség után kell nézned. Anyuskám és Gizi, velem együtt úgy gondolják, keresned kellene valami olyan társaságot, ahol Hozzád illő, értékesebb életre törekvő emberekkel találkozhatsz, akik úgy sodornak majd magukkal a jóról a jobbra, mint ahogy előbbi társaságod sodort magával a rosszra. Nem szerzetesnőkre, hanem a világban élő, dolgozó és szórakozó leányokra gondolunk; olyanokra, akik a földön, sőt a pesti aszfalton járnak, de azért nem felejtik el, hogy ez az élet nem végcéljuk, hanem csak út a cél felé, és hogy testük csak szolgája a léleknek.

Láthattad, míg nálunk voltál, hogy mi sem járunk szőrcsuhában, nem bőjtölünk kenyéren és vízen, sőt szemünket és fülünket sem zárjuk el a világ szépségei

és nemes örömei elől! Csak éppen hogy nem tévesztjük össze az életet a színházzal, ahol festeit kulisszák között, festett arccal és alkalmi külsőben, mindenki egy másvalaki által elgondolt, idegen életet játszik; mi a magunk igazi életét éljük, azt, amelyikbe Isten beállított bennünket. Elsősorban kötelességeinket igyekszünk a tőlünk telhető legjobban teljesíteni, de kivesszük részünket a megengedett társaséletről és szórakozásokból is. A gyepőlőt azonban mindig és mindenütt lelkünk tartja, hogy kívánság-lovaink meg ne vaduljanak és veszedelmes utakra ne ragadjanak bennünket. Gondolj csak vissza, milyen jól mulattál velünk néhányszor Te is! Például az elutazásodat megelőző búcsúesten, amikor a tréfa és vidámság koboldjait szabadjára engedték.

Tőled sem kívánja, Pirikém, senki, hogy remetemódra elzárkózzál a világtól. Társaságra és szórakozásra czentül is szükséged lesz. A vallásos élet nem élettagadás, hanem életigenlés. Hiszen a legtökéletesebb és legteljesebb életöröm forrása maga az Isten!

Azt persze jól meg kell nézned, hogy milyen társasághoz csatlakozol. Valamelyik vallásos alapon álló szervezetben, pl. a KLOSz-ban, a katolikus leányklubok egyikében vagy a Kongregációban bizonyára megtalálod, ami leginkább Neked való. Kérdezd meg Margitot, ő majd eligazít, hogy hol és miképpen ismerheted meg közelebbről ezeket az alakulatokat.

Margitot illetően teljesen nyugodt lehetsz: egyáltalán nem vagyok féltékeny reá. Sőt boldog leszek, ha egyszer megismerhetem. Előre tudom, hogy találkozásunk még jobban fokozza majd a szeretetet, amit iránta máris érzek. Hiszen mind a ketten szeretünk Téged, Te is szeretsz mindkettőnket, csak természetes tehát, hogy nekünk is szeretnünk kell egymást!

Nővéred válása megdöbbsentett mindnyájunkat. Hiszen katolikus templomban esküdtek! Hiába bontja fel ezt a házasságot a törvény, „amit Isten egybekötött, ember el nem választhatja”! Tudom, hogy ez az érv a tiednél semmit sem jelent. De Neked azért

kötelességed, hogy beledobd azt a lelkiismeretükbe. Ez lesz a Te fárosz-voltod első fényjelzése. Le kell adnod akkor is, ha majdnem bizonyosra veszed, hogy hiábavaló. Talán kissé mégis felfigyelnek rá, már csak azért is, mert legkevésbé Tőled várják. Lassankint úgys meg kell tudniok, sőt meg is kell szokniok, hogy már nem az vagy, aki voltál. Vitába azonban egyelőre ne szállj velük. Ehhez még nincs felkészültséged, s így többet rontanál, mint használnál. Ha esetleg valami gúnyos megjegyzést tennének vagy megkérdeznének, mióta szegődtél az Egyház szolgálatába, egyszerűen csak annyit felelj, hogy a fenti kijelentést az Úr Jézus tette és benne van az Evangéliumban, amit hinniök kell nekik is, ha katolikusoknak tartják magukat.

Addig is, míg életedhez a megfelelő keretet és segítőtársakat megtalálsz, ajánlom, vedd meg a „Filoteát” (a legújabb kiadást, hogy ne zavarjon a régies nyelvezet) és minden este olvass belőle egy keveset. Igaz ugyan, hogy a világban élő katolikusoknak ezt a lelki útmutatóját Szalézi Szent Ferenc háromszáz évvel ezelőtt írta, de jobbat és teljesebbet erre a célra nem találhatsz ma sem, mert — az igazán jó könyvek örök ifjúságával — időszerű marad mindig.

Áthelyezésednek szívből örülök. Látod, milyen szépen egyengeti utadat a Gondviselés? Bízd hát magadat bátran Reá!

Anyuskám szeretettel üdvözlő és azt üzeni, hogy esténkint, amikor éjtszakára búcsúzik tőlünk, gondolatban mindig keresztet rajzol a Te homlokodra is. Azt pedig talán mondanom sem kell, hogy naponta imáiba foglal

szerető

Katód.

Katókám!

Hogy repül az idő! Nem merem megnézni legutóbbi leveled keltezését, mert félek, hogy akkor szégyenletemben írni sem merek.

Pedig megszívleltem minden tanácsodat. Megvettem a Filoteát, leadtam itthon a kívánt fényjelzést és... jelölt lettem egy Mária Kongregációban. Ez utóbbi a legújabb jelentős esemény az életemben. Margit megismertette velem a számomra számbavehető összes katolikus női és leányalakulatokat. Szinte zavarba hozott ezzel, mert mindegyikben akadt valami, ami vonzott. A választás elég nehéznek bizonyult. Igen, mert az elgondolása alapján véve mindegyiknek szép és jó. A gyakorlati kivitel azonban, úgy látszik, ugyanannak a szervezetnek a keretén belül is különböző, mert az az egyes csoportok vezetőjén múlik. Mindegyik alakulatban vannak az eredeti elgondolást majdnem tökéletesen megvalósító kisebb csoportok, de viszont vannak olyanok is, amelyek nem sokat váltanak belőle valóra, sőt még az is megesik, hogy félreértik és elrontják. Végül is úgy találtam, hogy voltaképen mindegy, melyikhez kapcsolódom, s ezért döntő szempontnak a személyes ismeretséget vettem. Margithoz csatlakoztam (pedig egyáltalán nem mondhatnám, hogy rábeszél!), és ő a Mária Kongregációnak tagja. Az ő személye biztosíték nekem arra, hogy az a csoport, amelyben van, csak jó lehet. Eddig nem is csalódtam. A munka, ami ebben a Kongregációban folyik, nemcsak hasznos, hanem érdekes is. Persze, jelöltségem ideje alatt nekem még nagyon sokat kell tanulnom elméletben is, gyakorlatban is. Most látom csak, hogy — bár sohasem volt rossz osztályzatom hittanból — botrányosan keveset tudok belőle. Úgy látszik, ha az ember csak tanul, de a tanultakat nem viszi bele az életébe, semmit sem ér az egész. Néhány év alatt sikerült elfelejtenem még az elméleti hittantudásom nagyrésztét is. De elvégre, ha jól meggondolom, nem sokkal jobban állok a többi

tudással sem. A műveltségem ugyan „általános“, de ez csak annyit jelent, hogy mindenből tudok valamit. Ha most újra érettségi előtt állnék, még kedvező tantárgyaimban sem érezném valami nagy biztonságban magamat. Az erkölcstanból meg már meg is buktam a gyakorlatban! Sokat kell pótolnom „magánúton“, de hála Istennek, a Kongregációnkban sok kérdés közösen is feldolgozásra és megvitatásra kerül. Szégyenemre be kell vallanom, hogy számomra a legismeretlenebb tárgykörök egyike a Szentírás. Én magam lepődtem meg legjobban, hogy mennyire nem ismerem még az Evangéliumokat sem. De újak előttem azok a szempontok is, amelyekkel itt a világi irodalmat értékelik. Aztán mennyi munkaterület, amiről még csak nem is hallottam eddig! Ha az Úristen egyszer számonkéri tőlem fiatalságom elvesztegetett, — és még az ostobaságoknál is rosszabbra pazarolt éveit, igazán nem tudom, hogyan és mivel mentegethetem majd magamat...

Úgy látom, szórakozásra is lesz alkalom, mert erre külön szakosztály van.

Egy egészen új világ! Köszönet, Katókám, hogy felfedezésében segítségemre voltál. Kezd visszatérni belém az élet...

Világítótorony-próbálkozásom idehaza kudarcot vallott. Csak egy kézzelfogható eredményt hozott: megállapították, hogy megjelentek nálam a „reménytelen vénleányság“ első tünetei. A Ti befolyástokra — szerencsére — senki sem gyanakszik, de annál károsabbnak minősítik Margitét. De nem lennék az, aki vagyok, ha ez a családi megállapítás hatna reám. Ha tudtam keményfejű és makacs lenni akkor, amikor rossz úton jártam, még kevésbé engedhetek most a megismert jóból.

Az egészben azt találom a legfurcsábbnak, hogy az előbbibe sokkal könnyebben belenyugodtak, mint az utóbbiba. Mintha egyenesen valami sötét hatalom tüelné őket, nem annyira ellenem, mint inkább — rajtam keresztül — Isten ellen. Nem ez az a bizonyos

„világ szelleme“?! Bizony, kedvem volna néha vitába szállni a familiával. Nem éppen vallási területen, mert ehhez csakugyan nem érzek még kellő felkészültséget. Csak azt szeretném megkérdezni tőlük, mitől féltenek most olyan szörnyen? És miért akarják mindenáron, hogy sürgősen részesüljek én is Irén „boldogságában“? Ha meg nem ezt akarják, akkor miért háborodnak fel annyira azon, ha én más úton keresem a boldogságot? Ha a Te szüleid a maguk életútjára igyekeznek irányítani Titeket, azt megértem. Mert ők olyan harmonikus, szép életet tudtak kialakítani magukban és maguk körül, amire érdemes törekedni. De az én otthonom mindig, amióta emlékezni tudok, csak szállás volt, ahol az ember táplálkozott, aludt, vendéget fogadott, de azután sietve átöltözött és rohant máshová.

Igaz, hogy nyughatatlan természet vagyok én magam is, és nem merem állítani, hogy nem kíváncsoztam volna el hazulról akkor is, ha ott igazi otthonra találtam volna. De másrészt kérdés, ilyenre vált volna-e a természetem akkor is, ha az otthonom vonz és nem taszít? . . .

Ezekre a kérdésekre én, a saját személyemet illetően már nem kaphatok választ. De mint általános kérdésre, ami igen sok mai leányt érint, talán megfelel rá életével a Te Panni húgod és azok a leányok, akik az enyémhez hasonló temperamentummal megfelelő otthonra és irányításra találtak.

No de most már beszámoltam mindenről és legfőbb ideje, hogy befejezzem ezt a hosszú levelet. Sok kézcsókot, csókot és üdvözetet küldök, s Reád bízom, hogy juttasd el mindenkinek azt, ami megilleti. De a legmelegebb ölelést magadnak tartsd meg

szerető, hálás

Piroskádtól.

Édes Pirikém!

Akár szóról-szóra lemásolhatnám legutóbbi leveled bekezdését, olyan sokáig késett ezúttal a válasszom. Mentségem, hogy betegségek foglalták le időmet és töltötték be gondolataimat. Először Apuskámé. Súlyos epegörccsök verték le lábáról. Már-már azt hittük, operációra kerül a sor, de — hála Istennek — jobban lett e nélkül is. Nagyon lefogyott és elgyengült. De még ebből a nagy bajból is származott valami kis jó: most belejövök a diétás főzésbe is. Gondolhatod, mennyivel szívesebben tanultam meg Apus betegsége nélkül valami tanfolyamon!

Azután meg Palkónk betegedett meg. Ez ugyan elsősorban Gizi és Gyuri gondja volt, de azért résztvettünk benne mi is valamennyien. Az ilyen kis emberpalántának olyan kevés kell ahhoz, hogy elhervadjon. Azt mondják, az első években legsűrűbben halnak a kicsinyek, különösen a fiúk. Most már túl van a veszélyen. De annyit aggódtunk és imádkoztunk érte! Ha közös aggodalmunkban fokozatokról lehetne szó, azt mondanám, Panni izgult legjobban. Persze, az is lehet, hogy csak a legláthatóbban. Mert belőle valósággal kiobbannak az érzések. Láttára sokszor eszembe jutott a leveledben felvetett kérdés: Vajjon ha nálatok otthon másképen lett volna...? Mert látod, az ilyen kisebb-nagyobb közös aggodalmak — éppen úgy, mint a közös örömek is — nagyon fokozzák a családi összetartozás érzését. Apus betegsége alatt Pannit is beállítottuk az ápolásba, és a mi higanyvérű kisleányunk olyan nyugodtan üldögélt a beteg mellett, mintha az iskolán és az otthonán kívül semmi más nem lett volna a világon. Még akkor sem igen akart elmenni valahová, ha küldtük. Minden szabad percét a betegszobában töltötte. Mesélt iskolai dolgairól, felolvasott, vagy ha egyebet nem tehetett, csöndben kézimunkázott a betegszobában. És ez a máskor olyan hargos és féktelen kis jószág most, minden figyelmeztetés nélkül a megtestesült finomság és illendőség volt. Talán

sohasem éreztem ennyire, hogyan nevel a családi élet a maga belső történéseivel, minden külön oktatás nélkül is.

Palkó betegsége alatt meg a világ legfigyelmesebb s gyöngédebb nagynénije és sógornője lett Panniból. Gizi nem győzött csodálkozni, mi minden nem telt ki ennek a máskor annyira „elfoglalt” kis nőnek csakugyan elég szűkre szabott idejéből. Hozzájárult ehhez mindenesetre az is, hogy Gizi ismét áldott állapotban van, ami a család minden tagjából a legnagyobb gyöngédséget és figyelmet váltja ki.

Igen, Panni apránként már kezd feleletet adni a Te kérdésedre. A nehéz idők elmúltával mindig újra előkerül ugyan a régi Panni, de emlékezetében tovább élnek ezek a napok, és bizonyos, hogy belevéstek a lelkébe egy vonást, ami nem kopik le onnan többé soha. Tudom magamról, milyen csodálatosan felélednek adott esetekben a megfelelő gyermekkori emlékeim, s eligazítanak, hogy mit kell tennem. Serdülő koromban néha nevettem magamban, amiért az idősebbek annyit emlegetik, hogy „nálunk otthon így meg úgy volt”. Most azonban már kezdem megérteni, hogy ezek az emlékek, ezek a benyomások azok a kövek, amelyekből életünk felépül.

Lehet, Pirikém, hogy Te kevés ilyen benyomást őrzöl magadban. Viszont emlékszel olyanokra, amiket talán jobb volna elfelejteni. De hidd el, erős akarattal sok mindent pótolhatsz, aminek hiányát felpanaszolod a multból, s válaszfalat emelhetsz régi és új élményeid közé.

Ha pedig majd egyszer a magad otthonában élhetsz és a saját gyermekeidet nevelheted, még hasznát is veheted tapasztalataidnak, mert tudni fogod, mit és hogyan *nem szabad* tenni...

Okosan tetted, hogy Margit Kongregációjába léptél be. Legalább nem kerültél teljesen idegenek közé, s van, aki szükség esetén felvilágosít azokról a dolgokról, amiket a többiek már tudnak, s amiket Neked is tudnod illenék. Az csak természetes, hogy

a legszebb elgondolásnál is sok, — majdnem minden a gyakorlati kivitelől függ. Hiába, a társulati életben is igaz marad, hogy az emberek önmagukat mindenüvé magukkal viszik. És a vezetők, különösen ha erősebb egyéniségek, önkénytelenül is arra törekszenek, hogy saját képükre és hasonlatosságukra alakítsák az egész közösséget. Mivel pedig több a közepes, mint a kiváló ember mindenütt, — a vezetők között is — azért olyan sok a látszateredményekkel beérő, belül azonban üres, értéktelen csoport a legkitűnőbb szervezetben is.

De örülök ennek a lépésednek azért is, mert ezzel a Szűzanya különös oltalma alá helyezkedtél, s nekem még inkább testvérkém letiél.

Az otthoni kudarc ne bántson, Pirikém! Ez előre látható volt, s okait megtalálod, ha elolvasod a Filotea negyedik részének két első fejezetét. Nem nehéz megjósolni, hogy hasonlóan lesz részed még máskor is. De azért okkal-móddal — semmiesetre sem tüzzel-vassal — folytasd, valahányszor (keresetlenül) alkalom kínálkozik rá. És ami a fő, tarts ki a jóban, s imádkozzál sokat, minél többet tiedért. Ha pedig valami fáj, amit éppen tőlük kell elszenvedned, ajánld fel azt is értük. Hiszen nem rosszakaratból, hanem tudatlanságból olyanok, amilyenek. Lehet, hogy valamikor elutasították maguktól a kegyelem világosságát, s Isten most engedi, hogy saját hibájukból sötétségben botorkáljanak. Milyen jó, hogy a Te szíved idejében megnyílt a kegyelem befogadására! Legalább van, aki egyengeti számukra is az utat a világosság felé és engesztel értük.

Nagy szeretettel köszönt kivétel nélkül mindenki (még Palkó is, akinek homokos ujjlenyomatát itt láthatod a papír alján), de különösen

Katód.

NB. Bármennyire szégyellem, kénytelen vagyok utóiratban megírni, amit levelemben a minap is, most is elfelejtettem. hogy t. i. unokabátyám, Győző már többször kérdezte tőlem: „Mikor jön le megint a te

szép kis barátnőd?" Talán emlékszel még rá? Több-ször voltatok együtt. A szülei itt élnek és ő gyakran lejön Pestről hozzájuk látogatóba. Mit feleljek neki, ha újra megkérdez?

K.

Egyetlen Katókám!

Valóságos lelkiismeretfurdalást okozott a leveled. Csak most, hogy túl vagyok nagy lelki válságon s ébredezni kezdek világfájdalmamból és reménytelen fásultságomból, döbbenek rá, hogy újra-éledt barátságunk egész ideje alatt mindig csak rólam volt eddig szó, Rólad ellenben soha. Milyen nehéz napokat, heteket élhettél át kedveseid betegsége alatt és én még csak nem is tudtam róla. Persze, mert sohasem érdeklődtem. Szépen elfogadtam részvevő gyöngédségeket, szíves vendéglátásokat, hagytam, hogy körülöttem forogjon minden és mindenki, de az eszembe sem jutott, hogy egyszer Rólad is kérdezősködjem. Szinte elfelejtettem, hogy velem egyidős fiatal leány vagy, akinek magának is lehetnek szívügyei, jövőbe néző vágyai és reményei. Ugy tele volt a szívem önmagammal, hogy más nem is fért belé. De most már igazán itt az ideje, hogy szellőztessen kissé, mert különben megdohosodik benne a sok idejétmúlt s immár hasznavehetetlen emlék, és olyanná válik, mint a nagymama ócskaságokkal meg-
rakott szekrényfiókja. Kitakarításához ugyan még nem merek hozzáfogni, de talán eljön még annak az ideje is.

Engedd hát meg, hogy miután én már — segítségeddel — a gyógyulás útján vagyok, most viszont Feléd fordítsam érdeklődésemet és megkérdezzek, mi is van a szíved zárt kapuján belül? Vajjon teljesen üres még, vagy...? A nyáron, míg nálatok voltam, sokan fordultak meg otthonodban, és elég nagy számmal akadtak társaságokban fiúk is, de sohasem vettem észre, hogy a rokoni vagy pajtási viszonyon

túl több is fűzne valamelyikhez. Bármennyire lefog-
lalt akkor még a saját bánatom, az ilyesmit mégis
észrevettem volna, mert hiszen — amint bizonyára
Te is tudod — a női szemnek ehhez különös adottsága
van. Kérlek, bocsásd meg eddigi figyelmetlenségemet
és önzésemet s árulj el valamit szíved legbelsőbb kam-
rájából. Ha valaki, úgy Te igazán megérdemelnéd,
hogy boldog légy és boldoggá tégy mást is. Ugye el-
hiszed, hogy nem pusztán csak a kíváncsiság szól
belőlem, hanem az őszinte szeretet is? Kérlek, nyiss
számomra legalább egy picinyke rést a szíved ajta-
ján! ...

Nálam semmi ujság. A hivatalban elég sok a dol-
gom, a Kongregációban pedig karácsonyra készülünk.
Szabadidőmben sokat olvasok. Nemcsak lelki köny-
veket, hanem komolyabb irányú szépirodalmat is, mert
ebben a tekintetben szégyenletesen elmaradottnak
érzem magamat. A Filoteát nagyon megszerettem.
Eleinte csak lapozgattam, de azután rájöttem, hogy
rendszer és valóságos életprogram van benne, tehát
sorra kell vennem a fejezeteket elejétől végig. De az
olvasással párhuzamosan dolgozom is a lelkem újjá-
alakításán. A páter, akinél életgyónásomat végeztem,
készséggel vállalta vezetésemet továbbra is.

Itthon... mit mondjak? Valóságos átjáróház a
lakásunk. A vendégek egymásnak adják a kilincset.
De az sem ritkaság, hogy egyedül vagyok idehaza,
mert a többiek mind kirepültek. A magánynak örülök,
de másrészt aggaszt ez a mozgalmas élet. Szegény
apus gondterhes arcára már alig merek nézni. És úgy
fáj, hogy azelőtt jómagam is segítettam gondbaráz-
dákat húzni rá. Irén és anyus ellenben gondtalanul
virulnak. Közben azért idegeskednek is, sőt az is gya-
kori, hogy életuntságról panaszkodnak. Hát még ha
tudnák, hogy csakugyan milyen üres az életük!

En, ha igazán, lélekben is pihenni akarok, Mar-
gitékhoz szököm. A szökést szószerint vedd. Mert a
család — apust kivéve, nagymamát belefoglalva —
mindenáron bele akar kényszeríteni ebbe a förtelmes

MARTON L.
1943.

társaséletbe. Azaz hogy akarna... ha lehetne. Szerencsére, új életem új ismeretségeket is hozott magával, egyáltalán nem kell hát aggódnod a „remetességem” miatt. Új emberek, új hang, új beszéd tárgyak, s új — inkább lelki, mint testi — élmények minden téren. Öszintén mondhatom, hogy nem kívánom vissza a régieket. Előbbi társaságom lassankint majd csak elszokik tőlem. Annyit máris látniok kell, hogy nem keresem őket, s előbb-utóbb talán rájönnek, hogy komoly és nem futó változás történt bennem. Ha itt-ott megkérdeznék, én be is vallom, hogy ráébredtem előbbi életem ürességére és most kincskeresésre adtam magamat. Értékek után kutatok előttünk élt nagy szellemek gondolataiban, ma élő emberek lelkében és az Uristen egész világában mindenütt.

Lehet, sőt valószínű, hogy a hátam mögött kétségbevonják az eszem józanságát és találgatják a változás okát; talán meséket is költenek hozzá, de én ezzel nem törődöm. Majd ha egyszer már biztosan állok az új talajon, esetleg megadom nekik a magyarázatot és megpróbálom meggyőzni őket az igazságról. Már t. i. azokat, akik odáig még nem szakadtak el tőlem teljesen. De talán már most sem pazarlom egészen hiába azt az időt, amit időnkint kénytelen vagyok velük tölteni. Észreveszem máris, hogy néha befejezetlenül nyelnek le egy-egy mondatot, aminek a megkezdésénél nemtetszést olvastak le arcomról. És az is megesik, hogy amikor egy-egy „miért?”-jükre megkapják tőlem a feleletet, elhallgatnak, s mintha gondolkoznának rajta kissé...

Kérdésedre, illetve unokabátyád kérdésére, — bár jól esik — egyelőre nem tudok felelni. Jövő nyár előtt aligha gondolhatok újabb szabadságra. Sőt még akkor sem gondolhatok éppen a Ti kedves házatokra. Csak nem vehetem igénybe szíves vendéglátásokat minden esztendőben! Inkább Te jöhetnél fel egyszer ismét Pestre! Olyan nagy örömmel osztanám meg a szobámat Veled! Hiszen annyi mindenről szeretnék beszélgetni. A nyáron még olyan ostoba voltam, hogy

nem lehetett okos dologról szólni velem. Meg aztán most már itt is volna az ideje, hogy szemtől-szembe is megismerd a Te új és mégis régi, szerető

Piroskádát.

Drága Pírikém!

Ha tudnád, micsoda nagy követ hengerítettél le soraiddal a szívemről! Helek óta töröm már a fejemet, hogyan értesítlek egy nagy újságról a nélkül, hogy azzal fájdalmat okoznék Neked. Félttem, hátha nem gyógyult még be annyira a szíved, hogy meg-rázkódtatás nélkül elbírná az én boldogságomat.

Mert, Pírikém, én nagyon, kimondhatatlanul boldog vagyok. Olyan, amilyen egy leányszív csak lehet, amikor megtalálta azt a valakit, akit a jó Isten élete párjául rendelt.

Az ismeretség egyáltalában nem újkeletű. Gizi testvérbátyjáról, Tiborról van szó, akivel már gyermekkorunk óta jóbarátságban vagyunk és mindig szerettük egymást. Én ugyan már jó ideje éreztem, hogy részemről ez a szeretet több, mint barátság, de azt nem tudtam, mit és mennyit jelent neki. Jól éreztük magunkat egymás társaságában, a beszéd tárgyából sem fogytunk ki soha és gyakran megállapítottuk, milyen hasonló az életfelfogásunk. Nem egyszer beszélgettünk a házasságról is, de csak úgy általánosságban, személytelenül. Kölcsönösen elmondtuk, milyennek képzeljük, milyennek kívánjuk, mit akarunk belevinni mi magunk, és mit várunk attól a másiktól, aki majd társul szegődik mellénk. Csak most jöttünk rá mindketten, hogy éppen ezeken a beszélgetéseken keresztül nevelődtünk egymáshoz. Mert mind a ketten azon igyekeztünk, hogy olyanná váljunk, amilyennek a másik látni kívánja jövődöbelijét. A megszokott és közismert módon Tibi voltaképpen nem is udvarolt nekem soha. Az utóbbi hónapokban ugyan néha úgy éreztem, mintha együvé tartozásunk egyre nyilván-

valóbbá válnék, de azért egyikünk sem tudhatta bizonyosan, vajjon a másik elégnek találja-e ezt az érzést egy egész életre. Ezért nem vehettél észre Te sem olyasmit, amiből a sógorsági, vagy legfeljebb barátsági viszonynál többre kövelkeztethetél volna. Amint utólag kisült, Anyuskám és Gizi jutottak sejtésükkel legközelebb az igazsághoz. De azért ők sem léptek közbe, hogy siettessék a dolgot. Fínom tapintattal hagyták, hadd érlelődjék meg magától. Sohasem jó a félig érett gyümölcsöt leszakítani a fáról.

Néhány héttel ezelőtt Tibor végre nyilatkozott. De ez is minden előkészület nélkül, a lehető legegyszerűbben történt. Egy délután szobámban ültünk és beszélgettünk. A szomszéd szobába nyíló ajtó nyitva állt, úgy, mint mindig, ha férfi vendégem van. Ködös, hűvös őszi idő volt, hát befűtöttünk egy kicsit. Beszélgetés közben bealkonyodott és ahogy a tűz fénye megszínesítette a szürkéséget, a szoba hangulata saját-ságosan kedvessé, még a szokottnál is melegebbé vált. A sötétedés fokozódásával egyre jobban ritkult a szavunk. Végül teljesen elhallgattunk. De ez a hallgatás nem gondolataink kifogyásának, hanem érzéseink túlaradó bőségének a következménye volt. És akkor a csöndben egyszerre megszólalt Tibor: „Milyen jó itt!” Én az ablak felé néztem és mintegy kiegészítettem a gondolatát: „Pedig milyen barátságtalan most odakint!” Ennél jelentéktelenebb szavakat már igazán alig válthattunk volna; és mégis éreztük mind a ketten, hogy mögöttük erős, mély érzések hullámanak. Tibor közelebb húzta a székét, kezébe vette a kezemet és félig sűgva mondta: „A mi kettőnk közös otthonában mindig így lesz, ugye Katókám?”

Ennyi volt az egész. Utána olyan természetesnek találtuk megegyezésünket, mintha már régesrégén elhatározott dolog lett volna, csak éppen hogy eddig nem foglaltuk szavakba. És ugyanígy érzett mindenki. Még azok is, akik előzőleg kifejezetten sohasem gondoltak rá. Olyan észrevétlenül lett az álomból való-

ság, mint ahogy egy szép tavaszi reggelen kinyílt rózsát találunk a bimbó helyén.

Karácsonykor, a szentestén tartjuk hivatalos eljegyzésünket és alighanem február elején esküszünk. Már egy szép, kertes kis házacska is találtunk magunknak. Kissé távol esik ugyan a város középpontjától, de kedvesebb és otthonosabb lesz egy ilyen szerény házacskában, amelyben azonban magunk lakunk, mint egy nagyobb és talán előkelőbb fekvésű lakásban, valami épületek közé szorított bérház nem tudom hányadik emeletén. Én különösen a kertnek örülök. Tibor úgysem engedi, hogy házon kívül dolgozzam, így hát legalább lesz elég dolgom a házban és kertben.

Pirikém, olyan érthetetlen, majdnem hihetetlen, hogy ez mind igaz, és hogy a jövőmről szőtt ábrándjaim ilyen tökéletes formában valósulnak meg!

Úgye megérted most már, miért könnyebbült meg annyira a szívem leveled olvasása után? A hang, ami kiáradt belőle, annak a Piroskának a hangja, aki már túlelmelkedett a fájdalmán s megtalálta új, boldogabb életének a kulcsát. Ha talán el is borul kissé a szemed, amikor most az én boldogságomról olvasol, tudom, hogy ki is derül hamarosan. Elsősorban azért, mert szeretsz engem és örülsz a boldogságomnak, azután meg azért is, mert láthatod belőle, hogy ma sem minden házasságkötés kacér leányok és ügyes mamák mesterkedésének az eredménye, hanem a gyakran ég felé emelt kezeket most is maga a jó Isten fűzi egybe.

Talán fölmerül benned a kérdés, mit csináltam volna, ha sejtésemben csalódom és Tibor mást vesz el? Gyakran gondoltam erre a lehetőségre, és elő is készültem rá. Úgy gondoltam, hogy akkor feltétlenül tanítónői állást vállallok és lélekben anyja leszek sok-sok gyermeknek, — ahogy a helyzet magával hozza — édesanyjuk mellett vagy helyett. Elvégre életem igazi célja úgysem az, hogy ebben az átmeneti földi életben boldog legyek, hanem hogy betöltssem a hiva-

tásomat. A valódi boldogság csak az örökkévalóságban vár reánk! A jó Isten különös kegyelméből — úgylátszik — egy kis földi boldogságban is lesz részem. De nem szándékozom azt csupán magamnak megtartani. El akarom osztani azok között, akik velem és körülöttem élnek. Én megelégszem azzal, amit tőlük visszakapok.

Remélem, ezzel eldőlt a Te következő látogatásod kérdése is. Mert az csak természetes, hogy az esküvőre eljössz! Azt az egy-két napot meg kell szerezned valamiképen. Ha nem lennél itt, minden teljessége ellenére is hiányoznék valami a boldogságomból.

Imádkozzál értem, Pirikém, hogy legalább utólag kiérdemeljem Istennek ezt az irántam tanúsított végtelen jóságát.

Szeretettel ölel a világ legboldogabb menyasszonya,
a Te

Katód.

Aranyos, boldog kis Katóm!

Össze akartam számolni, hányszor használtad leveledben a „boldog” szót. De aztán mégsem tettem. Mert olyan sokszor úgysem használhatod, hogy százszor, ezerszer annyszor ne zengjen a szivedben. Hogy én viszont ennek a boldogságnak milyen végtelen megsokszorozódását kívánom Neked egész életedre, azt kifejezni, érettségimből megmaradt csekély matematikai tudásommal nem is tudom.

Hát így érdemes férjhez menni! Azt hiszem, ilyen lehetett a teremtető Isten elgondolása a házasságról a Paradicsomban. Milyen más ez, mint az én Irén nővérem férjhezmenetele és azok a mindenféle trükkök segítségével összeboronált házasságok, amelyek ismerőseim körében annyit látok!

Úgy megragadott, ahogy leírtad a megkérést. Olyan egyszerűen és természetesen szép volt, mint

hozzáfűzött hasonlatod: a rózsabimbó virágba bomlása. Nálatok nem üzletkötésről volt szó, hanem két ember életéről és egy alakuló család jövőjéről. Azért nem is jutott eszébe senkinek sürgetni, hogy „Mi lesz már, mikor kerül a sor a szerződésre?” Azt hiszem, nemcsak Te, hanem vőlegényed maga sem tudta előre, hogy éppen akkor kér majd meg. Talán még a csendet megtörő első mondatnál sem sejtette, hogy mi lesz az utána következő. Abban a pillanatban érett meg az ajkán, amikor kimondta. Én ilyesmit még sohasem láttam, sohasem hallottam, és azért valósággal bámulom, hogy ilyen lelki nyugalommal tudtátok bevárni ezt a pillanatot. Azok a menyasszonyjelöltek, akiket én eddig ismertem, mindent elkövettek, hogy siettessek a döntő nyilatkozatot. És nem egy esetet tudok, amikor ez volt a tragédiájuk. Csak akkor vették észre, hogy éretlen gyümölcs után nyúltak, amikor már leszakították. Az övék lett, de nem volt köszönet benne. Kisült, hogy fanyar és élvezhetetlen. Persze, előbbutóbb a férfi is rádöbben, hogy elhamarkodta a döntő szót. „No, nem baj”, mondják erre mind a ketten. — „Majd a következőnél jobban vigyázok!” És — amint ők mondják: „szépen” elválnak.

Sajnos, én magam is így gondolkoztam azelőtt. Arra a felelősségteljes következményre, amiről Te olyan magától értetődően írsz, hogy ez a lépés „egész életre” szól, egy pillanatig sem gondoltam. Amin nem is lehet csodálkozni. Mert ahhoz, hogy így nézze az ember a házasságot, az örökkévalóság távlata kell. Csupán csak a földi élet szemszögéből tekintve érthető, ha senki sem hajlandó akárhogy vagy rosszul leélni egész életét, s igyekszik a maga módján helyrehozni valamiképen, amit elhibázott.

Ugye milyen bölcs lettem az elmúlt hónapokban? Ne csodáld. Túlságosan közletről látom egy rosszul sikerült házasság következményeit. Ha Irénnek valami elfogadható, komoly oka volna a boldogtalanságra, akkor talán enyhébben ítélném meg a dolgot. Mert legalább kivételes esetnek minősíthetném. De így a

mai házasságok legáltalánosabb típusát látom benne. (Talán inkább a jó házasságok a kivételek!) Voltaképen maga Irén is ilyen elhamarkodott házasságból került ki velem együtt. De mi legalább annyit mégis szüleink javára írhatunk, hogy nem váltak el. Ha igazi otthont nem is tudtak készíteni nekünk, de a keretet mégis megadták hozzá, amit — megfelelő lelkeséggel — mi magunk is betölthettünk volna valamennyire.

Bocsáss meg, amiért ilyen komor értekezés lett a gratulációból. De ebből a sötét keretből talán még ragyogóbban emelkedik ki a Te jelenlegi boldogságod és a jövő biztató ígérete.

Fájdalmat nem okoztál, Katókám, e felől nyugodt lehetsz. Általában valami csöndes kis szomorúság üli meg a szívemet, de ez már távolról sem az az éles, hasogató fájdalom, ami kezdetben volt. Nagyobb felindulás nélkül bírom már el a nagy ritkán előforduló találkozásokat is. Inkább valami nagy üresség maradt a fájdalom helyén, amit még fokozatosan mélyülő lelki életemmel sem tudok betölteni. Lelkiatyám szerint azért nem, mert még túlságosan érzéseim és hangulataim hatása alatt állok. Azt mondja, míg ezektől nem függetlenítem magamat, s nem kapcsolom át lelki életemet az akaratra, addig kiegyensúlyozottságról szó sem lehet.

Ebben a tekintetben Te igazán sokra vitted. Elámultam, mikor olvastam, milyen lelki nyugalommal készültél elő arra a lehetőségre, ha Tibor mást venne feleségül. Nem volt Benned semmi az én makacsságból, hogy „így és csakis így akarom!” Pedig nagyon szeretted Tibort már akkor is, mert különben nem lehetnél most ennyire boldog. Aki olyan, mint Te, annak tulajdonképpen mindig teljesül minden kívánsága, mert hiszen sohasem akar mást, mint amit Isten akar! Mikor jutok el én idáig? És eljutok-e valaha egyáltalán? ...

Még egy nagy hiányt fedeztem fel magamban leveled nyomán. Én a házassággal kapcsolatban mindig csak életem kiteljesülésére, a boldogságra gondoltam.

Anyai hivatás? ... Ebből én nem éreztem soha semmit. Nem érzek most sem. Gyermekre nem vágyom. Nem is igen szerettem őket. Talán annak is van némi része ebben, hogy nem volt kisebb testvérem és egyáltalán nemigen volt alkalmam megismerkedni apró gyermekekkel. Persze, ha annak a felesége lehettem volna, akit szerettem, ebben a tekintetben is igyekeztem volna alkalmazkodni az ő felfogásához.

Furcsa, hogy Irénéknél nem is ő, hanem az ura vágyódott gyermek után. Pedig mindig azt hallottam, hogy az apai érzés sokkal később ébred, mint az anyai. Valami nagy hiba lehet nálunk, mai leányoknál, hogy elveszítettünk egy természetes érzést, ami pedig női hivatásunkhoz tartozik. Vajjon mi lehet az oka? És hogyan maradt meg, illetve fejlődött ki Benned viszont annyira, hogy még akkor is anyai hivatásodat készültél betölteni, ha nem mégé férjhez? Vajjon nem az otthonban, a családi életben van a felelet ezekre a kérdésekre is? ...

Az esküvődre nagyon-nagyon szeretnék elmenni, azt gondolhatod. És el is megyek, ha csak lehet. Köszönöm, hogy életednek ezen a sorsdöntő nagy napján ott akarsz látni, azok között, akiket szeretsz.

Sokszor hallottam már, hogy a leánybarátságok többnyire megszakadnak egyik vagy másik fél férjhezmenetele után. Ugye nálunk nem így lesz? Reád még nagy, íger. nagy szüksége van a Te szeretetedre érdemtelen barátnődnék

Piroskának.

IV.

A kapun túl . . .

Édes Katókám!

Már-már félni kezdek, hogy mégiscsak igazuk van azoknak a vészmadaraknak, akik a menyasszonyi fátyolt a leánykori barátság szemfedőjének tartják. Közel két hónapja, hogy sürgőnystílusban írt levelezőlapjaidon kívül semmi komolyabb hírt nem kaptam Tőled. Nászutazástoknak már régen vége; azóta berendezkedhettél új otthonodban is, bizonyosan tudnál tehát szakítani egy félórácskát levélírással, ha...

akarnál. Más fiatalasszonyok nyolc-tíz oldalas beszámolókat írnak ilyenkor azoknak, akiket a nagy életváltozás sem söpört ki a szívükből. És ez olyan természetes is. Hiszen tele van a lelkük új élményekkel, a szívük új, odáig ismeretlen érzésekkel, s egész mindennapi életük új keretbe került. Hogyne lenne hát sok-sok mondani-, mesélnivalójuk?...

És Te mégis hallgatsz. Hát nem bízol bennem? Vagy talán attól félsz, hogy boldogságoddal fájdalmat okozol nekem? Pedig gondolhatnád, mennyire szeretnék éppen Tőled hallani valamit az asszonyélet első idejéről! Mennyire szeretném tudni, vajjon csakugyan olyan mézések-e az első hetek, mint amilyeneknek azokat a regények és a fiatalasszonyok levelei sejtetik? És ha valóban olyanok, hogyan lehetséges, hogy utánuk mégis olyan hamar beköszönt sokaknál a csalódás? Én ebben olyan ellentmondást látok, amire nem találok magyarázatot.

De nagy szükségem volna Reád különben is. Hogy tanácsot adj, hogy eligazíts — éppen most — eléggé zavaros érzéseimben. Mert... Nem; ezt nem lehet csak így, egy rövid mondattal indokolni. Ehhez vissza kell kanyarodnom kissé a múltba.

Amint tudod, egy esztendeje, hogy hatalmába kerített az első komoly nagy szerelem, ami megváltoztatta az életemet. Azt is említettem már Neked, hogy bár a csalódás fájdalma elmúlt, nagy, igen nagy üresség maradt a helyén. De mintha most ez az üresség is múlófélben volna. Új érzés kezdi betölteni. Én azonban... alig merem elfogadni; félek tőle. Tudod, aki egyszer megégette magát, az nehezen közeledik ismét a tűzhöz. És most gyötör a kérdés, átengedhetem-e magamat még egyszer a szerelemnek, ennek a félelmetes hatalomnak? Sőt hihetek-e egyáltalán ennek a kezdődő érzésemnek? Hiszen az előzőt is igaznak és egyedülinek hittem, s lám, mégis elmúlt. Ha valaki ezt egy évvel ezelőtt megjósolja nekem, lehetetlennek tartom. Amint látod, voltaképen magamtól félek, mert magamban nem látok tisztán...

Ugye sejtet vagy talán tudod is, kire gondolok? Esküvőd óta unokafivéred, Győző, gyakran felkeres. Lehetetlen észre nem vennem, hogy szívesen van velem. Én is egyre nagyobb melegséggel gondolok rá. A modorában látok ugyan egyet-mást, ami régi lovagjaimra emlékeztet, de ez talán csak úgy kívülről ragadt rá. Egyébként azonban örömmel ismerem fel benne a Ti családokat jellemző szép vonásokat. Szóval, egyénisége a külsőségeken túl, sőt legfőképpen így, vonz. De azért, amint már ebből a mérlegelésből is láthatod, érzésem gyepelője egyelőre még kezembem van. Szorosabbra foghatom vagy szabadjára engedhetem. Jó ez így? Nem halála az érzésnek a megfontolás? Elég az ilyen kormányozható érzés egy egész életre? És vajjon komolyan vehetem az ő érzelmeit.

Itthon csak úgy félig-meddig látják szívesen. Anyám azt mondja, jobb „partit” is tudna számomra

„szerezni”, ha velük tartanék. Azon a második férj-vadászaton, ami Irén nővérem érdekében folyik, nekem is lehetne esélyem. Talán mondanom sem kell, hogy ez a lehetőség engem többé nem érdekel. Inkább megbarátkozom az örök leányság gondolatával, semhogy „így” menjek férjhez. Én igazi, őszinte szerelmet akarok adni és kapni; én boldog akarok lenni és életársamat is boldoggá akarom tenni.

Száz szónak is egy a vége: a házasság kérdése ismét időszerűvé vált számomra, tehát immár nem csupán elméletileg érdekel. Ezért várom olyan különösen nagyon leveledet. Úgy szeretném a Te szeméddel látni a házasságot. Te irányítottad jó útra a leányságot, taníts hát meg most az asszonyélet helyes beállítására is! Nem a régi Piri romlott kíváncsisága szól most belőlem, hanem az aggodalom, a felelősség, amit egy új élethivatás kapujában érzek. Ugye elhiszed, hogy így van? Bizonyosságul írkj mielőbb sokat, mindentről, szerető

Piroskádnak.

Édes Pirikém!

Szemrehányásodat megérdemeltem. Már régen illett volna írnom Neked. És... mégsem vagyok igazán hibás. Szeretetem irántad nem foglalkozott meg a legkevésbé sem s a nagy életváltozás ellenére is sokat gondoltam Reád. Irni azonban mégsem tudtam. Miért? Nehéz megmagyaráznom. Talán ismersz már annyira, hogy életem legnagyobb, legdöntőbb élményeit, lelkem legbensőbb átéléseit rendszerint nem tudom megosztani senkivel. És — bár nem tudom, helyes-e, jó-e vagy sem — örülök, hogy így van. Mert vannak átélések, amiket eldurvítanak, úgyszólván megszenstegtelenítenek a szavak. S ha vannak ilyenek, köztük mindenesetre első helyen állanak azok, amelyek Isten teremő gondolatát szolgálják. Ha visszagondolsz serdülőkori levelezésünkre, talán eszedbe jut, hogy elég öntudatosan vallottam ugyanezt már

akkor is. Öntudatosan, mert az én édes jó Anyám úgy nevelt bennünket, hogy mindazt, amit a könnyelmű, érzéki beállítottságú emberek „kényes kérdésnek” neveznek, mi „szentnek” tartunk. Nekünk idejében megmagyarázták, hogy Isten nem állíthatott be semmi olyasmit az emberiség életébe, ami az Ő saját parancsainak bármelyikével ellenkezik. Ha valami néha mégis ilyennek látszik, annak csak az ember az oka, aki Isten legnagyobb gondolatait is képes félremagyarázni és elrontani.

Csupáncsak ennek az én sajátos zárkózottságomnak tulajdonítsd most is eddigi hallgatásom! A sok új érzésnek fel kellett oldódnia, bizonyos benső összeütkezéseknek el kellett simulniuk, ki kellett egyenlítődniök bennem, mielőtt szavakba foglalhattam volna azt, amit másokkal, legalábbis a hozzám legközelebb állókkal megoszthatok. Talán különösnek fogod találni, pedig én úgy érzem: természetes, hogy ezúttal még csak nem is az Édesanyám, hanem a lelkiatyám előtt nyílt meg a lelkem először és legjobban. Aminek az én eszemben alighanem az a magyarázata, hogy amikor a lelki életet élő ember sorsát ennyire szorosan egy másik ember sorsához köti, eleinte úgy érzi, mintha ezzel Istenhez való kapcsolatát lazította volna meg. Persze, ez az érzés teljesen hamis. De azért mégis csak egy jóságos és bölcs, bennünket jól ismerő lelkiatya képes ilyenkor ezt az új és Istentől megáldott kötelet úgy belefűzni a természetfölötti élet hálózatába, hogy a bekötés szakadás és kiütköző csomó nélkül, simán olvadjon bele a nagy egészbe.

Lehet, sőt valószínű, hogy nem mindenki éli át ezt a változást ennyire mélyrehatóan és ennyire tudatosan. Hiszen olvastam már én is nászútról jött levelet, s hallottam mérhetetlenségig felfokozott boldogságról áradó dicsekvéseket, de... akkor is sejtettem, ma pedig már tudom, hogy ezeknek a papírpénzszavaknak aránylag nagyon csekély lehetett az aranyfedezete. Az igazán mély érzés, akár boldogság, akár

fájdalom, elrejtőzik a szív mélyén; a sok szó rendszert csak a felület fodrozódását árulja el.

A kívülállók éppenúgy, mint Te is, azt akarják tudni, vajjon mennyit vált be az élet azokból az ígéretekből, amiket előzőleg álmokban és ábrándokban adott. A kérdés ezúttal csak a mézeshetekre szól. Hát, édes Pirikém, amennyire saját átéléseimet átlialánosíthatom, szerelmi házasságokban az első heteket valóban sok méz édesíti meg. A szeretetre szomjazó női szív ebben az időben túlcorduló mértékkel kapja meg azt a gyöngédségtöbbletet, amire természeténél fogva vágyódik. Együttal teljesül az az ugyancsak nőiességből fakadó vágya is, hogy minden fönttartás nélkül odaadhassa, sőt mintegy odaáldozhassa magát annak, akit szeret. S a női lélek sajátos vonása, hogy az áldozat tüze fölemésztí benne még a szenvedést is. De a legszebb és legboldogítóbb mégis az, — legalábbis én így éreztem — hogy két lélek úgy fordul ilyenkor egymás felé, mint két kitárt kelyhű virág. A meghitt őszinteségből kicserélt gondolatokon keresztül közös kinccsé válik bennük az odáig magános, egyéni mult.

Van egy kis mámor is ebben a boldog együttélésben; egy kis kábulat, ami eszményíti, megszépíti még a prózai dolgokat is. És milyen jó, hogy van. Meri ha az állandó együttélésnek hétköznapi vonásai mindjárt az első napokban kiütköznének, szinte elkerülhetetlenné válnék a kiábrándulás. Hiszen végre is, nem testetlen és hibátlan angyalokat, hanem embereket zár közös kalitkába a házasság. Embereket, akik — bármilyen régen ismerik is egymást — még egyetlen napnak 24 óráját sem töltötték ilyen állandóan, ennyire együtt. A jegyesek öntudatlanul mindig viselnek arcukon valami sűrűbb vagy ritkább álarcot, amit csak akkor tesznek le, amikor egyedül maradnak. A nászúton fokozatosan ritkul, s végül majdnem teljesen lehull ez az álarc és mögüle eladdig ismeretlen vonások kerülnek elő: szépek és nem szépek, vonzók és taszítók. A mézeshetek voltaképpen az ismerkedés hetei.

Valamikor fölösleges fényezésnek tartotiam a nászutazást és úgy véltem, kár idegen helyeknek átengedni a mézeshetek szép emlékeit. De ma másképen látom a dolgot. Ennek a régi szokásnak komoly lélektani alapja van. Az utazás, a természeti szépségek, az idegen környezet, a mindennapi élet gondjaitól való mentesség, a zavartalan együttlét mind-mind két idegen összeszokását és a közös életbe való belesimulását szolgálja, a szerelem édességével és az újdonság varázsával együtt. Mikor a fiatal pár hazatér nászútjáról, már az együvértartozás bizonyos beidegződésével lépi át az új otthon küszöbét.

Csupán külsőségekre és érzéki benyomásokra fogékony, felszínes lelkek számára mindez talán kevesebbet jelent. Náluk inkább maga az a tény jelent boldogságot, hogy most már asszonyok, akiknek egyrészt, mintegy hivatalból jár a nagyságos (vagy éppen: méltóságos) asszony címzés, s nálunk Magyarországon a kézcsók is; no meg aztán nem utolsó dolog az sem, hogy irigységgel bámulnak rájuk kíváncsi bakfis-szemek, s fájdalmasan összeszoruló szívvel nézik őket a reménytelen vágyakozás ürességében és céltalanságában komikus figurává alaktalanodott aggszűzek. Aligha tévedek, mikor azt hiszem, hogy az új asszonyok leveleinek nagyrésztét ilyen vagy ehhez hasonló hiúság és a „pukkasztás” vágya fűti, sokszor talán nem is egészen tudatosan. Azért fut a tolluk alá annyi túlzóan színes és forró szó boldogságuk leírására. Szerintem ez lehet a magyarázata annak is, hogy a nászútról írt levelek áradozó boldogságát sokszor érthetetlenül rövid idő múltával kiábrándulás, csalódás és — nem ritkán — a boldogság teljes csődje követi.

Milyen jó, sőt szükséges is volna, ha a leányok már előre túlnéznének kissé a mézeshetekre, és megpróbálnának gondolatban valamennyire beállani új életük hétköznapijaiba is! A legnagyobb hazugságok egyike a regényekben, szindarabokban és a mozivászonon az, amikor mint „happy end” (boldog befejezés)

gördül le a függöny az egymás karjába feledkezett fiatalokra. Mintha az élet megrögzitené ezt az utolsó jelenetet és a boldog fiatalokat most már ásó-kapa sem választhatná el egymástól!

Olyan kevesen gondolnak arra, hogy a házasság diadalkapuja is csak kapu, amelyen túl új, ismeretlen világba vezet az út. Hogy nem befejezés, hanem kezdet. Mégpedig nem a zavartalan és felelőtlen boldogság kezdete, hanem a felelősségteljes, küzdelmes életé.

Persze, vannak olyan leányok is, nem is kevesen, akik túlnéznek ugyan ezen a kapun, de ... nem józanul. Leányéletük sok és nem éppen tiszta szórakozása megzavarja tisztánlátásukat, elködösíti képzeletüket s abban a félmámorban, amit a muzik, bárók, táncok, flörtök és egyéb érzéki izgalmak világából belevisznek menyasszonyságukba, amolyan amerikai-park-szerű, csodatükrös kastélynak láttatja velük a jövőt, amely leányéletük örömeit (?) megsokszorozva veri majd vissza.

Neked, Pirikém, azt hiszem, nem kell többet mondanom. Hiszen előtted áll nővéred példája. Ő is ilyen életre várt a „kapun túl”, s mivel nem kapta meg, sietve széttépte a láncot, amelynek két végét maga Isten tartja kezében.

Csak természetes, hogy én nem ilyen jövőbenezésre gondolok. De hogy azért valami túltengően, szinte egészségtelenül józan csodalénynek ne tarts, megvallom, hogy jegyességem ideje alatt az én szemem is csak leányszem volt, amit bizony kápráztatott kissé a szerelem rózsaszínű fátyola. Sógornőm nekem is előre elmondta ugyan mindazt, amit az imént leírtam Neked, én azonban magamban hozzágondoltam, hogy a mi házasságunk Tiborral mégis egészen más, mint a többi közönséges halandóé. Persze hasonló kivételnek tartja a saját esetét mindenki, s bizonyos, hogy így fogsz gondolkozni Te is, ha rákerül a sor. És ez nem is baj. Sőt talán így is kell lennie. Alighanem maga az isteni Bölcsesség engedi a leányszemekre bo-

rulni ezt az eszményítő fátyolt azért, hogy bátran, bizakodással telve vállalják az Ő szent terveinek a megvalósítását. De azért nem árt időnkint mégis fel-lebenteni kissé ezt a fátyolt, hacsak pillanatokra is, hogy félig-meddig, legalább tudat alatt, hozzáedzödjünk a valósághoz, ami előbb-utóbb feltétlenül bekövetkezik.

Ha mindezek után mégis azt írom Neked, hogy boldog, igazán, őszintén, nagyon boldog vagyok, most, a mézeshetek elmúltával is, akkor ez a közhellyé vált szó — remélem — többet jelent számodra, mint amennyit egy hetekkel ezelőtt írt levélben jelenthetett volna. Jelenti azt a külsőségektől, hangulatoktól, érzelmi beállításoktól független boldogságot, amit nekünk nőknek a család, az otthon s az életnek gyümölcs-váró virágbaborulása ad. Kétszeresen örülök, hogy mindezt éppen most írhattam meg Neked, amikor a szíved újra megszólalt és Te ismét reménykedő várakozással nézel a jövő elé. Azt írod, igazi szerelmet akarsz adni és kapni. Helyes. De ne állj meg itt. Gondold tovább, gondold végig Isten tervét és lásd meg, hogy két szerető szív boldogsága nem cél, hanem csak eszköz, aminek segítségével a Teremtő új életet akar beállítani a világba. Mikor a házasságról ábrándozol, Pirikém, elsősorban annak örülj, hogy ezzel az anyaság lehetősége nyílik meg Előtted. Ne riasszon vissza ettől a gondolattól még az se, hogy a gyermekeket eddig nem szeretted. Azok idegenek voltak. A tieidet más szemmel fogod nézni és látni...

Ami aggodalmaidat és kérdéseidet illeti, semmi esetre sem árt, ha több oldalról megvilágítva vizsgálod a lehetőségeket. Ne félj, ez a mérlegelés nem sorvasztja el az érzéseket, ha azok egészségesek, csak nem engedi elhatalmasodni őket, mielőtt a józan ész beleegyezését nem adta. De ez a töprengés ne csapjon aggályoskodásba át és ne tartson túlságosan soká. A legjobb, amit tehetsz, ezúttal éppenúgy, mint általában minden elhatározó lépés előtt, ha beszélsz róla lelkiatyáddal, majd felülről kérsz végleges eligazítást

Imádkozzál, Pirikém, a Szentlélek Istenhez megvilágosításért. De el ne felejtsd kikérni a döntéshez a Szűzanyának a közbenjárását sem, hiszen ő a Jótanács Anyja. Miután ezt hosszabb ideig — esetleg néhány kilenceden át — megtetted, zárd le az ügyet — legalábbis a magad részéről — és bíz magad a Gondviselésre, amely úgy irányítja majd az eseményeket, ahogy az megfelel az Ő szent terveinek, s ahogy Neked leginkább javadra válik.

Győző érzéseit én komolynak látom; azt hiszem, megbízatsz benne. Jellemzésed egyébként találó. Mi is aggódva láttuk, hogy reá is ragadt valami abból a modorból, ami egyáltalán nem rokonszenves vonása a mai ifjúságnak. De az utóbbi időben mintha egyre jobban lekopnék róla ez a kívülről rátapadt máz, s újra felszínre kerülne igazi természete: a családjához való ragaszkodás, a becsületes életelvek és a lelki értékek elismerése és megbecsülése, s nem utolsósorban a vágyódás egy szép és boldog családi otthon után. Vallásossága — sajnos — nem valami mély. De kötelességet nem mulaszt ebben a tekintetben sem soha. Lehet, hogy megkomolyodásában már annak az érzésnek is része van, amit Te ébresztettél benne. Azt hiszem, Neked szép küldetésed lehetne mellette. Komoly, de az állapotbeli kötelességekről soha meg nem feledkező vallásos életedd! könnyen beemelhetnéd őt is a természetfölötti beállítottságba. Hiszen hajlandósága van rá; gyermekkori emlékei is ehhez fűzik, az ifjúság forrongása pedig, úgy látszik, már lecsillapodott benne. Semmi másra nincs szüksége, mint arra, hogy azokat az igazságokat, amiket elméletben jól ismer, Nálad gyakorlatban megvalósítva lássa. Eddig is annak köszönhetette, hogy állandó pesti tartózkodása és elég sok mulatozása ellenére sem züllött az átlag színvonalára, hogy gyakran hazalátogatott és mindig újra teleszívta a lelkét otthona tiszta, egészséges levegőjével. A mindent leértékelő fölényességből, idősebb emberek és régi hagyományok iránti tiszteletlenségből és a tisztaságot semmibe sem

vevő lelki durvaságból reá úgyszólván semmi sem ragadt. Édesanyjának ma is éppen olyan tisztelettel csókol kezét, mint gyermekkorában, s testvérhúgainak tisztaságát szinte meghatóan, a szeretet féltékenységevel óvja. Mindig nagyon szerette és szemmel láthatóan nagyra tartja az én uramat is, akinek a példája — különösen az utóbbi időben — igen jó hatást gyakorol reá.

Ha úgy érzed, Pirikém, hogy szeretni tudod őt, ha testi szempontból nem látsz benne semmi olyast, amit az állandó együttélésnél nehezen viselnél el, s ha e mellett lelkileg is kapcsolódni tudsz vele, akkor bátran átengedheted magadat érzéseidnek. De számításodba mindenestre már most vedd be, hogy a mézeshetek nem tartanak örökké, s utánuk hétköznapiak következnek. Hogy pedig ezek a hétköznapiak is szépek és boldogok legyenek, az elsősorban rajtunk asszonyokon múlik.

Abban a reményben, hogy majdnem végtelenbe nyúló levelemmel kipótoltam mulasztásomat,
a régi szeretettel ölel

Katód.

Egyetlen Katókám!

Legutóbbi leveledet — bár keltezése, szégyenemre, már jó néhány hetes — érkezésekor is, azóta is többször elolvastam. Nem annyira azért, ami kifejezetten megvan benne, hanem sokkal inkább azért, ami rejtve maradt a sorok között.

Ha a szavakat nézem, azok voltaképen csak boldogságról szólnak. Mögöttük azonban mégis valami kis árnyék bújkál, ami mintegy elválasztja a leánykori ábrándokat az asszonyélet valóságától. Ezt az árnyékot nem merem csalódásnak nevezni. Elhiszem, hogy valóban boldog vagy. Csak éppen hogy úgy látom, mintha ez a boldogság nem egészen olyan volna, mint amilyennek leányfejjel elképzelted.

Köszönöm, hogy ezt — ha csak így burkoltan is

— megéreztetted velem. Mert ezzel közelebb vittél annak a találynak a megfejtéséhez, miért mondanak csődöt sokszor még jól indult házasságok is, alig néhány hónappal az esküvő után. Talán nem rosszul következtek, ha azt hiszem, hogy mi leányok túlságosan eszményítjük a házasságot s ezért aztán durvább, fájóbb csalódást okoz a prózai valóság. A hétköznapiakkal előre gondoló jövőbenezés talán hidat építhetne az ábránd és a valóság között. Jól értetted-elek? . . .

De megértem tartózkodásodat is. Hiszen nem az volt a szándékom, hogy kiábrándíts, hogy elsötétítsd jövő reménységeimet, hanem csak közelebb akartál vinni a valósághoz, és gondolkozásra készítettél. Ha valóban ez volt a célod, azt el is érted. Gondolkoztam és rájöttem, hogy ha a „kapun túl” nem is egészen olyan minden, mint amilyennek a kapun innen elképzeljük, az elvégre nem olyan nagy baj. Hiszen, ha jól meggondoljuk, egyetlen reményünk megvalósulása sem fedti pontosan elképzelésünket. A teljesülés a legtöbb esetben kevésbé szép; de viszont . . . szebb is lehet. A főbaj alighanem az, hogy mi leányok, az elképzelésben nemigen jutunk a szerelemnél tovább. Pedig talán . . . talán . . . ki tudja? . . . A Te leírásodban legalábbis a „család, otthon és gyermek” szavak sajtóosan szép, szinte a boldogságra emlékeztető, ezüstös csengést kapnak! . . .

Most veszem észre, milyen hosszúra nyúlt ez a filozofáló bevezetés. Éles eszeddel alighanem ki is találtad már, hogy az nemcsak úgy véletlenül született meg. Hát nem is kerülgetem tovább a dolgot, hanem egyenesen, őszintén megvallom, hogy ez a téma azért érdekelt engem olyan nagyon, mert . . . : néhány nap óta Győző menyasszonya vagyok. Gyűrűt ugyan még nem váltottunk, de titokban már elígérkeztünk egymásnak. Mégpedig azért titokban, mert tanácsodat megfogadva, megpróbáltam számolni a mézeshetek után következő hétköznapiakkal is. Ami azután gyászos következménnyel, vagyis azzal a szomorú rádöb-

benéssel járt, hogy nekem azokra bizony semmi, de semmi felkészültségem sincsen. Győző fizetése az enyémmel együtt sem valami sok; nagyon be kell osztanunk, ha a mai viszonyok között boldogulni akarunk. Én pedig, amint tudod, egyáltalán nem értek a háztartás vezetéséhez. Sőt ettől eltekintve, még azt sem tudom, hogyan lehet egy lakást meleg otthonná tenni. Ha anyátlan, apátlan árvaként nőttem volna fel, akkor sem tudhatnék ebben a tekintetben kevesebbet. Hidd el, sok mindent elengednék a tudásomból, ha helyette inkább az asszonyéletre készítettek volna elő. És ha arra gondolok, hogy a háztartás mellett nekem még félnapot mindig a bankban is kell töltenem, valósággal megrémülök, milyen óriási feladatra vállalkozom. Annál különösebb, hogy... mégis, úgyszólván aggodalom nélkül merem vállalni. Most kezdem megérteni, miért adta Isten a szerelmet. E nélkül a mindent magával sodró hatalmas érzés nélkül ugyan ki merné magára vállalni a család-alapítás gondját és felelősségét?...

Amikor most visszanezék egy esztendővel, s akkori „nagy” szerelmemre gondolok, úgy találom, hogy az nem is lehetett igazi szerelem. Alighanem furcsának találod ezt a megállapítást, sőt talán még mosolyogsz is rajta, mert hiszen bizonyára jól emlékszel még akkori lelkiállapotomra és a csalódásomat követő kétségbeesésemre. De legalább megnyugvással láthatod, hogy Neked volt igazad. Ma már én is belátom, hogy tavalyi eszményképem csak eszköz volt Isten kezében életem megjavításához, de nem ő volt a nekem rendelt élettárs. Ha mostanában „egyetlen” és „örök” szerelemről hallok, mindig elgondolkozom, vajjon hány lehet közöttük olyan, mint az enyém volt! S még hozzá rendszerint éppen azok hajtogatják ezeket a súlyos szavakat, akiknek a szerelmét csak a testi vágy táplálja, ellenben a léleknek nagyon kevés vagy éppen semmi köze sincs hozzá. Annyi ilyen példát látok magam körül! S igazán nem nehéz

megállapítanom, mennyire homokra épített ház az ilyen szerelemből kikerülő házasság.

Ha Győzöt az eszemmel nézem, nem látom őt olyan eszményi magasságban magam fölött, mint azt a másikat láttam. Viszont a közönséges értelemben vett szerelemből több van az érzésemben, mint a tavalyiban volt. De azt hiszem, éppen így van ez jól. A pusztán szellemi kapcsolatra épített házasság alighanem éppen olyan elhibázott, mint az, amelyik csak érzéki szerelmen épül. Hiszen testből és lélekből állunk, s a házasságban mindkettőnek fontos szerepe van! A kölcsönös megértéshez és együttérzéshez talán az sem mellékes, hogy Győzötől nem választ el annyira a multam; ahhoz, hogy hozzá egészen közel jussak, nem kell előbb egy magas létrát megmásznom; őt minden gátlás, minden kisebbség-érzés nélkül szeretethetem. Nem olyasvalami lesz a lelki kapcsolataunk, mint a tanáré és tanítványé (amilyen a tavalyi esetben lett volna!), hanem mint két jóbaraté. Ez a viszony is megengedi azért, hogy felnézhessek az uramra, de azért egy kicsit... hogy is mondjam?... anyáskodó érzéssel is szeretethetem őt.

Nem tudom, megértetted-e, amit itt most leírtam? Számomra egészen új érzések ezek.

Magam csodálkozom legjobban, hogyan is jutottam idáig? A történések úgy kapcsolódtak egymásba tavaly óta, mintha egy felsőbb kéz irányította volna őket. Mintha csak azért történt volna minden úgy, ahogyan történt, hogy mi ketten, Győző meg én, egymáshoz illőkké váljunk és összekerüljünk. Katókám, ezentúl én sem beszélek többé „sors”-ról, hanem csak isteni gondviselésről. Mert a véletlen játéka nem lehet ilyen céltudatos. Csak a végtelen Bölcsesség irányíthatja az eseményeket — látszólag ellenünk, valójában javunkra — ilyen előrelátással, bizonyos meghatározott cél felé. Még a gondolatától is megrémülök, mi lett volna, ha első érzésem hatása alatt kétségbeesésemre hallgatok!...

Most, Katókám, nagyon-nagyon boldog vagyok.

Nem érdemeltem meg, tudom, de igyekszem legalább utólag rászolgálni.

A reám váró élet nem lesz könnyű és gondtalan. Egészen más, mint amilyenre valamikor számítottam. De azért nem félek tőle. Amit százak és ezrek elbírnak, elbírom én is. Hiszen nem leszek egyedül!

Itthon — mintha csak éreznék, hogy olyasmi készül körülöttük, ami mindenképen idegen tőlük — kettőzött buzgalommal igyekeznek búvkörükbe vonni, de hiába. Böven kijut az anyai intelmekből, hogy mit akarok ezzel a „kisjövendelmű alakka!“. Én azonban nevetve engedem egyik fülelembe, a másikon ki a bölcs tanácsokat és Margittal (aki persze mindenről tud), nem a divatlapokat, hanem a háztartási tanfolyamok hirdetéseit böngészem, hogy megtaláljam a nekem legalkalmasabbat. Tudom ugyan, hogy az ilyen tanfolyamok nem pótolhatják azt a gyakorlati készséget, amit kicsiny koromtól kezdve, otthonomban kellett volna fokozatosan elsajátítanom, de mulasztásomat (ami sokkal inkább anyám mulasztása, mint az enyém!) másképpen most már nem hozhatom helyre. Szerencsémre Ida néni, Margit édesanyja pártfogásába vett, s beavat az ő rendezett, szép kis háztartása titkaiba. Megengedi, hogy amennyire időmből telik, segíthessek munkáiban. Betekintést enged háztartási könyvecskéjébe is, ami — szegyenemre — sokkal idegenebb előttem, mint pl. a logaritmustáblázat. Legközelebb valanképpen egy napi szabadságot szerzek, hogy egy igazi nagytakarításban is részt vehessek. Magától értetődik, hogy Győző is szívesen látott vendég náluk. Ott sokkal inkább otthon érezzük magunkat mindketten, mint idehaza.

Ha jövőnk anyagi részét valamennyire meg akarjuk alapozni, aligha esküdhetünk meg egy év előtt. De nem baj. Hiszen már most is egymásért, a közös otthonunkért dolgozunk!

A napokban egy volt osztálytársnőmmel találkoztam. Nemsokára lesz az esküvője. Semmivel sem ért többet a háztartáshoz, mint én, de — úgy láttam —

ez nem izgatja egyáltalán. Kérdésemre vállat vonva mondta: „Majd csak lesz valahogyan. Nem azért megyek férjhez, hogy háztartási alkalmazott legyek!” Diadalmas örömmel dicsekedte el, milyen ruhákat kap, hová mennek nászútra, micsoda társaséletemet fognak élni stb. Hogy egészen őszinte legyek, megvallom, kicsit elszorult a szívem arra a gondolatra, milyen számtani műveletet kell majd nekünk végeznünk, míg kisütjük, hogy havonként hányszor mehetünk moziba vagy színházba, s milyen keretek között engedhejük meg magunknak, hogy néha vendégeket is fogadhassunk. De ez az érzés csak néhány pillanatig tartott. Mikor később Győzővel is beszéltem erről, ő megnyugtatót, hogy annakidején az ő szülei is ilyen szerény viszonyok között kezdtek, de azért boldogok voltak és szépen felnevelték gyermekeiket is. Ugyanezt mondja saját házasságáról Ida néni is.

Hát igen; lehet, hogy életünkben sok lesz a hétköznapi (amint hogy úgyis ez az élet rendje), de ezek a hétköznapiak csak kívülről lesznek szürkék; belül pirosbetűs ünnepé varázsolja majd őket a szeretet.

Amint látod, Katókám, az árnyak nem csüggesztettek el. Inkább előkészítettek és felbátorítottak arra, hogy megküzdjek velük. Neked mindenesetre könnyebb. Anyagiakban is, lelkiekben is többet vittél új otthonodba, mint amit én vihetek. De Isten útjai kifürkészhetetlenek. Győző meg én éppen így illünk egymáshoz, ahogy vagyunk. Ki tudja, nem vesztünkre szolgálna-e, ha az élet minden küszködéstől megkímélne és elkényeztetne bennünket?...

Mindazt, amit mostani levelemben írtam, csak Neked szántam. Egyedül uraddal beszélhetsz titkunkról; hiszen Győző úgyis megírja neki.

És nagyon kérlek, ne hagyj magamra, hanem most már mint „tapasztalt” asszony, segítsd továbbra is a Te

szerető, boldog

Piroskádát.

Édes kis Pirikém!

Ez aztán örömhír! Majdnem egyszerre érkezett Győző levelével. Alig kezdtem mesélni, amikor Tibor közbevágott: „Hát már Te is tudod?” Úgy örvendeztünk mind a ketten, mint a gyerekek és mindjárt egy sereg terv született meg agyunkban. A legközelebbi köztük az, hogy Neked, Pirikém, idei szabadságodat ismét itt kell töltened nálunk. Meghívásunkra kosarat nem fogadunk el. Persze, hogy Flóra néni nem csábít-e el tőlünk, az egyáltalán nem bizonyos. Sőt! Mert ha megtudja (amit talán máris tud!), hogy Te az ő egyetlen fiának a felesége leszel, alighanem magának követel Téged. Még ha bele is egyezik abba, hogy nálunk legyen a lakásod, a nap egy részét akkor is bizonyosan nála kell majd töltened, hogy beleavathasson Győző „gyengéibe”. De nehogy megijedj ettől a kilátástól. Tapasztalatból mondhatom, hogy az ilyen előtanulmány egyáltalán nem fölösleges, sőt nagyon is szükséges és fontos.

Vajjon nem erre gondoltál Te is, amikor azt írtad, hogy bizonyos értelemben anyja is szeretné lenni az uradnak? Őszintén szólva meglepőnek tartanám, ha ez a gondolat már most megszületett volna Benned, mert azt többnyire csak az asszonyélet tapasztalatai szokták kiváltani. A férfi ugyanis — minden külső látszat ellenére — többé-kevésbé mindig gyermek marad, bármilyen szörnyen okos és önálló legyen is különben. Szereti, sőt elvárja, hogy gondoskodjanak róla és kicsinyes, apró dolgokkal ne kelljen bibelednie. De hogy félre ne érts, idejében elárulom, hogy ezzel szemben azt a szokásos női gyöngédséget, ami csókokban, babusgatásban és válogatott becéző nevekben nyilvánul meg, nemigen bírják ki még kettesben sem, még kevésbé mások előtt. Ha az anyai gyöngédséget esetleg így értelmezted volna, kérlek, sietve tégy le róla, mert ez csak az igazi édesanyák kiváltsága. Tőlünk, feleségektől azt a — inkább „figyelmességnak” nevezhető — gyöngédséget várják, ami az

ő kisebb-nagyobb gyöngéik ismeretében, méltánylásában és kielégítésében nyilvánul. Ilyen gyengéje akad minden férfinak, de fokozott mértékben van meg az ú. n. „anyás” fiúknál, akiket otthon különösen elkenyéztetett az anyai szeretet. Ezek közül való a Te Győzöd és az én Uram is! Igaz, hogy szomorú tapasztalatokat szerzett feleségek tanúsága szerint, az ilyen mamás fiúk igényei elenyésző csekélységek a sokáig önmagukra utalt agglegények rigolyái mellett!

Hát ezt csak azért említettem meg, hogy kellőképpen értékeld, ha jövendőbeli anyósod kioktat ebben a tekintetben. Egyébként megnyugtathatlak, hogy Flóra néni aranyos kedélyű, csupa-jóság asszony, akivel előreláthatóan nagyon megszeretitek egymást.

Mindenesetre ez is ahhoz a jövőbenezéshez tartozik, amiről a minap írtam Neked, s amit Te olyan megértően fogadtál. Azt hiszem, az ilyesmi nem is lehet elriasztó annak, aki igazán szereti a völegényét. Az „igazán” szót ezúttal úgy értem, hogy áldozatokra is készen. Mert *áldozatos szeretet* nélkül boldog házasság úgysis lehetetlen.

Egyebekben most nem gyötörlek további jótanácsokkal. Legfeljebb még azt ajánlom, figyeld meg jól az ismerős fiatal párok életét, főként a már néhány éves házasokét. Arra ne sokat adj, amit életükről, boldogságukról ők maguk mesélnek; inkább azt lesd ki, milyenek egymáshoz, amikor azt hiszik, hogy senki sem látja vagy hallja őket. Ha valami nem tetszik náluk, állapítsd meg, lehetőleg tárgyilagosan (rokon-szenved és ellenszenved meghallgatása nélkül), ket-tejük közül ki a hibás, és... okulj. Ez az én módszerem is; eddig pompásan bevált, sokat tanultam belőle.

Úgy örülök, Pirikém, hogy kapcsolatunk ezzel a házassággal még szorosabbra fonódik. Igaz, hogy voltaképpen csak külsőleg, mert a kölcsönös megértésen alapuló barátságot én — lelki szemponiból — többre értékelem, mint a családi összeköttetést, amihez a léleknek sokszor semmi köze. De nálunk másképen

lesz ugye? A sógorsági viszony megkönnyíti majd és gyakoribbá teszi találkozásainkat, s közelebbről látva egymás életét, azt kölcsönösen hasznunkra fordíthatjuk.

Milyen csodálatosak is a jó Isten útjai!...

Miután levelem már úgyis nagyon hosszúra nyúlt, magunkról ezúttal csak annyit, hogy napról-napra jobban megismerjük és szeretjük egymást. A szerelem fokozatosan tisztul bennünk, s a lelkünk egyre szorosabban, elválaszthatatlanabbul fonódik egymásba. A jelenünk közös, a multunk is mindjobban azzá válik meghitt beszélgetéseink útján, s a jövőt már együtt építjük.

Engedje a jó Isten, hogy így legyen Nálatok is!
Testvéri szeretettel ölel

Katód.

Édes, egyetlen Katókám!

Mondd csak, nem foglalkozol Te szabad óráidban gondolatolvasással? Mikor ugyanis kedves meghívásokat olvastam, úgy éreztem, kihalasztál a lelkem mélyéről egy vágyat, amiről kifejezetten még magamnak sem adtam számot. Nincs olyan pontja a földnek, ahová úgy kíváncsoznék a nyárra, mint éppen Hozzatok. Szabadságunkat Győzővel aligha kapjuk ugyan ki egyszerre, de talán ezúttal jobb is így. Ha ő csak a hétvégi napokat töltheti velünk, éppen ez a körülmény segít majd ahhoz, hogy többet lehessen Veletek és Flóra mamával.

De gondolatolvasónak bizonyultál abban is, hogy az anyai gyöngédséget, amivel én uramat körülvenni szeretném, csakugyan inkább afféle becézgetésnek gondoltam. Jó, hogy figyelmeztettél. Magam is láttam már asszonyi dédelgetést, ami elől nyilvánvalóan majdnem pirulva húzódozott a férj. Mennyi fontos apróság is van az életben, amire gondolni kell! És ki tudja, hányszor éppen ilyen csekélységek torlaszolják el a boldogság útját! Kezdem érteni, amit egyszer

régebben irtál, hogy a házasság boldogságának nagyobbik része rajtunk nőkön múlik. Sajnos, pozitív értelemben ebből majdnem semmit sem láttam idehaza, de annál többet negatív formában, elriasztó példaképen. Feltétlenül meg kell tanulnom ezt a művészetet, mert látom, hogy Győző ismeri és vágyódik rá. Készséges tanítványa akarok lenni Flóra mamának meg a Te édesanyádnak és Neked is. Tőletek szeretném ellesni a titkot, hogyan lehet a lakást otthonná és az együttélést családi melegséggé varázsolni.

Ezzel kapcsolatban elgondolkoztam a napokban valamin, ami a Te új otthonodban nagyon meglepett. Esküvőd előtt, amikor leendő házacsátokat kívül-belül megmutattad, csak futó benyomást tett reám, de most, mióta képzeletben már a saját jövődő otthonomat rendezgetem, egyre növekedő kérdőjellé vált bennem, miért van Nektek, akik annyira szeretik egymást, külön hálószobátok? Régen olvasott regényrészletek jutnak eszembe és arra gondolok, milyen édes lehet annak a szívéen álomba szenderülni, akit az ember szeret! Ne neved ki ezért az érzélgősségért! Gondolj csak vissza menyasszonyságod idejére (vagy még előbbre!) s valld meg, legalább önmagadnak, hogy akkoriban így gondolkoztál Te is. Mi vitt hát rá mégis erre a szétválasztó berendezkedésre, ami még hozzá fényezés is, mert két szobát foglal le egy helyett? ...

Hogy mennyire komolyan veszem az előkészületet, elárulom, hogy most, az itthoniak tudta nélkül, egy esti főzőtanfolyamra járok. De ez csak a kezdet kezdete. Semmiesetre sem elégsem meg ennyivel.

Egy kedves dolgot kell még elmondanom Neked. Győzővel együtt (mindegyikünk másnál) elvégeztük húsvéti szentgyónásunkat, másnap pedig közösen járultunk szentáldozáshoz. Le sem tudom írni, milyen boldog voltam, amikor ott térdelhettem az áldoztató-rácsnál az én Győzőm mellett. Később, a hálaadásnál úgy éreztem, hogy kettőnk szíve közös otthonná tágult, ahová úgy tért be az Úr, mint egykor Bethá-

niába. Isteni Vendégünk a mienk volt együtt is, de külön-külön is.

Aznap estefelé könyvet vettem elő és olvasni akartam, de nem tudtam. Emlékek tódultak agyamba, és én azokban olvastam. Eszembe jutottak régi találkozások, amelyekre annyi kozmetikával és érzéki vággal készültem, s amikről olyan unottan, ernyedten, sőt kiábrándultan tértem mindig haza. S mégis, mindig újrakezdtam, mert egyre többet és többet kívántam. Állandó kielégületlenség égett bennem, s megnyugodni nem tudtam soha.

Milyen más volt ez az este! Jól esett újra meg újra visszagondolni a reggelre; még arra a csókra is, amit a cukrászdai közös reggeli után itthon váltottunk, s ami olyan testvéri, olyan csodálatosan tiszta volt! Eszembe jutottak a szavak, amelyeket a pap mond áldoztatáskor: „A mi Urunk Jézus Krisztus szent teste őrizze meg lelkedet az örök életre!” Én azt hiszem, az Úr Jézus ezt meg is teszi. Amelyik lélekbe így betér, azt megőrzi, nem engedi, hogy a test úrrá legyen fölötte és elveszítse.

Katókám, én nagyon-nagyon boldog vagyok! Annyira, hogy még az áldozattól sem félek. Bármennyire le is kell szállítanom igényeimet; ki tudja, nem lesznek-e a kevésben boldogabb, mint amilyen a sokban lehettem volna! Mikor megkérdeztem lelkiatyámat, hogyan készüljek a férjhezmenetelre, röviden így foglalta össze tanácsait: „Szállítsa le az igényeit minél kevesebbre és tanuljon meg alkalmazkodni!” Hát ezt bizony pontosan fordítva csináltam eddig...

Győzővel együtt elhatároztuk, hogy jegyességünket itthon titokban tartjuk addig, míg vissza nem jöttem Tőletek. Akkor azonban azután már be kell jelentenünk, mert ha mi nem tesszük, elárulják mások; meg aztán ősszel már hozzá kell látnunk a kelengyém előkészítéséhez is. De jó lesz a nyilvános, gyűrűs menyasszonyság arra is, hogy békében hagyjanak és

ne gyötörjenek állandóan új meg új házassági ter-
vekkkel.

Isten veled, Katókám! Szeretettel ölel, egyelőre
csak gondolatban

Pirid.

Édes Pirikém!

Nem győzöm csodálni, milyen okos és szelíd
menyasszony lett az én szélsőséges érzelmek közt
hánykolódott kis barátnőmből! Hogy immár lázado-
zás nélkül képes leírni még ezt a két súlyos szót is:
igénytelenség és alkalmazkodás! Igaz, hogy könnyebb
elméletben elfogadni valamit, mint azt gyakorolni.
Erről sok mindent mesélhetnék, de azt hiszem, minden
magyarázatnál többet ér majd számodra is a tapaszt-
talás. Mert bármilyen bölcs dolog is más kárán tanulni,
az ember mégis csak a saját tapasztalásának hisz
igazán. Szerencse, hogy egy kis előgyakorlatra nyílik
alkalom már a jegyesség ideje alatt is. Itt nálunk
éppen a napokban bomlott fel egy eljegyzés azért,
mert a vőlegény megijedt menyasszonyának egyre
jobban napfényre kerülő igényeitől. De különben is
nehézségek merültek fel a két túlságosan eltérő ter-
mészet összehangolása, vagyis az alkalmazkodás
körül. Mindenesetre jobb, hogy mindez már a házasság
megkötése előtt kiderült. De a tanulságot levonni
belőle érdemes...

Most pedig lássuk leveled többi részét.

A külön hálósoba kérdése nálunk Gyuri bátyám
házasságánál került komolyabb megvitalásra. Mi ket-
ten Tiborral már nem is vesztegettünk rá sok szót.
Egyszerűen átvettük, ami a másik házasságban jónak
bizonyult. Veled azonban közölni akarom, az immár
kétszeres tapasztalaton túl az indokolást is, hogy
megfontoltan határozhass. Mindenekelőtt arra térek
ki, ami elsősorban reánk asszonyokra vonatkozik. Ami
a Te ábrándos elgondolásodat illeti („Milyen édes
lehet annak a szívéen álomba szenderülni... stb.”),

a valóság ezzel szemben az, hogy amikor a kezdetben izzóan forró szerelem, a maga természetes rendje szerint normális hőfokra száll alá, mind a két fél szívesebben és jobban alszik egy rendes párnán, mint egymás szívéen. De ez csak az érem egyik oldala. Ami bennünket legközelebből érint, az a következő: A hitvesi köteleességet, amit a házasság megkötésével Isten és emberek előtt magunkra vállaltunk, hiánytalanul teljesítjük, mert hiszen az állapotbeli köteleseinkhez tartozik; de ez azért nem jelentheti testünk-lelkünk olyan kiszolgáltatottságát, amelyben egyéni életünk teljesen megsemmisül. Majd ha magad is asszony leszel, megérted, hogy vannak idők, — néha napok, máskor hetek, sőt lehetnek hónapok is! — amikor testi és lelki kíméletre van szükségünk. Márpedig az állandó együttlét alkalom, amely nagyon megnehezíti a férfi számára azt az önlegyőzést, amivel ez a kímélet jár. Ezt ma még nem értheted teljesen, de eljön az idő, amikor majd igazat adsz nekem.

Ne hidd azonban, hogy ebben a berendezkedésben egyedül csak az önző, egyoldalúan asszonyi szempont érvényesül. Mindkét félre jobb, és a növekedő gyermekek szempontjából is helyesebb, ha a házasság idővel nyugodtabb mederbe kerül. Sőt vannak a házaseletben időszakok, amikor ez a megoldás éppen a férj számára jelent kíméletet. Hogy csak egy példát említsek, egyik barátnőm férje házuk kis manzardszobácskájába vonult éjtszakára huzamosabb időn keresztül, mert a közös hálósobában képtelen volt aludni a gyermeksírás miatt. Persze, ezt is önzésnek lehet minősíteni, mégpedig ezúttal a férj részéről azzal az indokolással, hogy vállaljon csak az apa is valamit a gyermekkel járó gondokból és áldozatokból; de akik így vélekednek, nem gondolják meg, hogy ha az édesapa felelősségteljes munkakört tölt be, pl. orvos, ügyvéd, bíró, tanár stb., akkor nem végezhet hivatásában teljesértékű munkát, ha éjtszaka nem pihente ki magát. Persze fennállhat ez az eset az édesanyjánál is, de elég baj, ha így van. A természet

rendjének megbontása az mindenképen, ha az édesanya szent hivatásán kívül más, külső munkakört is kénytelen betölteni.

De van ennek a kérdésnek még egy másik, mégpedig erkölcsi oldala is. Mi keresztény asszonyok, akik a kettős morál jogosultságát semmiképen sem fogadjuk el, ugyanolyan hűséget kívánunk férjunktől, mint amilyen hűséget ő vár tőlünk; nem féltékenységből, hanem az Evangélium tanítása alapján. De a természettel azért számolnunk kell. A férfi érzéki beállítottsága erősebb, mint a miénk, s ezért egyrészt a külső ingerek jobban hatnak reá, másrészt a megszokás unalomná, sőt néha még undorrá is fokozódhatik benne. Érzik ezt már a leányok is, — többnyire ösztönszerűen, ritkábban tudatosan — s azért kísérleteznek annyi mindenféle mesterkélt móddal külső szépségük érvényesítésére, növelésére, változatosságára. Ezekkel a külső eszközökkel akarnak hódítani érzéki vonatkozásban. Néha sikerül is nekik annyiban, hogy esetleg főkéntő alá kerülnek. Férjhezmenetelük után azonban éppen ezek a leányok ritkán tudják megőrizni férjük szerelmét. Mert aki egy kozmetikázott arcot szeretett meg, az könnyen kiábrándul ugyanabból az arcból, ha azt kozmetika nélkül vagy — ami talán még rosszabb — a másnapi kozmetikát előkészítő állapotban, kenőcstől fénylően stb. látja. Amiből az a kettős tanulság, hogy először is ne agyonszépített arcunk hódítására építsük a boldogságunkat, másodszor pedig, a házasság legmeghittebb óráiban is gondoljunk a csinos, rendes, üde külsőnek a vonzóerejére. Válopereket intéző ügyvédőtől hallottam, milyen gyakran indokolják hűtlenségüket a férjek azzal, hogy kiábrándultak feleségükből, mert abban a valakiben, akivel együtt kell élniök, sehogy sem tudják többé megtalálni azt, akit megszerettek. Persze megtörténhetik ugyanez az asszonnyal is, aki a házasság után családottan keresi a jó megjelenés külső eszközeit elhanyagoló férjben az egykori ellenállha-

tatlan eszményképet. Ezek a kiábrándító lehetőségek mindenesetre kevesbednek a külön hálószobával.

A megszokás szűrítő, érzéstompító hatásával minden házasságban számolni kell. De a nő az ő természetétől fogva áldozatosabb lelkével, általában többet bír el, s azért az okosság azt parancsolja, hogy ebben a tekintetben is, mint annyi másban, felejtse el saját igényeit, s igyekezzék ura szemével nézni. És itt elsősorban a reggeli fölkelésre gondolok. A reggeli világosság veszedelmes, mert természetes fénye felfed sok mindent, amit a mesterséges fény vagy a homály elrejt, sőt gyakran meg is szépít. Azért egyáltalán nem mindegy, hogy ebben a józan megvilágításban hogyan kerülünk a férjünk szeme elé. Annyi bizonyos, hogy nincs az a férfi a világon, aki nem szívesebben öleli meg reggelenként a feleségét, ha az megmosakodva, megfésülködve, csinos, rendes ruhában, derős arccal jelenik meg előtte, mintha szemében álmos bágyadtsággal, szürkén, gyűrötten, kócosan nyújtja csókra az ajkát. A mézeshetek még csak elbírják valahogyan az illúziók fátyolának ilyenén megszaggatását, mert akkor a szerelem még győzi vak-sággal. De a későbbi időket már csak úgy lehet megővni a szerelem teljes kihülésének a veszedelmétől, ha mi asszonyok családi életünket féltő, óvó szeretettel új fátyolt szövünk és azzal takarjuk el a mindennapi élet durvább (talán így is mondhatnók: állatias) vonásait.

Szó sincs róla: sem a férjtől, sem a feleségtől nem kívánhatja senki, hogy állandóan ünnepi diszben és szalonképes tartásban legyen, még otthona meghittségében, a pihenés óráiban is. De a kényelemnek és fegyelmezetlen magaelhagyásnak vannak azért határai, amelyeket túllépni nem tanácsos, még a legmeghittebb kettesben sem. Sok házasságnak ásta meg már sírját ennek a tapasztalati szabálynak a megszegése.

Azt hiszem, ezekután már könnyebben megérted a külön hálószobák hivatását. Reggelenként két pihent,

felfrissült, szinte megújult ember lép ki belőlük, akik üdén, majdnem a jegyesség idejének mindíg megújuló örömével üdvözlük egymást és váltanak csókot az új nap kezdetén.

Vannak egyébként az elmondottakon kívül még más kellemetlenségek is, melyek nemcsak házastársaknál, hanem a közös hálósobáknál általában mindenütt elkerülhetetlenek. Ilyen pl. az, hogy közös szenvedéssé változtatja mindazt, amit egyébként csak az egyik embernek kellene elviselnie. Vagy szükség nélkül kínozza, idegesíti az egyiket olyasmivel, amiről a másik nem is tud, amilyen pl. a horkolás, hangos sóhajtozás, beszéd, forgolódás, sírás, nevetés álmokban stb. De elég már egy kis nátha, köhögés vagy akár csak egy gondolat is, ami ébren tartja és nyugtalanná teszi a hálótársak egyikét, hogy a másik fél álma már ne legyen zavartalan. Aztán hányan vannak, akik — különösen ha bármi okból nem tudnak aludni — olvasni szeretnének, de nem tehetik, mert a társuk csak sötétben tud aludni. De nem folytatom tovább a lehetőségek sorozatát, hiszen ki tudod egészíteni bizonyára magad is, tapasztalásból vagy hallomásból.

Ami végül a fényűzést illeti, hát annak aztán igazán nem mondható a külön hálósoba. Sőt sokkal nagyobb fényűzés a csupán csak alvásra berendezett szoba, melyben vendéget fogadni nem illik, s nappali foglalkozásokra is csak úgy használható, ha író- vagy varrásztalt stb., szóval oda nem illő bútorokat is rakunk oda. A mai modern bútorok segítségével már két szoba, sőt egy ú. n. szoba-hallos lakás is berendezhető úgy, hogy mindkét helyiség használható és izléses legyen nappal fogadó- és dolgozószobának, éjjel pedig külön hálósobának. Az alvásra szolgáló bútor darab, ha azt ügyesen választjuk meg, semmivel sem nyújt kevesebb kényelmet, mint bármilyen kitűnő ágy. Ha öregek megszokásból vagy kegyeletből ragaszkodnak régi hálósobájukhoz, azt megértem. De hogy fiatalok miért rendezik be rendszerint amúgy

is meglehetősen szűk lakásukat úgy, hogy abban egy szoba kizáróan az éjtszaka szolgálatára álljon, mégpedig a nappali kényelem és mozgási lehetőség rovására, azt sehogy sem tudom megérteni.

Természetesen mindez annyira egyéni felfogás dolga és minden fiatal párnak magánügye, hogy amit az előbbieken elmondtam, még csak tanács sem akar lenni, csupán csak kimerítő válasz a kérdésedre. Egy azonban bizonyos: a külön hálósobáról könnyebb áttérni a közösre, mint megfordítva. Mert az asszonyok, még ha úgy is találják utólag, hogy jobb lett volna az előbbi berendezés, nem mernek változtatni a dolgon, nehogy a jó barátnők megállapítsák: „Lám, ezek is válófélben vannak már!” No meg aztán mit csináljanak a drága hálószoa bútorokkal?...

Meghatottan olvastam leveledben közös húsvéti szentáldozástokról. Nálunk ez — hála Istennek — minden hónapban így van. A hó első péntekén korábban kelünk mind a ketten, hogy már a 7 órai szentmisén ott lehessünk és együtt járulhassunk az Úr asztalához. Megismételjük ezt időnkint az első péntekre következő vasárnap is. De nem mindig, mert vasárnaponként korábban ebédelünk, s én — hogy idejében hozzáláthassak a főzéshez — többnyire korai szentmisére megyek, Tibornak ellenben jól esik néha tovább aludni valamivel. Látod, ilyenkor is jó szolgálatot tesz a külön hálószoa. Mindegyikünk akkor kel föl, amikor akar, a nélkül, hogy zavarnók egymást.

No de most már befejezem leveletemet, mert ha még tovább folytatom, végül csomag gyanánt kell elküldenem.

Testvéri szeretettel

Katód.

Katókám, édes!

Kicsit — hogy is mondjam? — hideg zuhanyként hatott reám a leveled. Alaposan lehűtötte forró, ünnepi hangulatomat és ugyancsak szürkére mázolta

szivárványszínű ábrándjaimat. Hát ilyen prózai az élet a mézeshetek után? Még számodra is? Alig négy hónapos asszony vagy és máris ennyire benne élsz a hétköznapiakban? Én nem így gondoltam. Sőt még most, leveled ellenére is abban reménykedem, hogy a szerelem túlélheti a mézesheteket és megszépítheti a mindennapi életet. Mert abban, akit én szeretek, úgy jó és szép minden, ahogyan van. A prózai vonások éppen úgy hozzátartoznak, mint az ünnepiek. Ha nem így volna, minden házasság unalomba és csömörbe fúlna hamarosan, holott mégis csak vannak boldog házasságok is. Ezt Te tudhatnád legjobban, hiszen csupa boldog házasság van körülötted. De azok után, amiket írtál, már-már azt kell hinnem, hogy Te mégis... csalódtál. Ami annyival is inkább megdöbbenetene, mert valósággal igazolásul szolgálna Ién nővéremnek és mindazoknak, akik férjhezmenetelük után sem hajlandók bezárkózni otthonuk négy fala közé, hanem mulatnak, szórakoznak, s legfőbb gondjuk, hogy fiatalok vagy legalább is fiatalosak, szépek, érdekesek és hódítóak maradjanak. Ha a szerelem eredeti hőfokának a süllyedésére ennyire számítani kell, nem helyesebb-e akkor az ő felfogásuk és életmódjuk? Mert ugyan mivel tarthatná meg jobban az asszony férje szerelmét, mint azzal, ha mindig új meg új külső keretben, szépségét minél jobban kiemelő öltözetben, sőt lehetőleg másoktól is körülrajongva jelenik meg előtte? Ismerek asszonyokat, akik mindig tiszták, csinosak és rendesek, sőt bájosak otthonukban, bizonyára már kora reggel is, mégis elpártolt tőlük a férjük, mert meghódította valami bár szépség vagy hasonló módszerekkel dolgozó más nő.

Ez az utóbbi ellenvetés nem a szívemből, hanem egyedül! csak szomorú tapasztalásokból származik. Én a magam részéről sokkal jobban megundorodtam az efféle félvilági élettől, semhogy vissza akarnék térni ahhoz. Nem is tehetném, mert az ilyen élet és a lelki élet egyáltalán nem férnek össze. Nem kereshetem a hűnre vagy legalább is kísértésre vezető alkalmakat,

még annak a szent célnak az érdekében sem, hogy férjem hűségét így biztosítsam. Másrészt nemigen látom, hogy a férlihűség ilyen áron is megtartható volna. Hiszen az ilyen házasságok is felbomlanak; talán még gyakrabban, mint a többiek. Dehát akkor mit csináljunk? Ha valóban úgy van, ahogy Te írod, akkor a külön hálószobának minden előnye, és annak a bizonyos újrászótt fátyolnak a varázsa sem elégséges a boldogság elszürkülésének, és az előbbutóbb beálló csömörnek a megakadályozására. Tudom, hogy a jó konyha és a rendes, vonzó otthon is segít valamit a dolgon, — hiszen elégszer hallottam, hogy a férfiak szívéhez a gyomron keresztül vezet az út! — de ennyit elérhetnék akkor is, ha nem a felesége, hanem csak a házvezetőnője lennék az uramnak. Hány magános öregúr ragaszkodik pusztán csak ezért 30—40 év óta szolgálatában álló, többnyire szépséggel sem dicsekvő gazdasszonyához! Nos, hát akkor? ...

Lehet, hogy okoskodásomba hiba csúszott valahol (ami egyébként gyakran megesett már velem!), de nem tudok rájönni, hogy hol. Világosan látom a csupán csak kifelé élő és pusztán érzékiségre épített házasságok csödjét. Másrészt igaz az is, hogy ismerem az otthon belső gazdagságából élő, boldog családokat is, ahol 10—20—30 évi együttélés után sem untak egymásra a házastársak, sőt csodálatosan egybeforrtak gondolkozásban, érzésben és egész életükben. Mondd meg hát, Katókám — ha tudod — hol tévesztetem el az okoskodást? És szeretném, ha megnyugtathatnál affelől is, hogy Te magad sem csalódtál a házasságodban annyira, mint ahogy azt leveled alapján gondolom. Fájna tudnom, hogy sorsoddal csupán csak úgy ahogy megbékülő és azt keresztény türelemmel elviselő asszony vagy. Aggodalmamat nemcsak irántad való szeretetem, hanem önzésem is táplálja, mert hiszen magam is házasság előtt állok és nem akarok csalódní, sőt határozottan boldog szeretnék lenni! Semmiképen sem akarom elhinni, hogy csak

két lehetőség volna: nagyvilági nő feleség vagy feleség rangjára emelt háztartási alkalmazott. Kell lennie a kettő között egy harmadiknak is; és én ezt keresem.

Amint látod, egészen megzavartál, Katókám! Vajjon ki tudsz-e hámozni ebből a furcsa zürzavar-hálóból?

Válaszodat ezúttal a szokottnál hamarabb várja szerető

Pirid.

Piroskám!

Sietlek megnyugtadni, hogy igenis van harmadik lehetőség. Sőt egyedül ez a helyes, ez az igazi. A nagyvilági nő és a háztartási alkalmazott *fölött* áll valaki, aki egyesíti magában a szépség minden varázsát, az otthon minden melegét és a vonzás sohasem szűnő erejét, és ez... az *édesanya*.

Pirikém! Isten elgondolásában nem lehet hiba. Csak az emberek szomorú kiváltsága, hogy eltorzítják az örök Bölcsesség gondolatait. A házasság célja nem az injekciókkal újra meg újra felélesztett szerelem (ez legfeljebb a házasságon kívüli bűnös viszonyok célja lehet!), sem pedig a jó lakás és ellátás biztosítása. A házasság célja a *gyermek*. Érte van minden egyéb: a szerelem éppen úgy, mint az otthon.

Amikor lassankint foszladozni kezd a mézes-hetek varázsa, s a fiatal házasok titokban már felfelteszik szívükben a kérdést: „Hát ez most már mindig így lesz? Ez az egész?” — akkor hirtelen egy fénysugár szökken közéjük s beragyogja mindkettőjük életét: előttük áll egy új, eleven és gazdag ígéret: a *gyermek*.

Édes Pirikém! Lehetetlen, így szavakkal, még csak meg is közelítenem azt a kirobbanó, mindent felülmúló boldogságot, amit ez az ígéret kivált.

Megelőzőm kérdésedet és elárulom, hogy ez a fénysugár, ez a gyönyörű reménység már megérkezett hozzánk, s mielőtt még a megszokás megszürikthette

volna életünket és az unalom ködválaszfala ereszkedhetett volna közénk, olyan új boldogság szakadt reánk, ami százszor, ezerszer felülmúlja a mézes-hetekét.

Hetekig hordtam magamban ezt a boldogságot egyedül. Nem mertem Tiborral megosztani, mert féltem, hátha csak délibáb, ami szétfoszlik, ha közelitünk hozzá. Csak akkor szóltam, amikor a sejtés bizonyosságra vált. Sőt akkor sem szavak közvetítették vallomásomat, hanem az a bensőmből kiáradó öröm, ami — amint Tibor utólag elmondta — ragyogóbbá tette szememet, új kifejezést adott arcomnak és valami szokatlan légyságot, melegséget kölcsönzött mozdulataimnak. „Milyen csodálatosan szép vagy mostanában!” — súgta egyszer az Uram és fürkészve nézett a szemembe. Én pedig akkor pirulva, egyszerre sirva és nevetve odabújtam a mellére és csak ennyit mondtam: „Olyan nagyon-nagyon boldog vagyok!” Amint azután fölemeltem a fejemet, könnyet láttam csillogni Tibor szemében, s tudtam, hogy az ő boldogsága nem kisebb az enyémnél...

Hát, édes Pirikém, ez az asszonyi boldogság titka. És a családi boldogságé is. Okoskodásodban ott volt a hiba, hogy ezt kifelejtetted számításodból. A mai házasságok csődjének okát is abban keresd, hogy a gyermeket száműzik életükből, vagy legjobb esetben későbbre halasztják, s ezzel időt engednek a megszokásnak és kiábrándulásnak, hogy kiszélesítse és árokká mélyítse azt a piciny kis barázdát, amit a hétköznapiok szántanak közéjük. Az egyszer így kettévált életet azután később már nehéz, sokszor lehetetlen összeragasztani.

E mellett azonban nem kevésbé marad igazság az is, hogy az asszonnak, túlzásoktól mentes gonddal ápoltsággal, izléses viselkedésével, férjére is kiterjedő anyai gondoskodásával, s otthon és társaságban egyaránt derűs, vonzó egyéniségével állandóan újra meg újra meg kell hódítania az urát. Nem annyira sajátmagának vagyis a szerelemnek, hanem

sokkal inkább a család, az otthon számára. Sajátos művészettel úgy kell megosztania magát férje és gyermekei között, hogy teljesen a magáénak érezze őt mindegyikük. Én magam ugyan még nem gyakorolhattam eddig ezt a művészetet, mert új otthonomban egyelőre csak az Uram tartott reám igényt, de ismerem, mert láttam az én jó édesanyámnál, akinek a szeretete egyformán sugárzott mindnyájunkra együttesen és külön-külön egyénenkint is. Mindenki mindig annyit kapott belőle, amennyire szüksége volt. Mi fiatalok őt figyeljük és tőle tanulgatjuk ezt a kifoghatatlan csodát, hogy azután majd mi is továbbadhassuk azoknak, akiknek szükségük lesz rá.

Azt hiszem, sok mindent megértesz ezen a levélben keresztül. Nézz körül rokonaid, ismerőseid körében és figyeld meg az asszonyokat, az édesanyákat, s az ő egyéniségükben megtalálod majd sok mindennek — jónak is, rossznak is — a nyitját. De azért ne csodálkozzál, ha mindent mégsem értesz meg már most. Nem tanulhatsz meg mindent előre. Vannak dolgok, amelyeknél meg kell várnod, míg rávezet a tapasztalás. Lelkiatyád tanácsát azonban én is nagyon szívedre kötöm és ajánlom, hogy kelengyéből semmiestre se felejtsd ki a „minél kevesebb igényt és a minél több alkalmazkodást”!...

Mikor jössz, Piroskám? Szeretettel várunk valamennyien, de különösen

a Te végtelenül boldog

Katód.

Drága Katókám!

Leírhatatlanul örülök megújult boldogságodnak és kérem a jó Istent, tartsa azt meg és tegye minél teljesebbé!

Akár hiszed, akár nem, sírtam leveled olvasása közben. Mert valami végtelenül nagynak és szépnek a lehellete érintett meg belőle. Gondolom, megértettem. De — sajnos — csak az eszemmel. A szívem

nem rezdült meg tőle. Es ez fájt; azért sirtam, hogy én miért nem tudok vágyódni a gyermek után. Olyan más légkörben nevelkedtem! Vagy talán nem is ez az igaz ok, hanem inkább az, hogy mi modern leányok a szerelemet, és egyedül csak ezt állítottuk életünk középpontjába. A szerelmet, amit nem eszköznek, hanem célnak látunk. Nem is csoda, hogy így érzünk. Hiszen erről beszél körülöttünk minden és mindenki: az emberek, a könyvek, a hirdetések, a színházak, a mozik, a mulatóhelyek és társaságok, a kirándulások, a strand, az utca, a divat... minden, minden. Az anyaságot úgy halljuk emlegetni, mint valami szerencsétlenséget, amit mindenáron el kell kerülnünk, ha a szerelemben zavartalanul boldogok akarunk lenni. Mert a gyermeket váró kilenc hónap eltorzítja alakunkat, elrontja hódítási lehetőségeinket, mindenféle kellemtelenséggel jár, maga a gyermek pedig állandó akadály a gondtalan, vidám életnek, mulatozásnak, szóval mindannak, amit életünk tartalmául kívárunk magunknak a házasság kapuján túlra, arra az időre, amikor elérjük leányábrándjainknak megvalósulását és... asszonyok leszünk. Nekem még hozzá kisebb testvérem sem volt, akivel szemben anyai érzésem némiképen felébredhetett volna; nővéremben sem fedeztem fel ilyesmit soha.

Anyámról már nem is akarok, nem is merek szólni, mert a vele való viszonyom már úgyis majdnem boldogságom elvesztésébe került. Győző egyszer meghallotta, milyen hangon beszélek az anyámmal. Hát ebben a hangban bizony volt valami pajtáskodó semmibebevés, sőt némi gúny és a megbántás szándéka is. Utána Győző félrevont és szokatlanul, majdnem haragosan összevont szemmel rámszólt: „Pirikém, maga így szokott beszélni az édesanyjával?” — Válat vontam és mentegetődni próbáltam: „Az én anyám, Győző...” — De ő határozottan közbevágott: „Minden édesanya maga felel majd önmagáért Isten előtt. Minket ellenben azért von majd felelősségre az örök Biró, hogy miképpen viselkedtünk velük szemben,

tekintet nélkül arra, hogy ők milyenek voltak." — En megharagudtam ezért a leckéztetésért. Azt feleltem, hogy az iskolából már kinőttem; és faképnél hagytam Győzöt. Akkoriban néhány napig feszült viszonyban voltunk. De utóbb kiderült, hogy még ez is jó volt valamine. Mert mintha éppen ezekben a válságos napokban ébredtünk volna rá mind a ketten, hogy hibáinkkal együtt, vagyis úgy szeretjük egymást, ahogy vagyunk. Engem a lelkiatyám rázott helyre, amennyiben Győzőnek adott igazat. Hogy Győzöt viszont ki vagy mi győzte le, nem tudom. Alighanem a szerelem. Annyi bizonyos, hogy ő törte meg a jeget. Azóta óvatosabb vagyok, sőt lelkiatyám tanácsára külön lelkiismeretvizsgálatot tartok naponta arról, hogy miképpen viselkedtem az anyámmal szemben. Belül, a lelkem mélyén ugyan nem tudom nem érezni, hogy a sok rosszból, ami bennem van, egy és más akad, ami egykor majd vádat emel ellene Isten előtt. De azt viszont elismerem, hogy ez nem lehet számomra felmentés a IV. parancsolat alól, amit Isten nem kötött semmiféle feltételhez.

No de hogy visszatérjek a tárgyra, tény, — ámbár most már szomorú ténynek látom — hogy az anyaság vágya eddig hiányzott belőlem. Csak most, leveled hatása alatt kezdem felfogni, hogy ez a hiány a női életnek, sőt a házasesletnek is katasztrófáját jelentheti. Mindenesetre meg akarok tenni ezentúl a magam részéről mindent ennek a hiánynak a pótlására; igyekszem mostantól fogva úgy gondolni a gyermekre, mint jövő életem tartozékára, s ígérem, hogy nem menekülök el az anyaság elől. A többit, ami még hiányzik belőlem, a jó Isten kegyelmére bízom. Ha a Krisztust üldöző Saulból Pál apostol lehetett, miért ne válhatna belőlem, az Isten elgondolását üldöző leányból, Isten tervét megvalósító asszony?

Sokat gondolkozom az utóbbi időben jövőmről, — illetve most már így kell mondanom: jövőnkről! — s amennyiben rajtam áll, erős, állhatatos, jószándékú munkása igyekszem lenni. Imádkozzál értem, Kató-

kám, hogy valóban az is legyek. Remélem, hogy a nálatok töltendő idő gyakorlatilag is ad némi képességet rá.

Szabadságomat, úgylátszik, jövő hónap elején kapom meg, s akkor boldogan repülök Hozzátok, sőt bizonyos értelemben: haza!

Nagy szeretettel ölel

Pirid.

V.

„Nagy titok ez . . .”

(Szent Pál Ef. 5, 32.)

Drága Katókám!

öszönöm kedves, meleg üdvözle-
tedet. Kiéreztem soraidból a
bennük lüktető anyai szívet,
mely velem együtt mintegy
újra átélte az első anyaság
minden boldogságát.

Igazad van, Katókám: a régi
Piri meghalt. Az új pedig nem
képes megérteni, hogy volt idő
(nem is olyan régen!), amikor
nem vágyódott erre az édes
piciny életre, amely most itt
piheg mellette. Sok, nagy vál-
tozáson mentem át, amióta is-

mersz. Az egykori tékozló leányt attól a fiatal anyá-
tól, aki Neked most ezeket a sorokat írja, szinte a vég-
telennel határos távolság választja el.

Az esküvőmön zuhant reám először, felelősségem
álérzésével a tudat, hogy én most eszközül engedem át
magamat Istennek arra, hogy általam új életeket
állíthasson be a világba. Alig egy órával templomba
indulásunk előtt jött sürgönyöd, kisleányod születé-
sének a hírével. S én, míg ott térdeltem az oltár előtt,
misszálémból a nászmise szövegét kísérve, a reám
hulló ígéretteljes — és a Nálad már első teljesülést
ért áldások összefonódtak lelkemben és rádöbbsen-
tek a házasság lényegére. Abban a pillanatban eltűnt
előlem a vőlegényem, a násznép, a fény, a zene...
és én csak befelé, a szívembe figyeltem, ahol hirtelen
megdobbant a vágy... a gyermek után. Csak egy
pillanattig tartott az egész, de — amint látod — máig
sem feledtem el.

Az ünnepi szertartás, az üdvözlések, az ebéd, az elutazás és az életváltozással járó új benyomások később elmosták emlékezetemben ezt a pillanatot és az nem is tért vissza többé. Még akkor sem, amikor megtudtam, hogy gyermekem lesz. Ez a tény inkább megijesztett; nem örömet, hanem félelmet keltett bennem. Előkerestem a Te hasonló helyzetben írt leveledet, de nagyszerű érzéseidet, örömmámoros hangulatodat képtelen voltam fölfedezni magamban. Ma szegyenkezve gondolok vissza erre az időre, amikor Győző sokkal boldogabb volt, mint én. Belőlem inkább valami lázadozás féle tört fel, amiért rövid asszonyéletem viszonylagos gondtalanságába most betör és kettőnk közé ékelődik egy *harmadik*, aki magának foglal le mindent. Csak lelkiatyám bátorító, biztató tanácsai és a Te leveleid békéltettek meg valamennyire sorsommal. Lassankint kezdtem — legalább akaratommal és jószándékommal — gondoskodásomba fogadni a bennem élő új életet: érdeklődtem, olvastam, tanultam, hogy tudatlanságom vagy valamiféle mulasztásom, esetleg könnyelműségem kárt ne okozzon benne. Szeretni voltaképpen csak első megmozdulásánál kezdtem. De ezt a szeretetet még akkor is erősen elnyomta a félelem. Ó, mennyire féltettem az én önzésbe ágyazott kis életemet! Hogy szerettem volna valamiképpen — bűn nélkül! — még mindig kitérni az Isten akaratát jelentő természettörvény elől!

De azután... minden megváltozott abban a pillanatban, amikor gyermekemet először adták a karomba. Mikor Te, kisleányod születése után azt írtad, hogy addigi örömeid mind együttvéve sem érnek fel új boldogsággal, áradásodat túlzásnak vagy legalábbis egészen egyéninek tartottam. De most már tudom, hogy igazad volt. Nem túloztál: ezt a boldogságot szavakkal kifejezni, sőt még csak megközelíteni sem lehet. Úgy tört reám az anyai érzés váratlanul, mint egy hatalmas, sodró erejű áradat; a régi Piri elmerült benne és megtisztulva, megújulva került elő belőle

ismét. Ma úgy érzem, életemet tudnám adni a gyermekemért!

Te, Katókám, nem is foghatod fel teljesen azt a csodálatos változást, ami bennem végbement. Mert Benned az anyai érzés mindig megvolt, csak az átélés valósága hiányzott belőle.

Csak most értem meg várakozásom ideje alatt írt tanácsodat is, hogy vigyázzak, háttérbe ne szorítsam az uramat a gyermek miatt. Akkor, amikor írtad, nevettem ezen a gondolon. Lehetetlennek tartottam. De ma már látom, hogy erre is gondolnom kell. Győző kérdése döbbsentett rá: „Maradt még hely a szívedben számomra is a kicsike mellett?” Tréfásan kérdezte, de azt hiszem, komolyan értette. Igen, vigyáznom kell. Meg kell tanulnom a sajátos anyai művészetet, hogy megosszam a szívemet és mégis teljes egészében adjam oda mindkettőjüknek...

Egyébként, úgy látom, hogy apasága Győzöt nagyon boldoggá teszi. Amikor nézi vagy éppen karjába veszi a mi kis drágagyöngyünket (valóban gyöngy, mert Margit a neve! A mi magyar, Árpádházi Margitunk a védőszentje és január 19-én tartjuk majd a névnapját); valami olyan kifejezést látok a szemében, amit eddig nem ismertem. Mintha nagy csodálkozás lenne, meg büszkeség, hogy ez a kis élet az övének, illetve kettőnkének a folytatása. Megtörténik, hogy a meghatottságtól könnyfátyolos lesz a szeme. És mennyi hála sugárzik a tekintetéből reám! Az a kissé ügyetlen, de végtelenül készséges gyöngedség pedig, amivel állandóan körülvesz mindkettőnk, igazán megindító. És olyan jó, hogy ebben a gyöngedségben nincsen semmi érzéki vonás. Sőt mintha inkább abból a szolgáltni vágyó szeretetből csillanna fel benne valami, amit a jó Isten, kiváltságos ajándéku, nekünk nőknek, anyáknak adott.

De még többet mondok. Azóta, hogy kicsikénn megszületett, valahogyan másképen nézünk egymásra mi ketten: az uram meg én. Összetartozásunk sokkal szorosabbra fonódott. Mintha az oltár előtt kimondott

„holtomiglan-holtáiglan” csak most vált volna igazán tudatos valósággá bennünk!...

Tanácsodat megfogadtam és kis Gittánkat hamarosan megkereszteltettük. Persze voltak, akik csodálkoztak ezen a sietségen, mert hiszen a kisleány életképes, egészséges. De én beláttam, hogy igazad van: nem lehet eléggé sietni azzal, hogy a megszentelő kegyelem betérjen a szívbe! Most olyan nagy, — talán még az első pillanat boldogságát is felülmúló örömmel nézek erre a csöppségre, abban a tudatban, hogy lelke eleven tabernákulumában immár benne lakik a Szentháromság egy Isten!

Keresztanyának Margitot kértük fel. Hiszen ha ő nem lett volna, ki tudja, hol bolyonganék, tévelyegnék ma! Jaj! Még a gondolatától is irtózom ennek a — hála Istennek! — multba veszett lehetőségnek!

De most már Rólatok is szeretnék valamit hallani, illetve olvasni. Hogy van kis Agicád? Képzelheted, hogy ezentúl még jobban érdekel a kicsike, mint eddig, mert most már hozzá hasonlítgatom az enyémet. Előveszem leveleidet és figyelem, mikor jelentkeznek, a világosság felé forduló tekintettől és az első mosolygástól kezdve sorra tovább a szellem- és léleknyílásnak azok a csodái, amelyekről annakidején írtál.

Hát nem csodálatos, édes Katókám, hogy a Gondviselés mindig úgy irányítja életünket, hogy Te előttem jársz és én követhesselek?!

Híradásodat szeretettel várja

Piroskád.

Piroskám, Te édes kis Mama!

El sem képzelheted, mennyire örülök, hogy azzá lettél, aki vagy. A jó Isten igazán rendkívüli kegyelmeket juttatott Neked; de része lehetett ebben a nagy bőkezűségben annak is, hogy Ő mindentudásában előre látta a Te készségedet, amivel fogadod ezt a

természetfölötti ajándékok. Sajnos, annyi más leányt látok, akinek a kegyelem szintén sok indítást ad, de hiába, mert a jó mag bennük köves talajra hull. „Én már ilyen vagyok, amilyen vagyok, és ilyen is maradok!” — mondogatják, és valósággal dicsekszenek könnyelmű életfelfogásukkal.

Bizonyára vannak köztük, akik elhibázott neveletésüktől hozták magukkal ezt a beállítottságot. De ez sem lehet mentség számukra; hiszen közülük való vagy Te is! És lám, a jó és rossz harcában mégis a jó győzedelmeskedett Benned, mert... hallgattál rá.

De azért ne hidd, hogy mentesíteni akarom a felelősségtől az édesanyákat! Most már nem is tehetem, mert hiszen én is anya vagyok és érzem a felelősséget, ami ezzel a hivatással reám súlyosodott. Viszont azt se gondold, hogy ezzel megváltozott eddigi felfogásom. Egyáltalán nem. A különbség mindössze annyi, hogy eddig csak arra a kötelességre gondoltam, amivel — mint gyermek — szüleim iránt tartozom, most pedig az érem másik oldalát is nézem: a felelősséget, ami — anyai minőségemben — gyermekemmel szemben terhel. Ez a kétféle megítélés számomra talán könnyebb, mint Neked, mert hiszen Édesanyámra mindig úgy tekinthettem fel, mint az anyák mintaképére. De azért nem tanácsolhatok Neked sem, Pirikém, egyebet, mint hogy Te is a szerint állítsd be ezentúl megítélésed mérlegét, amint gyermeki vagy anyai kötelességeidről van szó. Az elv: hogy Anyáddal szemben mindig tiszteletteljes gyermek, viszont gyermekeddel szemben mindig felelősségtudatos anya légy!

Én magam azóta, hogy anya lettem, sokat forogtam fejemben ezt az anyai felelősséget. S ahányszor mostanában könnyelmű fiatalokat látok, mindig felvetődik bennem a kérdés, vajjon milyen messzire nyúlik vissza lelkükben ez a beállítottság? Ki tudja, milyen gyermekkori benyomásokon vagy hiányokon keresztül fejlődtek azzá, akik ma! Lehet, hogy édesanyjuk maga nem is volt könnyelmű, sőt talán meg-

volt benne az őszinte jóakarát is a neveléshez, csak... a pedagógiai érzék hiányzott belőle; vagy túlságosan a szívére bízta magát, a józan megfontolás rovására. Talán engedett lényeges dolgokban, ahol pedig szigorúnak, kérlelhetetlennek kellett volna lennie, és ezzel szemben csökönyösen kemény volt jelentéktelen apróságokban, amivel dacot váltott ki engedelmesség helyett.

Ebből a szempontból különösen örülök most, hogy tanítónőképzőt végeztem, nem pedig gimnáziumot. A gimnázium ugyan valamivel többet ad az általános műveltséghez, az anyai hivatásra ellenben sokkal kevésbé készít elő, hacsak egy-egy anyai lelkületű tanárnő saját adottságával nem pótolja valamennyire ezt a hiányt. A képzőkben szerzett tudás talán nem olyan sokoldalú, de elégséges ahhoz, hogy az általános műveltséget rajta később mi magunk tovább építhessük. Sokkal nehezebb azonban pótolni azokat a pedagógiai, lélektani és egyéb, a gyermeki lélekre vonatkozó ismereteket, amelyekkel a gimnázium elméletileg keveset, gyakorlatilag semmit sem foglalkozik. A legtöbb leány csak asszonykorában, vagyis akkor veszi észre ezt a hiányt, amikor már a gyakorlatban szüksége volna rá. A háztartási munkákban való járatlanságot — kisebb-nagyobb kellemetlen tanulságok árán — még csak helyre lehet hozni, de a bizonytalan tapogatódzást a nevelésben a gyermek sinyli meg, többnyire a jövőre is kiható következményekkel.

Jaj, most veszem észre, hogy valóságos pedagógiai értekezésbe merültem. Pedig Te, Pirikém, sohasem szeritted a prédikációkat!...

Hogy visszatérjek az én kis Agnesemre, nekem legfőbb gondom az, hogy biztos lelki alapozást adjak az életének. Nem is alapot keresek, mert arról később le- vagy félrecsúszhat. (Ilyen alapnak tekintem pl. a sok tárgyi ismeretet, elvont tudást.) Inkább bele szeretném gyökereztetni valami szilárd talajba, amiből nem tud olyan könnyen kiszakadni. Én azt hiszem, Pirikém, hogy ilyen erősen kötő talaj csak

egy van: a vallás: Lásd, én magam nem tudok olyan messzire visszamenni emlékezelemben, hogy ott ne találنام a jó Istent. Hogy mikor hallottam először az Úr Jézus vagy a Szűzanya nevét, már nem tudom. De bizonyos, hogy nagyon sokszor mondhatta vagy sóhajthatta az én édes jó Anyám ezt a két szent nevet már akkor, amikor még a szíve alatt pihentem, mert valósággal belenőtt mind a kettő a lelkembe, az életembe, és mindig meg tudtam kapaszkodni bennük, amikor valami okból megíngott kissé alattam a föld.

Ezt szeretném most megadni a kisleányomnak is. Ezért viszem oda reggelenként és esténként sőt akár-hányszor napközben is Jézus szent Szívének meg a Szűzanyának a képe elé. Kis Ágnesem már messziről nyújtogatja feléjük kezecskéjét és éppen olyan kedves gügyögéssel beszélget velük, mint velem vagy az édesapjával. Egyelőre ez az ő kis reggeli és esti imája, amit később (talán nemsokára) majd rendezett, tudatos szavakba foglalunk.

Gondolom, annakidején megírtam Neked, hogy az Ágnes név választását sem hangzása vagy valami hasonló külső ok, hanem magasabb szempont befolyásolta. Előzőleg sokszor beszélgettünk Tiborral arról, hogy a mai fiatalságnak a tisztaságát fenyegeti a legnagyobb veszély. Ezért azt akartuk, hogy az első védőszent, akit a mennyei családból a mi kis földi családunkba kapcsolunk, a mai könnyelmű leánytípus egyik legkifejezettebb ellentéte, a tisztaságáért vértanúhalálba ment kis Szent Ágnes legyen. Voltaképpen Mária-Ágnes a neve. A Szűzanya szent nevét minden gyermekünk viseli majd...

Nem tudom, milyen elgondolással adtátok Ti kisleányotoknak a mi drága magyar szentünknek, Margitnak a nevét, de bármi indított is rá, utólag bevehettek azért az említett gondolatot is. És ha majd később védőszentjéről meséltek neki, el ne felejtétek kiemelni, sok egyéb mellett, tisztaságának hősie, szinte lelki vértanúságig emelkedett fokát. Mert, Pirikém, magasan, minél magasabban álló eszményképeket ke-

gyermekeink elé állítanunk, hogy igyekezetükben magasra jussanak még akkor is, ha az eszményt teljesen nem érik el. Aki csak középszerűsége törekszik, az bizonyosan jóval a közepes alatt marad.

Ne haragudjál, Pirikém, ezért az unalmas levélért. Nem tehetek róla (sőt nem is akarok tenni ellene!), de mostanában mindig ilyen gondolatok motoszkálnak a fejemben. Márpedig tudod ugye, hogy „a szív bőségéből szól a száj”.

Szeretettel ölel és imáiba zár

Katód.

Drága Katóm!

Már majdnem két hónapja, hogy állandóan írom Neked ezt a levelet... gondolatban. Hiába, most már nem vagyunk olyan időmilliomosok, mint leánykorunkban voltunk és a „postafordultával” levelezésről, úgy látszik, le kell mondanunk. Hanem annyi bizonyos, hogy ha az utóbbi időben minden Hozzád szállt gondolatomat leírtam volna, ma vaskos kötetet kellene postára adnom.

Es mégis, amikor most szeretném apróra elmesélni az azóta történeteket, cserbenhagy az emlékezetem: a legújabb benyomásck kiszorítják a régebbieket. De talán nem is baj, ha nem tudok kitérni minden csekélységre, ami történése idején óriásinak, majdnem csodának látszott. Hiszen, amint gondolhatod, valamennyi az én édes kicsi leányomra vonatkozik, ugyanezeket a csodákat tehát bizonyára mind átélted Te is. Az élet fokozatos nyílásában csak az apák és anyák látnak annyi rendkívülit. A távolabb állók tekintete közönyösen siklik el a fejlődés isteni rendjének millió csodában kibomló nagyszerűsége felett.

Azért hát — nem kis önuralommal — lemondok a bennem feszülő dicsekvés-vágyról és csak annyit írok, hogy Gittuskánk gyönyörűen fejlődik, — persze magam szoptatom! — s az érte való fáradozást és aggodást mérhetetlenül felülmúlja az a sok öröm, amit

ad. Az aggodalmak egyrésze talán túlzott is, de hát ez már alighancm mindig így van az első gyermeknél. Az orvosunk a minap tréfás kétségbeeséssel sóhajtott föl: „Mennyivel jobb volna nekünk, orvosoknak, ha a fiatal mamák mindjárt a második gyermekkel kezdhetnék!” Lehet, hogy igaza van. De az én esetem mindenesetre elég aggodalomra ad okot. Mert anyaságom boldogságát most már beárnyékolja az a körülmény, hogy ismét hivatalba kell járnom. Hidd el, sokszor már azon a ponton vagyok, hogy otthagynom az egészet és teljesen a gyermekem és a háztartásom mellett maradok. Inkább magam csinálom mindent, csak hogy ettől az örökös aggodalomtól megszabaduljak. Annyiszor hallottam már szerencsétlenségekről, amik a cselédekre bízott kicsinyeket érték! Délelőtt 10 óra tájban hazafutok ugyan mindennap, de előtte és utána mennyi minden történhetik! Nem értem, hogyan bírják ki ezt a kettős életet mások! Én rettenetesen gyötrődöm. Aránylag még akkor vagyok a legnyugodtabb, amikor a nagymama van a babuskám mellett. De ezért meg nagyon drága árat kell fizetnem más tekintetben. Az ő régi módszerei minduntalan szembekerülnek és összeütköznek az enyémmel, amelyek a modern előírásokhoz igazodnak. Meg ez a gyakori ittlét alkalmat ad nagyanyusnak arra is, hogy egyre jobban beleszóljon a háztartásomba. Hiába, két dudás nem fér meg egy csárdában. Elég jó háztartási alkalmazottam van s nem szeretném, ha faképnél hagyna, de ezt a kettős kormányzást — látom — nagyon nehezen bírja el. Mikor értik már meg egyszer a mamák, nagymamák, nagynénik és egyéb jóakaró lelkek, hogy nem a fiatalasszonyokat kell nevelni, hanem a leányokat? Ha pedig ezt a maga idején elmulasztották, hagyják legalább békében a fiatalokat, hogy lassankint a saját józan eszük és tapasztalatuk igazítsa el őket. A legszebb a dologban, hogy tulajdonképpen még örülnöm is kell, hogy nagymamus hetenkint néhány délelőtt (régí szokása szerint váratlanul) beállít és kezébe veszi

a kormánypalcát, mert így a leány mégsem teheti távollétemben egészen azt, amit akar.

Neked, Katókám, fogalmad sem lehet az ilyen kettéosztott életről. Hogy fizikailag két bőrt nyúz le az asszonyról, az még csak megjárja. Erősebb szervezet elbírhhatja. De a léleknek ez a kétfelé húzása előbb-utóbb felőrli az idegeket. Szilárd elhatározásom, hogy amint Győző belép a következő fizetési fokozatba, én lemondok a hivatalról és itthon maradok. Ha előlépése nem is növeli jövedelmünket annyival, amennyi az én fizetésem, nem baj. Talán még akad olyasmi az életünkben, amiről — ha a szükség úgy kívánja — le lehet mondanunk!... Milyen sajnátságos, hogy az ember saját életének a fontossága eltörpül, mikor egy ilyen kis új élet hajt ki belőle! Az Uristen nemcsak a testet teszi alkalmassá a gyermek hordozására és táplálására, hanem hozzáidomítja a lelket is. Mennyi mindenről képes az ember lemondani a gyermekéért! S ez a lemondás nem is szenvedés, hanem... boldogság!

Meg-megnézi a kicsit időnkint anyus is. Elcsodálkoztam, milyen ügyesen tartja karjában s gondosan ápolt, finom keze milyen óvatosan csomagolgatja ki és be. Ha arra gondolok, hogy valamikor talán engem is babusgathatott, melegség önti el a szívemet iránta. Kezdem hinni, hogy nem egészen tehet arról, amilyen később lett. Hiszen azok közé az édesanyák közé tartozott, akikről Te azt írod, hogy készületlenül fogadják a gyermekáldást. Kissé felületes és könnyelmű lelki beállítottsága meg később könnyen elsiklott a felelősség kérdése fölött. Elvégre azt igazán nem állíthatom róla, hogy egyáltalán nem törődött velünk. Testünk és egészségünk ápolására mindig volt gondja, de méginkább... a hiúságunk ápolására. Úgy öltöztetett, hogy már kicsiny koromban valóságos divatbaba voltam. Még ma is emlékszem, hányszor megbámultak és dicsérgették szépségemet, amire anyus szörnyen büszke volt. A lelkemre, ... hát arra bizony nemigen gondolt. Azt hitte, hogy iskoláztatásunkkal

megtett mindent, amit nevelésünk érdekében megtehetett. Nem mondom, hogy az iskola semmit sem törődött a lelkünkkel, de ma már látom, hogy hittanárunk meg egyik-másik tanárnőnk lelki befolyása csak azoknál ért el mélyebb és maradandóbb hatást, akiknek a lelkén az otthon, a család is dolgozott. A kívülről jött hatás könnyebben leperreg, mint az, amit a gyökérből szívunk magunkba.

Csak most döbbenek rá ezekre a dolgokra, amikor — csekély szabad időmben — a gyermeklélek fejlődéséről és a gyermekkori benyomások döntő befolyásáról olvasgatok.

De azért engedd meg, Katókám, hogy megjegyezzem: azt hiszem, túlzásokba is lehet esni ezen a területen, vagyis többet adni, mint amennyi szükséges és egészséges. És itt a leveledben említett vallási megalapozásra gondolok. Én túl korainak találom — mások is sokan annak tartják — a vallásos nevelést már ilyen kicsiny korban megkezdeni. Ugyan mit jelenthet egy másfél esztendő csöppségnek az Úr Jézus vagy a Szüzanya? Elhiszem, hogy kezecskéjével intget a képük felé, sőt talán mond is valamit, de nem hinném, hogy agyacskájában valami más gondolat fordulna meg, mint bármilyen más kép előtt. De még ha nem is így volna, minek megterhelni ezt az alig-alig nyiladozó értelmet a természetfölötti világgal, mikor az még az őt környező természetes világban is idegen? Nem ráér ezzel foglalkozni — akkor is egészen kis adagolásban — 4—5 éves korában?

Őszintén megvallom, én attól félek, hogy az ilyesmi később visszahatást vált ki; a serdülő fiatalság lerázza magáról ezeket a benyomásokat és odaadja túlkorai, első vallásos élményeit is, ahol egyéb gyermekkori emlékei, bábui, ólomkatonái és hasonló játécai porosodnak. Ezt tapasztalásból mondom, mert ismerek istentelen embereket, akik azzal indokolják hitetlenségüket, vallástalanságukat, hogy gyermekkorukban túlságosan sokat kaptak a vallásos nevelésből és megcsömörlöttek tőle.

Hasonló tapasztalatokat szerezhetsz egyébként a zárdákban nevelődött leányoknál is. Egész sereget mutathatnék Neked azokból, akik alighogy bezárult mögöttük a zárda kapuja, éppen ellenkező irányba fordultak, mint amerre odabent irányították őket. Nyilvánvaló, hogy nekik is megártott a jóból a sok.

Én a magam részéről egyelőre beérem annyival, hogy esténként és reggelenként szenteltvízzel keresztet rajzolok kisleányom homlokára; (mert hiszen a szenteltvíz fölött az Egyház áldást kérő imája hangzott el!) én magam pedig imádkozom érte és helyette. Azt akarom, hogy ő maga majd csak akkor imádkozék, ha már tudja, kívül beszél és érti, amit mond.

*

Kis Gittám megszólalt. Felsírt itt mellettem, ami azt jelenti, hogy megsokalta ezt a sok írást és magának követeli anyukáját.

Azért hát Isten veled, Katókám! Irj, amint teheted! Ha kényszerűségből meg is ritkul kissé a levélváltásunk, legalább a folytonossága meg ne szakadjon. Mert ha kissé késve is, mindenről tudni szeretne továbbra is,

szerető
Piroskád.

Pirikém!

Bizonyára meglep, hogy ezúttal majdnem postafordultával kapod meg a válaszomat. De úgy éreztem, jobban tudok felelni felvetett kérdésekre, ha leveled friss hatása alatt írok. A minél korábban megkezdett vallásos nevelésre és ezzel kapcsolatban a „jóból is megárt a sok!”-ra gondolok.

Bizonyos szempontból megértem felfogásodat. Miután saját gyermekkorodból nincsenek komoly vallásos-élmény emlékeid, nem érezheted, milyen döntő befolyást gyakorolhatnak azok az ember életére. A később befogadott hatások — amint azt éppen most Nálad is látom — nehezebben vernek gyökeret a lélekben s hosszabb időbe telik, míg megingáthatatlan meggyőző-

déssé válnak. Márpedig ilyen szilárd meggyőződés nélkül könnyen megeshetik, hogy idegen hatások — sokszor már néhány megjegyzés vagy külső látszatok — megtévesztik az embert.

Ez a Te eseted is. Benned, Pirikém, az isteni kegyelem jó földre talált és őszinte, komoly vallásos életet hozott létre; s lám, bizonyos közismert frázisok mégis egészen helytelen következtetésekre vezettek. Ezzel a ténnyel pedig Te magad lettél eleven bizonyossága annak, hogy a vallásos nevelést igenis a lehető legkorábban kell megkezdeni, ha azt akarjuk, hogy az vérré váljék s keresztül-kasul járja az egész embert, összes emlékeivel, érzelmeivel gondolkozásával és akarat-megmozdulásaival együtt. Igaz ugyan, hogy Istennek módjában és jogában áll, úgyszólván ellenállhatatlan kegyelmével, pillanatok alatt teljesen átalakítani a lelket, de ezt nagyon ritkán, csak kivételes esetekben teszi meg. Sőt rendszerint még ilyenkor is megkívánja, hogy az így megtért ember utólag pótolja a hiányzó megalapozást. Talán emlékszel az Apostolok Cselekedeteiből, hogy még Szent Pálnak is ki kellett járnia megtérése után a maga apostoli iskoláját!

Mindezt mentségedre mondtam. De egyben figyelmeztetésül is, hogy ne indulj megítéléseidben holmi felelőtlen, nagyképű megjegyzések vagy egyáltalán nem általánosítható esetek után. Én is tudom, hogy vannak, akik vallástalanságukat vallásos neveltetésük túlzásaival indokolják, de ezeket a kijelentéseket nem kell mindig szószenterinti igazságnak venni. Az ilyen indoklás akárhányszor inkább csak ügyes formába öltöztetett mentegetődzés, aminek kevés vagy semmi alapja sincs. Akiknél pedig csakugyan van alapja, azok majdnem kivétel nélkül a *tévesen felfogott* vallásosságnak az áldozatai. Mert nem föltétlenül igazi vallásosság ám mindaz, ami annak látszik. A komoly vallásosság fokmérője nem a feltűnően sok imádság, templombajárás, sőt még a gyakori szentáldozás sem, hanem az, hogy mennyire látszik meg mindennapi éle-

tünkön, kötelességteljesítésünkön a vallási gyakorlatok hatása. Magam is ismerek pl. egy édesanyát, aki naponta órákat tölt a templomban otthoni kötelességeinek rovására. A gyermekek sokszor reggeli nélkül mennek iskolába vagy elkésnek, a férj sem kapja meg mindazt, amire reggelenként szüksége volna, a harisnyák és ruhafélék halomszámra állnak foltozatlanul, stb., de azért az asszony minden reggel ott van a szentmisén és a viláért sem mulasztana el egy körmenetet, Szent Vince-egyleti vagy kongregációs gyűlést, sőt még szegénylátogatásokra is talál időt. És e mellett ki nem fogy belőle a panasz, hogy milyen vértanúsors az övé, folyton elégedellenkedő férje és szófogatatlan gyermekei mellett. Persze az ilyen vallásosság nem vonz, és én egyáltalán nem csodálom, hogy ez az asszony még arra sem képes rábírní férjét és iskolából kimaradt nagyobb gyermekeit, hogy legalább vásárnaponként szentmisét hallgassanak. A vallásosságnak ilyen torzképe valósággal elriasztja az embereket; hiszen nem tudják, hogy ez nem is vallásosság!

Könnyű botrányozni, hogy miért engedik az ilyeneket gyakran, esetleg naponta áldozni. De mond csak meg, Pirikém, hogy sejtsek a szegény gyóntatók, akik többnyire csak saját vallomásaikból ismerik gyóntóikat, hogy azt a megtestesült jámborságot, aki előttük térdel, odahaza milyen kötelességmulasztások terhelik? Ha megpróbálnál kissé közelebbről (másoknál!) érdeklődni ismerőseid gyermekkori vallásos élményei után, magyarázatot találhatnál sok téves vallási felfogásra és sok olyan visszásságra, aminek a gyökere ilyen emlékek hatására nyúlik vissza.

Ami pedig a zárdából kikerülő leányokat illeti, tény, hogy akadnak köztük, akik ségyent hoznak nevelőikre. Nem mondom, ennek esetleg maga a zárdaiskola is lehet az oka. De csak akkor, ha egyrészt túlságosan zsúfolja és ezzel meguntatja a vallási gyakorlatokat, másrészt ha nem érteti meg a különbséget a lényeges és lényegtelen között s nem enged időt arra, hogy a vallásosság úgy nőjön ki a lélekből termé-

szetesen, mint ahogy a virág fejlődik fokozatosan a magból, hanem külső eszközökkel: parancssal, fenyítéssel, szemrehányással, osztályzatronlással vagy legalábbis szeretelmegvonással kényszerítik rá az ifjúságot. De ez ma már kevés zárdában fordul elő. Hiszen a mai apácatanárnők már maguk is világi főiskolán szerzik képesítésüket, tehát nem állanak olyan idegenül a világiak életével szemben, mint a régiek, s jól tudják, hogy a túlzás és a kényszer a vallásos nevelés terén éppen úgy, mint másutt, ellenkező végletbe vivő visszahatást vált ki. Lásd, én is zárdaiskolában jártam, ahol igyekeztek megismertetni velünk a szentmisének, a szentgyónásnak és szentáldozásnak mérhetetlen értékét, de az előírt iskolai kötelezettségeken túl nem kellett többet tennünk, mint amennyire a saját lelkünk ösztönzött. Gyónásra naponta volt alkalom, éppúgy szentáldozásra is, de azért mindenki akkor és annyiszor járult a szentségekhez, amikor és ahányszor akart, illetve, ahogy azt lelkivezetőjével megbeszélte. Alighanem éppen azért, mert ilyen szabadon követhettük hajlandóságunkat, a világbalépésünk után is megmaradtunk — legalábbis legtöbben — annak, akik odabent voltunk. A mindennapi áldozásról és szentmisehallgatásról — mióta asszony vagyok — le kell ugyan mondanom, mert reggelenként itthon fontos kötelelességek várnak reám, de vágyaim — kisleányom öltöztetése vagy bármilyen más munkám közben is — oda-odaszállnak az áldoztatórácshoz, hogy legalább lélekben magamhoz vegyem az Úr szent Testét. Hála Istennek, sokan vagyunk volt iskolatársnőim közül, akik úgy érezzük, hogy az asszonyélet felelősségteljes kötelelességeit csakis így, a szentségek erejével tudjuk igazán teljesíteni. A hónap első péntekén mindig, de azon kívül is többször találkozunk az Úr asztalánál ugyanazok, akik annakidején odabent a zárdában is egymás mellett térdeltünk.

Persze, szomorú kivételek azért köztünk is akadnak, de nem sokan. Meri ne felejtsd el, hogy minden túlzás és kényszer nélkül is vannak a leányok között

olyanok, akik tanulóéveik ideje alatt nem őszintén vallásosak, vagyis akiknek látszólagos jámborsága csak egy-egy tanárnő iránti rajongásból vagy az érzelmes vallásosság hangulati hatásából ered. Hát ez persze tulajdonképpen képmutatás; de mentsége, hogy nem mindig tudatos. A leányok akárhányszor önmagukat is képesek becsapni. Ilyen esetekben azután érthető, ha a külső indítóokok megszűntével megszűnik a lélek nélkül magukra akasztott vallásosság is. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy a leányok világbalépése után csakhamar jelentkeznek az ellenkező irányba húzó hatások is, nem csoda, ha akadnak „meglepő” pályfordulások. Én azonban minden látszat ellenére is bizonyosra veszem, hogy ha — ebből a szempontból — statisztikát állítanának össze a leányokról, a zárda kből kikerültek közt mégis sokkal több vallásos és kötelességtudó akadna, mint a világi iskolákból jöttek között. A látszat csak azért mutat más eredményt, mert a rossz útra tévedtek élete — már természeténél fogva — feltűnőbb, és a felületes szemlélők éppen róluk alkotják meg és általánosítják véleményüket. Meg aztán — amint azt Te magad is megállapítod leveledben — a legjobb iskolai nevelés is nehezen ér el maradandó eredményt a valláserkölcsei élet terén, ha az otthon semmit sem ad hozzá vagy éppen ellene dolgozik.

Mindent egybevetve ismétlem és erősen állítom, hogy a vallásos nevelést a családban nem lehet *túlkorán* kezdeni.

Abban is tévedsz, Pirikém, hogy a kicsiny gyermektől távol áll a természetfölötti világ. Alighanem azért vélekedel így, mert még sohasem foglalkoztál kicsinyekkel. Mi, akik jobban ismerjük a gyermeket, éppen ennek ellenkezőjét tapasztaljuk. A kisgyermekben a képzelet és a valóság annyira összevegyül, hogy míg egyrészt képes komolyan beleélni magát képzelt dolgokba, másrészt viszont akárhányszor átalakítja képzeletével még a valóságot is. Ez a gyermeki adottság nagy segítség a nevelésben, mert

MARTON-L.

könnyen, minden akadékoskodás nélkül elfogadtat a kicsinyekkel olyan elvont vagy akár természetfölötti dolgokat is, amiket megmagyarázni még alig lehetne számukra. Nekünk ebben a tekintetben csak arra kell ügyelnünk, hogy élesen és kifejezetten különböztessük meg mindig a mesét és a valóságot. Hogy erre gyakorlati példát is mondjak: sógornóm kisleánykája pl. szeret mamát és gyermeket játszani anyukájával úgy, hogy szerepet cserélnek. A kicsike ilyenkor hallatlanul komolyan veszi a mama szerepét, de azért jól tudja, hogy csak játék az egész, s édesanyja első szavára készségesen újra engedelmes gyermekké válik. Ez a megkülönböztetés pontosan ugyanígy keresztülvihető a mese és a valóság között akkor is, ha pl. egy tündérmeséről és egy természetfölötti igazságot rejtő történeiről (pl. az evangélium eseményeiről) van szó. A gyermek meg is szokta kérdezni: „De ugye ez nem igaz?” vagy: „És ugye ez igazán megtörtént?” De átviszem ezt a megkülönböztetést a természetes és természetfölötti élet minden más megnyilatkozására is. Az ellen pl. sohasem lesz kifogásom, ha Ágnesem a babáival vagy a mackójával, cicájával stb. tisztán képzeleti alapon úgy társalog, mintha azok értelmes lények volnának; azt ellenben nem fogom tűrni, hogy amikor a jó Istennel beszél, imáiba is belevigye ezeket a játékos elemeket. Mert én már hallottam olyan esti imát, amelyben a gyermek Isten áldását kérte nemcsak szüleire, testvéreire és más közelállóira, hanem a kutyára, macskára meg a játékállataira is.

Abban igazad van, Pirikém, hogy ma még nem ítélfhem meg, mit gondol ez az alig nyiladozó kis értelem akkor, amikor pl. köszönti a Jézuskát vagy a Szűzanyát, de ez nem baj. Miután szellemi fejlődését állandóan figyelem, gondom lesz rá, hogy az a megkülönböztetett külső tisztelet, amiben most képeiken keresztül részesíti őket, fokozatosan mélyülő benső tiszteletté alakuljon át. Hiszen a szülők iránti tisztelet is csak így fejlődik a kicsinyek lelkében! Ne hidd, hogy a vér szava szólal meg a piciny gyer-

mekben, amikor repesve kívánczik anyja vagy apja karjába! Dehogyan; csak a megszokás. És mégis, ezen a megszokáson keresztül válik tudatossá és erősödik meg benne a családi összetartozás. Örökbefogadott vagy lelencházban nevelődött gyermekeknél pl. egyáltalán nem ritkaság, hogy ha később igazi édesanyjukkal vagy édesapjukkal találkoznak, idegenül állanak velük szemben és nagyon nehezen melegszenek fel irányukban. Vidd át ezt a tapasztalati tényt az Istennel való viszonyra és akkor minden további magyarázat nélkül megérted, mennyire fontos, hogy természetfölötti, de valóságos kapcsolata Istennel és az egész természetfölötti világgal együtt növekedjék a gyermekkel, már a legkisebb korától fogva. Az első egy-két esztendőben nem sokat tehetünk ebben a tekintetben: csak jelentéktelen apróságokkal ébresztgethetjük benne a vallásos érzést. De azért mégis ezeken nevelődik a lélek természetfölötti beállítottsága s válik alkalmassá később a természetfölötti igazságok befogadására.

Igy fogd fel, Pirikém, azt a „túlságosan korai” vallásos nevelést, amit én a kisleányomnál már most megkezdek és folytatok. Esténként azért persze én is közvetítem kicsinyeimhez az Egyház áldását a szenteltvízzel és a kereszti jelével. Sőt már szabályos kereszttetésre is vezetem Ágneském kezét és ő kezdi is velem együtt mondogatni a hozzátartozó szavakat. Hogy nem érti, mi: gügyög? Igaz. De annyit tud, hogy a Jézuskát így szoktuk üdvözölni, s ez egyelőre elég. Hiszen mondogat ő sok más szót is, amit nem ért! S ahogy lassankint, fokozatosan megvilágosodik előtte a többi szavak értelme, úgy lesz majd tudatosabbá ajkán az Istenhez fordulás kifejezése is.

Erősen bírom benne, hogy ha Isten segítségével fölnevelhetem Ágnesemet és azt a picinyke új életet is, amelyet egy idő óta túlárado boldogsággal magamban hordok, az ő lelkükben nem válik majd külön a mindennapi élet és a vallásos élet, hanem egybeolvad a kettő. Igazi, Isten elgondolása szerinti keresz-

tény katolikus életté. Ha nem is láthatom előre a gyermekeim lelkét fenyegető veszélyes külső befolyásokat, de abban bizonyos vagyok, hogy gyermekkori emlékeik nem fordítják el őket Istentől soha. Sőt a legrosszabb esetben, — amitől imáim talán megóvják őket — ha netán bármi más okból mégis elfordulna Tőle lelkük, remélem, hogy éppen ezek az emlékek térítik majd vissza őket a helyes útra.

Egyébről ezúttal nem írok, édes Pirikém, mégpedig azért nem, mert nemsokára úgyis fölutazom néhány napra Pestre, s akkor kedvünkre kibeszélgethetjük magunkat. De ezt a témát nem akartam későbbre halasztani. Addig legalább gondolkozhat rajta, s ha maradt még valami aggályod, azt élőszóval megtárgyalhatjuk. Egyébként ha erről a kérdésről szeretnél többet tudni, egy kis könyvecskében („Gyermekeink boldogságáról van szó“ címmel a katolikus kiadóknál kapható) megtalálhatod, amit keresel.

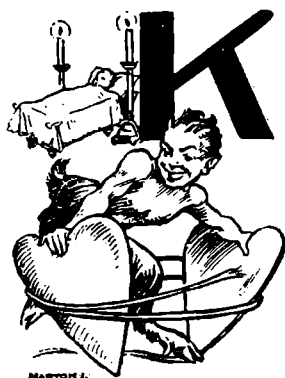
A közeli viszontlátás reményében szeretettel ölel

Katód.

VI.

Az ördög nem alszik!

Kedves Piroskám!

Köszönöm a fényképeket. Olyan bájos, ahogy a kis Margitka szinte anyásan átöleli kisöccsét! Mi is éppen mostanában készülünk ismét levéetetni három drága kicsinket. Lelki fejlődésükről állandóan naplót vezetek, de szeretném ezt időnkint külső, testi fejlődésük képeivel is kiegészíteni. Az ilyen gyermekfényképek olyan sokat tudnak mondani! Néha megállok egy-egy fényképész kirakata előtt és elnézegetem a különféle gyermektípusokat. De nemcsak őket látom a képen, hanem rajtuk keresztül mindig meglátok valamit az édesanyjukból is. Mert a kéz, ami a gyermeket öltöztette, elárul egyet-mást a lélekből is, amely a kezet vezette.

Tudod-e, hogy Rólad is mondott a gyermekeid képe olyasmit, amit eddig a leveleidből nem olvastam ki? A hiúságnak és divatutánzásnak azt a túlzását, ami ma annyira általános, hogy magad bizonyára észre sem veszed.

Ha jól tudom, kisleányod körülbelül öt esztendősen lehet. De ezen a képen sokkal idősebbnek látszik. Fodrászkézből kikerült, művészi elrendezésű hajával, sok-sok mezitelenséget hagyó ruhácskájával és szépségét már öntudatosan hordozó arcocskájával valószínűleg kis nagyvilági hölgy. Öcsikéje szeméből azonban — nagy örömömre — igazi gyermekhuncutság mosolygott reám. Milyen jó is neki, hogy nem leány.

Ő nemcsak éveinek a száma szerint, hanem a valóságban is megmaradhat még gyermeknek és nem kell annyira a divat szerint igazodnia! Neki a fényképezés, szemmelláthatóan, csak egy új, érdekes móka volt; a kisleánynál azonban már nyilvánvalóan szépségét érvényesítő, vagyis hiúságát legyező alkalom.

Ne vedd rossz néven, Piroskám, hogy ezt szövé teszem. Hiszen még serdülő korunkban elhatároztuk úgye, hogy kölcsönösen figyelmeztetjük egymást, ha valamit helytelennek találunk! Emlékszem, évekkel ezelőtt egyszer Te magad említetted, milyen divatbaba voltál már egészen kicsiny korodban, s mennyire dicsérgelték szépségedet az emberek. És ezt a megállapításodat vádként állítottad be Édesanyáddal szemben azzal az indokolással, hogy a külső szépítgetés mellett elhanyagolta lelked gondozását. És én azt hiszem, ebben teljesen igazad is volt. Mert ki tudja, nem ez a mindent csak külső szépségre, testi élvezetre és egyéni érvényesülésre építő nevelés indította-e meg Benned azt a folyamatot, ami azután később már nemcsak öltözködésedben és viselkedésedben, hanem más téren is erkölcsi érzékednek megfoghatkozására vezetett? A lélek elhanyagolásának a vádjá most, gyermekeddel szemben, nem illethet Téged, tudom. De azért leánykád hiúságának túlzott dédelgetésével sokat árthatsz a lelkének. Ha a gyermek ilyenkor, kicsiny korában, jóval térdén felül érő, testét alig takaró ruhácskában jár, megszokja a mezítelenséget s elveszti erkölcsi szemmértékét. Nem is elfelejt, hanem meg sem tanul pirulni. Nem csoda, ha azután serdülő és felnőtt korában megengedetlennek talál sok olyasmit, ami miatt pedig romlatlan erkölcsi érzékkel szégyenkeznie, pirulnia kellene.

Nem mindenkinek merném ezt ilyen leplezetlen őszinteséggel megírni. De Nálad, aзи hiszem, bátran megtehetem. Mert, ha az utóbbi évek sok munkája és gondja közepette engedté is valamit vallásosságodból, illetve vallási gyakorlataidból, bizonyosra veszem, hogy azért ma is keresztény világnézet alapján állasz,

talán a mélyebb lelki élet vágya is él még Benned, s gyermekeidet semmiesetre sem akard magukat külsőségekben kiélő, üreslelkű emberekké nevelni.

Alighanem megküldtem Neked az én kis Ágnesem fényképét akkoriban, amikor annyi idős volt, mint most a Te Margitkád. Ha megtalálod valahol, kérlek, tedd oda kisleánykád mostani képe mellé és hasonlítsd össze a két kicsikét. Nem arra gondolok, hogy melyik szebb, hanem arra, hogy az egyik, — egy kis szalagcsokoral itthon fésült, selymes, síma hajában — egyszerű, de azért csinos fehér ruhácskájában igazi gyermek, vagyis az, akinek az ő korában lennie kell; a másik ellenben felnőtt divathölgy apró kiadásban, akinek a szeméből és egész tartásából kiérzik a kérdés: „Úgye szép vagyok?” Szeretném, Piroskám, ha ennek a két képnek az összevetése ráébresztene, hogy itt nem csupán jelentéktelen külsőségről vagy gyermekes hiúságról van szó, hanem két gyermekléleknek beállításáról az élet értékelésével szemben. Hidd el, Pirikém, hogy ebből a két gyermekruhából még két ellentétes világnézet nőhet ki valamikor!

De különben is, a leányokat igazán nem kell külön ránevelni a hiúságra. Benne van ez már a természetükben, s bizonyos — a csinos, rendes, vonzó és izléses megjelenéssel azonosítható — mértékig meg is kell lennie. Az én kis Ágnesemmel sem én fedeztettem fel a tükröt: megtalálta magától és szívesen bele is kacsingat. Azt sem hallotta tőlem soha, hogy szép, mégis megkérdezte apjától is, tőlem is, annak tartjuk-e? Ami mindenesetre jó alkalom volt arra, hogy megértessem vele, — már t. i. felfogásához mérten — mennyivel értékesebb a lelki szépség, mint a külső.

Természetesen, megértem, hogy Neked a fővárosban nehezebb megtartani az öltözködésben és öltöztetésben a megfelelő mértéket, mert hiszen ott kicsiny és nagy kiadásban, csupa divatlapból kivágott divathölgy szaladgál az utcán. Sajnos, eljutott ez a járvány már hozzánk vidékre is és nem mindenki képes

önálló ítélettel távoltartani magát tőle. Vagyunk azonban itt fiatalasszonyok, körülbelül huszan, akik összefogtunk, s felőlünk tehetnek és beszélhetnek a többiek, amit akarnak, mi mindent elkövetünk, hogy a gyermekeink — legalább amennyire rajtunk áll — kívül is, belül is, sokáig gyermekek maradjanak. Nem csinálhatnátok Pesten, szűkebb baráti körben, valami hasonló véd- és dacszövetséget Ti is? Hidd el, a jövő nemzedék tiszta erkölce megéri a kezdeményezéssel járó nehézségek leküzdését.

Ezzel a kezdeményezéssel kapcsolatban megemlítek még valami egyebet is. Ugyanez a fiatalasszonytársaság (majdnem mindnyájan iskolatársak vagyunk a zárdából!) egy kis bojkott-félét is szervezett azokkal a fiatalasszonyokkal szemben, akik elvált emberhez mentek feleségül, vagy akik katolikus templomban kötött házasságukat felbontották és újra férjhez mentek. Sajnos, régebbi házasságokra ezt a bojkottot egyelőre nem terjeszthetjük ki, mert idősebbekkel szemben nem léphetünk így fel. Ezt az ő kortársaiknak kellene megcsinálniuk. Meg aztán az elvált és újra házasságot kötött férfiak és nők úgy belekeveredtek már a társaságba, hogy az ember néha nem is tudja róluk, hogy a katolikus Egyház szemében nem is házások. Nemrégén pl. valaki nagy megütközéssel ujságolta, hogy bizonyos X úr feltűnően udvarol Y úrnőnek, holott mind a ketten házások. Képzelheted meglepődését, mikor megtudta, hogy Y úrnő valamikor X úr felesége volt.

Az ilyen bonyolult eseteknek sokszor szinte kibogozhatatlan összevisszaságában mi igazán nem tehetünk egyebet, mint hogy megpróbálunk — amennyire a körülmények megengedik — távolmaradni tőlük. Inkább arra törekszünk, hogy hasonló esetek ne igen vagy minél ritkábban ismétlődhessenek meg. Ebből a célból barátnőinket, volt iskolatársnőinket, s általában a velünk egykorú vagy fiatalabb leányokat vesszük munkába. A lehető legnagyobb szeretettel igyekszünk eszükre, főként pedig hitükre hivatkozó baráti

szóval figyelmeztetni őket azokra a visszás, sokszor egyenesen tragikus következményekre, melyeket tervbevett házasságukkal felidéznek. Azt is jelezzük természetesen, hogy ha a tervbevett lépést mégis megteszik, mi kénytelenek leszünk megszakítani velük az összeköttetést, mert még utólagos elnézésünkkel, hallgatólagosan sem akarjuk jóváhagyni Isten nyilvánlatkoztatott törvényének a megszegését. Már több esetünk volt, ahol a menyasszony-jelöltben győzött a vallásos érzés vagy nem merte vállalni a kilátásba helyezett kiközösítést és visszalépett a tervezett házasságtól. Mi viszont vállaljuk ilyenkor az ex-menyasszony szórakoztatását, aminek a vége — már nem egyszer — Isten akarata szerinti új, boldog házasság lett.

Amint látod, Don Bosco híres megelőző rendszerét (bizonyára hallottál már róla Te is!) sikerrel fel lehet használni, nemcsak a gyermeknevelésben, hanem a lélek- és családmentésben is.

Minket ebben a kérdésben, az Úr Jézus kifejezett parancsának, illetve tilalmának tiszteletbentartása mellett a gyermekek sorsa és a jövő nemzedék erkölcsi felfogásának az irányítása vezet. Aki nem kíséri külön figyelemmel, annak fogalma sem lehet arról az ide-oda dobált sorsról, otthontalanságról, ellentétes érzések közt hanykolódó fojtott keserüségről és titkolt — gyakran gögös hanyavetiség mögé rejtett — alacsonyabbrendűség-érzésről, ami az ilyen felborult házasságokból kikerült gyermekeket gyötri még akkor is, ha anyagilag semmiben sem szenvednek hiányt. Sokat beszélgettünk mi erről már leánykorunkban is, most pedig, hogy asszonyok és anyák lettünk: cselekszünk.

Szó sincs róla, nem könnyű keresztülvinni még ezt a keveset is, amit elhatároztunk, mert bizonyos bevett társadalmi formák megbontásával jár. De ennyit mégis meg kell tennünk, már csak azért is, hogy ezzel hitvallást tegyünk és nyíltan, határozottan azonosítsuk magunkat az Evangélium tanításával.

Amíg a házasság szentségi jellegét visszaállító törvény segítségünkre nem jön, addig — sajnos — többet nem tehetünk. Ha egyebet nem, annyit azért elérünk máris, legalább a magunk szűk körében, hogy a komolyabban vallásos érzésű lányok jobban megnezik, kinek a közeledését fogadják el, és a házas vagy elvált férfiakat kihagyják számításukból. Milyen nagy dolog volna, ha legalább ennyit el lehetne érni az egész országban! Persze ennek méltó kiegészítése csak az lehetne, ha a házasulandó katolikus férfiak is hasonló bojkottot szerveznének maguk között és nem vennének el elvált asszonyt!

Különben semmi ujság. Várjuk — az egy leány és két fiú után — a ... második leányt. Mert reméljük, hogy az lesz. Ágneském már előre örül neki és tiltakozóan rázza fejcskékjét, ha azt mondom, hogy új testvérkéje fiú is lehet. Pedig hát lehet; és mi nem kevesebb örömmel várjuk az új jövevényt akkor is.

Hát Nálatok még nem jelentkezik a harmadik? Ugye nem rajtatok múlik? Hiszen, hála Istennek, egészséges vagy és immár teljesen otthonodnak, családotod élhetsz. Bizonyára tudod azt is, hogy a két gyermek csak az apát és anyát pótolhatja; a nemzet szaporodása csak a harmadikkal kezdődik. Márpedig erre is gondolnunk kell! A jövő édesanyáit, édesapáit, nemzetvédő katonáit, papjait és szentjeit nekünk kell adnunk. Milyen nagyszerű is a mi hivatásunk!

Panni húgom mikor volt Nálatok? Olyan szűkszavúan ír. Kissé aggódunk miatta. Nem erkölcsi szempontból; ebben a tekintetben biztosan áll a lábán. De mióta Pesten él és az egyetemre jár, évről-évre jobban kikapcsolódik a családból és a maga útját járja. Nagy, szociális — úgy is mondhatnám: világmegváltó — tervek fűtik. Csak azután el ne égjen bennük a saját női életének a célja és boldogsága! Szeretném, ha néha elbeszélgetnél vele. Előtted talán megnyílnék a lelke; hiszen mindig szerelelt. Ráébreszthetnéd igazi női hivatására, amiről egyelőre hallani sem akar.

Szerettel ölel mindnyájatokat

Kató.

Kedves Katóm!

Őszintén megvallom, nem azért késett a levelem ilyen sokáig, mert nem értem rá megírni. Szakíthattam volna rá időt, de nem mertem. Szándékosan késtem; halasztgattam a választ, hogy első felindulásom lecsillapodjék. De úgy látom, hiába várok. Nagyon érzékenyen érintett és még ma is fáj, amit legutóbbi leveledben írtál.

Eddig mindig türelemmel fogadtam (talán úgy is mondhatnám: viseltem el) kritikáidat és tanácsaidat. De azt már mégsem viselhetem el szó nélkül, hogy Gittuskámat, csupán csak fényképe alapján „kis nagyvilági hölgynek” nevezd, s ebből súlyos következtetéseket vonj le még jövőjére nézve is. Ebben a tekintetben, úgylátszik, teljesen különböző a felfogásunk, amiből azonban egyáltalán nem következik, hogy Neked van igazad.

Bocsásd meg, Katókám, őszinteségemet — egyszer már meg kell mondanom! — Te túlságosan tökéletesnek és valósággal mindentudónak képezed magadat. Azért, mert tanítónőképzőt végeztél és nem gimnáziumot, azt hiszed, hogy nevelési elveid csálhatatlanok. Elismerem, hogy sok jót köszönhetek Neked, amiért hálás is vagyok, de hogy még a kisleányom öltöztetésébe is beleszólj, sőt abból nem éppen kedvező következtetést vonj le reám is, azt már mégis sokallom.

Hát igen; az én Gittuskám kimondottan szép. Láttára megállanak az utcán az emberek és gyönyörűséggel pihentetik rajta a szemüket. Hogy ezt mindenki lássa és tudja, csak éppen a gyermek maga ne vegyen róla tudomást, az egyszerűen képtelenség. Hiába is próbálnám nála a szépnek és rendesnek a fogalmát egy kalap alá vonni, ő már sokkal okosabb, semhogy ne tudná, hogy lehet valaki rendes a nélkül, hogy egyúttal szép is lenne. Egy pillanatig sem állítom, hogy a Te Agid nem szép gyermek, de bizonyos, hogy megfelelő öltöztetéssel még sokkal jobban ki-

emelhetnéd a szépségét a nélkül, hogy az lelkének kárára volna. Ami a modern gyermekruhákból kinövő életszemléletet illeti, arra kár szót vesztegetni. A szégyenlősség nem erény, hanem csak belénk nevelt erkölcsi gátlás, aminek az erkölcshez semmi köze sincs. De engedd megjegyezmem azt is, hogy az a sok rossz, amit ezzel kapcsolatban fiatal leányságomra zúdítasz, enyhén szólva: túlzás. Ha volt is bennem akkoriban valami büntudat, azt csak akkori férfi eszményképemnek túlságos (szinte már nem is normális) tökéletessége váltotta ki belőlem. Ezt azután fokozta még a Te példád meg Margité. Ma már sok mindent másképpen látok. Látom többek között azt is, milyen ártatlan tisztaság voltam én más leányokhoz képest!

Sőt többet mondok: ma már nem látom olyan szörnyűségnek a válást sem. Akik szerencsésen választották meg a párjukat, azoknak könnyű együtt maradniok. De ugyan miért kinlódják át együtt egész életüket azok, akik egyáltalán nem egymáshoz valók és nem férnek össze semmiképen? Miért nem kapcsolhatnák át előnyösebbre az életüket? Itt van pl. az én Irén nővérem. Első házasságát úgy boronálták össze mindenféle mesterkedéssel, csak azért, hogy főköttő alá kerüljön. A második házassága azonban egészen jól sikerült. Anyagi viszonyaik elég jók, jól öltöznek, sokat szórakoznak, együtt járnak mindenüvé, és — ami nem utolsó dolog! — szabadok, mint a madár, amely nem ül állandóan a fészkeben, hanem ágról-ágra száll. Gyermek, aki azt a rengeteg szerencsétlenséget hordozná, amiről Te írsz, szerencsére nincsen. Most utólag tudtam meg, hogy az első házasságban tulajdonképen lett volna, de idejében gondoskodtak róla, hogy ne rontsa az akkor már levegőben lógó válás könnyű lebonyolítását. Hát ezt azért én, az ő helyében nem tettem volna. Mert mégis csak más, egy már meglévő életet — bármilyen kezdetleges fokon — elpusztítani, mint egy új élet létrejöttét megelőzni. Ebben az utóbbiban én sem találok semmi rosszat, ezt igazán mindenki megteheti.

Az meg elvégre érthető, ha Irénék egyelőre most sem akarnak még gyermeket. Sohasem lesznek többé ilyen fiatalok, miért veszítsék hát el életükből ezt a szabad és boldog időt, amit a gyermek (valljuk csak meg őszintén!) már születése előtt is, de utána még inkább, teljesen magának foglalna le. Irént úgylátszik egyáltalában nem fűti a vágy, hogy katonákat, papokat stb. adjon a világnak. Ami pedig engem illet, elvégre egy katonával már úgyis szolgállok, sőt remélhetőleg egy édesanyával is. A többit, főleg a papokat és szenteket viszont készséggel átengedem másoknak. Anyusnak és Irénnek igaza van: a saját boldogságomra is gondolnom kell. Mint asszony még nem is éltem, csak robotoltam. A gyermekeimet nagyon, kimondhatatlanul szeretem, de ők már elég nagyok ahhoz, hogy hetenkint két-három estén nélkülem is meglegyenek. Különben olyankor sincsenek egyedül, mert ezeken az éjszakákon nagymamus nálunk alszik és vigyáz rájuk. Persze egy kis morgást és szemrehányást el kell viselnem tőle, cserébe ezért a szolgálataért, de a fő, hogy megteszi. Aztán később . . . majd meglátjuk . . . talán jöhet egy harmadik. Tudom, hogy vannak olyan kimondott „édesanya-típusok”, amilyen Te is vagy, de hát nem lehet mindenkit egy kaptafára húzni.

Erről eszembe jut, hogy volt nekünk egyszer, évekkal ezelőtt, vitánk egy más kérdésben is. És én úgy látom, hogy az élet abban is nekem ad igazat. A sok rossz mellett, amit a múltban (sőt úgy látom, a jelenben is!) nekem tulajdonítasz, annyit megengedsz magad is, hogy a „hiúságápolás” mellett azért törődöm a gyermekeim lelkével is. Sok templomjárásra ugyan magam sem igen érek rá, de azért vasárnaponként többnyire el szoktam menni a déli misére, sőt karácsonykor és húsvétkor gyónni és áldozni is szoktam. Most már elég érettnek gondoltam a kisleányomat is ahhoz, hogy hétköznapiakon, séta közben, néha őt is bevigyem magammal a templomba. De látom, hogy Gittuskám figyelmét még most sem köti le semmi, ami a vallással összefüggésben van. A templomban is

folyton izeg-mozog, össze-vissza kérdez, hogy mi ez, mi az? — és a világért sem képes nyugton maradni csak egy félpercre is. Pedig egyébként igazán rendkívül értelmes gyermek, tehát nem a felfogásán múlik. Ebből is láthatod, hogy igazam volt annakidején, amikor azt állítottam, hogy az ilyen kicsiny gyermekek még nem bírják el a természetfölötti dolgokat. Esti imát mindennap mondatok vele, de úgylátszik, még az is korai, mert csak értelmetlenül hadarja el; azt sem tudja, mit mond. Velem már nem is igen hajlandó imádkozni, csak a nagymamussal. Persze, mert az közben mesél neki, a jó ég tudja, mit. Nekem teljesen nyugodt a lelkiismeretem a felől, hogy nem mulasztottam ebben a tekintetben semmit. Ha még korábban, karonülő baba korában kezdtem volna vele ezeket a dolgokat, azóta már mulhatatlanul megcsömörlött volna a vallástól egész életére.

Bizonyosra veszem, hogy Te most sem adsz ebben igazat nekem. Annyival is kevésbbé, mert a Te Ágicád, természetesen, valóságos kis szent, testvérkéivel együtt. De hát hogy is lehetne más! Tökéletes anyának tökéletesek lehetnek a gyermekei is! Nálátok ez különben családi örökség is lehet!

Ami Pannit illeti, őt bizony ritkán látom. De jó, hogy eszembe juttattad. Legközelebb írok vagy telefonálok neki és fölajánlom, hogy szívesen gardírozom, ha szórakozni akar. Vagy talán jobb lesz, ha meghívom, hogy jöjjön velünk; mert ahogy ismerem, a gardírozást aligha fogadná el. Pedig mégis csak társaságba kell vinni, ha el akarjuk terelni figyelmét szociális hóbortjaitól! Ide hozzám amolyan csendes beszélgetésre nem merem hívni, mert én nem értek az ilyesmihez, de meg aztán nem is tudok olyan szépen és hatásosan prédikálni, mint Te. Magammal vinni is csak azért merem, mert kifejezetten szilárdnak tartod az erkölcsét. Ha ezt nem írtad volna, félnék, hátha még megromlik az én társaságomban.

Szervusz Katókám! Időnkint azért csak méltasd

továbbra is néhány sorra — főleg hogyléteteket illetően — a Te nagyvilági (de azért nem félvilági)

Piroskádát

Piroskám!

Néhány év óta érzem már, hogy valamiképen távolodunk egymástól. De hogy a kettőnket szétválasztó árok ennyire kiszélesült és elmélyült közöttünk, mint ahogy azt leveledből látom, azt mégsem gondoltam. Sőt még most sem akarom a látszatot egészen valóság-nak venni. Talán csak a kisleánykád öltöztetésével kapcsolatos megjegyzéseim váltották ki Belőled ezt az erőteljes szembehelyezkedést.

Belátom, hogy ügyetlen, sőt kíméletlen is voltam. Nem gondoltam az anyai hiúságra és érzékenységre, amiből pedig bennem is és minden édesanyában van elég. Bocsáss meg, Piroskám, hogy megbántottalak. Ha lényegében nem is vonhatom vissza, amit írtam, de elismerem, hogy megírhattam volna tapintatosabban is.

Szeretném az ellentétek ilyen kiélezését a jövőben elkerülni. De leveled egyik pontjára mégis vissza kell térnem. Meggyőződése, hogy Margitkád nem azért nem tud kapcsolódni Istenhez és mindahhoz, ami Reá vonatkozik, mert mindez még mindig túlkorai számára, hanem azért, mert erre nem készítetted elő. Hirtelen, minden átmenet nélkül csöppent bele ebbe a gondolatkörbe, s az teljesen új előtte. És itt ne vedd zokon, ha ismét saját gyermekeimre hivatkozom. Csak azért teszem, mert a tapasztalatot akarom felhasználni elvont érvek helyett. Ha elmegyek hazulról, kicsinyeim meg szokták kérdezni tőlem, hová megyek. Így aztán elég gyakran hallják feleletül, hogy „a Jézuskához!” Egyízben Agnes arra kért (s ugyanezt tette később egyszer Pista fiam), vigyem el őt is a Jézuskához. Megtettem, mert tudom, hogy az ilyen kérés már érdeklődést árul el, amit fel lehet — sőt fel is kell használni. Útközben elmondtam, milyen szép

házban és azon belül milyen gyönyörű, aranyos szekrénykében lakik a Jézuska, akinek a képét annyi-szor látta már odahaza. Figyelmeztettem előre arra is, hogy Előtte csöndesen illik viselkedni, de más-különbén egészen halkán, úgyhogy senki mást ne zavarjon, éppen úgy beszélgethet Vele, mint velem vagy Apussal. Ez az előkészítés eddig leánykámnál, majd később nagyobb fiacskámnál is, kitűnően bevált. Egyideig csendben vagy suttozva térdelt a kicsike az oltárszekrény előtt. Mikor láttam, hogy a beszélgetésből, vagyis az ő kis szívéből fakadt imádságból elég volt, körülvezettem a templomban és megmutattam mindent, ami iránt érdeklődött. Ezután, ha más-kor is elmentünk a templomba, már magától tudta, hogy először a Jézuskát illik üdvözölni és csak azután szabad újra megnézni azt az oltárt, képet vagy szobrot, ami különösebben megnyerte tetszését.

Kérlek, ne ird ezt a tényt gyermekeim „tökéletes-sége” javára. Egyelőre éppen olyan távol vannak ők a szentségtől, mint... az édesanyjuk. Azaz, hogy ártatlanságukban bizonyára sokkal közelebb állanak hozzá! Anyám valóságos rémregényeket szokott mesélni arról, hogy milyen haszontalan voltam kicsiny koromban. De nyugodtan merem állítani, hogy ebben az én apróságaim sem maradtak mögöttem. Részben — sajnos — az én hibámból. A legnagyobbat, Ágnessel, ugyanis sikerült — tanítónő voltom mellett is — alaposan elkényeztetnem. Ebben persze Tibor is segített, mert hiszen a leányokat az apák rendszerint kényeztetik. Hiába szedtem elő minden pedagógiai bölcsességemet, egy ponton — a következetességben — megbuktam a gyakorlati vizsgán. Már-már attól féltem, hogy Ágnessel végérvényesen elrontottam a dolgot, amikor nemrégiben egy nagy élmény helyrehozta az én hibámat. Mikor a kisleány az ősszel iskolába került, hitoktatója úgy találta, hogy elég érett az első szentáldozásra. Nemsokára meg is kezdődött az előkészítés. És ettől az időtől fogva az én akaratos, durcás, indulatos kisleánykám teljesen megváltozott.

Persze nem máról-holnapra. De komolyan küzdött hibái ellen azért, hogy méltóképen fogadhassa majd szívébe a Jézuskát. Biztosíthatlak, hogy magán a felejthetetlenül nagy napon, első szentáldozása napján sem volt még „szent”. Félek, hogy nem is lesz egyhamar. De azóta azért hasonlíthatatlanul könnyebb bánni vele. Mert ő maga küzd a rossz hajlamai ellen, az Úr Jézus pedig, aki most már gyakran beszáll a szívébe, kegyelmével segít neki.

Piroskám, Te egyszer megírtad nekem, milyen boldog voltál, amikor az uraddal együtt térdelhettél az áldoztatórács előtt. Ha még vissza tudod idézni emlékezetedbe akkori érzésedet, talán megsejtheted, mit éreztünk mi ketten Tiborral, amikor gyermekünkkel együtt fogadhattuk szívünkbe az Urat. Te akkor a Jézust vendégül látó Máriára és Mártára gondoltál, mi hárman pedig a Szentcsalád názáreti boldogságát ízeztük meg azon a napon. Fiaim közül ugyan még egyik sem jutott el idáig, de a nagyobbik szeméből mindig valami megkülönböztetett tisztelet sugárik kis nényjére, valahányszor az szentáldozástól tér haza. Pedig máskor ugyancsak kitör belőle a fiú, és „öcsike” volta ellenére sem tartja tiszteletben az idősebb jogait. Remélem, néhány esztendő múlva az ő vad temperamentumát is az egészséges, de azért mértéket tartó vidámság medrébe tereli a gyermekek isteni Barátja.

Elgondolkoztam azon, hogy is juthattam ahhoz a gúnyos megtiszteltetéshez, hogy tökéletességgel vádolj. Mert nyilvánvaló, hogy leveledben ez a szó nem elismerést, hanem vádat jelent. A dolog nyitjára elég hamar rájöttem. Már gyermekkoromban is mindig kissé zárkózott természetű voltam. Rossz lírai költő lett volna belőlem, mert érzéseimet, hangulataimat, lelki átéléseimet sohasem tudtam mások előtt kiteregetni. Mivel pedig Te nagyrészt levelezésünkből alkotod meg egyéniségem képét s azokban többnyire csak kérdéseidre feleltem, nem fedezhetted fel bennem azokat a hibákat, amelyek a kérdéseiden kívül eső

területeken ékesítenek. Nem akarok ebben a levélben gyónni Neked, de biztosíthatlak, hogy éppen elég olyan hibát követtem már el életemben, amit nemcsak belátok, de siratok is. Asszonyéletemben is elronthatam volna már mind a családom, mind a magam boldogságát, ha az isteni Gondviselés emberek és szenvedések útján meg nem rántja időnkint a gyeplőt és érezhetően meg nem érteti velem, hogy: eddig és ne tovább! Leveleimben magamról nemigen írtam; mindennapi életem kisebb-nagyobb gondjait, súlyosabb átéléseit és mindenkinek kijutó küzdelmeit tehát nem ismerheted. Hidd el, Pirikém, zárt kastély minden családi élet, sőt mindenegybes ember egyéni élete is. Aki piacra viszi akár egyiket, akár másikat, az már arról tesz vallomást, hogy hiányzik belőle a benső élete szentélyét őrző, s az esetleges diszharmóniákat Isten segítségével feloldó harmónia, vagyis az igazi boldogság.

Igy kellene megítélned azt a boldogságot is, amit Irén nővéred második házasságában mutat. Nem lehet igazi belső harmónia és boldogság ott, ahol az élet teljesen kifelé fordul. Időnkint kell ugyan minden embernek egy kis szórakozás és felüdülés idegenek társaságában is, hogy új benyomások hiányában el ne sekélyesedjék szelleme és egyhangúság ne ülje meg kedélyvilágát, de ez csak annyi lehet, mint egy finom kis dísz az egyszínű ruhán vagy egy kis ünnepi csemege a mindennapi étkezés egyszerű rendje után. A díszek halmozása már ízléstelen tarkaságra vezet; aki pedig állandóan csak csemegéből él, az előbb-utóbb múlhatatlanul elrontja a gyomrát.

Ki sem tudom mondani, Piroskám, mennyire fáj nekem, hogy Te az ilyen életet ismét — életedben már másodízben — boldogságnak tudod látni!

És mondd, ha két szép gyermekedre nézel, csak akkor dobban meg ijedt tiltakozással a szived, ha arra gondolsz, hogy valamikor, embrió-korukban megölheted volna őket? Arra a másik drága kis életre sohasem gondolsz, amely Isten tervében élt és közeledett

feléd, Te azonban elzártad előle a földi élet kapuját? A természettörvény Isten szava és aki erőszakosan megakadályozza érvényesülését, az súlyosan vétkezik a törvény Alkotója: Isten ellen. Azt írod, évente kétszer gyónsz és áldozol. Nem értem, hogyan mered megtenni? Talán csak nem hallgatod el ezt a tudatosan, szándékosan elkövetett vétkeket? Mert ha így, bánat és jófeltétel, vagyis a jövőre nézve tett ígéret nélkül megvallanád, a pap nem oldozhatna fel! Feloldozása így sem érvényes, de a bűn ezért nem őt terheli! Tudod-e, hogy áldozásaid szentségtörőek? . . . A gyermekáldás megakadályozására csak egy megengedett mód van, — de az is csak elfogadható, komoly okok alapján — a kölcsönös megegyezéssel bizonyos időszakokra korlátozott megtartóztatás. Erről bővebben olvashatsz Csaba Margit dr. fiatal-asszonyok számára írt könyvében. Ez az egyetlen mód, ami nem bontja meg a természet rendjét s nem süllyeszti közönséges testi élvezetté azt, amit Isten az Ő teremő erejének közvetítésére szánt. Ne mondd, hogy a férfiak képtelenek az önmegtartóztatásra. Magam és velem együtt sok asszonytársam élő tanúja annak, hogy a férfiakban is tud győzni a lélek a test fölött. Legalábbis azokban, akik lelkipavező irányítása mellett komoly, gyakorlati vallásos életet élnek és az Úr szent Testének vételével erősítik magukat.

Az semmiképen sem lehet mentséged, hogy még mulatni — vagy amint Te írod: élni akarsz. Mikor férjhez mentél, vállaltad ennek a felelősségteljes nagy lépésnek minden következményét, a lemondást és alkalmazkodást is. Mi történt Veled, hogy most meghátrálsz hivatásod elől és önkényes korlátokat állítasz Isten tervei elé? Amikor összekerültetek, Győző határozottan otthonra és családra vágyott, s nem hallottuk tőle később sem soha, hogy a gyermekek terhére lettek volna. Pedig akkoriban még sokkal jobban kellett küzdenie — Veled együtt — a megélhetésért!

Sohasem hittem volna, Piroskám, hogy a régi befolyások ismét ennyire hatalmukba kerítsenek! Hiába, az ördög nem alszik!...

Istenem! Olyan más lett ez a levél, mint amilyenek szántam! Engesztelés akart lenni, és e helyett félek! — újabb megbántás lett belőle. Tegnap írtam. Egy éjszakán át a fiókomban hevert. Ma újra átolvastam és töprengtem, elküldjem-e? És lelkiismeretem az elküldés mellett döntött. Mert azok után, amiket írtál, kötelességemnek érzem, hogy így tegyek.

Lehet, hogy hosszú évek barátságát szakítják szét ezek a sorok. Talán már feleletet sem kapok rájuk. De én remélem, hogy a jó Isten valamikor még újra egybefonja kezünket és akkor nem is szakadunk el többé egymástól. Ezt az időt várja és imával sietteti

Katód.

Kedves Tiborkám!

Mondd csak kérlek, mit csináljon az ember, ha a felesége elveszti a józan eszét és válni akar? Ez t. i. az én esetem. Pedig őszintén mondhatom, nem vádol a lelkiismeretem semmivel.

Piri, ez az édes kis asszonyka egy idő óta teljesen megváltozott. Azért is nem voltam már olyan régen otthon az édesanyámnál és nálatok, mert erről eddig nem akartam beszélni senkivel. De most már legfőbb ideje, hogy történjék valami, mert ez így nem mehet tovább.

Körülbelül két esztendeje, hogy kezdődött a dolog. Piri egyszerre csak megúnta az életét és kijelentette, hogy nem bírja állandóan ezt a négy falat nézni. Pedig hát nem is igen ért rá nézni, mert akadt dolga elég. Aztán meg nézhette volna helyette a gyerekeket, akik igazán szépek és kedvesek. Akkoriban már anyagi helyzetünk is javult annyira, hogy valamivel

több szórakozást engedhettünk meg magunknak. És ő mégis éppen akkor unt rá a négy falra, ami különben sem négy, hanem jóval több.

Hát kezdtem gyakrabban ide-oda vinni. Megjelentek a szabó- és egyéb számlák is. De még sűrűbben jelent meg az anyósom és a sógornőm. Megvallom, hogy az utóbbi társaságában éreztem életemben először, hogy nekem is vannak idegeim. Nemsokára, — de sajnos már későn — rájöttem, hogy ők ketten szítják a feleségem elégedetlenségét. De mit tehettem? Az anyjától nem tilthattam el. A nővérével szemben meg tehetetlen voltam. Piri úgy fogadta minden szavát, mint valami orákulumot. Pedig azelőtt ki nem állhatta! De hát ki a csoda ismeri ki magát a nők érzelemváltozásai körül?

A többit már kitalálhatod. Egyre többet és többet mulattunk, szórakoztunk. A háztartásunk vezetését majdnem teljesen a nagyanyósom vette át. Megjegyzem, hogy őt és szegény papucs-apósomat még legjobban szívlelhetem a familiából. Persze, ez a sok kiruccanás már nem telt a fizetésemből. Ezidőszertig fülig úszom az adósságban.

Elkeseredésemben mi telhetett tőlem, belevettem magam én is abba az elbutulási folyamatba, amit ma szórakozásnak neveznek. Amint tudod, ebből én eléggé kivettem a részemet még bohó ifjúkoromban (sőt úgy tudom, Piri is!). De alaposan kijózanodtam belőle. Azért házasodtam meg, hogy végre szép otthonom, bájos, okos feleségem meg gyermekeim legyenek, s ne kényszerüljek holmi egészen primitív erkölcsű és intelligenciájú emberi lények között tölteni estéimet. Most aztán, amikor már mindez megvolt és én érett ésszel és józan megfontolással mégis újra belekeveredtem ebbe az üres életbe, alaposan nekikeseredtem. Elvégre igazán nem kívánhatta tőlem senki, hogy ilyen lelkiállapotban csöndesen üldögéljek egy sarokban és nézzem, hogyan vonaglik a feleségem tánc lépésben valami rosszabb sorsra érdemes ifjú karjában, még milliméternyi távolságot sem

hagyó közelségben, s hogyan türi el — látszólag észre sem véve — a nyakát, haját, karját érő csókokat. „Ha te úgy, én is úgy!” — gondoltam s a gondolatot tett követte. De azért, ha kívánod, akár megesküszöm mindenre, ami szent előttem, hogy ennél több nem történt. Arról igazán nem tehetek, hogy manapság partiképes udvarlónak tekintik a házasembert is, és én megtetszettem egy ugyancsak partiképes és kiválóan erkölcsösnek tartott hölgynek (még egyszer sem vált el az urától és mindössze egy gyermeke van!), aki aztán nyomomba szegődött. Nem mondom, szép asszony (ámbár ki tudja, mi van a kozmetika alatt!), de nekem az én Pirikém — főként a régi Piri! — drágább a világ összes szépasszonyainál, mert a feleségem és a gyermekeim anyja.

A többit már elképzelheted: féltékenység, jelek, pokollá vált otthon, elvaduló gyermekek, külön hálószobába hurcolkodás, ráadásul végrehajtási fenyegetések, végül pedig asszonyi és ügyvédi tanácskozások és válás a látóhatáron.

Hát újból kérdezlek, mit csináljon az ember, ha így megbolondul a felesége? Az utóbbi időben, — lehet már vagy félesztendeje — azt hiszem, megszakította a levelezést a te feleségeddel is. Abból következtek erre, hogy mindig kitérő választ adott, valahányszor kérdezősködtem felöletek. Pedig Katót azelőtt nagyon szerette. Nem tudom, mi történhetett köztük. Lehet, hogy a mi eleven eszű Katónk így a távolból, csupán csak a levelezésen keresztül is megsejtette a Piriben végbement változásokat és — Uram, bocsá'! — talán nem is helyeselte új életelveit. Mondom: nem tudom.

Azt sem tudom, mit tehetnél te, hogyan segíthetnél helyrebillenteni az én szegény Pirimnek egyensúlyából kikökkent eszét. De arra gondoltam, hátha Kató... Felhatalmazlak, hogy add át neki ezt a levelet; talán ő kisüt valamit.

Annyit a magam részéről már most bejelentek, hogy az estéimet ezentúl otthon töltöm a gyerekekkel.

Piri mehet, ahová és akivel akar; én nem tartom vissza, de el sem kísérem. És kijelentem azt is, hogy bármi történjék is, a gyermekeimet magam mellől el nem engedem. Sőt többet mondok: a váláshoz sem adom beleegyezésemet; még akkor sem, ha teljesen pokollá teszik az életemet. Mert ha nem is vagyok valami jó katolikus (az utóbbi idők nem éppen kedveztek a vallásosságomnak!), katolikus templomban kötött házasságunk felbonthatatlansága mellett kitartok.

Hát most már mindent tudsz. Öleld meg Katót és a gyerekeket helyettem is, édesanyámnak egy kukkot se szőlj, és segíts, ha tudsz, széteséssel fenyegetett kis családomon.

Régi barátod

Győző.

Kedves Győző barátom!

Leveled megdöbbsentett. Katót azonban nem érte váratlanul. Most utólag elmondta, mennyit aggódott már hónapok óta Piri miatt. Eddig senkinek, még nekem sem beszélt a dologról. Különben is zárkózott természetű, de mások bizalmas közléseit meg éppen nem szokta közölni senkivel. Nem tudom, mit fog tenni, de arra kért, nyugtassalak meg, hogy amit tehet, megteszi. Mindenesetre ír Pirinek a választától teszi függővé a továbbiakat. Kár, hogy éppen most, Katóm lebetegedése előtt vált szükségessé ez a beavakozás, mert a személyes találkozásról most — sajnos — szó sem lehet. Pedig azzal talán többet érhetne el.

A te szerepedet az ügyben kissé bajos megítélnem, mert csak egyoldalúan, a te beállításodban látom a dolgot. Nem lehetetlen, hogy a féltékenységre és felháborodásra mégis komolyabb okot adtál, mint ahogy magad hiszed. Velünk férfiakkal könnyen megessik, hogy megszédülünk kissé és nem vesszük észre, hogy azt mások is látják; sőt jobban látják, mint mi.

Az okos feleség ilyenkor behúnyja a félszemét és vigyáz, hogy a szédülésből bukás ne legyen. Mert akárhogy áll is a dolog, annyi bizonyos, hogy a törvényes feleség és anya több lehetőséggel rendelkezik a visszahódításunkra, mint a másik asszony a megtartásunkra. Ha erre minden asszony idejében rájönne és nem mérgesítené el a helyzetet, jóval kisebb lenne a családi tragédiák száma.

Egyébként, vigasztalásodra elárulom, hogy velem is megesett már — nem egészen alaptalanul, de azért ártatlanabban, mint veled — hogy gyanúba keveredtem. Kicsi híja, hogy akkor fel nem borult a családi harmóniánk. De Katóm — hála Istennek — hamar visszanyerte kissé megingott lelki egyensúlyát és szépszerével rendbehozott engem is.

Ezt csak azért mondam el, hogy lásd, menyire porázon kell tartanunk fellobbanó veszedelmes indulatainkat. De másrészt meg is akartalak nyugtatni, hogy ha most ég is a háztető a fejed fölött, a falak azért nem omlanak össze olyan könnyen. Különösen, ha gyermekek támogatják.

Elhatározásaidat helyeslem. Csak ne engedj belőlük! Nálatok most, úgy látom, te őrzöd a háztűzhelyet a megkótyagosodott asszony helyett.

Aztán te! Ha jól emlékszem, valamikor gyakoroltad a vallásodat; ha nem is éppen mintaszerű, de amolyan „alacsony közepes” mértékben. Nagyon ajánlom, szakíts magadnak egyszer néhány napot és menj be lelkigyakorlatra a Manrézába. Vannak ott páterek, akik elé már annyi mindenféle zavaros családi ügy került, hogy jobban értenek kibogozásukhoz, mint mi, akik személyesen benne vagyunk. Tapasztalatból mondhatom.

Szervusz öreg! Fel a fejjel! Még minden jóra fordulhat.

Ölel

Tibor.

Kedves Piroskám!

Talán csodálkozol, hogy hosszas, — az is lehet, hogy véglegesnek szánt — hallgatásod ellenére én mégis írok Neked! De lásd, a mi barátságunk olyan régi keletű és annyi szálból szövődött egybe, hogy azt csak úgy, egyetlen rántással teljesen elszakítani nem lehet. Én sokat, nagyon sokat gondolkodom Reád és bizonyosra veszem, hogy Te sem tudsz engem kivetni emlékezetedből, sőt szívedből sem. És én most nagy esemény előtt állok: negyedik gyermekem érkezését várom. Tudom, hogy az élet természetes rendjének hordozója vagyok, és ami előtt állok, annak Isten rendeléséből így kell lennie. De talán emlékszel még saját átélésedből, hogy ilyenkor az ember mégis más szemmel nézi a világot és közelebb látja az élet túlsó partját, mint máskor. „Hátha...” és „Mi lesz, ha...?” — vetődik fel bennünk újra meg újra a kérdés, amikor férjünkre, gyermekeinkre esik a tekintetünk. „Vesd az Urra gondodat...” — mondja egy szép zsoltárvers, de azért gyakran rajkapom magamat, hogy bizony aggódás szorítja össze szívemet és könnyek homályosítják látásomat, ha szeretteimre nézek.

De összeszorul a szívem akkor is, ha Reád gondolkodom. Nem szeretnék engesztelődés nélküli hallgatásban, búcsú nélkül távozni Tőled. Sőt, még ha a jó Isten meg is tart a családomnak, akkor sem szeretném ezt a fájó hallgatást így folytatni tovább; szeretném az élet nehézségeit és örömeit, úgy mint azelőtt, ismét megosztani Veled.

A közelmúlt napokban különösen szíven ütött ez a gondolat. Az a hír került hozzám, hogy... válni készülsz. A rossz hír szárnyon jár, — úgy-e tudod? — s ellenőrizhetetlenül repüli be a legnagyobb távolságokat. Azért én ezt a hírt nem is akarom elhinni. Kérlek, nyugtass meg! Csak annyit írk, hogy „nem igaz”!

Vádolom magamat, hogy miért nem törtem meg

a csendet már előbb. Akkor talán Te is írtál volna, és én nem állanék most ilyen aggasztó talány előtt.

Azt mondják, hűtlenséggel vádolod az uradat. Pirikém, vigyázz! Kevésen múlt, hogy az én családi boldogságom is fel nem borult egy ilyen gyanúsításon.

Tudod, hogy nem szeretek kényesebb természetű benső ügyeimről beszélni. De most úgy érzem, kivételt kell tennem. Még serdülő korunkban megfogadott titoktartásunknak ma is kötelező erejére kérlek, hogy mindaz, amit most közlök Veled, kettőnk között maradjon.

Körülbelül másfél éve történt, hogy egyik fiatal leányismerősöm és az uram nagyon közel kerültek egymáshoz. Nem vagyok féltékeny természetű és sohasem ütköztem meg azon, ha Tibor vidáman elbeszélgetett, mulatott, sőt nagy ritkán táncolt is egy keveset asszonyokkal, leányokkal. Megfelelő határok között én sem húzódtam félre a férfiak társaságától, bár arra mindig nagyon vigyáztam, hogy ne csak a jó ízlést és erkölcsöt, hanem férjem érzékenységet se sértsem meg. Ő ugyan sohasem ellenezte az ilyen, úgyszólván elég ritkán előforduló mulatságot, de azért tudtam, hogy titokban ugyanazt az elvet vallja, amit édesapám vallott annakidején, hogy „Az én feleségemet még táncban se ölelgesse más!” Az Anyám ezt annyira szószerint vette, hogy férjhezmenetele után teljesen lemondott a táncról. Én ugyan nem mentem idáig, de az uram szemét mindig — még ha távol is volt — magamon éreztem és a szerint viselkedtem. Szóval, ebben a tekintetben teljesen nyugodt volt a lelki ismeretem.

De mi asszonyok nemcsak a szemünkkel látunk, hanem a szívünkkel is. Ez a magyarázata, hogy amin nem ütköztem meg száz más esetben, az hirtelen éles fájdalommal hasított belém, amikor Tibort azzal az említett leánnyal együtt láttam. Szinte megállt a szívverésem. És ettől fogva többé nem tudtam szabadulni

a gondolattól, hogy Tibornak ez a leány *másképen* tetszik, mint a többi nők.

Megijedtem. Mintha megingott volna lábam alatt a talaj. Nem mertem szólni senkinek. Még a lelki-
atyámnak sem. Mert asszonyi hiúságomon is csorbát ejtett a dolog és én szégyeltem; nem akartam, hogy bárki is tudjon róla. Csak tépelődtem, gyötrődtem, de a helyzet megváltoztatására módot nem találtam. Tanácstalanságomban a legrosszabb eszközhöz folyamodtam; éreztettem Tiborral a gyanúmat, fölényes elhidegülést mutattam (jaj, pedig hogy fájt érte a szívem!), tüntettem szótlanúságommal és a lehető legfeltűnőbbben elnéztem a feje fölött stb. Csodálatosan találékonyan bizonyultam a bántó viselkedés finom és kevésbé finom árnyalatainak a kieszelésében. Szerencse, hogy nem éltem néhány száz kilométernyi távolságban az Édesanyámtól. Az ő sasszeme (főként a lelki szemére gondolok) csakhamar észrevette, hogy valami nincs rendben a házam táján. Kivallatott. Olyan szigorúan, hogy akár kínvallatásnak is nevezhetném. S amikor csukló zokogás közben végre mindent kivallottam, úgy összeszidott, ahogy talán még kicsiny koromban sem tette soha. Szinte piciny gyermekké zsugorodtam előtte. Végül is meg kellett ígérnem, hogy a jövőben pontosan ellenkezően fogok viselkedni, mint ahogy eddig tettem. Nem kívánta, hogy mindjárt az első találkozásnál nyakába boruljak az uramnak, csak fokozatosan kellett nyájasabbá tennem az arcomat, kedvesebbé a mosolygásomat, beszélgetéseknél bővíteni erősen megfogytakozott szókincsemet, szóval, lassankint visszaállítani régi, megszokott viselkedésemet. „A kimagyarázkodásnak akkor jön majd el az ideje, — mondta az Édesanyám — amikor már lehiggadtatok mind a ketten.”

Fogalmad sem lehet róla, milyen hatásos volt Anyám tanácsa, vagyis az „elvonó kúrának” ilyen fokozatos megszüntetése. Tibor szemmel láthatóan fellelékezett, mikor egyszer — kettesben maradván — egészen rendes hangon kérdeztem tőle valamit s a

beszélgetés folytatását sem zártam ridegen el. Az első mosolyom meg olyan jókedvet váltott ki belőle, hogy igazán nagy önuralmamba került elfojtani a feltörő boldog kacagásomat. Feltűnően sokat időzött itthon, mégpedig nem is a dolgozószobájában, hanem a gyermekekkel és velem. Hatodik érzésem megsúgta, hogy vetélytársnőm egy idő óta gyakran — sőt talán mindig — hiába várja. S amikor egy alkalommal, a kicsinyek körében, kedveskedő csókját is elfogadtam, már tudtam, hogy a veszély elmúlt.

Nem sokkal ezután sor került a nyugodt kimagyarázkodásra is. Tibor kezdte. Őszinte bánkódással vádolta magát — amint ő nevezte — lelki félrecsúszásáért. De beszélgetésünk közben egyszerre csak arra döbbsentem rá, hogy... nemcsak ő a hibás. Talán én magam voltam mindennek az oka.

Akkoriban ugyanis a háztartás és a gyermekek annyira lefoglaltak, hogy ha Tiborral egyedül is voltunk, mindig csak az engem érdeklő dolgokról beszélünk, az ő ügyeiről ellenben szó sem esett soha. Amit azonban én elmulasztottam, azt pótolta az a bizonyos leány. Úgy érdeklődött Tibor munkája, életfelfogása és általában minden vele kapcsolatos dolog iránt, mintha legközelebbi hozzátartozója lenne. Még külön olvasott is az őt érdeklő témákról, hogy annál tájékozottabban beszélhessen róluk. És úgylátszik, ez fogta meg az uramat. De láttam az elmondottakból azt is, hogy a leány nem állt meg ennyinél, hanem igyekezett mindenben egyetérteni vele; alkalomadtán elismeréssel is adózott neki, megcsodálta sokoldalú tudását és — férfiaknál nem mindennapi — meleg érzésvilágát. Mindebben igaza is volt, hiszen ugyanezt azelőtt én magam is megtettem, mégpedig őszinte meggyőződéssel, sőt bizonyos büszkeséggel. Igaz, hogy akkor talán inkább csak ösztönösen cselekedtem így, míg most, Anyám felvilágosításából megtudtam, hogy a mi érdeklődésünkre, elismerésünkre, dicséretünkre, sőt csodálatunkra a férfiakra valósággal szükségük van. Nekünk nőknek általában jobban esik, ha a szép-

ségünket dicsérik, semmint az okosságunkat. A férfiaknál fordítva van: ők szellemi és akarati fölényük elismerésére szomjaznak. Ez az ő sajátos férfi-hiúságuk, ami semmivel sem kisebb a női hiúságnál, hanem csak... más. Ezért van az is, hogy a legtöbben nem szívesen vesznek feleségül feltűnően okos leányokat. Szívesen elbeszélgetnek velük, készséggel elismerik szellemi kiválóságukat, de együttélni mégis inkább olyannal akarnak, aki... fölnéz rájuk. És ez — ha önteltségbe, elbizakodottságba nem csap át — voltaképen nem is baj, sőt alighanem így van rendjén, aminthogy a mérsékelt és józan keretekbe szorított női hiúság is természetes! Erre vall többek között az is, hogy az igazán nőies lelkületű leányok — még ha egyébként okosak is — általában olyan férjre vágyódnak, akire fölnézhetnek. De ettől eltekintve is, el kell ismernünk, hogy nagyrészt éppen ez a férfi-hiúság, ez az érvényesülési vágy az a hajtóerő, ami az emberi civilizációt előre viszi. Mindenesetre érdekes, hogy a fölényes férfiész nemcsak szívesen fogadja, hanem — sokszor talán tudat alatt — valósággal keresi a női elismerést, és abból tette, küzdelemre, továbbhaladásra sarkaló erőt merít. Ebből a látószögből nézve a dolgot, az ilyen érdeklődés, együttérzés és dicsérő buzdítás voltaképen női hivatásunkhoz tartozik. S a férfi, ha nem találja azt meg otthon, a feleségénél, másutt keresi. Hogy az ilyen szellemi alapon kezdődő barátság azután később — talán így is lehet mondani: többnyire — érzéki téren folytatódik, az szinte természetes, mert hiszen a férfi és női adottság hozza így magával. Nem tudom, hallottad-e hírét Ernő kármelita atyának? Ő egyik elmélkedési könyvében, még a szigorúan vallásos és teljesen lelki alapon indult férfi-női barátságokról is megállapítja, a maga utánoszthatatlanul eredeti szellemességével, hogy azok rendszerint a „Hiszek egy Istennel” kezdődnek, de „a test feltámadásával” végződnek.

Az elmondottakból már bizonyára látod, miben

hibáztam én, s hogyan váltam — végső alapon — az Uram kis megszédülésének okozójává. Istenem, ha meggondolom, mi történhetett volna, ha Anyám idejében észre nem térít! Hiszen meggondolatlan viselkedésemmel majdnem belehajszoltam az Uramat a hűtlenségbe!

Egészen bizonyosra veheted, Pirikém, hogy Te is hibáztál valahol, valamiben, ami oka lehetett Győző hűtlenségének, ha ugyan csakugyan az volt. Mert barátnők és rokonok besúgásaira ne adj. Csak a saját szemed és füled tanúsága alapján ítélhetsz. Sőt a látogatás még így is többet mutathat, mint amennyi a valóság. Nem akarom védelmembe venni Győzőt, mert hiszen ő is csak férfi, akinek az érzékiségét nem nehéz felhúzni. De azt határozottan merem állítani, — s ez az Uram véleménye is — hogy nagyon szeret Téged és rendkívül ragaszkodik a gyermekeitekhez. Még ha botlása netán bebizonyítható tény volna is, hidd el, hogy előbb-utóbb visszatér Hozzád. S Neked ezt a visszatérést be kell várnod, bármilyen nehéz is legyőznöd megsértett női büszkeségedet. Nem csupán Rólad, hanem a gyermekeid apjáról is szó van, ezt ne feledd!

Különben is tapasztalati tény, hogy a természettől fogva nem könnyelmű és romlott, hanem alapjában véve becsületes gondolkodású, családjukat szerető férjek és édesapák idővel mindig rájönnek (különösen, ha az asszony nem mérgesíti el a helyzetet!), hogy a legszebb, legvonzóbb idegen asszony is csak múló kaland lehet életükben, törvényes feleségüket, gyermekeik édesanyját ellenben elszakíthatatlan még az örökkévalóságba is átnyúló erős kötelék fűzi hozzájuk.

Aztán mondok még valamit. Kétféle, külön nő és férfi erkölcs nincsen. Isten éppen olyan szigorúan ítéli meg a férfi házasságtörését, mint az asszonyét. De emberi, pusztán fiziológiai szempontból tekintve, mégis nagy különbség van a kettő között. Azt hiszem, ezt nem kell bővebben magyaráznom. Ebből kiindulva

viszont érthető, ha a nő botlását a világ szigorúbban ítéli meg, mint a férfiét. Tudok esetet, amikor a férj, pusztán csak az asszony szabados viselkedése alapján, vagyis csak a látszat után, feljogosítva érezte magát arra, hogy hasonlóan viselkedjek. Különben is, a sok mulatozás és kifelé élés egyáltalán nem a legjobb eszköz arra, hogy a férjet otthonának és családjának hűségben megtartsa . . .

Piroskám, édes, nagyon kérlek, ne tépd szét ezt a levelet, ha esetleg rossz érzéssel olvastad is! Tedd inkább félre! Mert jöhet idő, amikor még elővennéd. Ki tudja, hátha ez az utolsó levelem!

És ha a napokban templom előtt visz el az utad, térj be és a tabernákulum előtt imádkozzál értem egy kicsit. Ugye megteszed? Imádság közben talán feloldódik a haragod velem szemben és megérzed, hogy akkor szerettelek legjobban, amikor megbántottalak.

Lélekben tedd oda nehéz családi kérdésedet is az oltárra. Annyi problémádra találtál már ott megoldást! Én azt hiszem, ott vár Reád a béke most is.

A régi szeretettel

Katód.

Katókám!

Elolvastam leveledet és . . . nem téptem szét!

A válásügy igaz. Magam sem tudom, hogyan mérgesedett el ennyire. Kezdetben hallani sem akartam róla. De azt mondták, ezzel tartozom női önérzetemnek és nem tehetem magamat nevetség tárgyává, ez így úgysem családi élet többé stb. Nekem még most is fáj, hogy idáig jutottunk, mert hiszen én szerettem Győzöt. De erről szólni sem merek senkinek, mert kinevetnek. Te vagy az egyetlen, akinek elárulom.

Mióta leveledet olvastam, még jobban fáj a szívem, mint eddig. Érzem, hogy hiába válunk el, én nem leszek boldog többé soha. És mi lesz a gyerme-

keimmel? A szóváltásokat, veszekedéseket nagyrészt ők is hallották. Kisfiam még aligha érthette a dolgot, ő csak játszott tovább. De a kisleány figyelt s a hallottakat bámulatos emlékezettel őrizte meg és használta fel... ellenem. Igen, ez a gyerek elidegenedett tőlem. Nem is csoda. Ha valamiért rászóltam vagy megbüntettem, apja azonnal védelmébe vette. S délutánonként, míg én... másfelé voltam elfoglalva, ő foglalkozott a gyermekekkel. Most már mindennel hozzá futnak, mindent tőle kérnek, mindent neki mesélnek el. A kisleány egyenesen tiszteletlen, valósággal gorbomba velem. Sőt nemcsak velem, hanem apján kívül mindenkivel. El sem tudom képzelni, mit csinállok majd vele a válás után. Legjobb lenne intézetbe adni, de... miből? Mert Győző sohasem egyeznék bele.

Az, amit leveledben magadról írtál, rettenetesen fölkaparta lelkiismeretemet. Hátha... Istenem!... hátha én is oka vagyok a történeteknek. Győző ügyesbajos dolgaival idehaza bizony régen nem törődött már senki. Csak rólam, az én igényeimről, az én nehézségeimről és az én... szórakozásaimról esett szó. Anyám és Irén azt mondták, a fő mindig az, hogy az asszony érvényesítse jogait, mert a férfi úgyis segít magán. Eleinte alig tudtam Győzőt magammal hurcolni éjszakai szórakozásainkra. Ha most visszagondolok, voltaképpen már itt kezdődtek a veszekedéseink. Még rosszabb lett a helyzet, amikor az első ruhaszámlák befutottak. Győző azt állította, hogy ez már nem telik ki a fizetéséből. De anyus és Irén csak nevettek: „Persze, akkor kevesebb marad a saját igényeire!”

Jaj, Katókám, vajjon nem a Te eseted ismétlődött meg nálam, súlyosabb kiadásban? Hiszen, ha minden a régiiben marad, Győző talán meg sem ismeri azt az asszonyt, aki... elvette őt tőlem! Az igazat megvallva, azelőtt sohasem vettem észre, hogy feltűnően foglalkozott volna valakivel. Nem azért tette-e most is, hogy engem féltékennyé tegyen? A többi aztán már magától jött! És én... én... talán nem vigyáztam magamra eléggé. Nem éreztem magamon állan-

dóan az uram szemét; nem is igen törődtem vele. Nagyön szeretek táncolni; a muzsika felpeszíti a véretem; meg a bor és a pezsgő is a fejembe szállhatott. Jól tudtam, hogy ilyenkor szép vagyok, és a hódolat jól esett. Csak most... most gondolok rá, hogy mit érezhetett ilyenkor az uram!

De most már mit csináljak? Azt sem tudom, hogy Győző és az az asszony voltaképpen mennyire vannak? Anyám és Irén szerint a válásra egészen bizonyosan megvan már az ok. De hátha mégse...! Hátha igazságtalan vagyok és őt sem terheli több, mint engem! Hogyan tudjam meg az igazságot?

Talán úgy kellene lassan, fokozatosan próbálkozzom nekem is a régi viszony visszaállításával, mint ahogy Te tetted! De szégyenlem, hogy én kezdjem. Meg aztán anyus és Irén gúnyolódásaival szemben tehetetlen vagyok. Hiszen kezdetben néha elhatároztam, hogy ezentúl másképpen lesz minden, de ők ketten mindig levettek a lábamról és eltérítettek a szándékomtól. Nem értem magamat. Mintha a varázslatuk alatt állanék!

Pedig tudom, egészen bizonyosan tudom, hogy ha elválunk, boldogtalan leszek!

Milyen szerencsés vagy Te, Katóm, hogy az édesanyád idejekorán úgy összeszidott!

És most ismét gyermeket vársz. Tudod-e, hogy irigyellek érte?...

Voltam a templomban és imádkoztam Érted. De ér-e az én imám most valamit? Emlékeim a zárda-templomba húztak, ahol egyszer, először megtisztultam. Odanéztem a gyóntatószékre is, de ki tudja, ki ül benne! És feloldozhat-e engem bárki is, ha kitarok a mellett, hogy válni akarok?

Katóm, inkább Te imádkozzál értem! Hogy Isten most még az egyszer bogozza ki valamiképpen életem fonalát, amit annyira összekuszáltam.

És bocsáss meg, amiért haragudtam Reád!

Piroskád.

Katuskám!

Köszönöm a sürgönyértésítést. Gratulálok az új honpolgárnőhöz, úgy is, mint nagynéni, úgy is mint a magyar népszaporodás apostola. Örülök, hogy szerencsésen, nagyobb baj nélkül megúszta ezt is. Azt a kis orvosi beavatkozást, — ahogy ismerlek — bizonyára erős lélekkel viselted és testi erővel is győztél. Amint egy kis szabadidőre teszek szert, leruccanok hozzátok, mert legkisebb húgocskámat látni akarom. No meg egyszer már haza is kell mennem, mert hovatovább már összezsapnak a szemrehányások hullámai a fejem felett. Olyan nehéz megérietni veletek, hogy az ember szeretheti a családját akkor is, ha nem ír minden héten százoldalas levelet és nem közli szeretteivel még azt is, hogy elszakadt a cipőfűzője vagy hogy elfelejtette felhúzni az ébresztő óráját és reggel elaludt.

Egyébként, ezidőszerint úgyis a családban működöm. A véletlen, egy régebbi — kissé már el is avult — meghívással kapcsolatban besodort Piroskáékhoz. Jobbkor, illetve rosszabbkor — ahogy vesszük! — igazán nem mehettem volna. Éppen háromszemélyes családi nagytanács volt, kizáróan női szereplőkkel. Győző állítólag sétálni ment a gyerekekkel. De erős a gyanúm, hogy meg sem hívták a tárgyalásra. Nem kisebb dologról van szó, mint arról, hogy Pirinek feltétlenül el kell válnia az urától. Piri az asztalra borulva sírt, anyja és nővére meg versenyt botrányoztak, mi ütött leányukba, illetve nővérükbe, hogy most egyszerre várni akar a döntő lépéssel, holott eddig kezesbáránként hagyta magát vezettetni a — szerintük — *jobb jövő felé*.

Képzeltetted, hogy mint vérbeli szociológus, aki tudja, hogy a társadalom minden baja a legkisebb sejtben, a családban kezdődik, rávettem magamat az ügyre és azóta, mint hivatalan prókátor, megjelentem naponta Piri védelmére és a másik két nő szemmel-

MARTON-L
1943

látható bosszúságára. Győző papával nem sikerült találkoznom egészen tegnapig.

Ez a tegnapi találkozás azonban olyan szomorú volt, hogy tekintet nélkül a Te állapotodra, — ami egy ma érkezett levél tanúsága szerint már egyáltalán nem aggasztó — komolyra kell áthangolnom ezt a levelet is.

A házaspárt tegnap együtt, de a kis Öcsi betegágyánál találtam. Röviddel érkezésem előtt ment el az orvos, de a szülőket aggodalmas nyugtalanságban hagyta. Úgy látom, a jó Isten maga vette kezébe ezt a válási ügyet, akkor pedig csak jó vége lehet. Persze, nagy kérdés, hogy milyen áron? Nem tehetek róla, de nekem az az előérzetem, hogy Pirit és Győzőt a legnagyobb emberi fájdalom hajtja majd ismét egymás karjába. Én a magam részéről most nem tágitok mellőlük. Hiszen Istenen kívül nincsen egyetlen igazi jó-akarójuk sem. Győző azonban már kilépett eddigi semlegességéből és a sarkára állt. Tegnap u. i. még ottlétem ideje alatt jelentkezett Piri két rossz szelleme. Győző már csöngetésükre kirohant az előszobába és mint egy új Szent Mihály arkangyal kiáltotta oda nekik: „Ki innét!” Hát nem egészen ezekkel a szavakkal mondta, csak azt jelentette ki határozott, ellentmondást nem tűrő hangon, hogy Öcsi ragályos beteg, s addig, míg meg nem gyógyul: lélek az ajtón se be se ki. Az erélyes fellépés hatott: a vendégek sietve távoztak. „De hisz ez nem igaz!” szolt rá belépésekor a felesége. Győző keményen ránézett és megremegett a hangja, amikor felelt: „Adja Isten, hogy ne legyen igaz!”

Ma reggel telefonon érdeklődtem a kis beteg állapota iránt. A betegség aligha lesz ragályos, de még annál is rosszabb... életveszélyes. A család telefonkérdezősködésére most már maga Piri is távolmaradást ajánlott. Ügylátszik, megértette az urát.

Katuskám, ahányszor ezekben a napokban boldog örömmel karodba zárod újszülöttedet, gondold erre a másik édesanyára, aki halálos aggodalomban

virraszt súlyosan beteg kislfia mellett, és mondj egy-egy fohászt érte. Bármilyen fordulat áll be, értesítelek.

Drága kicsikéidet veletek együtt ölelem.

Szerető húgod

Panni.

T á v i r a t.

Öcsi meghalt. Pirinek ne írj, még nem bírja el.

Panni.

Édes Katóm!

Mintha egy örökkévalóság múlt volna el utolsó levélváltásunk óta. Pedig még két hónapja sincs. Pannitól bizonyára tudod a történeteket: testi-lelki összeroppanásomat és... kibékülésemet Győzővel. Én viszont hálásan köszönöm állandó érdeklődésedet, amit Panni közvetített hozzám. Milyen kincs ez a leány! Ti valójában nem is tudjátok, hogy kicsoda. Született édesanya. Megszégyenített, amikor a napokban megkérdeztem, miért nem akar férjhezmenni. Azt felelte: „Amíg olyan gyermekek lesznek, akik mellől hiányzik az igazi édesanya, és olyan otthonok, ahol senki sem őrzi a családi tűzhelyet, addig olyan magános nők is kellenek, akik magukra vállalják helyettük, amit ők elmulasztanak.” Olyan komolyan mondta ezt, hogy riadtan néztem rá; úgy éreztem, mintha egyenesen nekem — vagy legalább nekem is szólna a lecke. A következő pillanatban azonban már csupa derűs vidámság volt ismét az egész leány, mintha csak tréfából tette volna az előbbi súlyos kijelentést. De én már sokkal jobban ismerem, semhogy ne tudnám, mennyi mélység és komolyság rejtőzik a vidámsága mögött. Soha az életben nem felejttem el, hogy kitarított mellettem a legnehezebb napokban. Az uram után neki köszönhetem, hogy átéltem ezt a rettenetes csa-

pást. Most már lassankint kezdenek helyreállni testi és lelki erőim.

Sőt mostanában sokszor úgy érzem, hogy Istennek, a történtek ellenére is, csak hálával tartozom. Mert mit érne, ha kisfiam élne ugyan, de mint egy ideoda hajigált labda hánykolódnék különvált apja és anyja között? Csak most értem meg azt a rettenetes gyermeksorsot, amit Te egyik leveledben vázoltál nekem.

Öcsi betegségének első estéjén nem voltam ott-hon. Nem szívesen mentem el hazulról, mert leveled akkor már kezemben volt, s egyre fokozódó fájó, leveret hangulat nehezedett reám. Legjobban szerettem volna elmenekülni valahová, ahol zavartalanul egyedül lehetek a gondolataimmal. De anyámék nem hagytak nyugton. Panni látogatásai nem tetszettek nekik. Nem is csodálom, mert nyíltan szembeszállt velük és bámulatos felkészültséggel és határozottsággal védte a házasság felbonthatatlanságát.

Nem; azon az estén igazán nem mulattam.

Amikor hazaérkeztem, Öcsi lázban égő arccal hánykolódott ágyacskájában. Győző ott ült mellette, igazgatta a minduntalan összezsavarodó párnákat, törülgette a verejtékes kis arcot, símogatta a csapzott haját, hűsítőt adott... szóval megtett mindent, amit csak tehetett. A vizes borogatást az elhivatott orvossal együtt adta rá és várta haza... a mulató édesanyát. Magáról a betegségről az orvos akkor még semmi biztosat nem mondhatott.

Elképzelheted, hogy szakítottam le magamról az estélyi ruhát és hogy vettem át pillanatok alatt az orvos által előírt kezelést. Aztán virrasztásra készen leültem a kis ágy mellé. De Győző sem tági-tott. Ott ült velem szemben, az ágy másik oldalán. Istenem, micsoda éjtszaka volt az!... és utána a többi is! A kis beteg forró kezecskéje hol jobbra, hol balra nyúlt az anyai, apai kéz után. Sokszor megesett, hogy kettőnk keze, Öcsi nyugtalan ujjacskái fölött összeért; és ha a kicsike elaludt, fölötte összekapcsolódott

és együtt is maradt a kezünk, mint ahogy együtt volt akkor, amikor a pap stólájával körülfonta.

Nem is próbáltam visszahúzni a magamét. A fejemet sem fordítottam félre, ha könnyes tekintetünk néha találkozott. És amikor egyszer az aggodalomtól és virrasztástól — no meg a már előzőleg megindult lelki gyötördéstől — elsédültem s majdnem összeestem, Győző karjában vitt át a szomszéd szobába és fektetett le egy kis pihenésre.

Panni mindennap eljött. Kezébe vette a háztartást, s rendelkezett nemcsak a cseléddel, hanem Gittával, sőt velünk is. Hogy ért ez a leány mindenhez! Azt mondja, nem végzett ő semmiféle háztartási és pedagógiai tanfolyamot, csak úgy csinál mindent, ahogy azt otthon, az édesanyjától látta. De a külső munkák között, illetve mögött tulajdonképpen a mi szétzüllött családi életünk összefoltozásán, helyreállításán dolgozott. Egyszerűen kikapcsolta a válás tervét és úgy bánt velünk, mint akik természetesen összetartozunk. A jó Isten után neki meg a mi drága kis halottunknak köszönhetjük, hogy Győző meg én most csakugyan ismét, elválaszthatatlanul összetartozunk!

Valami egészen szokatlant és csodálatosat művelt Panni, Öcsi halálával kapcsolatosan is. Az utolsó napok egyikén, amikor a kicsike életbenmaradásához már alig volt remény, kijelentette, hogy most pedig megy és elhív egy ismerős szerzetest (alighanem a saját lelkiatyja volt, de e felől nem mertem megkérdezni azóta sem), hogy oldozza fel kis betegünket és adja fel neki az utolsó kenet szentségét.

Urammal együtt elámultunk. Ilyet még sohasem hallottunk. Egy négyesztendős, ártatlan gyermeket feloldozni? Minek? Hiszen annak még nem lehet bűne! De hiába, Pannival nem lehet ellenkezni. A páter megjött. Először velünk beszélt és kért, vezessük be a kisfiúhoz, azután pedig, ha már összebarátkoztak kissé, hagyjuk egyedül vele. Ő majd mesél neki a Jézuskáról, a Szűzanyáról és a mennyországról, végül pedig a saját kis gyermeklelkéről. Megkérdezi

tőle, hogy nem szeretne-e fölmenni abba a gyönyörű mennyországba, ahol sok-sok olyan kisfiú van, mint ő? Bizonyos, hogy kívánczik majd oda. Igen ám, de oda csak olyan gyermekek mehetnek, akik sohasem bántották meg a jó Istent, vagy ha mégis megbántották, bocsánatot kérnek Tőle és megígérik, hogy többé nem akarják megbántani. Aztán tart vele egy kis lelkiismeretvizsgálatot az engedetlenségről, makacskodásról, hazugságról és a többi legáltalánosabb gyermekhibákról. Mert — amint mondta — azokat bizony már a kisgyermekek is tudatosan, sokszor egyenesen szándékosan követik el, így hát — ha gyermekmértékkel is — mégis csak felelősek értük. Mikor aztán majd bocsánatot kér mindezért a jó Istentől, Az megbocsát neki és újra nagyon-nagyon szereti az Ő kisfiacskáját.

— És az utolsó kenet? — kérdeztem most már reménykedve. — Nem lehetséges, hogy meg is gyógyul utána?

— Dehogynem lehetséges — felelte a páter. — Nemegyszer megtörtént már. De ha a jó Isten mégis inkább föl akarná vinni ezt a drága kis lelket a mennyországba, bele kell nyugodni abba is. Isten mindig tudja, mit miért tesz. Mi csak az örökkévalóságban tudjuk majd meg, milyen nagy jót cselekedett velünk sokszor éppen akkor, amikor mi azt hittük, hogy kegyetlenül lesujtott reánk!

Úgy történt minden, ahogy a páter előre mondta. És kis betegünk azután csodálatosan megnyugodott. Sokkal csöndesebben viselte szenvedését és egyre csak azt kérte, meséljünk neki még többet a Jézuskáról, az angyalokról és a mennyországról. Én — sajnos — nemigen tudtam mesélni. Hiszen pattanásig feszültek az idegeim. Győző valamivel többre volt képes. De a legtöbbet mégis csak Panni tette. Őcsi repeső örömmel várta mindig. Sőt Gittánk is leült melléje s tágranyílt szemmel, érdeklődve hallgatta. Szegényke eddig úgyis alig hallott ilyesmiről.

Ki tudja, nem ennek a kisgyermek-gyónásnak és a szentkenet szentségének köszönhetjük-e, hogy édes kicsi fiunk, az előző fájdalmas nyugtalankodás után, olyan könnyen, szinte boldogan suhant át az örökkévalóságba! Ajkán még halála után is megmaradt a mosoly. Ha meggyógyult volna, nemsokára, talán Gittával együtt járulhatott volna az első szentáldozáshoz!

Igazad volt Katókám, mind ebben, mind sok másban is. Most már én is belátom, hogy a gyermeklélek sokkal közelebb van a jó Istenhez, mint azt mi felnőttek gondoljuk. De mi ezt általában olyan nehezen hisszük el, s a helyett, hogy kézenfognánk és odavezetnénk őket Hozzá, inkább visszatartjuk...

És most? Most, Katóm, az újból tékozló leánnyá vált Pirit temetem. Néhány hete, amióta egészségem javul, gyakran elbeszélgetünk az urammal mindenről. Azelőtt érinteni sem mertük a történeteket. Már-már azt hittem, örökre megmarad köztünk ez a betemetett mélység, amelyre lépni nem merünk. Hála Istennek, nem maradt meg. Ma sem tudom, és talán nem is tudom meg soha, igazán megcsalt-e az uram vagy csak lélekben fordult el tőlem? Hinni akarom, amit állít, hogy ő semmivel sem ment messzebb a flörtben, mint én. Védekezéséből kiérzem a vádat, de el kell fogadnom, mert különben joggal visszafordíthatja a kérdést... ellenem.

A tűzhelyünket földrengés rázta meg. Egy kicsi életet maga alá temetett. És nekünk most új életet kell kezdenünk a romok felett. Győző vigasztal, hogy — ha eltávozott kisfiunkat pótolni nem is lehet — nyomában fakadhatnak még nálunk új életek. És ezt az áldást nem utasítja el többé egyikünk sem.

Pedig az élet nehéz lesz ezután. Túlságosan költekező életünket Győző fizetése csakugyan nem bírta el. Sok az adósságunk. Ismét ott kezdem, illetve folytatom, ahol — meggondolatlanul — abbahagytam. Dolgozni akarok és takarékoskodni, hogy lassankint felszabaduljon a jövedelmünk. Igényeimet leszerелем

és alkalmazkodom. Istenem, milyen készséges szívvel vállaltam egyszer mind a két lemondást, a jövő reményében, amit . . . elrontottam. Győző nem kívánja tőlem, de a lelkiismeretem annál hangosabban kényszerít rá.

Különben is nagyon-nagyon szégyellem eddigi üres életemet. Sőt szégyenkezem azok helyett is (anyám, Irén!), akik a könnyelmű mulatozásban boldogságukat lelik, mikor pedig körülöttünk annyian szűkölködnek és — önhibájukon kívül — boldogtalanok.

A napokban Győző új eszmével lepett meg. Be akar menni a Manrézába lelkigyakorlatra. Nem tudom, honnét szedte ezt a gondolatot. De örülök neki. Nem lehetetlen, hogy példáját követem én is. Magam is érzem, hogy életújítás nem lehetséges lélekújítás nélkül.

Hát most őszintén beszámoltam mindenről. Szeretném, ha ez a hosszú vallomás, a maga súlyos tanulságaival, elfelejtetné Veled a múltból mindazt, amire szeretnék sűrű fátyolt borítani, s újra közelebb juttatná Hozzád

sokat szenvedett, szerető

Piroskádát.

VII.

Őszi problémák

Édes Katóm!

egemlékezésed nagyon jól esett; hálás köszönet érte. Egy pillanatra el is csodálkoztam, hogy tudod így emlékezetedben tartani házassági évfordulónkat, de azután eszembe jutott, hogy hiszen ez a nap egyúttal a Te Agnesed születésnapja is. Öleld meg a boldog menyasszonyt helyettem is. Kíváncsi vagyok, hogy házassága beváltsa azt a sok szép reményt, amivel most elébe megy.

Hogy elmúlt fölöttünk az idő, Katókám! Te már ezüstlakodalmadon is túl vagy, én meg jövőre készülök rá. Nem tudom, Te hogy vagy vele, de bennem az ilyen évfordulókon több a szomorúság, mint az öröm. Tudod, olyasféle érzés fog el, mint nyár végén, amikor még zöldék a fák, nyílnak a virágok, kellemes, sőt néha még forró is a napsütés, de a lombok zöldje közül itt-ott már kivillan néhány sárguló vagy barnuló levél és a nyár erős színeit lassankint pasztellárnyalatok váltják föl. Az egész látvány még szép és gyönyörködtető, de az embert mégis szomorúság fogja el, mert érzí, hogy közeledik az ősz.

Lásd, így vagyok én is az életemmel. Idáig nyár volt; szép, meleg nyár. Ha közben voltak is néha száraz időszakok, máskor meg kisebb-nagyobb viharok, egészben véve mégis szép volt, nagyon szép. Eszembe jut az a néhány kemény esztendő is, amikor bizony arcunk verejtékével dolgoztunk azért, hogy helyre-

hozzuk, amit könnyelmű pazarlásunkkal elrontottunk; de ez már olyan régen volt. És — nem tudom, így vagy-e vele Te is? — a mult távolában szinte romantikus szépséget nyernek még a maguk idején szomorú, sötét dolgok is. Csöndes, megbékélt fájdalommá enyhült azóta kisfiam halála is, csak az fáj, hogy Isten nem adott több gyermeket. Pedig hogy vágyódtam rá! Milyen más lenne most minden, ha körülöttem is úgy, mint Nálad, friss, mindig új vidámságot hozó fiatalság élné!

Talán éppen otthonomnak ez a nagy csendje okozza, hogy mostanában olyan gyakran megmagyarázhatatlan szomorúság és keserűség szakad reám. Néha valósággal betegek vagyok. Életem őszének a közeledtét érzem. Ha ez az érzés csupán csak szomorúság volna, talán könnyebben bírnám. De több és zavarosabb ennél. Mintha baljós előérzet lenne! Megsejtése valami sötétségnek, ürességnek, örömtelenségnek... az élet hervadásának.

Az emberek — tudom — még szép asszonynak tartanak. De éppen ez a „még mindig!” fáj. Mert látom és érzem azt is, amit mások még nem vesznek észre. A tükröm nem hazudik. Gorombán szemembe mondja, hogy... öregszem. A hajamba egyre több és több ősz hajszaal vegyül, a szemem fénye már nem a régi, alatta megsűrűsödnek a szarkalábak, mozgásom frissesége időnkint felmondja a szolgálatot, s én érzem, hogy fáradt vagyok. Egyszer égek, máskor didergek, a fejem sokszor nehéz és szédeleg, a szívem meg időnkint úgy dobog, hogy azt hiszem, kiszakad belőlem; vannak percek, amikor valóságos halálfélelem vesz rajtam erőt. Hát még a hangulataim! Egyszer sirni, máskor kacagni szeretnék (többnyire olyankor, amikor nem lehet!), indulatomban néha fel tudnám borítani a házat, aztán meg szeretnék puhán, szelíden valakinek a karjába dőlni, hogy simogasson, becézzen, szeressen. Nem értem, mi van velem. De ha sokáig így tart, megbolondulok. Ha orvosomnak panaszkodom, ő ad ugyan valami orvosságot vagy injekciót, de köz-

ben, mintha maga sem hinne a gyógyszerében, finom mosollyal mondja: „Hja, Nagyságos Asszonyom, a negyvenedik életév után ez már így van!” Persze; hiszen már csak néhány esztendő és én... ötven éves öregasszony leszek!

Igaz, hogy a masszázs, a rúzs és a többi egyideig még lehazudhat valamit éveim számából. Sőt a reggeli torna (bár az igazat megvallva nehezemre esik!), a langyos zuhanyozás meg egy-egy felvillanyozó szórakozás hatása alatt még saját magam is elhiszem valamennyire, hogy annyi idős vagyok csupán, amennyinek látszom; de én tudom, hogy ez csak önámítás. Belül, a lelkem mélyén valami titokban minduntalan a fülembé súgja: „Hiába minden, öregszel!”

És én — szégyellem, de Neked elárulom — félek az öregségtől. Összeszorul a szívem és sírás fojtogat, valahányszor rágondolok. Szeretnék utánakapni a múlt időnek, hogy belekapaszkodjam, fogvatartsam és ne engedjem tovább!

Nem is tudom teljesen szavakba foglalni, hogy mi is az voltaképen, amitől ennyire félek. Talán attól, hogy női voltom sajátos varázsa megszűnik? Hogy nem akad meg többé rajtam a férfiak szeme? Hogy nem lesz többé szükségem arra a beidegződött, gögös (de végeredményben jóleső) pillantásra, amivel eddig elutasítottam a merészebbeket? S hogy közeledik az idő, amikor majd, ha udvariasságból még táncra is kér valaki, mögöttem összesúgnak és kuncogva nevetnek a fiatalok? Meg hogy egyre többen lesznek, akik néminek szólítanak?

Csekélységek, tudom. De csak egyenkint azok. Ha valamennyit együttvéve nézem, az egészet mégis... tragédiának érzem!

Csak én vagyok így? Vagy ezen a gyötrelmes testi és lelki válságon minden asszonynak így kell átmennie? De nem; hiszen én magam is ismerek olyanokat, akik észrevétlenül, könnyedén, szinte tánclepedésben vagy éppen szárnyakon repülnek rajta át. Miért vagyok én érzékenyebb, mint más?

És ami a legrettenetesebb, éppen most annyira szeretnék úgy igazán vidáman, fiatalosan élni! Valósággal sorvaszt a vágy, hogy még egyszer megízleljek mindent, amit valamikor élveztem! Hogy szeressem és szeressenek, hogy örülhessek az életnek és ne törődjem semmivel! ...

Magam sem értem önmagamat. Hiszen mindezen én már túl voltam! Legalábbis így hittem. Honnan kerültek most egyszerre ismét elő ezek a gondolatok, vágyak, amelyekkel már régen leszámoltam? És miért van bennem az az örökös nyugtalanság, hogy sietnem kell, nagyon sietnem, mégpedig olyan izgalmas, lázas sietséggel, amilyet az ember lidércnyomásos álmaiban érez, amikor attól fél, hogy elmulaszt valamit vagy lekésik valamiről?

De talán azért is látok az öregségben olyan ijesztő rémet, mert előttem van szegény anyám sorsa. Apus halála óta úgy ödög a világban, mint egy otthontalan, kivert gyerek, aki sehol sem találja helyét. Hívtam, töltsön időnkint legalább néhány hetet nálunk, de ő nem akarja. Irénnel sincs már olyan jó viszonyban, mint volt valamikor. És olyan tartalmatlan az élete. Evésen-iváson, kávéházon, kártyán, rádión és mozin kívül nem érdekli semmi a világon. A kozmetika minden fogását felhasználja, hogy korát elpalástolja, de mindhiába. Kikészített arca olyan, mint az álarc: merev és idegen. Kifejezése a festék mögött is elárulja a fáradt, petyhüdt vonásokat és az időszántotta, sötét, mély ráncokat. Erőltetetten fiatalos mozgása, divatos öltözködése és vidáma kényszerített nevetése mögül pedig kisír az életunalom. Ha néha meglepem olyankor, amikor egyedül van otthon és senkit sem vár, szomorú, magábaroskadt öregasszonyt találok, akit igazán bensőségesen senki sem szeret ezen a nagyvilágon. Hát ez lesz az én sorsom is? Ha a jó Isten megtartja mellettem az uramat, annyival jobb helyzetben leszek, hogy kettesben ásitozunk majd az unalomtól. Gyöngé vigasztalás!

Katókám, Te mindebből mitsem érzel? Kérlek, írd valami megnyugtatót, még mielőtt a sok töprengéstől idegszanatóriumba kerülök.

No, de nem sopánkodom tovább. Hiszen ez is öregasszonyos vonás ugye?...

Mikor lesz Ágicád esküvője? Úgy szeretnék akkor majd lemenni Hozzátok. De nálunk az ilyesmi annyi mindentől függ. Csak hárman vagyunk, mégis olyan nehéz összeegyeztetni a kívánságainkat. Mióta Flóra mama nem él, Győző nemigen kívánczik haza.

Leveledet várja és szeretettel ölel, öreg

Piroskád.

Édes Pirikém!

Már csak előveszem ismét ezt a régi kedves, fiatalos megszólítást, hátha varázsereje van és elűzi Tőled azokat az óriásira növekedett árnyakat, amelyek most annyira elsötétítik az életedet.

Őszintén szólva nem értem a rémlátásaidat. Az a néhány ősz hajszál meg apró ráncocská zavart meg ennyire? Elvégre, az ősznek ezek az előhírnökei nem rontottak Rád egészen váratlanul! Hiszen házasságának 24. évfordulóját csak nem ülheti meg az ember 18 éves korában! A többi kellemetlen tünet pedig, amiről írsz, közös női sorsunkhoz tartozik. Így, vagy legalábbis hasonlóan élte azt át anyánk, nagyanánk és millió más asszony meg leány. Ha ők kibírták, kibírjuk mi is.

Mert miről is van szó tulajdonképen? Egy természetes fiziológiai folyamatról, aminek a megfordítottját egyszer már átértük. Ahogy t. i. serdülő korunkban megértünk női hivatásunkra, a termékenységre, az anyaságra, úgy most visszafejlődik ez a képességünk. Ez az egész. Hogy a szervezetnek ez az átállítódása nem megy minden megrázkódtatás nélkül, az természetes. Serdülő korunkban is sajátos tüneteket, sírás és kacagás között váltakozó szeszélyes hangulatokat,

ingerlékenységet, önállósági rohamokat, világfájdalmat és más hasonlókat váltott ki belőlünk, érthető tehát, hogy most is mindenféle testi-lelki zavarokat, furcsa ellentétes érzés- és indulathullámzásokat szenvedtet át velünk. Akik ezt az átmeneti kort észrevétlen könnyedséggel, amint Te mondod „tánclépésben” vagy éppen „szárnyakon” repülik át, azok ugyancsak kevesen vannak; fehér hollók a sok fekete között.

Amikor jómagam belekerültem ebbe a korba, megkértem orvosunkat, szakítson egyszer egy kis időt és magyarázza meg nekem, mi is történik voltaképpen bennem? Megtette. És én azóta tudom, hogy ha gyógyszer, injekciók stb. enyhíthetik is valamennyire ezeket a kellemetlen, sőt sokszor bizony kínzó jelenségeket, teljesen el nem tüntethetik azokat. Ámde, ahol megáll az orvostudomány, ott nekünk magunknak kell közbelépniünk... önfegyelmeléssel. Szól pedig ez különösképpen a hangulatokra. Csak hisztériák engedik át magukat, ellenállás nélkül, jó vagy rossz hangulataiknak, ellágyulásuknak vagy viharos idegfeszültségüknek s mindenféle érzéshullámzásaiknak. Az egészséges lélek kifelé észrevétlenül, vagy legalábbis a lehető legkevésbé feltűnően küzdi át a maga külső vagy belső, testi vagy lelki harcait.

Persze, előfordulnak súlyosabb esetek is, amikor ez a természetes folyamat betegség jelleget ölt és komolyabb orvosi beavatkozást igényel. De ezek éppenúgy kivételek a szabály alól, mint ahogy kivétel az, ha a gyermek születése az anya életébe kerül. Mindenesetre tanácsos ilyenkor az állandó orvosi felügyelet, de értelme csak akkor van, ha meg is bízunk benne. Amíg az orvosod mosolyogva azt mondja: „Hja, Nagyságos Asszonyom... stb.”, addig nyugodt lehetsz, hogy semmi aggasztó rendellenességet nem lát. Ha pedig így van, akkor csak azt a pompás receptet ajánlhatom Neked, amit mosolyogva, egy kis kézlegyintés kíséretében, egy kedves öreg néni adott nekem: „Majd megszokod, édes fiam!” Azóta már kezdem is belátni, hogy igaza volt.

Én, a magam részéről különben sem fogom fel olyan tragikusan a dolgot, mint Te. Aminek a magyarázata alighanem az, hogy egy féltucat gyermek mellett nemigen ér rá az ember önmagával törődni. Legkisebb fiamtól kezdve, aki most került bele a gyűjtőszenvedély korába, mennyasszony leányomig, aki ezidőszerint több gond, mint segítség, mindegyiknek megvan a maga sajátos „nagy” ügye, amivel hozzám fordul. És nekem be kell látnom, hogy ezek az ügyek, akár valóban komolyak, akár gyermekesek, — t. i. a felnőtt szemében — alapjában véve mindig fontosak, mert a gyermek lelkében a jövőt készítik elő. Az én jelenlegi állapotom ellenben, bármilyen nehéz is legyen, — normális lefolyás mellett csak múló valami, aminek a jövőre nézve semmi különösebb jelentősége nincs. Ezért magamat illetően csak arra van gondom, hogy amennyire csak képes vagyok rá, fegyelmezzem magamat. Mert felfedeztem, hogy ezzel az átmeneti korrall járó erősebb idegfeszültség és fokozottabb érzékenység könnyen indulatosságra ragad. Jobban mondva nem is én, hanem az Uram vette ezt észre. Egyszer megjegyezte: „Mintha az utóbbi időben kissé ideges volnál, Anyuskám!” Erre kaptam észbe és azóta vigyázok magamra.

De rajtakaptam magamat azon is, hogy rossz közérzésem és ebből eredő kedvetlenségem hatása alatt néha bizony elhamarkodottan, sőt igazságtalanul is cselekszem. Ettől pedig szörnyen félek, mert elég sok példán volt már alkalmam látni, mint borithatja fel az asszony ilyen lelkiállapotban a házi békét, s hány édesanya ejti ki ilyenkor kezéből gyermekei lelkének az irányítását. Igen, mert a gyermek, aki nem is sejti, hogy édesanyja testileg-lelkileg milyen nehéz időket él át, különös viselkedését indokolatlan idegeskedésnek vagy üres szeszélynek minősíti és lassankint... elidegenedik tőle. Közeli rokonságunkban egy igazán eszményinek indult anya-leányviszony borult fel így. Sokszor gondoltam már, hogy talán fel kellene világosítani, legalábbis a nagyobb leánygyermekeket a

helyzetről; de hogy ez használna-e valamit, nem tudom. Mert a fiatalok, különösen a serdülő korban, amikor szegénykéek önmagukat sem értik, alig hihető, hogy megértenének másokat. Különben is a fiatalság, akaratlanul, nagyon kegyetlen tud ám lenni! Azt hiszem, később, amikor ő maga is kénytelen átélni ezt a nehéz időt, nem egy leány meg asszony dőbben rá, mit szenvedhetett annakidején tőle és miatta az édesanyja.

A dolognak ezt a részét én mindenesetre tragikusabbnak látom, mint azt a tényt, hogy életünk nyara lassankint össze hajlik és mi „nénik” leszünk. Ez engem nem bánt egyáltalán. Hiszen a változás nem hirtelen, máról-holnapra történik, hanem fokozatosan. S ahogy mi magunk megszokjuk — velünk nap-nap után farkasszemmel néző tükörképünkön — külsőnk apró változásait, úgy szokják meg azokat rajtunk mások is. Szerintem igen nagy ügyetlenséget követnek el, és tulajdonképpen önmaguk ellen cselekszenek azok, akik szépítőszerekkel őrzik — végkimerüléig — az ifjúság látszatát. Mert egyszer aztán elérkezik a nap, amikor semmiképpen sem megy tovább, és akkor hirtelen kiaszott öregasszonnyá esnek össze.

Es különben is, ugyan mi hasznuk van az így, mesterségesen meghoszabbított fiatalságukból, amit sajátmagukon kívül senki sem hisz el nekik? Önmagukat csapják be, amikor azt hiszik, hogy az öszt, bármiféle mesterkedéssel tavasszá lehet varázsolni. Hiszen Te is látod szegény édesanyádon, milyen ijesztően lárvaszerűvé válik a kikészített öreg arc és milyen keserű életunalom sír ki még a mosolyából is. En nem tehetek róla, de valahányszor hivalkodóan rózsásra mázolt öreg arcot látok, önkénytelenül is kifestett halotti maszkra gondolok.

Hidd el, Pirikém, az ilyen küzdelemnek az öregezés ellen semmi értelme sincs. A hervadással meg kell barátkoznia mindennek és mindenkinek. Helyedben én már most, amikor még vonzó és friss vagy természetes mivoltodban is, fokozatosan — hogy hir-

telenségével fel ne tűnjék! — megkezdeném a szépítőszerek elhagyását. (Most örülök igazán, hogy sohasem éltem velük!)

Ahogy leveledből, — inkább a sorok mögül — kiveszem, Te voltaképen csak azért ragaszkodol a fiatalsághoz és szépséghez, hogy el ne veszítsd az emberek . . . szeretetét. Örömről, szórakozásról, szépségedet illető hódolatról beszélsz, de a szíved legmélyén csak a női lélek örök vágya él a szeretet után. Ezt keresed mindenütt. Pedig lásd, éppen ezt nem kaphatod meg soha, — legalábbis nem az igazít — hacsak külsőségekkel akarod magadhoz vonzani és láncolni az embereket. Ahhoz, hogy *önmagadért*, a benső értékeidért szeressenek, előbb Neked is a benső éneddel, a lelkeddel kell hozzájuk közelítened. Amit eddig kívülről kaptál és szeretetnek tartottál, az többnyire, talán mindig talmi volt. Hányan szerették édesanyádat is, és lám, most, amikor legnagyobb szüksége volna rá, nem kap igazi szeretetet senkitől.

Attól félsz, Pirikém, hogy az ő sorsára jutsz Te is? De hiszen ez csak rajtad múlik! Benned van érték; én tudom, hogy van. De olyan alaposan elrejtetted mindenféle külsőség mögé, hogy már magad sem hiszel a létezésében. Hát most láss neki és hámozd ki ebből az értéktelen csomagolásból! Mert a lelken fordul meg minden: a fiatalság is. Nincs mit félnie az öregségtől annak, akinek a lelke fiatal. Atcsillog ez a lélek még az öreg szemeken is.

Ha egyes fiatalos örömök el is maradnak, ki is esnek életünkől, helyükbe újak, értékesebbek kerülnek; olyanok, amiket élvezni éppen a mi korunkban, érett ésszel, tapasztalatokban gazdagabb és szenvedésekben megtisztult lélekkel lehet. Fiatal korában az ember csak félig éli a jelent, lelkének másik — talán nagyobbik — fele várakozásaival és vágyakozásaival a jövőbe tekint. Voltaképen csak ilyenkor, amikor ez a jövő már multtá lett, ébredünk rá az emlékeken át, hogy ami igazi, maradandó szépség, öröm és érték volt életünkben, azt sohasem az érzékeinkkel, hanem a

lelkünkkel éltük át. Ezért tudunk ebben a korban azután nagy benső gyönyörűséggel élvezni olyan szépségeket, — könyvben, képzőművészetben, zenében, természetben és emberlelkekben — amelyek mellett fiatal korunkban fitymáló lebecsüléssel haladtunk el. Ha nekem annyi ráérő időm lenne, mint Neked, hihetetlenül tudnám élvezni most ezeket az igazán lélekemelő örömöket. Hiszen ezek az éretti kor legsajátosabb kincsei! Azért még így, nagy elfoglaltságom mellett is szakítok magamnak ilyesmire itt-ott egy kis időt; mert — ha fehéredő hajammal s a többi őszi jelekkel nem is törődöm — a lelkemet érdeklődésre, gazdagodásra mindig befogadóképesen, vagyis frissen és fiatalon akarom tartani. Az alakom, hát az bizony régen elhagyta már az előírással modern vonalakat. Sőt még a milói Vénuszt is, aki pedig tudvalévően molett volt kissé a ma divatos pipaszárkarcsúsághoz viszonyítva. De e miatt — úgy látszik — a gyermekeim és a többi fiatalok egyáltalán nem menekülnek előlem, sőt azt állítják, akkor mulatnak legjobban, ha velük vagyok. Amiből szerénytelenül arra következtetek, hogy a nagy korkülönbség ellenére sem tartanak magukhoz nem illő öregnek, sőt talán ... szeretnek is.

Van azonban a lélek fiatalságának egy másik, még sokkal jelentősebb feltétele is: az átélés, mély valóságosság. Őszintén szólva, én egyáltalán nem tudom megérteni, hogyan lehet a női életet, a maga testi-lelki nehézségeivel, sajátos problémáival, szinte elkerülhetetlen megrázkódásaival átélni napi elmélkedés, a szentségek gyakori vétele és állandó benső Istenhez kapcsoltság nélkül. Ha *valahogyan* talán lehet is, de semmiesetre sem *szépen és kiegyensúlyozottan*. Valamikor régen a fizikában tanultunk a Cardani-féle felfüggesztésről; talán még Te is emlékszel rá. Én nemrégén újra átvettem a legkisebb leányommal. Az így felfüggesztett tárgy mindig egyensúlyban marad, akárhogyan inog és hullámszik körülötte minden. Hasonló helyzetben van az Istenhez kapcsolódott lélek is. Fölborulhat körülöttünk minden, még a talaj

is kicsúszhat a lábunk alól, lelkünk egyensúlyban marad, vagy ha esetleg meg is inog kissé, hamar visszalendül ismét a helyére, ha szorosan fogjuk Isten kezét.

Ezt nemcsak úgy a levegőből, hanem tapasztalásból mondom. Hosszú asszonyéletem folyamán bizony nem egyszer meginogtam én is. Sőt egy ízben, amikor felnőtt szép fiamat elvesztettem, azt hittem, mindennek vége, összeomlik körülöttem és bennem az egész világ. Csak az Úr Jézus tudja, akinek a Szíve ott dobog az Oltáriszentségben, hányszor borultam Eléje letörten, csüggedten, testi és lelki erőmből kifogyottan! De az isteni kezet nem engedtem el soha, egy pillanatra sem! Akaratommal mindig belesimultam, a szívem vergődése ellenére is. És ez a kéz fenn tartott; majd lassankint emelni kezdett; végül teljesen visszaemelt előbbi lelki harmóniámba. És a Szűzanya! El sem tudom mondani Neked, mennyi erőt és vigasztalást merítettem az ő minden fájdalmat megismert életéből, s mennyi segítséget az ő közbenjárásából.

Pirikém, Neked is át kellene kapcsolnod életedet a lélek vágányára. Mégpedig most már egyszer véglegesen! Sok ide-oda hánykolódásodnak eddig is az volt az oka, hogy Isten kezét hol megfogtad, hol elengedted. Bajban belekapaszkodtál, mint valami mentődeszkába, menekülés után azonban nem sokat törődtél vele. Ha kissé komolyabban utána gondolsz, be kell látnod magadnak is, hogy közel húszesztendei lanyha, tessék-lássék vallásosságod nem a legjobb előkészület volt erre a mostani, harmadik életválságra. Még jó, hogy idejekorán így megijedtél önmagadtól, ösztönös érzéseid elszabadulásától és a Reád váró jövőtől. Tekintsd ezt figyelmeztetésnek, és a helyett, hogy holmi őszi másodvirágzásra gondolnál, inkább tisztítsd meg szívedet az ilyen veszedelmes vágyaktól, amelyekhez hasonlók nem egy női életet sodortak már vesztébe ebben a veszedelmes életkorban. Tanuld meg rejtett kincseiben megismerni, élvezni, szeretni az élet őszét, amely a maga csodálatosan finom színeivel és

gyümölcsöt érlelő napsugarával nem kevésbé nagy-szerű adománya a jó Istennek, mint a tavasz, a nyár, sőt a tél is!

Mit gondolsz, nem tenne jót Neked egy amolyan alapos őszi nagytakarítás? Persze lelkiigyakorlatra gondolok. Második életválságod idején az urad végzett egyet, a Tied azonban, úgy tudom, elmaradt. De most, kérek, ne hagyd el! Ha őszinte jóakarattal és elmélyedéssel végzed, meglásd, rendbehozza Benned a mostani nagy felfordulást.

Es még valamit! Neked túlságosan sok a szabad-időd. Ráérsz töprengeni és önmagaddal bibelődni. Kis háztartásodban a Te jó, megbízható Julisod nem sok tennivalót hagy Neked. Otthon nem érzed jól magad, mert félsz önmagaddal egyedül lenni. A társasélet nem tölti, nem is töltheti ki többé az életedet. Azt hiszem, legfőbb ideje volna bekapcsolódnod valami komoly — gyűléseken és ünnepség-rendezéseken túlmenő — szociális munkába. Ezt már régen meg kellett volna tenned, akkor mostani problémáid talán nem is kerültek volna felszínre. Panni készségesen eligazítana, hogy hol és miben dolgozhatnál. Aligha rajta múlt, hogy ez eddig nem történt meg.

Az ilyen munkával nemcsak másokon segítenél, hanem tartalmat nyerne vele a saját életed is. Jobban felfrissülnél és megfiatalodnál tőle, mint ha újra szórakozásokba vetnéd magad. A legjobb példa erre éppen a mi Pannink és mindazok, akik a munkában nem csupán megélhetést, hanem hivatást látnak. Ugye hogy megőrizte ő is a fiatalságát! Pedig már nem messze jár a 40. évtől! Ma már teljesen megérttem őt. Nem ment férjhez, de azért, majd meglátod, nem lesz belőle soha megsavanyodott, kesergő, élete ürességében fuldokló vénleány. Az ő élete felér az anyasággal. Ő érzi, tudja is ezt. Ezért nem bántja egyáltalán, hogy az évek múlnak fölötte; eszébe sem jut koránál fiatalabbnak mutatni vagy mondani magát. Üde, friss és ápolt a külső megjelenése is. A lelke meg éppen derűs, harmónikus, fiatal. Bátran megjósolhatom, hogy min-

den nagyobb megrázkódtatás nélkül küzdi majd át önmagában azt a nehéz átmeneti kort is, amelyben mi már benne vagyunk, s amelyben annyi tartalmatlan női élet zátonyra kerül.

De mindehhez hozzáteszem, amit azt hiszem úgyis tudsz, hogy Panni azért nem vész teljesen bele a külső munkába, bármennyire értékeli is azt. Az ő Márta-élete állandó Krisztus-közelségben folyik. Nem lehet annyi és olyan sürgős elfoglaltsága, hogy időt ne szakítana naponta egy rövid elmélkedésre és lelki olvasásra. Sokak által megcsodált munkabíráshoz, napsugaras vidámságához és — az elmaradhatatlan csalódások ellenére is — derűs jövőbenezéséhez pedig az Élet Kenyere ad neki erőt.

Engedd meg, hogy ha már így benne vagyok a szókimondásban, megemlítsek még valamit. Tudod-e, hogy Te tulajdonképpen hálátlan vagy? Hiszen Neked derék, jó férjed, okos, szép gyermeked van, rendezett anyagi viszonyok közt élsz s az a rettegett öregkor sincs még annyira a nyakadon, hogy minden szórakozástól megfosztana. Nem hálátlanság, hogy Te ilyen kedvező körülmények között mégis csak a sötét oldalt látod az életednek? Pedig ha egy kicsit körülnéznél, láthatnál olyan házasségeket is, amelyeknek minden oldala vigasztalanul sötét.

Hogy csak néhány példát említsek, egyik barátom nemrégén, 15 évi házasság után egyedül maradt, mert az ura beleszeretett egy fiatal lányba és mindenáron el akarja venni. Öngyilkossággal fenyegetődzik, ha törvényes felesége a válásba nem egyezik bele.

Egy másik ismerős családban a férj jövedelme nagyrészt kártyára és italra költi, míg az asszony odahaza gyermekeivel valósággal nyomorog.

Ismerek olyan igazán szelíd, kedves és csinos asszonyt is, aki egy jó szót alig kap a férjétől, pedig úgyszólván életét áldozza érte és gyermekeiért. És így tovább. Bizonyára tudsz hasonló esetekről magad is. Próbáld hát meg ilyen mártíréletek megvilágításában

nézni a magadét, akkor mindjárt nem lesz annyira sötét...

Kissé hosszúra nyúlt ez a levélnek indult elmélkedés. De talán nem dobod azért félre. Imádkozom, hogy az én gyarló szavaimon keresztül a kegyelem szóljon Hozzád, s találja meg a lelkedhez vezető utat. Hidd el, az örök fiatalság útja ez.

Irj ismét mielőbb. Szeretnék egyszer már hallani valamit Gittádról is.

Agnesem esküvőjének ideje még bizonytalan. Az Uram, főként anyagilag, én meg lelkileg szeretném minél jobban biztosítva látni jövőjüket. Nagy felelősség ám két életet így útnak indítani! A jegyesség, még a legkedvezőbb kilátások mellett is csak kérdés, amire majd a házaseset ad biztos feleletet.

No, de most Isten veled, Pirikém! Nagyon kérlek, ne vedd zokon, ha túlságosan őszinte voltam. Ez, amint tudod, nekem már régi és javíthatatlan hibám. Aludj néhányszor erre a levélre, aztán vedd újra elő; akkor bizonyára megérzed, hogy a szeretet mondta tollba minden szavát, s nem neheztelsz meg úgy, mint egyszer régen,

a Te goromba

Katódra.

Drága jó Katóm!

Jó egynéhány éjszakát aludtam (sőt virrasztottam is!), amióta leveled megérkezett. De úgy látszik, még mindig kevés volt ahhoz, hogy csak valamennyire is rendeződjék bennem a zavar és összevisszaság. Őszinteségedért nem haragudtam egy pillanatig sem. Barátságunk egykori megszakítása, aminek emlékét leveled végén felidézted, sokkal élénkebben él még ma is emlékezetemben, semhogy meg akarnám ismételni.

Igazad van: hálátlan vagyok. Hiszen annyi szomorú házasságot látok én is magam körül. Itt vannak

mindjárt Irénék. Ők már nem is titokban, hanem botrányos nyíltan csalják egymást kölcsönösen. Odáig jutottak, hogy még a válást is fölöslegesnek találják. De az is lehet, hogy a négyükön kívül álló két szenvedő fél nem egyezik bele. Mi már minden összeköttetést megszakítottunk velük, legfeljebb véletlenül találkozunk. De az ő esetüknél mindenesetre sokkal sajnálatraméltóbb az olyan mártírasszonyoknak a sorsa, amilyenekről Te írsz, s akikhez hasonlókat én is ismerek. Eddig azonban csak úgy néztem ezekre az önhibájukon kívül boldogtalan asszonyokra, — sajnálkozva, de idegenül — mint akikhez nekem semmi közöm. Csak most eszmélek rá, hogy hiszen én magam is kerülhettem volna valamelyik sorsára. Szégyellem, de eddig bizony sohasem jutott eszembe hálát adni azért, hogy a házasságutrin nyerőszámot húztam, és Győzőben jó férjet kaptam; talán jobbat, mint amilyet megérdemeltem. Látod, már ezért az egyetlen tanulságért is érdemes volt megírnod a leveledet.

Igazad van abban is, hogy életemben eddig nem-igen volt igazi tartalom. Belátom, hogy így folytatni nem is érdemes. Csak az a baj, hogy mivel túlságosan sokáig éltem így, nem olyan könnyű most változtatnom az életmódomon. Hogy pl. csak egy csekélységet említsek, egyik napon megpróbáltam mérsékelni arcom kikészítését. De hiába; sehogy sem sikerült. Mindent úgy találtam szükségesnek, ahogy eddig tettem. Más-kép ki sem mertem menni az utcára. Attól féltem, mindenki észreveszi a változást és még majd megkérdezik tőlem, mi bajom, nem vagyok-e beteg? Pedig teljesen egy véleményen vagyok Veled abban, hogy ezt a leépítést most kellene már megkezdeni. Mert — Isten ments! — a világért sem szeretném bevárni, míg majd nálam is kifestett halotti maszkra gondolnak az emberek. Megpróbáltam elhitetni magammal, hogy kissé mégis túloztál. De ez sem sikerült. Mióta magam is jobban figyelem a divatos öreg delnök arcát, borzadva kell igazat adnom Neked. Csak azt nem értem, miképen lehetséges, hogy ezt ők maguk nem veszik

észre? Persze saját tükörképén sohasem veszi az ember észre a túlzást abban, amit a szeme már megszokott.

Már arra is gondoltam, hogy túlteszem magamat az emberek első meglepődésén és hirtelen, máról-holnapra... teljesen leszerelek. De éreztem, hogy ehhez még sincs elég lelki erőm. Talán majd később.

Hát még a vágyak! Amint Te mondod: a tavaszi vágyak! Ezeknek a leszerelése még nehezebb. Valaki kellene mellém, aki előbb felfedeztetné velem ennek az őszbe hajló életnek azokat a sajátos szépségeit, amelyekről Te írsz. A természet őszi színeiben, különös fényű napsugarában és egyéb szépségeiben elgyönyörködtem már nem egyszer én is. De még ez a gyönyörködés sem örömet, hanem szomorúságot váltott ki belőlem mindig. Hiába, az elmúlást én, bármilyen alakjában, csak szomorúnak tudom látni. Nem lehetetlen, hogy azért, mert annyira testestől-lelkestől ezen a földön élek. A természetfölötti világgal, az örökkévalósággal nekem még akkor is alig van kapcsolatom, ha imádkozom. Hiszek ugyan Istenben, hiszek az Úr Jézusban és mindenben, amit hinni kell, de azért mindez — még maga a jó Isten is — tőlem nagyon-nagyon messze van; sokkal messzebb, mint a csillagok az égboltozaton. Lehet, hogy az öregségtől és az elmúlástól is azért félek annyira, mert a halálon túli életet, az örökkévalóságot nem tudom igazán valósnak érezni. Valahogyan hiszem... és mégsem hiszem. De így van ezzel a legtöbb ember. Legalábbis azok, akiket én ismerek.

Emlékszem, hogy nálam valamikor nem így volt. De ha most arra a lelki életre gondolok, amit első válságom idején kezdtem élni, s amiben akkor olyan boldog voltam, csak olyasvalaminek tudom látni, mint a többi fellegekben járó ábrándjaimat, amelyek beletartoztak az ifjúságomba. Azért ne hidd, hogy én egészen vallástalan vagyok! Ismerőseim egyenesen vallásosnak tartanak. Mert vásárnaponként mindig hallgatok misét, sőt nagy ünnepeken gyónni és áldozni is szoktam. De különben is olyan rendes életet élek,

hogy a gyónásban alig talállok valamit, amivel vádolhatnám magam. És Te ezt mégis lanyhaságnak nevezed?

De azért, ha érteni nem is értem, egy kicsit sejttem, hogy Neked ebben is igazad lehet. Annyi bizonyos, hogy pl. mostani lelkiállapotomban ez a vallássosság nem ad megnyugtatót és erőt. Néha magam is elgondolkozom, vajjon nem másképpen lenne-e, ha úgy folytattam volna életemet, ahogy leánykoromban, mennyasszonyságom előtt és alatt megkezdtem?

Hogy Te és Panni mások vagytok, azt látom. Tudom, hogy rajtatok kívül is vannak ilyenek, de nem hinném, hogy sokan. Ámbár... ki tudja? Talán csak én nem találkozom velük. Különben most jut eszembe, hogy azok között a mártírasszonyok között, akiket én is ismerek, vannak egynéhányan, akik igazán csodálatos, szinte hősiességgel határos lelki erővel viselik sorsukat, s éppen ezekről úgy hallottam, hogy gyakori áldozók... Talán a hitükből és a szentségekből merítik életükhöz a türelmet és erőt?...

Különös! mintha most, írás közben kezdenének kialakulni és rendeződni a leveled nyomán bennem ébredt kusza, zavaros gondolatok!

Egyszer talán csakugyan kimegyek Pécelre, legalábbis körülnézni. Aztán majd meglátom. Az uram csak örülne; tudom. Mert — szégyenemre — eláru-
lom, hogy ő már többször volt kint a Manrézában. Azt állítja, hogy lelkileg mindig megpihen és felfrissül ott. Sajnos, ennél többet sohasem hajlandó mesélni. Persze, mert ilyesmiről különben sem szoktunk beszélgetni. Pedig talán jót tenne velem, ha elmondana egyet-mást a saját lelki átéléseiből.

Mondd, Te mindenről tudsz az uraddal beszélni? És ő is mindent megtárgyal Veled? Mi nagyon jól és békességesen megvagyunk együtt és igazán szeretjük is egymást, de lelki kapcsolat... hát az bizony nemigen van köztünk. Pedig mintha házasságunk első éveiben lett volna! Talán a megszokás rontotta el?

Egészen más lenne az életem, ha mi ketten úgy igazán meghittén tudnánk beszélgetni egymással.

Ha legalább Gittával lehetnék olyan viszonyban, amilyennek az anyja és leány közti viszonyt valamikor elképzeltem! Hiszen nem kimondottan rossz, inkább csak üres, semmitmondó. Voltaképen nem panaszkodhatom. Gitta kedvesen, udvariasan viselkedik velem, nem olyan durván és nevetlenül, mint ahogy azt sok más leánynál látom. De a lelki világát teljesen elzárja előlem. Néha — különösen az utóbbi időben — próbálok a jövőjéről beszélgetni vele, de nem lehet. Ő ilyenkor megcsókol és kedvesen, könnyedén ilyesvalamit mond: „Hagyjuk ezt, anyuskám! Magammal majd csak boldogulok valahogyan. De Te menj szórakozni, mert mostanában nagyon ideges vagy. Az a doktor bácsi igazán csinálhatna már veled valamit!” stb.

Pedig én tudom, hogy ő sem veszi az életet olyan nyugodtan, mint ahogy mutatja. Megesett már, hogy amikor benyitottam a szobájába, kisírt szemmel találtam. Persze, az ilyen váratlan benyitást aztán nagyon rossznéven veszi. Pedig hát elvégre az édesanyja vagyok! Hogy mi bántja, arról természetesen egy szót sem lehet kivenni belőle.

Nem értem, hogyan kerültünk ilyen messzire egymástól. Többet már igazán nem lehetett tenni gyermekért, mint amennyit mi tettünk érte Győzővel. Ami szeretet és melegség az én fiatalságomból hiányzott, azt ő tetézett mértékkel kapta meg. Ha néhány esztendő nem is volt egészen olyan, amilyennek lennie kellett volna, erre ő már nem emlékezhetik. Hiszen még hat esztendő is volt akkor! Kisöccse halála is csak az ő előnyére szolgált. Mivel egyedül volt, versenyt féltettük, dédelgettük és minden elképzelhető jóval elhalmoztuk. Annyi szeretetben volt része, hogy az 3—4 gyermeknek is elég lett volna. De ő egy kicsit öntelt és önző volt mindig. Úgy fogadott mindent, mint egy kis királynő.

Az iskolában nem volt rá panasz soha. Túltengő

önérzetével első akart lenni ott is. És ma is úgy jár az emberek között, mint aki egy fejjel nagyobb a többinél. Öltözködése még az én modern mértékem szerint is feltűnő, de ez valahogyan hozzátartozik az egyéniségéhez. Tudja, hogy szép. Hiszen már tizenöt éves korában egész hódoló udvar vette körül! Társaságban a fiatalembernek most is körülrajongják, de csodálatosképen, legkomolyabbnak látszó udvarlói is sorban mást vesznek feleségül. Kissé nagyok az igényei, az igaz. Azt sem tudom, hogy a szerelemmel hogy áll. Lakat alatt tartja az érzéseit. Egyszer úgy láttam, mintha valaki komolyabban megfogta volna a szívét, de az illető nem őt választotta. Lehet, hogy ennek az emléknek a hatása alatt hordja az utóbbi időben még az eddiginél is magasabban a fejét. Alighanem a sértett önérzet dolgozik benne...

Szóval, nem tudom. Semmi biztosat sem tudok az érzéseiről. Csak sejtem, hogy szenved. Kevésbé szép és kevésbé körülrajongott iskolai és hivatali társnői közül már többen férjhez mentek. Ez mindenesetre bántja a hiúságát. Sőt, megvallom, bánt engem is. Főként azért, mert aggodalommal látom, hogy már nem olyan vidám, mint amilyen régebben volt. Mintha lassankint valami unottság és reménytelenség lenne úrrá a lelkén. Szórakozik, mulat, de igazán örülni nem tud semminek.

Az apja mindezt észre sem veszi. Ő rajongva szereti és becézi a leányát (érdekes, hogy Gitta tőle szívesen is fogadja!), s szent meggyőződése, hogy nincs a világon férfi, aki az ő Gittuskáját megérdemelné. Talán még örül is, hogy nem megy férjhez és velünk marad. Pedig ebben az itthonlétben igazán nincs valami sok köszönet. Hiszen lélekben olyan idegenül él közöttünk, mintha nem is tartoznék hozzánk.

Kicsit megdöbbenett, amit arról írtál, hogy az átmeneti korban gyakran az anya hibájából romlik meg a viszony az anyák és leányok között. De aztán rájöttem, hogy nálunk ez már nem sokat ronthatott. Gitta

elidegenedése régebbi keletű. Az iskola, meg a társaság már serdülő korában elszoktatta őt hazulról. Bármennyi szeretet várta is itthon, mindig elkiváncozott. De én úgy látom, így van ez most általában a leányokkal. A fiúkkal még inkább. De hát azok azelőtt is mindig korábban kirepültek az otthonukból.

Panni ugyan azt állítja, hogy nálatok ma is szép, meleg családi élet és összetartás van. Hát ez kivétel lehet. Ambár még így sem értem, hogyan sikerül együtt tartanod a Te nagy családot, amelyben a 10. vagy 11. évtől a 24.-ig minden korosztály képviselve van?

Sajnos, rajtam már az sem segít, ha művészeted titkát elárulod nekem. Mindenesetre érdekel, de tulajdonképpen csak azért írtam erről, hogy lásd, mennyire egyedül vagyok, s ne csodáld, ha a jelen szürkességét látva, a jövőt még sötétebbnek látom.

Tanácsaidat azonban igyekszem megfogadni. Először is több és komolyabb elfoglaltságot próbálok keresni. Azután, amennyire képes vagyok rá, szárnyakat is akarok növeszteni a lelkemre, hogy kissé magasabb, szebb régiókba tudjak emelkedni velük. De sajnos, nem sok reményem van rá, hogy mindez el tudja feledtetni rossz közérzetemet és kedélyvilágom zavaros hánykolódásait.

Küldhetnél néhány könyvet, amiről gondolsz, hogy érdekelne, és ami ízelítőt adna abból a nemesebb lelki élvezetből, amiről írtál. Az utolsó húsz esztendőben divatos regényeken kívül bizony semmi mást nem olvastam. Emlékszem, amikor még Margittal a kongregációba jártunk, ott tartottunk olvasmánymegbeszéléseket. De Margittól és a kongregációtól már régesrégén elszakadtam. Nem is tudok róluk. Pedig valami ilyesmi kellene most nekem.

Kérlek, Katókám, addig is, míg valami megfelelőbb életmódnál kikötök, írd gyakrabban. Mindíg szerettem levelet írni és kapni, de most úgy érzem, egyenesen szükségem van rá, hogy ne legyek ebben a se kint, se bent állapotomban annyira egyedül.

Csak közelebb lagnál, hogy időnkint elbeszélgethetnénk egymással!

Szeretettel ölel

Piroskád.

Kedves Piroskám!

Hiába akartam soraidra hamar válaszolni, nem sikerült. De hát nálam ez már így van. És én csak örülni tudok annak, hogy így van. Mert azt mutatja, hogy ebben az én családi birodalmamban kezemben fut össze minden szál, s az én szívem tűzhelyénél melegszik ez az egész kis világ. Hogy ezért aztán néha egy-egy levél vagy más személyes ügy későbbre marad, mint ahogy tervezem, az természetes. Így is kell lennie. Az elsőség mindig a családé.

No, de most aztán Neked szentelem ezt az egész délutánt. Felelek mindenre, amire csak felelni tudok.

Utóbbi leveledet, nagy örömömrre, sokkal megnyugtatóbbnak találtam, mint az előzőt. Úgy vettem ki belőle, hogy a hited nem halt meg, hanem csak alszik. Fel kellene ébreszteni. Mert az ilyen „hiszek is, nem is” állapot nem vihet eleven erőt, komoly cselekvésre indító akarást az életedbe. Vasárnaponkinti szentmisehallgatásod és évi egy-két gyónásod-áldozásod is ezért nem lendített előbbre. De milyen jó volt mégis, hogy legalább ennyit megtettél, még ha kissé lélektelenül is! Ezzel csak legszigorúbb kötelességedet teljesítetted, de amint látod, Isten semmit sem hagy megjutalmazatlanul. Bizonyára ennek köszönheted, hogy most kissé keservesen ugyan, de mégis csak idejében magadra ébredtél.

Kár, hogy régi leveleidet nem érek rá most előkeresni, — pedig mind megvannak! — de így is emlékszem, hogy a hit kérdése valamikor régen már szóba került köztünk. És én ma sem mondhatok egyebet, mint amit valószínűen akkor is mondtam: A hit Isten ajándéka, amit kérnünk kell! — Te már meg-

kaptad egyszer ezt a nagy kegyelmet, de nem őrizted, hát elvesztetted. Magad is beismered, hogy húsz év óta nem olvastál egyebet, mint regényt. Bizonyos, hogy éppen ilyen kevésbé hallgattál prédikációt. Olyan társaságban is aligha fordultál meg, ahol vallási kérdéseknek katolikus értelemben vett tárgyalásáról lehetett volna szó. Nem csoda hát, hogy ismét bélekerültél abba a lelkiállapotba, amelyet egyszer már majdnem szóról-szóra ugyanígy átéltél.

Abban — sajnos — igazad van, hogy ezzel nem vagy egyedül. Sokan, nagyon sokan élnek hozzád hasonlóan. Hogy közülük mégis mintegy kiváltál, s akadnak, akik vallásosnak tartanak, annak magyarázata, hogy vallási kötelességeidnek legalább a minimumát teljesítet, míg ők még ennyit sem tesznek. De hogy ez elég volna, azt — amint látom — magad sem hiszed. De figyelj csak meg a többieket is: hogyan állják meg helyüket ezek a „se kint, se bent” asszonyok és leányok a megpróbáltatások idején? És hogyan, mivel töltik ki lelkükben azt a nagy ürességet, amit bennük az Isten-nélküliség hagyott? Nem is kell messzire menned: ott van mindjárt a nővéred. És tudom, találász ismerőseid között is elég sok szomorú példát. Hogy ők maguk életüket — esetleg — kielégítőnek találják (vagy legalábbis mondják!), az csak annak a jele, hogy szellemi és lelki igényeik szegyenletesen alacsonyak. Tengernek néznek egy kis mocsarat és kielégíti őket az a világ, amit ott maguk körül, békátávlatból látnak.

Mi, Piroskám, magasabbra születtünk. Mi tudjuk és egy pillantra sem felejtjük el, hogy a keresztség lelkünk számára végtelen, isteni távlatokat nyitott.

Többet most nem mondok erről, mert túlságosan nagy kitérést jelentene, de írok Panninak, adjon megfelelő könyveket kezédbe. Komolyakat is, nemesen szórakoztatókat is. A Te földolgod pedig az legyen, hogy lélekben megalázkodva, könyörögve kérd Istent, adja meg Neked újra az életedet átítató hit kegyelmét. És amikor megéri Benned a vágy a szebb, jobb,

tartalmasabb élet után, akkor aztán jöjjön mielőbb...
a nagytakarítás!

Hogy urad többször is volt kint a Manrézában, azt tudom. Tibor találkozott ott néhányszor veled. Azért nem írtam erről Neked, mert nem tudhattam, miképpen fogadod. Sőt azt sem tudtam, beszélt-e Győző egyáltalán ilyesmiről Veled.

Mi az Urammal, hála Istennek, szoros és bensőséges lelki kapcsolatban élünk. Dolgainkat egymással kölcsönösen megbeszéljük, a gyermekeket illetően meg komolyabb dologban soha, egyikünk sem határoz egyedül. Világnézeti és lelki kérdésekkel is szoktunk foglalkozni, mégpedig leggyakrabban nagyobb gyermekeinkkel együtt. Mert a család összetartásának egyik legerősebb köteléke éppen az, hogy minden gond, minden öröm, de minden általánosítható kérdés is, ami egynek a lelkében felvetődik, közös, szeretetteljes, résztvevő érdeklődésre tarthat igényt. A családi életől különvált egyéni élet olyan, mint a fáról lehullott levél. Egyideig talán azt hiszi, hogy a saját szárnyán repül, de előbb-utóbb rá kell jönnie — sokszor már későn! — hogy csak a szél sodorja ide-oda, míg aztán végül otthagya valahol elszáradni egyedül, magárahagyottan.

Megjegyzem, hogy a lélek legmélyéről fakadó, teljesen egyéni problémák nem tartozhatnak ezeknek a közös megbeszéléseknek a keretébe. Azokat másokkal, még a legközelebbiekkal is megosztani nem mindig lehet, sőt néha — a lélek érzékenységeire való tekintetből — nem is szabad. Ezért teljesen megérttem Győzöt, hogy a Manrézából hazatérve olyan keveset tudott mondani. Fiatalasszony koromban, amikor az Uram első lelkigyakorlatáról jött meg, szinte izgalmas kíváncsisággal vártam én is, milyen lelki átélésekről számol majd be nekem. De csalódtam. Csak külsőségekről beszélt, meg néhány megkapó gondolatot említett meg az előadásokból. Önmagáról hallgatott. És amikor szemrehányást tettem neki, amiért a lelkébe nem enged betekinteni, magához ölelt, és — még ma

is jól emlékszem rá! — megilletődött hangon így szólt: „Nem lehet, édes szívem! Az ember a legmélyebb átéléseit csak magával Istennel, vagy legfeljebb még a lelkiatyjával képes megosztani!” — Nekem nagyon fájt akkor ez a válasz és amikor egyedül maradtam, sírtam is miatta. Attól féltem, hogy kettőnk lelki eltávolodásának a kezdete ez. Csak jóval később, sok tapasztalat után jöttem rá, hogy Tibornak igaza volt. Már csak azért is, mert ami Isten és a lélek között történik, arra az emberi nyelv nem is igen találhat kifejezést. De rájöttem későbben arra is, hogy a férfilélek különben is nehezebben tárja fel önmagát, mint a női lélek. Nem mintha a kifejezés formáját nem találná meg, hanem mert valami benső szégyenkezés lezárja ajkát az ilyen önvallomás előtt. Írásban aránylag még többet tud mondani. De még ilyenkor is szereti valami kis akasztófahumor mögé rejtteni érzéseit.

Mert a léleknek is megvan a maga szemérmessége. És ez csodálatosképen a férfiakban nagyobb. Talán azért, mert az ilyen lélekfeltárásban gyöngeséget látnak. Egyébként, még reánk nőkre is áll, hogy aki könnyen kitergeti a lelkét mások előtt, arról majdnem bizonyos, hogy nem él igazán bensőséges lelki életei. Mert amilyen könnyű holmi elképzelésekre akár ékesenszóló szavakat is találni, viszont akinek a lelkét valóban Isten érintette meg, az csak hallgatni vagy legfeljebb dadogni tud.

Ne vedd hát rossznéven, Piroskám, Te sem, az urad hallgatását. A Manrézában ő az Istennel beszélt. Remélem, megtapasztalod ezt nemsokára Te magad is, és akkor majd megérted őt.

De ettől eltekintve is, bármilyen szorosan forrjon egybe két lélek, legsúlyosabb problémáival, legmélyebb fájdalmaival és leggyötrőbb aggodalmaival az ember mindig egyedül marad. A legboldogabb házasságban, a legmegértőbb férj mellett is átéli ezt minden gondolkozó asszony. Mert ugyanaz az átélés — még ha közös is — sohasem kelt teljesen azonos visszhangot két lélekben; még kevésbé a férfi és női lélekben.

A meg nem értett emberek tragédiája mindig az, hogy ugyanazt a hatást keresik másokban, amit valami külső vagy belső történés belőlük kiváltott. Pedig a lélek nem olyan, mint a hitelesített hőmérő, amely gépiesen veszi fel és pontosan egyformán mutatja a hőváltozásokat. Még az élő test is különbözőképpen fogja fel a behatásokat, hát még a lélek! Aránylag még leghasonlóbbak a kiváltott érzések azoknál, akik korban és nemben egyeznek.

Ez a tény átvezet egyúttal az anya és leány problémájához is. Ha még olyan jól meg is értik egymást, a különböző kor és életforma többé-kevésbé mindig elválasztó falként áll közöttük. Hiszen anya és leánya között a legcsekélyebb korkülönbség — általában — 19—20 év. De már ez is sok; különösen akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy az egyik asszony, a másik leány. Tapasztalati tény, hogy a férjhezment leányok rendszerint közelebb kerülnek anyjukhoz, mint leánykorukban voltak. A korkülönbség ugyan akkor is megmarad, de életformájuk hasonlóvá válik. Ahol nagyobb korkülönbség ellenére is bizalmas viszony fejlődik anya és leánya között, ez annak a jele, hogy az édesanya okosan alkalmazkodott leánya életlátásához. Jelentéktelen vagy semleges dolgokban ez az alkalmazkodás — még saját eredeti felfogásunk rovására is! — helyes. Mert elvégre, 20—30 esztendő már elég nagy idő ahhoz, hogy az élet formája bizonyos dolgokban megváltozzék. S akinek a szeme nem alkalmazkodott már időközben ehhez az új beállításhoz, annak a fiatalok látásához igazodó szemüveget kell föltennie. Hogy egy emberöltővel ezelőtt valami másképpen volt, mint ma, abból még nem következik, hogy a mai rossz. Leányaim barátnőinél látom, hogy sok anya itt hibázza el a dolgot. A régihez való csökönyös ragaszkodással elidegeníti magától a fiatalokat.

Az ilyen alkalmazkodásnál azonban a mértéket megtalálni, a határt felismerni és megőrizni nem könnyű dolog. Nagyon biztos valláserkölcsi alapon kell állnia az édesanyának ahhoz, hogy bizonyos határig

engedni merjen, azon túl ellenben sarkára álljon és azt merje mondani: „Eddig és ne tovább!” Mert bármennyire változzék is a világ arculata, a vallási és erkölcsi normák nem változnak; nem változhatnak, mert hiszen akkor nem volnának normák! Azok ugyanazok ma, mint voltak a múltban és lesznek a jövőben. Az édesanyák tudománya ilt szokott csődöt mondani. Ha ők maguk nem állanak szilárd, biztos talajon, barátnők, ismerősök véleményét követő ideoda ingásukban gyermekeik keze kiszabadul az övékből, s talán nem is kapcsolódik abba vissza többé soha. Ilyenkor, — mint máskor is olyan sokszor! — felbecsülhetetlen támasz a bölcs és tapasztalt lelki vezető, aki a külső körülmények eltolódásai közepette is felismeri a „szabad” és „nem szabad” határait.

Az otthontól való elszakadásnak egyébként éppen ez a leggyakoribb útja. Hogy többet ne mondjak, ez volt leányságodban a Te eseted is. Nem volt nehéz elszakadnod attól a kéztől, amely nem tartott biztosan soha.

Külön kategóriába tartozik a túlságosan fiatalodó mamák és nagyleányaik vetélytársi viszonya. Ez talán a legviszzariasztóbb valamennyi között, mert... természetellenes! — Nemrégén mondta nekem dicsekvés és irigység között egy mulatós és kacér mama: „Már nem is merek a leánnyommal együtt megjelenni valahol, mert az ő sugárzó fiatal szépségéről mindenki leolvassa, hogy én körülbelül mennyi idős lehetek!” Ami egyszerűbben kifejezve annyit jelent, hogy a mama féltékeny a leányára. Neked volt egy kis részed ilyesmiben is, hát talán még emlékszel, mit érez ilyen esetben, és hogyan gondol édesanyjára a leány.

Hogy a Te Gittád melyik lehetőség valamelyik változatában távolodott el Tőled, én nem ítéltetem meg. Egy bizonyos: ósdi és elmaradott — legalábbis a divatos áramlatok tekintetében — nem voltál soha. A lelkiismeretvizsgálatot tehát csak a többi lehetőségben belül tarthatod meg. Ami Gitta egyéniségének kialakulását illeti, arról kissé félek nyilatkozni. De most

már kipróbált barátságunkban bízva, mégis megemlítek egyet-mást, amiről — ha érdekel — bővebben olvashatsz gyermeklélektannal foglalkozó könyvekben.

Gitta egyedüli gyermek volt. Tudta, hogy szép, mindenütt kényeztették és nem annyira sok (mert hiszen a szeretetből sohasem lehet sok!), hanem inkább rosszul értelmezett szeretetet kapott. Megszokta, hogy ő a központ és körülötte forog minden. Azt írod, hogy mindig önző volt. Alapjában véve minden gyermek és minden felnőtt is az. Az önzetlenség nem tartozik természetes adottságaink közé. Azi csak korán megkezdett és halálig gyakorolt önlegyőzéssel lehet kialakítani magunkban. Ez az önlegyőzés pedig egyértelmű a keresztény aszkézissel. És ez teljességgel hiányzott Nálatok. Gitta sohasem hallotta, hogy önként is le lehet mondani valamiről — nemcsak a feleslegesről, hanem még a szükségéről is — mások iránti szeretetből. És nem élte át azt a boldogító érzést sem soha, amit azok a kisebb-nagyobb önmegtagadások váltanak ki a gyermekből, amiket az Úr Jézus iránti szeretetből végez. Gitta egész gyermekségében mindig megkapott mindent, amit megkívánt. Hogyan, mikor tanulhatta volna hát meg a nagy igazságot, hogy „Jobb adni, mint kapni”?

Azt is írod, hogy ma már úgyszólván egyáltalán nem örül semminek, fáradt, unott a lelke. És, amit szinte érthetetlennek találsz, minden szépsége mellett sem képes igazán magához láncolni a férfiak szívét. Pedig, Pirikém, ezen nincs mit csodálkoznod. Azok a fiúk, akik Gittát tizenöt éves korában úgy körülrajongták, ma már 25—30 éves fiatalemberek, akik időnkint szívesen el-elmulatnak egykori ideáljukkal még ma is, de jól emlékeznek, milyen régen mulatnak már vele, s ezért sokkal idősebbnek érzik, mint amilyen valóban. Érthető hát, hogy amikor háztüznézésre kerül a sor, másfelé mennek. Talán olyanokhoz, akik semmivel sem szebbek, sőt nem is fiatalabbak Gittánál, de ez előtt 7—8 évvel még igazi kisleányok voltak. Ez, Pirikém, a nyers, de tapasztalatból leszűrt igazság, amely-

nek már sok pártában maradt gyermekszépség esett áldozatul. Még azután a férfiak különben sem igen szeretik a fölényes, reájuk inkább le, mint fölnéző leányokat.

Gitta mai örömtelenségének is elsietett nagyleány-életében van a forrása. Tulajdonképen érthető, ha ennyi idő alatt megunta eddigi — végeredményben szörnyen egyforma — szórakozásait, és most valami újat keres. Persze, nem talál. Hogy is találhatna! Hiába keres érés idején gyümölcsöt a fán az, aki éretlenül leszedte mind.

Az én középső leánykám, a 18 éves Terézke, egyáltalán nem volt nyilvános mulatságon, míg érettségijét le nem tette. Még családi összejöveteleknél is nagyon megválogattuk, hová mehetett el. Arról persze még kevésbé lehetett szó, hogy udvarlókat gyűjtsön maga köré. De ha látnád, milyen hihetetlenül tud most élvezni minden szórakozást! Az embernek felüdül a lelke túláradó boldogsága láttára. Serdülő korában bizony megesett, hogy sírva jött haza és keservesen panaszolta, mennyit mulat a többi leány, csak ő, meg néhány Hamupipőke társnője kuksol otthon. Most ellenben a Hamupipőkék kacagnak, viszont hasonlókorú, de nagyleányságukat már előre kiélt testvérekük sirathatják életükből kiesett és mindörökre elveszett, gondtalan, vidám serdülőkorukat.

Ma is van közöttünk egy hasonlóan kényes kérdés: a strand. Mi, Tiborral egyértelműen, egyáltalán nem engedjük meg, még nagyleányainknak sem, a strandolást abban a formában, ahogy az mostanában divat. A Balatonon pedig megtaláltuk a lehetőségét, hogy a leányok fiatalemberekkel csak a mély vízben, úszás közben találkozzanak, a parton ellenben csak felöltözöttén sétálgathassanak együtt. Ha a szülők felfogása ebben a tekintetben megegyezné, már régen volna a Balaton minden valamirevaló helyén (és a fővárosban is!) megfelelően különválasztott férfi és női fürdő és napozó, ahonnan azután a jó úszók kimerészkedhetnek a mély vízre is. Úgy tudom, Keszthelyen pl.

így van. Ha a férfi és női fiatalság nem csupán egymást keresné, hanem valóban levegőt, homokot, vizet és napot akarna, a fürdőépítők már régen gondoskodtak volna ebbeli igényük kielégítéséről. Mi Tiborral és több más szülővel együtt, vállaljuk gyermekeink mostani szemrehányásait, mert meggyőződésünk, hogy eljön az idő, amikor hálások lesznek azért, hogy nem engedték át őket — XII. Pius pápa szavai szerint — „a bántó és érzéki tekinteteknek, becstelen közeledéseknek és illetlen együttlétnek”.

Ami a viszonyt illeti köztem és leányaim között (sőt fiaimmal is!), az — úgy érzem — kielégítő. Szeretnek és bizalmasak velem. De azért én magam sürgetem, hogy hasonlókorú barátnőjük legyen. Természetesen, én magam is megnézem, hogy jól választottak-e. Mert abba bele kell nyugodnom a többi édesanyával együtt, hogy a leányléleknek mindig marad néhány zárt fiókja, amibe legfeljebb hasonlókorú barátnőjük pillanthat bele. De én nem félttem őket ezektől a kis titkoktól, mert van lelkiatyjuk, aki távoltartja lelküket mindattól, ami bűn. Amíg azt látom, hogy biztatás nélkül, saját vágyódásuk indítására gyakran járulnak szentáldozáshoz, addig nyugodt vagyok; mert tudom, hogy anyai gondjaim legsúlyosabb része az Úr Jézus kezében van.

Ebben már feleletet találhatsz arra a kérdésedre is, hogyan tartom együtt ezt a sok változatú orgonasíptársaságot? Nem én tartom őket össze, hanem maga az isteni Mester. Jézus szent Szívének oltalma alá helyeztük az egész családot. S amikor esténként leterdelünk ennek a Szent Szívnek házioltárkánkon álló szobra elé, hogy ott közösen elmondjuk esti imánkat, mindannyian érezzük, hogy bármennyire szétszórta bennünket nappal az élet, akkor és ott mindig újra, meg újra egybeforrad a szívünk. Oltárkánkon áll többi menyeyi pártfogónk képe is élükön a Szűzanyával. Névnapiokon külön kis virágdísz kerül a védőszent képe elé, akinek az ünnepeltet oltalmába ajánljuk. A születésnapokat a keresztelek napjával együtt ünne-

MARTON L.

peljük (a mi gyermekeinknél úgyis majdnem egybeesnek), s ezeken a napokon, hacsak lehetséges, mindig egyikünk szentáldozáshoz járul, éppen úgy, mint a nagy egyházi ünnepeken. Gondolhatod, hogy az ilyen nagy családban minduntalan akad valami jogcím az ünneplésre, amihez persze egy kis világi mulatság is járul. A legnagyobb örömöm az, ha kérdéseinkre, hogy miképpen szeretnék megülni születés- vagy névnapjukat, így felelnek: „Itthon, együtt!” Ha látnád, micsoda „zártkörű” estélyek alakulnak ki ilyenkor!

De rendezünk néha családi színelőadásokat is. Először magunk közt; de ha jól sikerül, megismételjük a legszűkebb rokoni és baráti körben is. A főrendező majdnem mindig én vagyok, mert ehhez tekintély is kell. Ágnes a kosztümtervező, legidősebb fiam a szövegíró, a következő a zeneszerző. A többiek mind szereplők. Apjuk a kritikus. Meghívás szóbeli. Belépődíj nincs (legfeljebb kisleányom jár körül, a szentéletű kis olasz leányka, Filippettó Mária mintájára, a missziós perselyével), uzsonna sincs más, mint egy kis aprósütemény valami gyümölcslével. Előadás után szabad a vásár; persze, ezt a programmpontot szeretik legjobban. Aminek fejében én viszont megkívánom, hogy másnap — kiki ideje és képessége szerint — segítsen a... nagytakarításban.

Téli estéken pedig bevezettük az én otthonomból hozott szép szokást, hogy vacsora után kézimunka, fűrás-faragás, beszélgetés és felolvasás közben együtt maradunk egy ideig. Aki nem tölti otthon az estét és később jön haza (ami nem túlságosan sűrűn fordul elő), az egy kis feszületet talál a párnáján annak jeléül, hogy gondoltunk rá, s hogy ő viszont el ne felejtse lefekvés előtt Istennek ajánlani a lelkét. Legidősebb fiam egyszer bizalmasan megvallotta, hogy őt egyszer már veszélyes lépéstől tartotta vissza az a gondolat, hogy otthon este imádkoznak érte, és hogy hazatértekor párnáján a feszület várja.

Apró dolgok ezek, Te talán mosolyogsz is rajtuk,

de éppen mert aprók és naponta ismétlődnek, beleszólnak az ember életébe és összeforrasztják a lelkeket.

Persze, vannak a családi élet hatalmas filmjében szomorú jelenetek is. Betegségek, nehézségek, problémák, tervek, csalódások, sőt... veszekedések is. Már t. i. a gyerekek között. De az örök-harag is elmúlik, a legádázabb gyűlölet is szeretetbe olvad esténként... a kis oltár előtt.

A család ilyen összefogása és együttélése a házi tűzhely körül — természetesen — csak ott lehetséges, ahol sok a gyermek és az otthon egy sokféle típust képviselő kis társadalmat ölel körül. A magánosan nevelkedő gyermek vagy túlságosan befelé, önmagába, vagy kifelé, a külső szórakozások felé fordul. Zárkózott lesz vagy könnyelmű, mert az otthon melegét nem értékeli. Nem is szólva arról, hogy mennyire csiszolódik a gyermek lelke a sok testvér között. Az egymásért áldozatokra is képes önzetlenség iskolája ez.

Hát most már mindent tudsz, Piroskám. Délutánomnak vége. Közeledik a vacsora ideje. Nem is érek rá átolvasni ezt a kötetnyi írást, ne ütközzél hát meg, ha kissé rendszertelen. Halászd ki a sokból azt a keveset, amit felhasználhatsz. S ha olyasmit is találnál, ami netán fájdalmat okoz, azt bocsásd meg nekem. Hiszen tudod ugye, hogy jót akartam azzal is! Néha talán kissé keményebben, érdekesebben fog a tollam, mint ahogy magam is szeretném, de azért biztos lehetsz a felől, hogy minden szó, amit leírtam, szeretetből fakadt.

A jó Isten áldjon meg, Piroskám, és hozzon már egyszer ismét közénk, hogy saját átélésedben is megismerhesd, amit most csak papíron vetíthettem Eléd.

Meleg szeretettel ölel

Katód.

Drága Katóm!

Legutóbbi leveled érkezése óta súlyos időket éltem át. Hetekig tartó betegség után tegnap meghalt az édesanyám. Az imént adtuk postára a gyászjelentéseket. Most arra kértem enyéimet, hagyjanak egy kicsit magamra. Azt hiszik, pihenek. Én azonban inkább Neked írok, mert nagy szükségét érzem, hogy valakinek kiöntsem a szívemet. Rettenetes érzés-zűrzavar van bennem. Fájdalom, megdöbbenés, riadt félelem, irtózás, szájalom és mit tudom én, még mi minden. Rémképekkel van tele az agyam és az izgalomtól állandóan remeg a szívem. Talán megkönnyebbülök, ha mindent elmondok Neked.

Maga a tény, hogy anyám nincs többé, nem fáj olyan nagyon. Hiszen régen, nagyon régen elvesztettem én már őt. Talán nem is éreztem soha igazán, hogy van. Legalábbis nem úgy, mint más boldogabb gyermekek. Mindenesetre megdöbbenett, hogy most végleg elment, és a lelkiismeretem szememre veti, hogy talán én sem voltam hozzá mindig olyan, amilyennek lennem kellett volna. Betegsége alatt úgy szerettem volna pótolni valamit abból, amit fiatal leány koromban elmulasztottam, de elkéstem. Szegényt most már nem érdekelte semmi más, csak az élet. Az az élet, amihez mindig ragaszkodott ugyan, de sohasem annyira, mint most, amikor itt kellett hagynia.

És éppen ez volt a rettenetes. Úgy feküdt a kórházi ágyon csontváz testével, fonnyadt, szürke arcával, fénytelen szemével és a lekopott festék alatt megsárgult hajával, mint egy múmia. Eleinte olyan idegen volt, mintha nem is ismertem volna. De mikor végre lassankint megszokta szemem ezt a képet, megtelt a szívem szájalommal; olyan szájalommal, ami a szeretettel volt rokon. Hiszen mégis csak az anyám! — gondoltam. S igyekeztem elképzelni őt fiatal korában, amikor bizonyára szeretett és becézett engem. Elvonult előttem lélekben az a szépasszony is, akire már emlékezni is tudok, s akire sokszor olyan büszkén néz-

tem. Csak a lelkéből nem éreztem semmit, sem akkor, sem pedig most.

Hirtelen rémület fogott el, mi lesz vele, ha meghal? Ott a betegség mellett újraéledt bennem a hit, hogy ennek a földi életnek folytatása lesz a túlvilágon, s hogy a kettő között, a határon, ítélet van. Istenem, miképpen állja meg ez a lélek ezt az ítéletet? Hogy nagy bűnök voltak-e életében, nem tudom. Ha talán voltak is, ő bizonyosan nem tartotta azokat bűnnek. De vajjon ez fölmenti-e őt a felelősség alól? Kisebb lesz-e a mulasztás, a véték azzal, ha elaltatjuk a lelkiismeretünket? Meg aztán, nem vádlónk-e Isten előtt az is, ha üres kézzel állunk meg Előtte? Mult vasárnap úgy a szívembe vágott a felolvasott evangélium a szolgáról, aki elásta és nem kamatoztatta az urától rábízott talentumot. Olyan erősen hat reám most minden; ez a gondolat is egészen megzavart.

Nemcsak az anyám miatt. A saját lelkem állapota miatt is. Hányszor léptem rá én is ugyanarra az útra, amelyen anyám járt! Miért? Magam sem tudom. Talán könnyelműségből; vagy azért, mert mások is, sokan arra jártak. Hagytam, hogy a testi vágyak nagyra nőjenek és elhatalmasodjanak bennem; erősen, túlságosan vonzott a föld és én elfelejtettem... az Égre nézni.

Katóm, ez a néhány mondat, amit itt leírtam, csak gyöngén sejtetheti Veled azt a lelkiismeretvizsgálatot, amit időnkint elszunnyadó édesanyám betegsége mellett végeztem. Néha fölrémlt előttem a jövő is, amikor talán én fekszem majd így, s mellettem a leányom ugyanezt a gondolatsort fűzi magában tovább...

Jaj, nem! Én nem akarok ilyen kiszáradt lélekkel az ítélő Isten elé kerülni! Talán még nem késő! Hiszen még nem vagyok olyan öreg!...

Küszködésem közepette eszembe jutott a Te leveled is. Tisztán állott előttem minden szakasza, majdnem minden sora. És akkor újra kezdtem a lelkiismeretvizsgálatot...

Az anyám e közben, valahányszor felriadt kábultságából, a félelemtől reszketve nézett rám és hol sutogva, hol kiabálva kérdezte: „Ugye nem kell még meghalnom?” Ezt a kérdést adta fel változó formában újra meg újra mindenkinek. Az orvosnak összetett kézzel könyörgött, hogy mentse meg, mert ő még élni akar. Az Uramat bizalmas suttogással vallatta, mit mondanak állapotáról az orvosok. Az ápolónőre rá-rivallt, ha azt hitte, hogy valamit elmulasztott, vagy nem úgy csinált, ahogy ő várta. „Meg akarnak ölni; tudom, hogy meg akarnak ölni!” — kiáltotta ilyenkor haragtól és kétségbeeséstől eltorzult arccal. A vízben fuldokló nem kapkodhat jobban az életmentő deszka után, mint ő szegény a legcsekélyebb reménysugár felé. Borzalmas volt tehetetlenül nézni ezt a viaskodást. Megnyugtadni csak az idegeit lehetett csillapító injekciókkal, de a lelkét nem engedte érinteni sem. Egyszer megpróbáltam az erősítő szentségekről szólni neki. Úgy meredt rám az első pillanatban, mint aki nem hisz a fülének. A következő percben pedig valóságos dührohamot kapott; bámulatos erővel mellbelökött és rám kiáltott: „Menj, takarodj innen! Tudom, mit akarsz! Az utolsó kenetet! De én nem halok meg a kedvéért. Mit sűrgeisz annyira?” Úgy felizgatta magát, hogy az orvos letiltott minden további kísérletet.

Érthetetlen, hogy voltaképen mihez ragaszkodott szegény ennyire? A kávéházhoz, a mozihoz, a hozzá hasonló lélektelen öregek társaságához? ... Mert egyebet már igazán nem nyújtott neki az élet.

Néhányszor Gitta is bejött hozzá. Azt hiszem, inkább miattam jött, mert Győzővel együtt nagyon féltett. Hiszen látták rajtam, mennyire megvisel az egész. De egyszer, amikor tanúja lett ő is egy olyan kitörésnek, amelyről az előbb írtam, szegény leány maga is megrémült. Még sohasem látott haldokolni senkit. Látna az én látszólagos nyugodtságomat, — amit a beteg mellett minden erőm összeszedésével megőriztem — önkénytelenül hozzám simult s ijedten

megrebbenő szemmel és remegő ajakkal, suttogva kérdezte: „Hát ilyen a halál?” — Én magamhoz öleltem és hirtelen feleltem: „Csak azoknál ilyen, akik nem hisznek az örök életben!” — Ma sem tudom, hogy jött ajkamra ez a felelet. Mintha nem is az én gondolatom lett volna. Mintha valaki belül a lelkemben súgta volna. De azért hittem, amit mondtam. Őszintén hittem.

Gitta rám nézett, s arcán az ijedtség valami megindítóan szép és nyugodt komolyságra változott. Aztán kibontakozott a karomból, megcsókolta a kezem (nem is emlékszem már, mikor tette ezt utoljára!) és elment. Nem tudom hová, de azt hiszem... a templomba. Azóta mintha megváltozott volna valami rajta. Másnap hiányzott arcáról a festék. Hiszen tulajdonképpen nincs is szüksége rá! Este itthon maradt velünk, s a következő napon velem jött gyászruháink megrendeléséhez is. Az orvosok akkor már megmondták, hogy a beteg élete csak napok vagy talán órák kérdése.

Katóm, nem tudom, kihámozta-e mindebből az összefüggéseket, amiket én magam is csak most, írás közben kezdek fölismerni? Látod-e, hogy ez a haláleset mindazzal, ami megelőzte, fölért egy nagyon-nagyon komoly lelkigyakorlattal? Talán nemcsak nekem, hanem Gittának is! Mintha megpattant volna rajtunk valami burok s felszabadultán szállt volna ki belőle a lélek! Ezekután már nem is lesz olyan nehéz vállalnom azt a nagytakarítást, amit ajánlottál. Ki tudja, hátha még Gittám is vállalja a magáét? Az enyém őszi lesz, az övé tavaszi. De hisz ez végeredményben mindegy. A fontos csak az, hogy új, tartalmasabb élet következze utána. Olyan élet, amittől majd annakidején könnyű lesz megválni a még tartalmasabb, még jobban kiteljesedő folytatás, az örök élet reményében.

Milyen különös! Úgy megnyugodtam, míg így levélben beszélgettem Veled. Most már könnyebb szívvel nézek a holnap elé. De azért imádkozzál értem.

Az anyám lelkéért is, hogy irgalmas legyen hozzá az
Úr. Mert nagyon bízik imádságodban

szerető

Piroskád.

Édes Piroskám!

Talán mondanom sem kell, mennyire megrendített
a leveled. Részvevő szívvel imádkozom Érted és
szeretteidért is, hogy a jó Isten a fájdalmatokból is
örömet fakasszon.

Nem, Piroskám, Te még igazán nem vagy olyan
idős, hogy újra ne kezdhetsz mindent. Amíg élünk,
addig sohasem késő. De hogy meddig élünk, azt nem
tudhatjuk. Öregért is, fiatalért is bármely pillanatban
eljöhet a halál.

Én a történetekből újra csak az látom, hogy
mindenek ellenére is nagyon szeret és magának akar
Téged a jó Isten. Nem enged el. Először könnyedén
megérint, azután kézenfog, és ha még mindig ellen-
állsz, valósággal magával ragad. Ezúttal édesanyád
rettenetes haldoklása közvetítette Hozzád a kegyelem
szavát. Suttogását nem értetted, — pedig ki tudja,
milyen régen és sokszor próbálkozott már Veled —
hát most a mennydörgés erejével rázott meg. Hála
Istennek, hogy ezt végre teljes jelentőségében fel-
fogtad.

Es milyen megindító, külön kegyelmi csoda, hogy
ez a nagy lélekrengetés odavetette Melléd a leányodat
is! Nem ő az első, akinek a halál — különösen az ilyen
halál! — megnyitja szemét a mulandó és örökkévaló
közötti különbség meglátására. Voltak, akiket ez a
meglátás menekülésre készített a világ elől és kolos-
torba zárt. Mások, ha kint is maradtak, rajta keresz-
tül megtalálták az életszentségre vezető utat. Adj
hálát, Piroskám, ezért a nagy, de jótékony fölrázásért!

Az Urammal együtt úgy gondoltuk, hogy e nagy
megrázkódtatás után jót tenne Neked egy kis levegő-

és környezetváltoztatás. És ehhez felajánljuk Neked a mi kis otthonunkat. A körülmények olyan kedvezően alakultak, hogy Ágnes esküvőjét néhány hét múlva megtarthatjuk. Nem csapunk semmi dárídót. A nászmisével egybekötött egyházi esküvő után családi ebéd lesz, a fiatalok mindjárt délután itthagynak bennünket. Ilyen csöndes esküvőre bátran eljöhetnek Ti is; szeretettel várunk mindhármatokat. Azután pedig... Győző a leányával szépen hazamegy, Te meg néhány hétig nálunk maradsz. Ugyis üresnek érezzük majd a házat kirepült madárkánk nélkül. Ittléted kissé enyhíti majd az első idők nagy hiányérzését.

Ezzel a házassággal kapcsolatban egy meghatóan szép dolgot kell elmondanom Neked. Ágnes nemrég azzal a bizalmas közléssel jött hozzám, hogy ő ú. n. Tóbiás-nászt szeretne; mit szólok hozzá? Csodálkozva néztem rá: „Tóbiás-nász? Mi az? Sohasem hallottam róla!” A kis menyasszonynak óriásira nyílt a szeme, hogy a mamája ilyen tudatlannak bizonyult. Aztán elfutott és hamarosan hozta az ószövetségi Szentírást. Hogy mit tudtam meg belőle, azt a következőkben röviden összefoglalva közlöm: A fiatal Tóbiás, atyja megbízásából (Ráfael angyal kíséretében) egy rokonához utazott s feleségül kérte annak leányát, Sárát. Félelmes vállalkozás volt ez, mert a gonoszlélek előbb már hét férfiút megölt, amikor azok, a házasság megkötése után Sárához közelítettek. Ráfael angyal azonban kiiktatta a tisztalelkű ifjút, hogyan törheti meg a gonosz erejét. „A gonoszléleknek csak azokon van hatalma, akik úgy lépnek házasságra, hogy kizárják magukból és lelkükből az Istent, és úgy adják át magukat a gyönyörnek, mint a ló meg az öszvér, melyeknek eszük nincsen. Te azonban, amikor elveszed őt és belépsz a hálószobába, három napon át tartózkodjál tőle, és semmi egyebet se tégy, csak imádkozzál vele együtt... A harmadik éjtszakának elmúltával azután kelj egybe a szűzzel az Úr félelmében, de inkább a gyermekek utáni vágy, mint az élvezetvágy vezessen, hogy mint Ábrahám ivadéka, részese légy

fiaidban az áldásnak." Az angyali tanács bevált, a fiatal házasokat semmi baj sem érte, s áldották Istent boldogságukért.

Hát ilyen testvéri tisztaságban töltött három nappal szeretné Agnes is bevezetni házasesetüket. A közlés meglepett. Amint azonban tőle, majd később lelkiatyámtól is megtudtam, ez a Tóbiás-nász, ha nem is éppen mindennapi, de azért feltűnő ritkaságnak sem mondható. A házasság nagy titkához igazán szent tisztelettel közeledő lelkek vágyódnak rá, hogy abban a testi-lelki elkötelezettségben, amit magukra vállalnak, kihangsúlyozzák a lélek uralmát a test fölött. Mintegy megisméltése ez a keresztségben tett fogadalomnak: „Ellene mondok az ördögnek!” Kiváltképen nagy jelentősége van ennek a mai időkben, amikor annyian visszaélnék a házasságban nyert jogukkal, s az isteni elgondolás megcsúfolásával, nem gyermekeket és családi életet, hanem csupán csak törvénytelen szeretkezést akarnak. Milyen szép, hogy akadnak, akik házasságuk kezdetén ilyen önkéntes áldozattal nyujtanak engesztelést Istennek mások bűneiért, s egyúttal külön áldást esdenek le saját családi életükre. Az ilyesmi persze természetszerűen két léleknek nyilvánosságot nem tűrő titka; azért vagyunk olyan sokan, akik ennek a násznak még a létezéséről sem tudunk.

A dologban csak egy aggasztott, Agnes vőlegénye, aki nem mélyebben vallásos ember, csak amolyan átlag katolikus. De Agnesem megnyugtatót, hogy ez már rendben van. Az okos kis menyasszony t. i. így adta elő neki kérését: „Ha igazán szeret, tud várni három napot! Én bízni szeretnék magában, hogy később, ha a szükség, az okosság vagy a kímélet úgy kívánja, győzi majd lelki erővel az önmehtagadást!” — Talán észreveszed ebben a finom indokolásban, Piroskám, a szembehelyezkedést a pusztán érzéki szerelemmel. Mert a férfi, aki el akar csábítani egy leányt, pontosan fordítva szokott érvelni: „Ha igazán szeret, megbízik bennem és nem kívánja, hogy az esküvőig várjak!” Agnes egyébként azt mondja, ne féljek

a vőlegénye vallásközömbösségétől, mert annak csak neveltetése és eddigi környezete az oka. Ő nem szándékozik ugyan prédikálni neki, esetleg felmerülő vitákban is inkább teológushoz fogja majd utasítani, ellenben mindent elkövet, hogy a mindennapi életbe átvitt vallásosságot és katolikus világnézetet példáján megismertesse és megszerettesse vele. A történetek után hiszem, hogy Ágnes képes lesz erre.

Nagyon-nagyon boldog vagyok Urammal együtt, hogy a szívünkben nőtt első hajtás ennyire lelkünk szerint fejlődött, sőt túlnőtt rajtunk.

De ért bennünket a közelmúlt napokban egy még ennél is nagyobb öröm. Károly fiunk, védőszentjének, Borromei Károlynak a nyomdokába akar lépni és papnak készül. Szándékát régóta sejtettem már, de az csak most vált valósággá. Karcsink már a most következő két esztendő, az érettségi előtt, a küsszemínáriumban akarja töltetni.

Legbensőbb vágyam teljesül ezzel. Már leánykoromban azért imádkoztam, hogy ha férjhez megyek, sok gyermekem legyen, s közülük legalább egyet — de akár többet is! — válasszon ki saját közvetlen szolgálatára az Úr. Azóta sem szüntem meg állandóan imádkozni ezért, s ugyanez a vágy élt mindig az Uram lelkében is. De azért nyugodt lelkiismerettel mondhatjuk mindketten, hogy nemcsak erőszakos irányítással, de még csak irányító megjegyzésekkel sem nyúltunk bele soha egyik gyermekünk életébe sem. Úgy gondoltuk mind a ketten, hogy abból a mélyen vallásos nevelésből, amit összes gyermekeinknek adunk, legalább egy papi hivatásnak önmagától ki kell nőnie.

Károlykánk most 16 éves, és a legnapsugarasabb lelkű, legvidámabb kedélyű valamennyi gyermekünk között. De ha kötelességről, munkáról van szó, talán ő a legkomolyabb. A szeme kristályosan tiszta; ragyogását még sohasem zavarták fel szenvedélyviharok. Ezért kétszeresen örülök, hogy már most akar a szemináriumba menni s nem vár az érettségi utánig. Sok hivatás veszett már el azért, mert a még nem elég

ellenálló ifjút erején felül tette próbára a világ. A hét esztendő alatt, míg felszentelésére kerül a sor, elég ideje lesz még mérlegelni, vajjon igazi-e a hivatása; nem kell elhamarkodottan határoznia. S ha úgy találná, hogy tévedett, én lennék az utolsó, aki bennmaradásra akarnám kényszeríteni. De bízom, hogy erre nem kerül sor. Ha a jó Isten elfogadta könyörgésemet, amikor valamelyik gyermekem számára a hivatás kegyelmét kértem, még inkább meghallgat majd ezentúl, amikor ennek a hivatásnak a megmaradásáért és megerősödéséért imádkozom.

Leírhatatlanul boldog vagyok, Piroskám! Ennél nagyobb és drágább ajándékot nem adhatott volna nekem a jó Isten! De öröm látni a mi leendő kispapunk boldogságát is. Remélte ugyan, hogy szándékába beleegyezőnk, de egy kis bizonytalanság mégis csak okvetlenkedett a lelkében, míg az „ígent” meg nem kapta tőlünk. És ha hallottad volna, milyen falrengető éljenzéssel fogadta a hírt a többi gyerek! Persze, este aztán megindult a légvárépítés. A püspöki palotától a Vatikánig minden szóba került. Végül Karcsink megelégtelte a tréfát és csöndesen közbeszólt, hogy ő nem püspök, sem pedig más rangos pap, — hanem inkább olyasvalaki szeretne lenni, mint az arsi szent plébános volt. A zaj erre lecsillapult. Mindegyikünk megértette Isten kis választottját. És a lefekvés előtt, búcsúzóul már mindenki imát kért tőle.

Látod, így válnak nálunk a hétköznapiak is ünnepnapokká!

Azt hiszem, ezentúl a Ti családi életetek is más mederbe kerül. Most már majd nemcsak a külső keret, hanem az együttélés is összekapcsol Benneteket. De ha fenn akarod tartani leányodban azt a hatást, amit egy nehéz órában fegyelmezettségeddel, lelki erőddel váltottál ki belőle, meg kell maradnod ebben a fegyelmezett lelki tartásban továbbra is. Gittának éreznie kell, hogy az édesanyja lelkében olyan értékek is vannak, amiket ő eddig talán nem ismert, s amelyekből neki is érdemes merítenie. Így, remélem, helyre-

billen az a kissé ferde viszony, amiben eddig éltetek, s nem ő fog anyáskodni Fölötted, hanem e helyett lassankint bizalom ébred benne irányodban s feltárja Előtted a szívét. Tudod, a fiatalok, különösen a mai fiatalok, nagyon sokra tartják, többnyire túl is becsülik önmagukat, s csak akkor hajlandók az idősebbekre fölnézni s tőlük tanácsot elfogadni, ha őket lélekben erősebbnek, nagyobbbnak érzik.

De hiszen, ha eljössz, és a nagy felfordulás után néhány hétig itt maradsz velünk, minderről még sokat beszélgethetünk. Addigra talán már túl leszel a lelki-gyakorlaton is, és minden testi-lelki problémád abban az egyetemes elhatározásban oldódik majd fel, hogy „másképp lesz ezután!”

Ágnes esküvőjének pontos idejét hamarosan közöljük Veletek. Ágnes még külön is akar írni Gittának, hogy eszébe ne jusson kimenteni magát. Mindenestre úgy intézzétek dolgaitokat, hogy mindhárman eljöhessetek.

A viszontlátásig szeretettel ölel és imáiba foglal

Katód.

VIII.

Érdemes volt!

Kedves jó Piroskám!

Kicsit sokallom az időt, amióta semmi hír sem érkezett Felőletek. Pedig a mi korunkban már sem a levélírást, sem más tennivalót nem jó halasztgatni, mert nem tudhatjuk, mennyi idő áll még rendelkezésünkre.

En kissé gyöngélkedtem az utóbbi hetekben. Valami influenza-féle lehetett, amit legjobb kifeküdni. De ilyen idős korban ezt már nem szívesen engedik meg az orvosok, nehogy tüdőgyulladás legyen belőle. No, de

ügylátszik, kihevertem így is.

Elég nehezen élem bele magamat abba a tudatba, hogy immár a 75. esztendőmet taposom. Mert lelkileg frissnek érzem magamat még ma is. A munkakedvem egyáltalán nem csökkent, csak a lábam meg a derekam akarja néha felmondani a szolgálatot. Persze, nem engedem. És úgy látom, a nyilalások, hasogatások és egyéb hasonlók jobban engedelmeskednek az akaratomnak, mint az orvosságoknak.

Csak azt sajnálom, hogy az utazgatásokról most már végképen le kell mondanom. Ezt a legutóbbi nyaralámat is annak tulajdonítjuk, hogy Halottak napján odahaza voltam az Uram sírjánál. Körülbelül azóta bujkált bennem a betegség, az igaz. Hiszen nem kíváncznék én el innen soha, mert jobb és kedvemrevalóbb otthont keresve sem találhatnék magamnak, mint itt Károly fiamnál, a plébánián. De hiába, az anyai szív telhetetlen és vágyódik a többi gyermekei meg uno-

kái és dédunokái után is. Nem panaszkodhatom; igazán elég gyakran fölkeresnek, de többnyire csak rövid időt tölthetnek itt, velem. Mindegyiknek megvan a maga családja, hivatala és egyéb dolga; meg azután Károly sem akarja, hogy családtagjai hosszasan időzzenek a plébánián. Az ilyesmin könnyen megütközhetnek az emberek. Tudod, a papnak abban is az Úr Jézust kell követnie, hogy híveit tekintse elsősorban a családjának. Magam sem szeretném, ha a testvérek és rokonok miatt (akik különben is rendezett anyagi viszonyok között élnek), bármilyen csekély mértékben is, a plébánia szegényei rövidülnének meg.

Szóval, nem tölthetek többé úgy, mint azelőtt, heteket egy-egy fiamnál, leányomnál vagy unokámnál, ami pedig mindig olyan nagy boldogság volt számomra. De talán jobb így. Az én jó Jézusom már azt akarja, hogy ilyen közeli szomszédságban lakjam Vele és zsebemben a templom egyik oldalkapujának a kulcsával, napközben is gyakran fölkereshessem Őt a tabernákulumban.

Ha jól meggondolom a dolgot, tulajdonképpen ez most az én igazi anyai hivatásom. Otthonukat, családjukat a gyermekeim most már ellátják maguk. De imádkozni mégsem érnek rá annyit, mint én. Emlékszem, így voltam ezzel jómagam is annakidején. Ők a Márták, akik munkájukkal szolgálják az Urat, én meg az Úr lábainál ülök, mint Mária, és szeretetébe ajánlom a többieket. Ki tudja, nem többet kapnak-e általam így, mint ha öreg kezemmel vagy tanácsaimmal közvetlenül lennék segítségükre?

Aztán vannak nekem gyermekeim és unokáim itt is! A fiam hívei mindnyájan azok. A fiatal kis káplán is anyjának tekint. Édesanyja, egy szegény, falusi asszony messze van; csak nagy ritkán találkozhatik vele. Jól esik hát egy másik anyai kéz meleg símogatását éreznie. Ki sem mondhatom, milyen boldogság, hogy egy igazán jámbor életű papnak az édesanyja lehetek. Reggelenként a templomban, amikor fiam szavára le-

jön az oltárra az Úr Jézus, sokszor majd megreped a szívem az örömtől, meghatottságtól és boldogságtól!

Dolgom, vagyis inkább gondom is van elég. Fiam gazdasszonya, egy derék, becsületes özvegyasszony, akit leánykora óta ismerek (már az anyja is a családkunkban szolgált), gondos és megbízható, de a házvezetését azért eddig még nem engedtem egészen át neki. Most már azonban kezdem lazábban fogni a gyepelt. Ki tudja, meddig foghatom! Jó lesz, ha megszokja egyedül viselni a felelősséget.

Mostanában szekrényeimet, fiókjaimat és írásaimat rendezgetem. Szeretném, ha a gyermekeim rendszerben találánák mindent, amikor elmegyek. A végrendeletem már évtizedek óta készen áll. Itt csak másolatát őrzöm. Eredetije a közjegyzőnél van. Nem hinném ugyan, hogy örököseim akár a legkisebb szóharcra is kelnének egymással az örökség miatt, de én ki akarom zárni ennek még a lehetőségét is.

A napokban kezembe kerültek a Te leveleid is. Újra átnéztem őket, majd becsomagoltam és ráírtam, hogy halálom után küldjék el Neked. Ha én élnék túl, — ami nem valószínű — akkor még mindig ráérek megsemmisíteni őket. Olvasásuk közben elvonult lelki szemem előtt egész barátságunk: serdülő korunktól mostanig. Valóságos regény. Két lélek regénye. De hiszen voltaképpen minden emberélet az! Nem a külső történések, hanem a belső átélések teszik azzá.

Es amikor az ember így visszafelé forgatja élete filmjét az emlékezésen át, csodálatos összefüggések derülnek ki. Úgy kapcsolódnak egybe az okok és okozatok, hogy már így, egy aránylag rövid emberélet folyamán is észre kell venni bennük Isten rendező kezét. Néha majdnem felkiáltottam meglepetésemben: „Ó, hát ezért kellett ennek vagy annak így történnie!”

Csak az öregkor lehiggadt bölcsesége döbbsenhet rá az embert ilyen világosan, hogy Isten mindig tudja, mit miért tesz vagy miért enged meg. Fiatalabb korban, amikor ezt a belátást még nem hozta meg a tapasztalás, csak egy mód van a történéseken felül-emelkedő nyugalomra és ez: a feltétlen Istenre hagyat-

kozás. Ehhez persze hinnünk kell, hogy Isten szeret bennünket és kivétel nélkül mindnyájunknak jót akar. Vakon kell biznunk a Gondviselésben akkor is, ha egy-egy intézkedését nem értjük meg. És szeretnünk kell, — minden földi jónál jobban kell szeretnünk azt a végtelen Jóságot, aki nem hagy bennünket természetes ösztöneinkre, könnyen tévedő értelmünkre és ingadozó, — könnyen befolyásolható érzelmeinkre.

Piroskám, ahogy most visszanezék — emberi mérték szerint mégis csak hosszú — életemre s a mérleg egyik serpenyőjébe gyűjtöm az átélt sok nehézséget, szomorúságot, testi-lelki szenvedést, a másikba pedig a sok szépségnek, örömnak, testi-lelki jónak és a kapott kegyelmeknek mérhetetlen tömegét, a mérleg egyensúlyt veszít és erősen a sok jó oldalára billen.

Mindent összevetve úgy találom, hogy egyetlen pillanatnyi szenvedésem sem veszett kárba. Ezt az életet érdemes volt végigküzdenem! Talán ezért olyan nyugodt és friss a lelkem ebben az öreg testburokban is! Tudom, hogy nem hiába éltem. Ha én el is megyek, amit Isten segítségével vetettem, az gyermekeimben és az ő gyermekeikben érik majd meg bőséges aratásra.

A haláltól sem félek, pedig egyre sűrűbben kopogtat elkopott szívemen. Nem a kegyetlen kaszást látom benne, hanem magát az Úr Jézust, aki a betegségekkel, a fáradtsággal, az érzékek gyengülésével fokozatosan elszakít ettől a világtól s lelkem előtt egy másik, szebb és soha el nem múló világ kapuját nyitogatja. Napi elmélkedéseim alatt sokszor szinte belelátok ebbe a másik világba s szentáldozásaimban már nemcsak a hit szemével látom, hanem valósággal szívemben érzem az Urat, aki az Énekek Énekében magát a lélek Jegyesének nevezi.

Az emberek szeretnek gúnyolódni a sokat imádkozó öregasszonyokon. Azt hiszik, hogy szegények csak azért menekülnek az imába, hogy legalább egy időre elfeledjék életük szürkeségét, örömtelenségét. Lehet, hogy vannak ilyenek is. De én azt hiszem,

sokkal több esetben van úgy, hogy ezek az imádkozó
nénikék (velem együtt) egyre jobban . . . nyitva lát-
ják az Eget.

*

Nem tudom, meddig írnék még tovább, ha nem
hallanám, hogy a szombat esti harangszó áldásra a
templomba hív. Ez a Szűzanya napja, s a loretoi
litánia, amit majd elmondunk, az ő dicséretét zengi.
Én mostanában úgy érzem, hogy ebből a litániából
hiányzik valami. Egy különlegesen szép jelző arra az
édesanyára, aki szent Fia mennybemenetele után még
sokáig élt (a hagyomány szerint kb. a mi életkorun-
kat érte meg) szívében egyre fokozódó sóvárgással Fia
és a mennyei haza után. Lelkemben gyakran felsőhaj-
tok ehhez a magános Anyához, aki — mint ahogy
egy gyönyörű képen láttam — ölében bevégzett szót-
tesével, vágyakozó szemmel a magasba tekint s olló-
ját készen tartja, hogy elvágja munkáján az utolsó
szálát is. Sajátosan a mi Pátrónánk ő!

Hát most én is bevégezem ezt a levelet. Még
csak egyet! Ha a térbeli távolság el is választ bennün-
ket egymástól, legalább egymásért mondott imáinkban
találkozunk! Áldjon meg a jó Isten, Piroskám, sze-
retteiddel együtt.

Szeretettel, öreg barátnőd

Katalin

Kedves jó Katóm!

Köszönöm kedves, szép leveledet. Hosszú hall-
gatásom után meg sem érdemeltem. Mentségemre
szolgáljon, hogy az uram gyengélkedett s én nem szí-
vesen mozdultam el mellőle. Hála Istennek, most már
jól van. Sohasem hittem volna, hogy két ilyen öreg,
mint mi, ennyire összeforrhat egymással. El sem tudom
képzelní, hogyan lesz, ha majd el kell válnunk és
egyikünk magára marad. Sokszor kérem is a jó Istent,
hogy együtt vegyen magához bennünket. Vagy ha ez

így ellenkeznék az Ő terveivel, akkor talán mégis inkább engem hagyjon itt (de ne sokáig!) tovább. Mert a férfi öreg korában sokkal gyámoltalanabb, mint a nő. Mi mégis csak inkább ellátjuk magunkat valahogyan, még fél-tehetetlenségünkben is.

Legjobban azon csodálkozom, hogy milyen gyorsan múlnak a napok ebben a csendes magunkrautaltságban. Sohasem unatkozunk. Egy kis munka, olvasás, beszélgetés, étkezés, pihenés, séta s már megint este van.

Csendes, békés öregségünkől nem hiányzik semmi más, csak: az unoka. Úgy kértem Gittát annak idején, hogy ne menjen ehhez a nála annnyival idősebb emberhez, de hiába. Ámbár akkoriban elég jó viszonyban voltunk egymással, ebben nem hallgatott reám. Hiúságának hízelgett, hogy ha már nem ment olyan fiatalon férjhez, mint leánytársai, legalább irigyelt, fényes anyagi helyzetével kerüljön föléjük. Hát a jó-módban csakugyan nincs náluk hiány. De a sokak által irigyelt bőséget — ma már egyre csökkenő életkedvvel — csak ők ketten fogyasztják: életük gyermektelen, üres maradt. Ezt az ürességet különösen Gitta érzi. Még ma is szép asszony, aki nemcsak hódolókat, hanem szellemileg is értékes társaságot vonz maga köré. De azért, mikor be-benéz hozzánk és apja sóhajtozik az elmaradt unokák után, látom, hogy az ő ajka szélén is árkot és egy keserű vonás, sőt mintha még a szeme is elfátyolosodnék egy kicsit. Férje rajongva szereti, de ez a szeretet ma már az atyai szeretethez áll közelebb. Hiszen a jó ember alig valamivel fiatalabb az én uramnál. Így aztán, Gittával a mi életünk folytatása is megszakad. Olyanok vagyunk, mint két lombjavesztett fa, amelynek nincsenek új tavaszt hordozó ágai. S nekem annyira fáj, hogy ez alapján az én hibám! . . .

Ettől a kicsinynek éppen nem mondható fájdalomtól eltekintve, igazán nem panaszkodhatom. Persze, a sok jövés-menésről már nekünk is le kell mondanunk. De nem is igen kívánczunk külső szórakozások után. És én azt hiszem, így van ez jól. A vágyaknak

lépést kell tartaniok a testi erővel. Legjobb, ha együtt fogynak el. Természetesen csak a földi vágyakra gondolok. A fölfelé irányulóknak ilyenkor inkább növekedniük kell. Magam is érzem, amiről Te oly szépen írsz, hogy az ember lelke arányosan azzal, ahogy a földtől mindjobban elszakad, egyre erősebben fordul az Ég felé.

Mennyire féltem valamikor a megöregedéstől! És lám, az út a nyártól a télig nem is volt olyan rettentő. Sőt éppen ezekben az utolsó évtizedekben ébredtem rá, hogy az élet nem olyan ostoba jelmezbál, mint amilyennek azelőtt tartottam, hanem célja és értelme van. Azóta sokat olvastam, megváltozott a társaságom is, mikor pedig Gitta férjhezmenetele után bekapcsolódtam a társadalmi munkába is, életem teljesen átalakult és tartalmassá vált. Azóta találtam meg a mennyország kulcsát is. Nemcsak azét a mennyorszáágét, ami halálunk után vár reánk, hanem azét a másikat is, amit lelkünkben hordozunk. Ezt az utóbbit, vagyis a lelki harmóniát kerestem én voltaképpen azelőtt is, de rossz helyen és téves utakon. Nem tudtam, hogy oda kettős ajtó vezet. Először a természetfölötti életbe kell a hit kapuján benyitnunk, csak azután, azon belül találhatjuk meg a lelkünk harmóniáját.

Nem; az út idáig igazán nem volt olyan nehéz, mint amilyennek gondoltam. Az őszt nemcsak könnyen, de úgy érzem, elég szépen is éltem át. Az igazat megvallva észre sem vettem, mikor léptem abból a télbe át. S hogy így történt, azt nagyrészt a Te meglehetősen kemény, de önzetlen és jóakaró irányításodnak köszönhetem.

De a halálra azért még nem gondolok olyan komolyan, mint Te. Egyelőre még semmiképpen sem érzem, hogy nagyon közelednék. Inkább Győzöt féltem. Pedig ki tudja, nem neked van-e igazad? Leveled kissé gondolkodóba ejtett. Talán jobban kellene készülnöm rá nekem is. Végrendeletünk nekünk is van, ámbar természetszerűen úgyis Gitta az általános örökösünk. Inkább arra gondolok, hogy abból a kevésből, amink van, már életünkben kellene juttatnunk valamit jóté-

konycélokra is. Azt mondják, többet ér egy gyertya, amit az ember maga előtt visz, mint tíz, amit utána visznek. Leveled hatása alatt az jutott eszembe, hogy megtakarított pénzünkből egy pap neveltetésére tehetnénk talán valami szerény alapítványt. Ha már a mi saját életünk úgy múlik el, hogy semmi nyomot sem hagy maga után, legalább egy olyan élethivatás kialakításában legyen valami részünk, amely az emberek százait, ezreit nevelheti, tarthatja meg vagy adhatja vissza a családnak és a családokon keresztül a hazának. Talán ezzel pótolhatnánk egy keveset abból a sokból, amit önző, csak önmagunkkal törődő életünkben elmulasztottunk. Már szóltam a dologról Győzőnek is. Szándékunk kivitelét illetően Károly fiad talán adna tanácsot nekünk.

Úgy szeretnék életemben legalább még egyszer látni Téged, édes jó Katóm! Sajnos, ha egyikünk sem utazhat többé, ez a vágyam már aligha teljesül. Pedig most még jobban szeretnék találkozni Veled, mint eddig. Mert leveled hangjából olyasmit éreztem ki, ami szinte búcsúzásra emlékeztetett. Remélem, hogy ez a Nálad szokatlan sötétenlátás csak legutóbbi betegségéből visszamaradt, múló hangulat volt. Azaz, hogy sötétenlátásnak nem is nevezhetem. Inkább talán várakozásnak kellene mondanom. Reménykedő, vágyódó várakozásnak egy másik, új világba vezető kapu előtt, amelyről már le sem akarsz venni a szemed, mert úgy gondolsz, hogy bármely percben megnyílna előtted.

Hát hiszen igaz: nem tudhatjuk sem a napot, sem az órát. De én azért mégis csak inkább így búcsúszom Tőled: A viszontlátásra!

Szeretd öleléssel

Piroskád.

Kedves jó Piroska Néni!

Egész családunk nevében hálásan köszönöm mindkettőjüknek, a drága Édesanyánk halála után küldött részvevő s érezhetően szívből fakadó sorokat.

Tudom, hogy Piroska Nénit nem mindennapi barátság fűzte az én jó Anyámhoz. Ő maga sokszor és mindig nagy szeretettel beszélt róla. Halála előtt néhány nappal pedig külön magához hívott és megbízott, vegyek ki zárt fiókjából egy Piroska Néninek címzett csomagot; egyelőre tartsam magamnál, majd pedig, amikor ő már elköltözött, küldjem el rendeltetési helyére. Megmondta, hogy Piroska Néni összegyűjtött levelei vannak benne, s azt akarja, hogy azok most visszakerüljenek írójukhoz, aki azután szabadon rendelkezhetik velük. A csomagot e sorokkal egyidejűleg küldöm, de egy nagy kérés kíséretében: Ha Piroska Néni esetleg szintén megőrizte Édesanyám leveleit, tegye együvé ezt a levelekbe rögzített két emberéletet és . . . ajándékozzon meg engem vele. A kérés talán szerénytelennek látszik, mert hiszen most már elsősorban Gitta tarthat rá igényt. Neki azonban nincsenek gyermekei, én ellenben többszörös édesanya, sőt immár nagymama is vagyok, s bizonyosra veszem, hogy e két élet tapasztalataiból értékes tanulságokat meríthetnék a magam és családom számára. Arra a barátságra kérem, amely kettejüket egy hosszú életen át összefűzte, ne tagadja meg kérésemet. Drága ereiklyeként fogom őrizni két szép léleknek ilymódon koszorúba fűzött, meghitt valomásait.

Piroska Néni kérésének, hogy írjam le Édesanyám életének utolsó napjait, készséggel teszek eleget. Szinte azt mondhatnám, jól esik írni róla. Mert fájdalommat feloldja és a megnyugvás derűjével vonja be az a szépség, ami ezeket a napokat beragyogta. Ez a halál nem elmúlás volt, ami csak fájdalmas ürességet hagy a hátramaradottakban, hanem átköltözés egy szebb és jobb hazába, amely nincs elérhetetlen messzeségben; a lélek szárnyán megközelíthetjük bármikor. Így érezte ezt a mi drága jó Anyánk maga is, azért mondta halála előtt néhány órával olyan derűs nyugalommal: „Megyek haza!”

Betegsége voltaképen visszaesés volt legutóbbi, teljesen ki nem hevert influenzájába. Ezúttal súlyos szövődmény járult hozzá, amivel szervezete, főleg a

szíve, nem tudott megbirkózni. Sokat szenvedett, de békés türelme csodálatos volt. Isten különös kegyelméből, az utolsó napokban ott láthatta ágya körül valamennyi gyermekét, sőt felnőtt és serdülő unokái egy részét is. Öntudata teljesen tiszta maradt mindvégig, s könnyebb óráiban külön-külön elbeszélgetett mindegyikünkkel. Mert még most is volt mondanivalója külön, mindenki számára. Ismerte és számontartotta kinek-kinek sajátos lelki szükségletét, s ahhoz mérte, amit ezekben az utolsó találkozásokban még adni akart. Mintegy lelki örökségképen őriz most mindegyikünk néhány gondolatot, tanácsot, amit a haldokló édesanya lelke gazdag kincstárából egyedül neki adott.

De a legszebb, a legcsodálatosabb az volt, ahogy ezekben az utolsó napokban még az a kevés is lefoszlott róla, ami eddig még valamennyire a földhöz kötötte. Mintha elszállni készülő lelke máris a vergődő beteg test fölött lebegett volna, mosolyogni tudott még szenvedései közepette is. És milyen átszellemült volt ilyenkor ez a mosoly! Becsukta szemét és mi éreztük, hogy a lehúnyt pillák mögött valami nagyon szépet lát; olyasmit, amit mi még nem láthatunk. Néha, amikor egyszerre többen voltunk körülötte, — ámbár ezt lehetőleg kerültük, hogy a szoba levegőjét ne fogyaszszuk — a jó Istenről, a mennyországról és megboldogult Édesapánkról beszélt, akit annyira szeretett. Amit ilyenkor mondott, — még ha csak töredezett szavakban is — egy olyan boldog világba engedett bepillantást, amely szinte vágyat ébresztett bennünk . . . a halál után. Egyik leánykám, a 16 éves Bözsi egyszer suttogva meg is kérdezte tőlem: „Anyuskám, hát ilyen szép a halál?” A kérdés visszhangzott szívemben, és én félig-meddig önmagamnak feleltem: „Igen! a halál szép is lehet! Annak, akinek ilyen erős hite van!”

A jó Isten ajándéka volt az is, hogy Anyuskámnak a napi szentáldozást betegsége alatt sem kellett nélkülöznie egyetlenegyszer sem. Károly öcsém minden nap elhozta hozzá az isteni Vendéget, s a beteg sohasem volt olyankor annyira rosszul, hogy magához ne tudta volna venni a Szentostyát.

A szerzetes-atya, aki lelkét vezette azóta, amióta Anyám Károlynál lakott, az utolsó gyónás után könnyes szemmel jött ki tőle. Azt mondta, itt nem volt szükség az ő megnyugtatóására és vigasztalására; itt ő nem adott, hanem kapott!

Az utolsó kenetet Édesanyánk szinte boldogan vette fel. Előbb azonban apróra el kellett magyarázni neki a szertartást, hogy megértse minden szó és mozdulat jelentőségét.

A természet utolsó küzdelme az életért rövid volt; küzdelemnek alig nevezhető. Körülötte térdeltünk mindannyian s együtt mondtuk a haldoklók imádságait. Károly időnkint csókra nyujtotta neki a feszületet s közben Jézus nevét ismételgette. Mígnem egyszer a haldokló kissé fölemelkedett, s Károly kezét a feszülettel együtt szívére szorítva, visszahanyatlott párnájára. Ez volt utolsó mozdulata! . . .

Koporsójához eljött a plébánia egész hívőseége. Nagyon szerették és távozását őszintén megsiratták. Az ottani első beszentelés után hazahozattuk, hogy teste itt, Édesapánkéval együtt várhassa a boldog fel-támadást.

Aki temetését látta, nem felejtí el egyhamar. A búcsúzás természetes szomorúsága ellenére még a mi szívünket is megragadta annak a képnek a nagyszerűsége, ahogy Anyánk a ravatalon feküdt. Koporsója magas, lépcsős emelvényen állt, s körülötte zsúfolásig megtelt terem, amelybe a legszigorúbban vett családon kívül más alig fért be. Úgy pihent ott fönt a magasan, csodálatosan fiatalra símuló, még a halál merevségében is vonzó arcával, mint egy ósanya, a belőle kiindult nemzetségekkel lábainál. Mert a mi édes jó Anyánk gazdag életforrás volt, amelyből új életek és életforrások fakadtak, hogy a belőle kapott életarámot évtizedeken, évszázadokon keresztül vigyék tovább. A mi Édesanyánknak érdemes volt élnie! . . .

Végezetül, engedje meg, kedves jó Piroska Néni, hogy külön köszönetet mondjak a küldött koszorúért. Nem a gyönyörű virágokkal ékes örökzöld lombokért, hanem azért a hívő lélekből fakadt szóért, ami egyik

szalagján állt: „*Viszontlátásra!*“ Annyira a mi érzésünk tolmácsolója volt ez a szó, hogy a koszorút odatettük a koporsó lábához, szembe a bejárattal, hogy így minden belépő láthassa a boldog reménységnek ezt a valóságát, és azzal kísérje drága halottunkat az örökkévalóságba át.

Soraimat azzal a kéréssel zárom, hogy abból a szeretetből, amely Édesanyámhoz fűzte, juttasson valamit nekünk, az ő gyermekeinek is, és emlékezzék meg imáiban rólunk, akikben az ő lelkének az öröksége él tovább.

Tiszteletteljes üdvözlettel és kézcsókkal

Ágnes

T A R T A L O M

Bevezetés	5
I. Kisleányok, nagy gondok	7
II. Tisztító tűzben	35
III. Új élet	65
IV. A kapun túl	93
V. „Nagy titok ez...”	131
VI. Az ördög nem alszik!	153
VII. Őszi problémák	193
VIII. Érdekes volt!	237

